

NOU

Norges offentlige utredninger **2015:5**

Pensjonslovene og folketrygdreformen IV

Utredning nr. 29 fra Banklovkommissjonen

Norges offentlige utredninger 2015

Seriens redaksjon:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Informasjonsforvaltning

1. Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd
Finansdepartementet
2. Å høre til
Kunnskapsdepartementet
3. Advokaten i samfunnet
Justis- og beredskapsdepartementet
4. Tap av norsk statsborgerskap
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
5. Pensjonslovene og folketrygdreformen IV
Finansdepartementet

NOU

Norges offentlige utredninger **2015:5**

Pensjonslovene og folketrygdreformen IV

Utredning nr. 29 fra Banklovkommissjonen

Utredning fra Banklovkommissjonen oppnevnt ved kongelig resolusjon 6. april 1990.
Avgitt til Finansdepartementet 28. april 2015.

ISSN 0333-2306
ISBN 978-82-583-1233-5

07 Xpress AS

Til Finansdepartementet

Banklovkommissjonen legger med dette fram sin Utredning nr. 29, NOU 2015: 5 Pensjonslovene og folketrygdreformen IV. I mandatet ba Finansdepartementet Banklovkommissjonen vurdere om det er mulig å etablere en form for ytelsesbasert alderspensjon for privat sektor som er tilpasset ny alderspensjonsordning i folketrygden og om dette er ønskelig.

Lovutkastet i utredningen viser at det er mulig å lage en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning som er tilpasset sentrale prinsipper i ny folketrygd. Utredningen viser imidlertid at det er markert uenighet i Banklovkommissjonen knyttet til en del sentrale spørsmål. Det har her ikke lyktes å finne fram til samtlende løsninger. I Banklovkommissjonen foreligger det derfor også ulike oppfatninger når det gjelder spørsmålet om det er ønskelig å gjennomføre ny lovgivning om ytelsesbaserte alderspensjonsprodukter.

Oslo, 3. mars 2015

Erling Selvig
Leder

Ottar Dalsøren	Jan Digranes	Eystein Gjelsvik
Jacob Hanssen	Linn Tordal Halvorsen	Olav Heldal
Kristin Juliussen	Øystein Løining	Lone Veel Midtbø
Kristin Diserud Mildal	Erik Orskaug	Stefi Kierulf Prytz
Erling G. Rikheim	Egil Rokhaug	Camilla Forgaard Rukin
Marius Ryel	Rolf A. Skomsvold	Toril Melander Stene
Tove Storrødvann	Runa Kristiane Sæther	Bente Øverli

Lise Ljungmann Haugen
(hovedsekretær)

Jørgen Keiserud

Geir T. Nygaard

Innhold

1	Sammendrag	7	5	Føringer for arbeidet	36
1.1	Sammendrag	7	5.1	Finansdepartementets føringer ...	36
1.1.1	Innledning	7	5.2	Synspunkter i Prop. 199 L (2012–2013)	37
1.1.2	Lovutkast til en mulig ny form for ytelsesbasert alderspensjons- ordning	7	5.3	Opplegget for arbeidet	41
1.1.3	Vurdering av behovet for en ny pensjonsordning	10	Del I	Et opplegg til ny form for ytelsesbasert alderspensjon	43
1.2	Summary	10	6	Rammelov og fleksibilitet	45
1.2.1	Introduction	10	7	Pensjonsopptjening og leve- aldersjustering i ytelsesbasert alderspensjon	47
1.2.2	Draft bill for a possible new form of defined-benefit old-age pension scheme	11	7.1	Innledning	47
1.2.3	Assessment of the need for a new pension scheme	14	7.2	Nettoyttelse	51
1.3	Banklovkomisjonens sammensetning	14	7.3	Lineær alleårsopptjening	51
2	Innledning	16	7.4	Opptjening av livsvarig eller tidsavgrenset pensjonsytelse	53
2.1	Banklovkomisjonens mandat ...	16	7.5	Tilskudd fra arbeidstakere	54
2.2	Organisering av Banklov- komisjonens arbeid	17	7.6	Pensjonsrettigheter ved fratreden	56
3	Hovedprinsipper for ny alderspensjon folketrygden	18	8	Hovedproblem: Dynamisk dødelighetsgrunnlag og levealdersrisiko	57
4	Alderspensjonsordninger i privat sektor	21	9	Premieberegning, dynamisk beregningsgrunnlag og levealdersjustering	63
4.1	Oversikt – foretakenes valgmuligheter	21	9.1	Innledning	63
4.2	Ytelsesbaserte foretakspensjons- ordninger	21	9.2	Forholdet mellom ytelse og premie	63
4.2.1	Innledning	21	9.3	Forholdet mellom premie- beregning og levealders- justering	64
4.2.2	Ytelsesbasert foretakspensjon i hovedtrekk	22	9.3.1	Hovedlinjer	64
4.2.3	Tilpasning av foretakspensjons- loven til ny folketrygd	28	9.3.2	Mulig metode for gjennomføring av hovedlinjene	65
4.2.4	Utbredelsen og utvikling av ytelsesbaserte foretakspensjons- ordninger	29	9.3.3	Eventuell omberegning av ytelsen ved uttak	70
4.3	Ny tjenestepensjonslov	30	9.4	Informasjonskrav	71
4.3.1	Innledning	30	9.5	Håndteringen av kjønn som risikofaktor	72
4.3.2	Opptjening av alderspensjon og avkastningsrisiko	32	9.6	Dødelighetsarv	73
4.3.3	Avkastningsrisiko og oppregulering	33	9.7	Investeringsvalg	75
4.3.4	Beregning av pensjonsytelse	34	9.8	Dekning av kostnader til forvaltning og administrasjon	76
4.3.5	Avsetningskrav og forsikrings- tekniske forhold	35			
4.3.6	Utbredelse	35			

10	Maksimalrammer	78	13	Merknader til de enkelte bestemmelser	93
10.1	Innledning	78	13.1	Merknader til de enkelte bestemmelser i kapittel 4a	93
10.2	Fastsettelse av maksimalrammer	79	13.2	Merknader til de enkelte endringer for øvrig i tjenstepensjonsloven	99
10.3	Lønn inntil 12 G	82			
10.4	Tillegg for lønn mellom 7,1 og 12 G	83			
11	Uttak av pensjon	85	14	Utkast til tillegg i lov om tjenstepensjon	104
11.1	Innledning	85	14.1	Nytt kapittel 4a i tjenstepensjonsloven	104
11.2	Fleksibelt uttak av pensjon	85	14.2	Endringer i tjenstepensjonsloven for øvrig	106
11.3	Regulering av pensjonsytelsen i utbetalingsperioden	86			
12	Likestillingsmessige, administrative og økonomiske konsekvenser	88	Del II	Behovet for en ny form for ytelsesbasert alderspensjon	111
12.1	Hovedpunkter i lovutkastet	88	15	Trengs det en ny form for alderspensjonsordning?	113
12.2	Ikrafttredelse og overgangsregler	89			
12.3	Likestillingsmessige konsekvenser i forhold til kjønn og alder	90	Vedlegg		
12.4	Økonomiske og administrative konsekvenser	90	1	Lov 13. desember 2013 nr. 106 om tjenstepensjon (tjenstepensjonsloven) slik den vil lyde om lovutkastet gjennomføres	117
12.4.1	Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige	90	2	Beregninger basert på lovutkastet om ny form for ytelsesbasert alderspensjon	136
12.4.2	Økonomiske og administrative konsekvenser for pensjonsinnretningene	91	3	Oversikt over Banklovkommisjonens utredninger på livsforsikrings- og pensjonsområdet	140
12.4.3	Økonomiske og administrative konsekvenser for foretakene	91			
12.4.4	Økonomiske konsekvenser for arbeidstakerne	92			

Kapittel 1

Sammendrag

1.1 Sammendrag

1.1.1 Innledning

Banklovkommisjonen legger med dette fram sin utredning nr. 29, NOU 2015: 5 Pensjonslovene og folketrygdreformen IV.

I brev av 20. mars 2013 ba Finansdepartementet om at Banklovkommisjonen utredet om det er ønskelig og eventuelt mulig å etablere en form for ytelsesbasert kollektiv alderspensjon tilpasset ny alderspensjonsopptjening i folketrygden. Finansdepartementet ba om at det ved utforming av et eventuelt lovforslag ble lagt til grunn blant annet at årlig pensjon blir fastsatt som en nettoytelse, at det kreves minst 40 års opptjeningstid for fulle ytelser, at opptjeningen er lineær og at maksimal årlig pensjon etter pensjonsplanen blir fastsatt med sikte på at samlet kompensasjon fra folketrygden (beregnet på en standardisert måte) og ytelsene fra tjenstepensjonsordningen vil stå i rimelig forhold til lønn i foretaket inntil 12 G. Det ble videre lagt til grunn at et eventuelt lovforslag må reflektere prinsippet om levealdersjustering og at pensjonsleverandørene vil bruke et dynamisk dødelighetsgrunnlag. Mandatet er inntatt i utredningens kapittel 2.

Som ved utarbeidelsen av Banklovkommisjonens tidligere utredninger innenfor pensjonsområdet, har det forberedende arbeidet vært overlatt til en arbeidsgruppe for å gi Banklovkommisjonen best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av temaet. Arbeidsgruppen har blant annet bestått av representanter fra pensjonsinstitusjonene, arbeidstakerorganisasjonene og arbeidsgiverorganisasjonene. I tillegg har en representant fra Arbeidsdepartementet deltatt i arbeidsgruppen. Det vises til den nærmere beskrivelsen av organiseringen av arbeidet i avsnitt 2.2.

For å få et grunnlag for å vurdere behovet for eller ønskeligheten av en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning, har Banklovkommisjonen valgt å se på om, og eventuelt hvordan, et slikt produkt kan utformes og lovreguleres. En

slik vurdering framgår av utredningens del I som også inneholder et lovutkast til regulering av et slikt produkt. Utredningens del I viser at det mulig å lage en ytelsesbasert alderspensjonsordning som er tilpasset sentrale prinsipper i ny folketrygd. Når det gjelder lovutkastet er det i Banklovkommisjonen uenighet knyttet til en del enkeltspørsmål. Denne uenigheten har blant annet resultert i at lovutkastet er forholdsvis generelt utformet på en del punkter og at det flere steder er lagt opp til at det kan velges mellom ulike alternativer ved utforming av en pensjonsplan. Et medlem i Banklovkommisjonen er ikke enig i den beskrivelse av forsikringstekniske sammenhenger som gis i utredningen og støtter derfor heller ikke lovutkastet generelt sett, se kapittel 8.

I utredningens del II har Banklovkommisjonen gjort en vurdering av behovet for en ny form for ytelsesbasert alderspensjon. Det er ulike oppfatninger blant Banklovkommisjonens medlemmer om det er ønskelig å innføre et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt i privat sektor og om man vil tilrå Finansdepartementet å fremme et lovforslag for Stortinget eller ikke.

1.1.2 Lovutkast til en mulig ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning

I utredningens kapitlene 3 og 4 er det gitt en nærmere oversikt over hovedprinsippene for ny alderspensjon i folketrygden og de ulike alderspensjonsordningene i privat sektor. Videre er det i kapittel 5 gått nærmere inn på de føringer som er gitt i mandatet og de synspunkter fra Finansdepartementet som framkommer i Prop. 199 L (2012–2013) om tjenstepensjonsloven. Dette er synspunkter som på en del punkter må ses som suppleringer av føringene i mandatet.

Lovutkastet i kapittel 14 etablerer en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning som vil være tilpasset hovedprinsippene i folketrygdreformen på samme måte som gjeldende tjenstepensjonslov og innskuddspensjonslov. Den nye formen for ytelsesbasert alderspensjonsordning er

utformet med sikte på å være et sideordnet alternativ til tjenstepensjon, innskuddspensjon og eksisterende ytelsesbasert foretakspensjon. For å unngå for mange parallelle bestemmelser i lovgivningen vil det etter Banklovkomisjonens vurdering være mest hensiktsmessig å regulere den nye ordningen som en del av eksisterende tjenstepensjonslov, se kapittel 6. Lovutkastet etablerer derfor et eget kapittel 4a om ytelsesbasert alderspensjon i tjenstepensjonsloven. Innarbeidelsen av et kapittel 4a i tjenstepensjonsloven vil kreve en del mindre justeringer i en del andre bestemmelser i tjenstepensjonsloven for å få en dekkende regulering av et nytt ytelsesbasert pensjonsalternativ.

Lovutkastet innebærer at årlig opptjening av rett til alderspensjon i pensjonsordningen er basert på det årlige beregnede pensjonsnivå som er angitt i pensjonsordningens pensjonsplan som en prosent av lønn. Dette er et beregnet pensjonsnivå før levealderjustering. Det vises til kapittel 7 i utredningen. Alleårsopptjening er sikret ved at det kan opptjenes rett til pensjon i samsvar med pensjonsplanen uansett hvor lenge man har vært medlem av pensjonsordningen. Det er ikke knyttet noen spesiell uttaksalder til opptjeningen av rett til pensjon.

I en ytelsesbasert pensjonsordning vil forventet levealder være av stor betydning ved beregning av premien som foretaket må betale for å dekke den årlige opptjening av rett til pensjon for den enkelte arbeidstaker, og av denne grunn må et prinsipp om levealderjustering ikke bare tas hensyn til ved uttak av pensjon, men også på premieberegningstidspunktet. Dette kompliserer et ytelsesbasert alderspensjonsprodukt noe mer enn hva som er tilfelle for pensjonsprodukter som er innskuddsbaserte i opptjeningsperioden, se kapittel 8. Banklovkomisjonen foreslår i lovutkastet at premien skal beregnes på grunnlag av en årlig pensjonsopptjening for den enkelte arbeidstaker som tar hensyn til de beregnede virkninger av forventet levealderjustering ved uttak. De beregnede virkningene av forventet levealderjustering skal baseres på pensjonsinnretningenes dynamiske beregningsgrunnlag. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 9.

Pensjonsinnretningen skal etter beregningene av de forventede virkninger av levealderjustering foreta en premieberegning for sikring av opptjening av en årlig andel av den beregnede levealderjusterte ytelsen for den enkelte arbeidstaker på grunnlag av det til enhver tid gjeldende dynamiske beregningsgrunnlag i pensjonsinnretningen. Dette innebærer at faktisk pensjonsopp-

tjening for den enkelte arbeidstaker ikke nødvendigvis vil svare til det beregnede pensjonsnivå i pensjonsplanen. Hvilke avvik det her kan bli snakk om vil blant annet avhenge av hvilket årskull man bruker som utgangspunkt for beregning av forskjellene i forventet levetid for ulike årskull og dermed som grunnlag for beregningen av de forventede virkninger av levealderjustering for ulike årskull. Det er ulike oppfatninger i Banklovkomisjonen om dette beregningsmessige utgangspunktet bør være fastsatt i lov eller overlatt til regulering i forskrift eller avtale mellom pensjonsinnretning og foretak, se avsnitt 9.3.2. I lovutkastet er det gitt en forskriftshjemmel for en eventuell nærmere regulering av dette.

Som følge av at det i mange tilfeller vil være avvik mellom det beregnede pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen og den levealderjusterte ytelsen som vil danne grunnlag for arbeidstakers årlige opptjening av pensjon, skal arbeidstakerne informeres ved melding fra pensjonsinnretningen om størrelsen på det levealderjusterte beregnede pensjonsnivå som danner grunnlag for premieberegningen for den enkelte arbeidstaker for opptjening av pensjon det enkelte år.

Ved uttak av pensjon vil det kunne være avvik mellom den forventede levealder som framkom av det dynamiske beregningsgrunnlag for det enkelte årskull på premieberegningstidspunktet og det som framgår av beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet. Dette som følge av at forventningene til levealder vil kunne endre seg i løpet av opptjeningstiden. I lovutkastet er det lagt opp til at slike endringer som hovedregel skal medføre omberegning av den ytelsen som skal komme til utbetaling. Et flertall i Banklovkomisjonen har gått inn for at det enkelte foretak skal kunne inngå avtale med pensjonsinnretningen om at pensjonsinnretningen skal ha risikoen for slike endringer. Foretaket vil da måtte betale en særskilt premie for dette. Resultatet vil være at arbeidstakerne ikke vil måtte tåle omberegning av opptjent pensjon på uttakstidspunktet som følge av avvik i forventningene til levealder i forhold til det som ble lagt til grunn ved beregning av virkningene av forventet levealderjustering på premieberegningstidspunktet. Et mindretall i Banklovkomisjonen er av den oppfatning at arbeidstakerne skal bære denne risikoen og at foretakene ikke skal kunne tegne noen særskilt dekning mot slike endringer, se avsnitt 9.3.3.

Årlig opptjening av pensjon skal i pensjonsplanen fastsettes som en prosent av lønn. Det skal fastsettes en prosentsats for lønn inntil 12 G. I tillegg kan det fastsettes en tilleggsprosent for lønn

mellom 7,1 G og 12 G som kompensasjon for at lønn i dette intervallet ikke gir grunnlag for opptjening av alderspensjon i folketrygden. I lovutkastet er det åpnet for to forskjellige måter å fastsette den årlige opptjening i pensjonsplanen. Årlig opptjening kan enten fastsettes som 1/40 av en prosentsats av lønn inntil 12 G eller som en årlig opptjeningsprosent av lønn inntil 12 G. Dette vil uansett innebære samme årlige opptjening for arbeidstakeren. Det vises til kapittel 10.

Når det gjelder maksimalrammene i lovutkastet for hvilken prosent av lønn som skal kunne fastsettes i pensjonsplanen, har Banklovkommissjonen i kapittel 10 valgt ikke å gi noen endelig konklusjon på dette. Det framkommer også i kapittel 10 ulike særmerknader knyttet til fastsettelse av maksimalrammer og nivået på disse. Det er Banklovkommisjonens oppfatning at høringsinstansene bør ha mulighet til å komme med synspunkter på og vurderinger av dette. I lovutkastet er maksimalrammene angitt med hakeparenteser på henholdsvis 14 og 20 prosent ved opptjening basert på 1/40 av en prosentsats av lønn eller en årlig opptjeningsprosent på 0,35 eller 0,50 prosent (14/40 og 20/40 år) av lønn. Maksimalgrensen for tilleggssytelse for lønn mellom 7,1 og 12 G er foreslått satt til 54 prosent ved opptjening basert på 1/40 av en prosentsats av lønn eller en årlig opptjeningsprosent på 1,35 prosent (54/40 år) av lønn. Dette er ment å svare til folketrygdens årlige opptjening basert på et beregnet innskudd på 18,1 prosent som ikke omfatter lønn over 7,1 G. Det vil være foretaket som innenfor maksimalrammene fastsetter det beregnede pensjonsnivå i den enkelte pensjonsordning.

Det er lagt til grunn at avkastning av medlemmenes samlede pensjonskapital skal anvendes til dekning av regulering av opptjent rett til alderspensjon. Årlig regulering i opptjeningstiden skal være i samsvar med alminnelig lønnsvekst beregnet som i folketrygden eller, om det fastsettes i pensjonsplanen, i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutviklingen i foretaket. Dette er samme løsning som ble valgt i tjenstepensjonsloven. Et mindretall i Banklovkommissjonen mener at det siste alternativet bør utgå og at det i stedet bør være en mulighet for regulering basert på individuell lønnsutvikling. Det vises til avsnitt 7.1. Dersom årlig avkastning er mindre enn den alminnelige lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket skal det tilføres midler fra pensjonsordningens reguleringsfond (som er bygget opp av tidligere års avkastning). Eventuell udekket del av reguleringen etter dette skal dekkes av foretaket.

Arbeidstakers pensjonskapital skal videre tilføres en andel av de midler som er frigjort i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året (dødelighetsarv). I avsnitt 9.6 er det redegjort for alternative måter å håndtere sammenheng mellom ytelse, premieberegning og dødelighetsarv. Lovutkastet åpner for to alternativer. Det ene alternativet er basert på at det ved premieberegning kan tas hensyn til at beregnet dødelighetsarv vil bli tilført medlemmenes pensjonskapital hvert år på samme måte som i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. For foretaket vil dette medføre at premien blir lavere enn det beregnede pensjonsnivået i pensjonsplanen skulle tilsi. Pensjonsinnretningen vil ha risikoen for at faktisk dødelighetsarv ikke vil bli lavere enn det som er lagt til grunn ved premieberegning. For arbeidstaker vil en opptjening i samsvar med beregnet pensjonsnivå i pensjonsplanen før levealdersjustering være garantert. Det andre alternativet er å la faktisk dødelighetsarv bli tilført pensjonskapitalen for medlemmene som et tillegg til premien fra foretaket på samme måte som i tjenstepensjonsloven. Hverken foretaket eller pensjonsinnretningen vil da ha risiko knyttet til dødelighetsarven. Hvilket alternativ som vil være en fordel for arbeidstakerne vil bero på om, og eventuelt i hvilken grad, foretaket legger vekt på dødelighetsarv ved fastsettelse av pensjonsnivået i pensjonsplanen for pensjonsordningen. Dersom faktisk dødelighetsarv blir lavere enn det som foretaket forutsatte ved fastsettelse av pensjonsnivået i ordningen, vil arbeidstakerne tape på det siste alternativet sammenlignet med det første, og omvendt.

Det er åpnet for at det kan etableres en tilskuddsordning knyttet til den enkelte pensjonsordning som innebærer at arbeidstakerne skal innbetale en årlig premie til pensjonsordningen som en bestemt prosent av lønn inntil 12 G og som tilføres til det enkelte medlems pensjonskapital. Denne ordningen kan sammenlignes med arbeidstakertilskuddsordningen i tjenstepensjonsloven. Det vises til avsnitt 7.5 der det også framgår at enkelte medlemmer i Banklovkommissjonen mener at det bør være mulig for arbeidstakerne å foreta innskudd i pensjonsordningen på et mer individualisert grunnlag.

Ytelsen skal i utgangspunktet utbetales som en livsvarig ytelse, men det kan i pensjonsplanen fastsettes at den skal være tidsavgrenset og utbetales minst fram til fylte 80 år eller i minimum 10 år ved senere uttak enn 70 år. Det vises til avsnitt 7.4. Enkelte medlemmer i Banklovkommissjonen

mener at tjenstepensjonsordninger kun bør yte livsvarige ytelser på tilsvarende måte som i folketrygden.

I lovutkastet er det foreslått at uttaksreglene i tjenstepensjonsloven §§ 4-9 til 4-15 gis tilsvarende anvendelse på ytelsesbaserte alderspensjonsordninger. Dette innebærer blant annet en rett til fleksibelt uttak av pensjon fra 62 år og en oppregulering av ytelsen på grunnlag av avkastning på pensjonskapital knyttet til ytelser under utbetaling. Foretaket kan påta seg et ansvar for en årlig oppregulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst og deretter fratrukket 0,75 prosent. Det vises til kapittel 11.

Det er foretaket som skal dekke kostnader og vederlag ved administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen, se avsnitt 9.8. Det er ulike oppfatninger i Banklovkommissjonen med hensyn til om pensjonsinnretningene skal kunne ta et vederlag for belastning av sin kapital for levealdersrisiko i utbetalingstiden eller ikke.

Når det gjelder vurdering av likestillingsmessige, administrative og økonomiske konsekvenser av lovutkastet framgår dette i kapittel 12. Merknader til de enkelte bestemmelser i lovutkastet er inntatt i kapittel 13.

1.1.3 Vurdering av behovet for en ny pensjonsordning

I del II av utredningen (kapittel 15) har Banklovkommissjonen vurdert ønskeligheten av og behovet for lovgivning som åpner for et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt i privat sektor. Banklovkommissjonen er delt i ulike grupperinger med ulike oppfatninger av dette spørsmålet.

En oppfatning er at den foreslåtte ytelsesordningen vil kunne utgjøre et godt alternativ til pensjonsordninger for de som ønsker å bygge ut brede pensjonsordninger, og at myndighetene ikke bør begrense virksomhetenes mulighet til å velge et nytt ytelsespensjonsprodukt. Det uttrykkes også at foretakspensjonsloven burde vært tilpasset ny folketrygd og levealdersjustering, men dette har ikke latt seg gjøre innenfor mandatet for denne utredningen.

En annen gruppering mener at det ikke er ønskelig å etablere et nytt ytelsesprodukt, og disse mener at pensjonslovgivningen i innskuddspensjonsloven og tjenstepensjonsloven er tilstrekkelig til å dekke behovene for alderspensjonsordninger for foretak i privat sektor, se også avsnitt 5.3.

Andre medlemmer er av den oppfatning at et nytt ytelsesbasert produkt ikke er ønskelig blant

annet fordi det vil komplisere tjenstepensjonsmarkedet og bidra til å gjøre et uoversiktlig norsk pensjonssystem enda vanskeligere tilgjengelig for brukerne.

En ytterligere gruppering av medlemmer mener at man innenfor eksisterende pensjonslovgivning i det alt vesentlige kan oppnå samme pensjonsopptjening som i lovutkastet og at det nye ytelsesproduktet derfor ikke vil tilføre noe nytt av betydning ut over de eksisterende skattebegunstigede tjenstepensjonsproduktene. Disse medlemmene viser videre til at det ikke er oppnådd enighet i Banklovkommissjonen på sentrale punkter i lovutkastet og at det gjenstår å se om høringen vil bringe slike avklaringer.

Banklovkommissjonens leder gir uttrykk for at det er hans oppfatning at det videre lovarbeidet bør stilles i bero inntil det etter en bred høring av utredningen og lovutkastet kan bedømmes i hvilke utstrekning synspunktene fra høringsinstansene kan gi grunnlag for samlende løsninger. Utredningen viser at det foreligger markert uenighet i Banklovkommissjonen knyttet til utforming av en del av de sentrale bestemmelsene i lovutkastet og at det ikke har lyktes å finne fram til samlende løsninger. Det foreligger videre betydelig og til dels prinsipielt begrunnet uenighet i Banklovkommissjonen når det gjelder spørsmålet om ønskeligheten av og behovet for lovregulering av et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt.

1.2 Summary

1.2.1 Introduction

The Banking Law Commission hereby presents Report No. 29, NOU 2015: 5 The Pension Acts and the National Insurance Reform IV.

In its letter of 20 March 2013, the Ministry of Finance asked the Banking Law Commission to report on whether it is desirable and in case possible to establish a form of defined-benefit collective old-age pension adapted to new old-age pension accrual in the national insurance system. The Ministry of Finance requested that when formulating a potential draft bill that it be assumed, among other things, that the annual pension is stipulated as a net benefit, that a minimum earning period of 40 years is required for full benefits, that accrual is linear, and that the maximum annual pension according to the pension plan is determined with a view to overall compensation from the national insurance system (calculated in a standardised manner) and the benefits from the service pension scheme being in reasonable pro-

portion to salary in the company up to 12 G ("G" - the national insurance system's baseline figure). It was also stipulated that a potential draft bill has to reflect the principle of longevity adjustment and that the pension providers will use a dynamic mortality tariff. The mandate has been included in Chapter 2 of the Report.

In the same way as for the preparation of the Banking Law Commission's earlier reports within the area of pensions, the preparatory work has been left to a working party to provide the Banking Law Commission with the best possible basis on which to address and assess the issue. The working party has comprised of, among others, representatives from the pension institutions, employee organisations and employer organisations. In addition, a representative from the Ministry of Labour and Social Affairs was involved in the working party. Reference is made to the more detailed description of the organisation of the work in paragraph 2.2.

To obtain a basis for assessing the need for or desirability of a new form of defined-benefit old-age pension scheme, the Banking Law Commission has chosen to review whether, and possibly how, such a product could be formulated and statutorily regulated. This assessment appears in Part I of the Report, which also contains a draft bill for the regulation of such a product. Part I of the Report demonstrates that it is possible to create a defined-benefit old-age pension scheme that is adapted to key principles in the new national insurance system. With regard to the draft bill, there is disagreement in the Banking Law Commission relating to some individual issues. Among other things, this disagreement resulted in the draft bill being rather generally formulated on some points and in several places it has been arranged that a choice can be made between different alternatives when formulating a pension plan. One member of the Banking Law Commission disagreed with the description of the actuarial contexts that are given in the Report and therefore also does not, in general terms, support the draft bill, see Chapter 8.

In Part II of the Report, the Banking Law Commission has made an assessment of the need for a new form of defined-benefit old-age pension. There are different viewpoints among the members of the Banking Law Commission regarding whether it is desirable to introduce a new defined-benefit old-age pension product in the private sector and whether or not the Ministry of Finance should be advised to present a draft bill to the Storting (Norwegian Parliament).

1.2.2 Draft bill for a possible new form of defined-benefit old-age pension scheme

In Chapters 3 and 4 of the Report, a more detailed overview is provided of the main principles for a new old-age pension in the national insurance system and the various old-age pension schemes in the private sector. In addition, Chapter 5 goes into more detail about the guidelines set in the mandate and the viewpoints from the Ministry of Finance that appear in Proposition 199 L (2012–2013) on the Service Pension Act. Parts of these viewpoints must be viewed as supplements to the guidelines in the mandate.

The draft bill included in Chapter 14 of the Report establishes a new form of defined-benefit old-age pension scheme that will be adapted to the main principles in the national insurance reform in the same manner as the applicable Service Pension Act and the Defined-Contribution Pensions Act. The new defined-benefit old-age pension scheme has been formulated with the intention of being an equal alternative to the service pension, defined-contribution pension and existing defined-benefit company pension. To avoid an excessive number of parallel provisions in the legislation it would, in the view of the Banking Law Commission, be most practical to regulate the new scheme as part of the existing Service Pension Act, see Chapter 6. The draft bill therefore establishes a separate Chapter 4a concerning defined-benefit old-age pensions in the Service Pension Act. The incorporation of a Chapter 4a in the Service Pension Act will require some minor adjustments to some other provisions in the Service Pension Act in order to be able to provide adequate regulation of a new defined-benefit pension alternative.

The draft bill entails that annual accrual of old-age pension benefits in the pension scheme is based on the annual calculated pension level that is stated in the pension scheme's pension plan as a percentage of salary. This is a pension level calculated before longevity adjustment. Reference is made to Chapter 7 of the Report. Pension benefits for all years of service (all-years principle) are ensured by the pension benefits being able to be accrued directly to the pension in accordance with the pension plan, regardless of the length of time one has been a member of the pension scheme. There is no particular withdrawal age associated with the accrual of pension benefits.

In a defined-benefit pension scheme, the life expectancy will be of major importance when calculating the premium that the company has to pay to

cover the annual accrual of pension benefits for each employee and for this reason a principle regarding longevity adjustment must not only be taken into consideration upon withdrawal of the pension, but also when the premium is calculated. This complicates a defined-benefit old-age pension product somewhat more than what is the case for pension products with a defined-contribution during the earning period, see Chapter 8. The Banking Law Commission proposes in the draft bill that the premium is calculated based on annual pension accrual for each employee that takes into account the calculated effects of the longevity adjustment upon withdrawal. The calculated effects of the longevity adjustment must be based on the pension institutions' dynamic calculation basis. This is described in more detail in Chapter 9.

After the calculations of the expected effects of the longevity adjustment, the pension institution must carry out a premium calculation for ensuring the accrual of an annual share of the calculated longevity adjusted benefit for each employee based on the pension institution's applicable dynamic calculation basis. This entails that actual pension accrual for each employee will not necessarily correspond to the calculated pension level in the pension plan. The potential discrepancies will depend on, among other things, the age cohort that is used as a starting point for calculating the differences in life expectancy for different age cohorts and thereby as the basis for calculating the expected effects of the longevity adjustment for the different age cohorts. There are differing opinions in the Banking Law Commission about whether this calculated starting point should be established in law or left to regulations or agreement between the pension institution and company, see paragraph 9.3.2. In the draft bill, regulatory authority is granted for potentially more specific regulation of this.

As a consequence of the fact that there will, in many instances, be discrepancies between the calculated pension level that appears in the pension plan and the longevity adjusted benefit that will form the basis for the employee's annual pension accrual, the employees must be informed by notice from the pension institution about the size of the calculated longevity adjusted pension level that forms the basis for the calculation of the premium for each employee for pension accrual each year.

When drawing on the pension, there may be discrepancies between the life expectancy that appeared in the dynamic calculation basis for the individual age cohorts on the date the premium

was calculated and what appears from the calculation basis on the withdrawal date. This is a consequence of possible changes in life expectancy during the earning period. The draft bill has been arranged in order that such changes will, as a main rule, involve a recalculation of the benefit that will be paid out. A majority of the Banking Law Commission has agreed that the individual company must be able to enter into an agreement with the pension institution for the pension institution to assume the risk for such changes. The company will then have to pay a special premium for this. The result will be that the employees will not have to accept recalculation of accrued pension on the withdrawal date due to discrepancies in life expectancy compared with what was used as a basis in the calculation of the effects of the longevity adjustment on the date the premium was calculated. A minority of the Banking Law Commission is of the view that employees must bear this risk and that the companies must not be able to take out any special coverage against such changes, see paragraph 9.3.3.

Annual pension accrual must be stipulated as a percentage of salary in the pension plan. A percentage of salary up to 12 G must be stipulated. In addition, an additional percentage for salaries between 7.1 G and 12 G can be stipulated as compensation for salaries in this interval are not providing a basis for accrual of old-age pension in the national insurance system. The draft bill has allowed for two different methods of stipulating the annual accrual in the pension plan. Annual accrual can either be set as 1/40th of a percentage of salary up to 12 G or as an annual accrual percentage of salary up to 12 G. In any event, this will entail the same annual pension accrual for the employee. Reference is made to Chapter 10.

With regard to the maximum limits in the draft bill for the percentage of salary that may be able to be stipulated in the pension plan, in Chapter 10 the Banking Law Commission chose not to provide any final conclusion to this. Chapter 10 also contains various special remarks relating to the stipulation of maximum limits and the levels for these. It is the view of the Banking Law Commission that the consultative bodies should have the opportunity to provide viewpoints and their assessments of this. In the draft bill, the maximum limits are presented in square brackets with 14 and 20 percent respectively for accrual based on 1/40th of a percentage of salary or an annual accrual percentage of 0.35 or 0.50 percent (14/40 and 20/40 years) of salary. It is proposed that the maximum limit for the supplementary benefit for

salaries between 7.1 and 12 G is set at 54 percent for accrual based on 1/40th of a percentage of salary or an annual accrual percentage of 1.35 percent (54/40 years) of salary. This is intended to be equivalent to the national insurance system's annual accrual based on a calculated contribution of 18.1 percent that does not include salaries over 7.1 G. It will be the company that, within the maximum limits, determines the calculated pension level in each pension scheme.

It is assumed that returns on the members' combined pension capital shall be used to cover the adjustment of accrued benefits to an old-age pension. Annual adjustment during the earning period must be in accordance with general salary growth as calculated in the national insurance system or, if stipulated in the pension plan, in accordance with the average salary development in the company. This is the same solution as in the Service Pension Act. A minority of the Banking Law Commission is of the view that the latter alternative should be removed and that there should instead be the possibility of adjustment based on individual salary development. Reference is made to paragraph 7.1. If the annual return is less than the general salary growth or the average salary development in the company, funds shall be supplied from the pension scheme's adjustment fund (that is built up with returns from previous years). Any uncovered part of the adjustment following this must be covered by the company.

The employee's pension capital must also be supplied with a share of the funds that were released in the pension institution upon the lapse of pension obligations to members who died during the years before the pension could be withdrawn (actual mortality inheritance). In paragraph 9.6 alternative methods to handle the correlation between benefit, calculation of the premium and mortality inheritance are presented. The draft bill includes two alternatives to this effect. The first alternative is based on the principle that for calculation of premium it is possible to take into account that calculated mortality inheritance will be proportioned to the members' pension capital each year as in the defined-benefit company pension schemes. This entails that the premium to be paid by the company will be lower than the calculated pension level in the pension plan would suggest. The pension institution will bear the risk for any discrepancies between actual mortality inheritance and the actual basis for the calculation of premiums. For an employee, accrual according to the calculated pension level in the pension plan prior to longevity adjustment will be guaranteed.

The second alternative is to add actual mortality inheritance to the members' pension capital as an addition to the premium paid by the company as in the Service Pension Act. Neither the company nor the pension institution will bear any risk related to the mortality inheritance. Which alternative that will benefit the employees will depend on, and if applicable to which extent, the company emphasizes the mortality inheritance when calculating the pension level in the pension plan of the pension scheme. If the mortality inheritance turns out to be lower than what the company assumed when determining the pension level of the scheme, the employees will come out short with regard to the second alternative, and vice versa.

It is possible to establish a top-up scheme associated with the individual pension scheme which entails that the employees shall pay an annual premium to the pension scheme as a certain percentage of salary up to 12 G and which is added to the pension capital of each member. This arrangement can be compared with the employee top-up scheme in the Service Pension Act. Reference is made to paragraph 7.5 where it also states that some members of the Banking Law Commission are of the opinion that it should be possible for the employees to make contributions to the pension scheme on a more individual basis.

As a starting point, the benefit shall be paid as a life-long benefit, however it can be stipulated in the pension plan that it shall be time-limited and paid out at least until the recipient has reached 80 years of age or for a minimum of 10 years when withdrawal occurs after the age of 70. Reference is made to paragraph 7.4. Some members of the Banking Law Commission are of the view that service pension schemes should only provide life-long benefits in an equivalent manner to the national insurance system.

In the draft bill it is proposed that the withdrawal rules in Section 4-9 to 4-15 of the Service Pension Act are applied correspondingly to defined-benefit old-age pension schemes. Among other things, this includes the right to flexible withdrawal of the pension from the age of 62 and an increase in the benefit based on the return on pension capital linked to benefits being paid out. The company can assume responsibility for an annual increase in accordance with the general salary growth and then with 0.75 percent deducted. Reference is made to Chapter 11.

It is the company that has to cover costs and remuneration for administration and management of the pension scheme, see paragraph 9.8. There are different opinions in the Banking Law Com-

mission concerning whether or not the pension institutions shall be able to charge remuneration for usage of its capital for the life expectancy risk during the disbursement period.

An assessment of the gender equality, administrative and financial consequences of the draft bill appears in Chapter 12. Remarks to each provision in the draft bill are included in Chapter 13.

1.2.3 Assessment of the need for a new pension scheme

In Part II of the Report (Chapter 15), the Banking Law Commission has assessed the desirability of and need for legislation that permits a new defined-benefit old-age product in the private sector. The Banking Law Commission has divided into different groups with different views on this issue.

One view is that the proposed defined-benefit scheme may represent a good alternative to pension schemes for those who want to develop broad pension schemes and that the authorities should not restrict the ability of companies to select a new defined-benefit pension product. It has also been stated that it would have been better if a framework for the defined-benefit schemes adapted to the new national insurance system and longevity adjustment had occurred through necessary amendments in the Defined-Benefit Pension Act, however this has not been possible within the mandate for this Report.

Another group is of the view that it is not desirable to establish a new defined-benefit product and they are of the opinion that the pension legislation in the Defined-Contribution Pensions Act and Service Pension Act is sufficient for meeting the needs of old-age pension schemes for companies in the private sector, see also paragraph 5.3.

Other members are of the opinion that a new, defined-benefit product is not desirable because, among other things, it would complicate the service pension market and contribute to making an unclear Norwegian pension system less available for users.

A further group of members are of the opinion that the same pension accrual as in the draft bill can be achieved within existing pension legislation and that the new defined-benefit product will therefore not add anything new that is of significance to the existing, tax-favoured service pension products. These members also make reference to the fact that the Banking Law Commission has not achieved agreement on important points in the draft bill and that it remains to be seen

whether the consultation process will provide such clarification.

The Chairman of the Banking Law Commission stated that it is his view that further work on this legislation should be suspended until there has been completed a broad consultation process for the Report and the draft bill and it can be assessed whether the viewpoints from the consultative bodies can provide a basis for cohesive solutions. The Report demonstrates that there is clear disagreement in the Banking Law Commission relating to the formulation of some of the most important provisions in the draft bill and there has been no success in finding cohesive solutions. There is also considerable and, in part, principled disagreement in the Banking Law Commission with regard to the issue of the desirability of and need for statutory regulation of a new defined-benefit old-age pension product.

1.3 Banklovkomisjonens sammensetning

Banklovkomisjonen har ved avgivelsen av denne utredning følgende 22 medlemmer:

Professor dr. juris Erling Selvig, leder
(Universitetet i Oslo)

Banksjef Ottar Dalsøren
(Sparebanken Sogn og Fjordane/
Finansforbundet)

Direktør Jan Digranes
(Finans Norge)

Økonomisk rådgiver Eystein Gjelsvik
(Landsorganisasjonen i Norge)

Seniorrådgiver Linn Tordal Halvorsen
(Konkurransetilsynet)

Avdelingsdirektør Jacob Hanssen
(Arbeidsdepartementet)

Advokat Olav Heldal
(DNB Bank ASA)

Juridisk direktør Kristin Juliussen
(Arbeidsgiverforeningen Spekter)

Avdelingsdirektør Øystein Løining
(Finansdepartementet)

Avdelingsdirektør Kristin Diserud Mildal
(Næringslivets Hovedorganisasjon)

Fungerende lovrådgiver Lone Veel Midtbø
(Justisdepartementet)

Sjeføkonom Erik Orskaug
(Unio)

Direktør Stefi Kierulf Prytz
(Finans Norge)

Avdelingsdirektør Erling G. Rikheim
(Finansdepartementet)

Seniorrådgiver Egil Rokhaug
(Barne-, likestillings- og inkluderings-
departementet)
Advokat/fagsjef Camilla Forgaard Rukin
(Hovedorganisasjonen Virke)
Juridisk direktør Marius Ryel
(Norges Bank)
Generalsekretær Rolf A. Skomsvold
(Pensjonskasseforeningen)
Seniorrådgiver Toril Melander Stene
(Forbrukerrådet)
Generalsekretær Tove Storrødvann
(Akademikerne)
Seksjonssjef Runa Kristiane Sæther
(Finanstilsynet)
Avdelingsdirektør Bente Øverli
(Forbrukerombudet).

I brev av 5. desember 2013 meddelte Finansdepartementet at Toril Melander Stene fra Forbrukerrådet ble oppnevnt som medlem etter Anne Nesheim Egeberg. Videre ble Jan Digranes fra Finans Norge oppnevnt som medlem i stedet for Trond Søyland ved Finansdepartementets brev av 10. februar 2014.

Sekretariatet har, ved utarbeidelsen av denne utredningen, bestått av:

Seniorrådgiver Lise Ljungmann Haugen, hovedsekretær

Seniorrådgiver Jørgen Keiserud, juridisk rådgiver
Administrerende direktør Geir T. Nygaard,
Norwegian Insurance Partner AS

Kapittel 2 Innledning

2.1 Banklovkommisjonens mandat

Finansdepartementet viste i *brev av 20. mars 2013* til at departementet har merket seg at Banklovkommisjonen i NOU 2013: 3 Pensjonslovene og folketrygdreformen III (avgitt 7. januar 2013) uttalte at den om ønskelig kan gjennomføre en nærmere vurdering av en ny form for ytelsesbasert kollektiv alderspensjon. Departementet ba på bakgrunn av dette Banklovkommisjonen, som ledd i det videre arbeidet med tilpasning av pensjonslovene til ny folketrygd, om å utrede om det er ønskelig og eventuelt mulig å etablere en form for ytelsesbasert kollektiv alderspensjon tilpasset ny alderspensjonsopptjening i folketrygden. Det ble bedt om at kommisjonen, dersom den finner at det er mulig og ønskelig, også utarbeider utkast til nødvendige lovregler. Finansdepartementet ba videre om følgende:

«I utredningsarbeidet bes Banklovkommisjonen ta som utgangspunkt at regler om en form for skattefavisert ytelsesbasert alderspensjonsordning i tilfelle bør utformes i samsvar med prinsippene som ligger til grunn for andre former for skattefaviserte pensjonsordninger, og som et sideordnet alternativ til de forslag som er lagt fram i utkastet til ny tjenestepensjonslov, jf. NOU 2012: 13. Et eventuelt forslag om en ny form for ytelsesbasert alderspensjon bør utformes slik at

- årlig pensjon etter pensjonsplanen bør fastsettes som nettoytelse i prosent av lønn eller i tilfelle alternativt som en pensjonsytelse basert på et fastsatt kronebeløp,
- maksimal årlig pensjon etter pensjonsplanen blir fastsatt med sikte på at samlet kompensasjon i forhold til lønn av ytelsene fra folketrygden – beregnet på en standardisert måte og ytelsene fra tjenestepensjonsordningen vil stå i rimelig forhold til lønn i foretaket inntil 12 G,
- det kreves minst 40 års opptjeningstid for fulle ytelser,

- pensjonsplanen bygger på lineær opptjening av pensjonsytelsene,
- prinsippene om avkastningsgarantier i grunnmodellen og standardmodellen som foreslått i NOU 2012: 13 legges til grunn.

Banklovkommisjonen bes videre vurdere:

- hvordan pensjonsopptjening bør være etter full opptjeningstid og/eller etter at medlemmet har fylt 67 år,
- hvilke regler som bør gjelde for oppregulering av hhv. opptjent pensjon i opptjeningsfasen og pensjoner under utbetaling.

Banklovkommisjonen bes særskilt om å belyse hvordan prinsippet om levealdersjustering – som er et av prinsippene i pensjonsreformen – kan utformes for en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjon. Et ev. lovforslag om nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt må reflektere prinsippet om levealdersjustering. Det bes videre om at Banklovkommisjonen vurderer hvordan et slikt tjenestepensjonsprodukt vil fungere sammen med ny folketrygd, herunder fleksibelt uttak, levealdersjustering, ny regulering og alleårsopptjening, og konsekvenser av forskjellene mellom de to typer pensjonssystemer.

Banklovkommisjonen bes legge til grunn at pensjonsleverandørene vil bruke et dynamisk dødelighetsgrunnlag som i større grad fanger opp utvikling i dødelighet og levealder. Banklovkommisjonen bes videre vurdere behov for tilpasnings- og overgangsordninger for eksisterende ytelsesordninger med sikte på tilpasninger innenfor lovreglene for en ny ytelsesbasert alderspensjonsordning og uten behov for avvikling/lukking og opprettelse av ny pensjonsordning.

Banklovkommisjonen bes også vurdere ev. ytelsesbasert alderspensjonsprodukt opp imot spørsmålet om balanseføring av pensjonsforpliktelser hos arbeidsgiverforetaket.»

2.2 Organisering av Banklovkommissjonens arbeid

Banklovkommissjonens arbeid med denne utredningen har vært organisert på samme måte som ved Banklovkommissjonens øvrige arbeid med å tilpasse pensjonslovene til ny alderspensjon i folketrygdloven, jf. henholdsvis Utredning nr. 23 (NOU 2010: 6), 26 (NOU 2012: 13) og 27 (NOU 2013: 3). I forbindelse med oppstarten av Banklovkommissjonens arbeid med tilpasningen av pensjonslovene til ny folketrygd i 2009, ble det oppnevnt nye medlemmer i Banklovkommissjonen fra Akademikerne og Unio, samt Arbeidsdepartementet. I februar 2012 ble det oppnevnt ytterligere et medlem fra Arbeidsgiverforeningen Spekter. Disse medlemmene er oppnevnt særskilt for dette oppdraget og har således deltatt i arbeidets faser I, II og III, samt arbeidet med uførepensjon i NOU 2013: 12, men ikke i Banklovkommissjonens øvrig arbeid med andre utredninger som har pågått parallelt med arbeidet med tilpasningen av pensjonslovene til ny folketrygd. Medlemmene fra Akademikerne, Unio, Arbeidsgiverforeningen Spekter og Arbeidsdepartementet har kommet i tillegg til Banklovkommissjonens 18 faste medlemmer. I tillegg oppnevnte Finansdepartementet et

særskilt medlem fra Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) i tilknytning til arbeidet med pensjon. Dette medlemmet har deltatt i pensjonsarbeidet i stedet for Banklovkommissjonens ordinære medlem fra NHO.

For å få best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av om det er behov for etablering av et regelverk for ytelsesbaserte alderspensjonsordninger og eventuelt hvordan slike ordninger best kan tilpasses ny alderspensjon i folketrygden, har Banklovkommissjonen på samme måte som under det øvrige arbeidet med tilpasning av pensjonslovene til ny alderspensjon i folketrygden, overlatt det forberedende arbeidet til en arbeidsgruppe. Arbeidsgruppen har blant annet bestått av representanter fra store pensjonsinstitusjoner, Finans Norge, Finanstilsynet, Pensjonskasseforeningen, Akademikerne, Landsorganisasjonen, Unio, YS, Hovedorganisasjonen Virke, NHO, Arbeidsgiverforeningen Spekter og Arbeidsdepartementet. Sekretariatet har i forbindelse med arbeidet vært forsterket med Geir T. Nygaard fra forsikringsmeglings- og aktuarfirmaet Norwegian Insurance Partner AS. Han har særlig arbeidet med beregninger og utarbeidelse av tallmaterieell.

Kapittel 3

Hovedprinsipper for ny alderspensjon folketrygden

En rekke av de føringer som Finansdepartementet har gitt i sitt mandat som er inntatt ovenfor i avsnitt 2.1, er knyttet til hovedprinsippene i ny alderspensjon i folketrygden. I mandatet nevner blant annet Finansdepartementet fleksibelt uttak, levealdersjustering, ny regulering og alleårsopptjening.

I NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I, avsnitt 2.1 har Banklovkommissjonen gitt en oversikt over ny alderspensjon i folketrygden gjennomført ved lov 5. juni 2009 nr. 32 om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon), se også NOU 2012: 13 avsnitt 3.1.1. *Banklovkommissjonen* finner det imidlertid hensiktsmessig å gi en oversikt over hovedpunktene i folketrygdreformen også innledningsvis i utredningen her. Senere i de alminnelige motivene i utredningen i sammenheng med enkeltpunkter i de vurderinger som gjøres, er det gitt en mer inngående beskrivelse av detaljene i den nye alderspensjonen i folketrygden der Banklovkommissjonen har funnet behov for det.

De nye reglene om opptjening av alderspensjon i folketrygden trådte i kraft 1. januar 2010 og er inntatt i folketrygdloven kapittel 20. Det nye regelverket gjelder fullt ut for opptjening av alderspensjon i folketrygden for alle personer født etter 1962, og forholdsmessig for personer født i perioden 1954–1962. Fleksibelt uttak av alderspensjon og levealdersjustering er innført for nye alderspensjonister fra 1. januar 2011, mens regler for regulering av pensjoner under opptjening og utbetaling er innført for alle alderspensjonister fra 1. januar 2011.

Den nye alderspensjonen er basert på et system der inntektpensjon ytes alle som opptjener pensjonsrettigheter i form av en pensjonsbeholdning. For de uten slik opptjening eller med lav tidligere inntekt ytes en garantipensjon, jf. folketrygdloven § 20-3. Siden det i denne utredningen er fokus på pensjon for personer i arbeid, vil det ikke redegjøres noe nærmere om garantipensjon.

Hovedelementene i den nye alderspensjonen i folketrygden er:

- opptjening av rett til pensjon basert på alle inntektsår fram til uttak (alleårsopptjening),
- uttak av alderspensjon kan skje fra det tidspunkt den enkelte bestemmer fra fylte 62 år (fleksibelt uttak),
- størrelsen på den årlige pensjonsytelse beror på pensjonsbeholdningen og forventet gjenstående levetid (forventet utbetalingsperiode) på uttakstidspunktet (levealdersjustering), og
- det skjer en verdisikring av alderspensjonen i form av regulering av pensjonsbeholdningen i opptjeningstiden og av pensjon under utbetaling.

Alleårsopptjening

Opptjening av inntektpensjon i den nye alderspensjonen i folketrygden er basert på et prinsipp om at alle inntektsår skal telle med – et *alleårsprinsipp*. Pensjonsgivende inntekt fastsettes for hvert kalenderår fra en person er 13 år til 75 år (folketrygdloven § 3-15). Etter folketrygdloven § 20-5 er den årlige pensjonsopptjeningen 18,1 prosent av et beløp begrenset oppad til 7,1 ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Pensjonsopptjeningen i folketrygden er således basert på et beregnet innskudd på 18,1 prosent av lønn. Grunnbeløpet er per 1. mai 2014 kroner 88 370. Det vil i dag si at lønn inntil 627 427 kroner vil telle med ved beregning av pensjonsopptjening.

Summen av årlig pensjonsopptjening til enhver tid utgjør den enkeltes pensjonsbeholdning (folketrygdloven § 20-4). Etter lovens § 20-21 skal pensjonsgivende inntekt for tiden før 1. januar 2010 legges til grunn for beregning av pensjonsbeholdningen per 1. januar 2010. Pensjonsbeholdningen er et sentralt begrep i den nye folketrygden, både fordi det gir uttrykk for opptjent rett til pensjon og fordi pensjonsbeholdningen på tidspunktet for uttak av pensjon (pensjoneringsstidspunktet) utgjør grunnlaget for beregningen av en livslang årlig pensjonsytelse (lovens § 20-3).

Siden folketrygden ikke er basert på fondsoppbygging av midler, men finansiert via statsbudsjettet, vil pensjonsbeholdningen være en regnskapsmessig eller beregningsmessig størrelse og ikke en faktisk kapitalbeholdning. Den regnskapsmessige størrelsen gir et generelt uttrykk for folketrygdens framtidige forpliktelse til å utbetale alderspensjon. Dette i motsetning til private tjenestepensjonsordninger der det årlig opparbeides et kapitalgrunnlag som tilsvarer nåverdien av samlede opptjente pensjonsrettigheter på ethvert tidspunkt og som senere belastes ved utbetaling av pensjonsytelser.

Når det gjelder spørsmålet om hvilket nivå pensjonsytelsene på grunnlag av opptjeningen av alderspensjon innenfor den nye folketrygden vil kunne gi, sett i forhold til ytelsene i gammel folketrygd, vises det til beregningene som er inntatt i Banklovkomisjonens utredning NOU 2010: 6 avsnitt 2.1.6 og vedlegg 2.

Fleksibelt uttak av alderspensjon

Sentralt i den nye folketrygden er den enkeltes rett til å velge når vedkommende vil starte uttaket av alderspensjon. Alderspensjon kan tas ut fra fylte 62 år, jf. lovens § 20-2. Foruten valg av tidspunkt for uttak av pensjon, kan den enkelte velge hvor mye pensjon som vedkommende ønsker å ta ut til enhver tid. Laveste uttaksgrad er 20 prosent deretter er det en gradering på 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent uttak av pensjon. Det legges på denne måten til rette for å kombinere arbeid og pensjon, og det kan opptjenes rett til pensjon selv om pensjonsuttaket er påbegynt. Grensen for videre opptjening er satt til 75 år (lovens § 3-15 tredje ledd). Pensjonsgraden som uttas kan endres underveis, men i utgangspunktet ikke mer enn én gang i året. Loven åpner for at man kan utsette uttak av alderspensjon også ut over 75 år, men dette gir ingen pensjonsmessig uttelling (lovens § 20-14 tredje og fjerde ledd).

En forutsetning for uttak av alderspensjon før 67 år, er at pensjonen minst vil tilsvare garantipensjonsnivået med full trygdetid ved 67 år. Den livsvarige del av Avtalefestet pensjon (AFP) skal i denne sammenheng medregnes, det vil si den livsvarige del som framkommer etter fratrukket for justeringsbeløp, jf. AFP-tilskottsloven § 7 tredje ledd. Kronetillegget fram til 67 år og eventuelt kompensasjonstillegg (for personer født til og med 1962) medregnes ikke. AFP-ordningen for ansatte i privat sektor er nærmere beskrevet i Banklovkomisjonens utredning NOU 2012: 13 avsnitt 3.3. Det er ennå ikke tatt stilling til om også

ytelser fra private tjenestepensjonsordninger skal medregnes.

Levealdersjustering

Innføringen av levealdersjustering i folketrygden er ansett som det viktigste enkelttiltaket for å gjøre folketrygdens alderspensjonssystem økonomisk bærekraftig på sikt. Ved levealdersjusteringen oppnås det at folketrygdens utgifter blir om lag upåvirket av endringene i levealderen. Dersom den gamle alderspensjonsordningen i folketrygden hadde blitt videreført uten endringer, ville ellers samfunnets kostnader knyttet til folketrygden økt kraftig på sikt.

Alderspensjonen i folketrygden er en livslang ytelse, det vil si at den vil løpe fra uttakstidspunktet og helt til vedkommende dør. Den årlige pensjonsytelsen vil bli beregnet på grunnlag av den enkeltes pensjonsbeholdning på uttakstidspunktet og forventet gjenstående levetid (forventet utbetalingsperiode) for vedkommende årskull på uttakstidspunktet. Ved beregningen blir pensjonsbeholdningen dividert med et delingstall. Delingstallet gir uttrykk for den beregnede forventede levealder for det enkelte årskull, jf. lovens § 20-14 annet ledd. Delingstallene fastsettes av NAV med endelig virkning for hvert årskull i det året årskullet fyller 61 år. Beregningen baseres på observerte dødelighetsrater for eldre årskull de siste ti år forut for fastsettelsestidspunktet og gjenspeiler forventet gjenstående levetid ved ulike tidspunkter for uttak av alderspensjon for de enkelte personer som inngår i årskullet (lovens § 20-13 første og annet ledd). Delingstallene er felles for menn og kvinner, og således kjønnsnøytrale. Dette selv om kvinner statistisk sett har en lengre levetid enn menn.

Delingstallet reflekterer både den utvikling som har skjedd i dødeligheten i løpet av opptjeningsperioden fram til fylte 61 år og den utviklingen man forventer vil skje i levealderen for dette årskullet etter uttak. Dette innebærer at det enkelte årskull bærer risikoen for endringer i dødelighet både i opptjeningsperioden fram til 61 år og den utviklingen man forventer årskullet vil få i utbetalingsperioden. I delingstallet inngår også en rente/renteregulering samt en beregningsfaktor for dødelighetsarv.

NAV utarbeider også prognoser for delingstall for yngre årskull. Siden dette er prognoser vil de ikke ha noen bindende effekt for myndighetene før det skjer en endelig fastsetting av delingstallene ved 61 år for det enkelte årskull. Prognosene er således en indikasjon om hva pensjonen kan bli

for de enkelte årskull der endelig delingstall ennå ikke er fastsatt.

Fastsettelsen og bruken av delingstall har to ulike formål. Delingstallene skal for det første sikre at det skjer *levealdersjustering* av alderspensjonen ved at størrelsen på den enkeltes årlige pensjon ved et gitt uttakstidspunkt, beregnes etter et delingstall fastsatt slik at det tas hensyn til endringer i befolkningens levealder beregnet ut fra forventet gjenstående levetid ved uttakstidspunktet (lovens § 20-12 første ledd). Delingstallet vil gjenspeile den utvikling av levealder som har skjedd fra et fastsatt basisår eller nullpunkt, fastsatt til 1943-årskullet i folketrygden, og det årskullet som delingstallet gjelder.

Levealdersjusteringen kommer til uttrykk gjennom endring i delingstall fra ett årskull til det neste årskull for en gitt uttaksalder (lovens § 20-12 tredje ledd annet punktum). Normalt vil delingstall for senere årskull være høyere som følge av gradvis økning av forventet levetid og forventet redusert dødelighet. Levealdersjusteringen medfører da at yngre årskull må jobbe noe lenger for samme pensjon sett i forhold til eldre årskull. Alternativt kan pensjonen tas ut tidligere, men pensjonsbeholdningen må da fordeles over en lengre beregnet utbetalingsperiode og de årlige pensjonsytelsene – andre forhold like – vil bli lavere.

Forventet gjenstående levetid og dermed utbetalingsperiodens lengde vil også variere med den enkeltes alder ved uttak av alderspensjon. For hvert årskull fastsettes det delingstall for uttak av pensjon ved de ulike aldre i perioden fra fylte 62 år til 75 år (lovens § 20-12 fjerde ledd). Delingstallene for et årskull vil derfor reduseres med høyere alder for uttak av pensjon, og gi tilsvarende økning i årlige pensjonsytelser.

Det andre formålet ved bruk av delingstall er å sikre at årlig alderspensjon er *nøytral i forhold til uttakstidspunkt* for personer i et gitt årskull. Forventet nåverdi av samlede pensjonsutbetalinger til en person skal være uavhengig av alder på uttakstidspunktet (lovens § 20-12 annet ledd). Ved fastsettelsen av delingstall kommer prinsippet om nøytralitet til uttrykk gjennom forskjeller i delingstall ved ulike uttakstidspunkt innen hvert årskull (lovens § 20-12 tredje ledd tredje punktum). Årlig pensjon blir høyere jo lenger den

enkelte venter med å ta ut alderspensjon fordi pensjonsbeholdningen da fordeles over et mindre antall av år, eller med et lavere delingstall om man vil.

Gjennomføringen av levealdersjustering og nøytralitet for alderspensjon medfører at det for ett og samme årskull ved fylte 61 år må fastsettes et sett delingstall som skal gjelde ved ulike tidspunkt for uttak av alderspensjon i perioden 62 til 75 år (lovens § 20-12 fjerde ledd). Delingstall for uttak ved en bestemt alder, for eksempel 66 år, vil reflektere både forventet gjenstående levetid ved 66 år og en nåverdiberegning av de samlede pensjonsutbetalinger ved 66 år.

Regulering av opptjente rettigheter og pensjoner under utbetaling

Pensjonsbeholdningen skal under opptjening årlig reguleres i samsvar med alminnelig lønnsvekst, jf. lovens §§ 20-4 tredje og fjerde ledd og 20-18 første ledd. Det er på denne måten lagt inn en beregningsmessig verdisikring eller en standardberegnet avkastningsgaranti om man vil, av allerede opptjent rett til pensjon.

Når det gjelder pensjoner under utbetaling, skal disse reguleres i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 prosent (lovens § 20-18 annet ledd). Dette forventes over tid å gi en regulering tilsvarende et gjennomsnitt av pris- og lønnsveksten. Ved å velge en regulering basert på reallønnsveksten fratrukket en fast faktor, vil både delingstall og regulering baseres på de samme forutsetninger og man slipper da å gjøre forutsetninger om lønnsveksten i beregningen av delingstallet. Dersom pensjoner under utbetaling skulle reguleres med et gjennomsnitt av lønnsvekst og prisvekst, ville man ved fastsetting av delingstallene måtte ha anslått både framtidig lønnsvekst og framtidig prisvekst. Slike anslag vil nødvendigvis være usikre og gjenstand for diskusjon. Ved bruk av reallønnsveksten fratrukket en fast faktor sikrer man klare og objektive rammer for fastsetting av delingstallene, og unngår eventuelle problemer som kunne oppstå dersom anslagene skulle avvike fra faktisk utvikling. Det vises til Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) side 123 og 124.

Kapittel 4

Alderspensjonsordninger i privat sektor

4.1 Oversikt – foretakenes valgmuligheter

Denne utredningen omhandler kun private tjenestepensjonsordninger. Enkelte foretak som anses som private har offentlige tjenestepensjonsordninger. I mandatet er det ikke lagt opp til at Banklovkommisjonen skal vurdere den særlige situasjonen som slike foretak befinner seg i. Det legges derfor i det videre til grunn at foretak i privat sektor kan velge mellom tre ulike typer tjenestepensjonsordninger når de skal etablere alderspensjonsordning for sine ansatte. Alle typene ordninger gir grunnlag for en skattegunstig behandling og må betraktes som «sideordnede alternativer». Forskjellen mellom ordningene ligger i hvordan arbeidstakeres rettigheter og pensjonsnivået i ordningene er definert i pensjonsplanen, hvem som bærer de ulike typer av risiko som er knyttet til alderspensjonsordninger og graden av tilpassning til folketrygdens hovedprinsipper.

Foretak kan velge å etablere innskuddspensjonsordning etter innskuddspensjonsloven. I disse ordningene er det et beløp, som regel i prosent av lønn, som foretaket skal innbetale hvert år til pensjonsordningen fastsatt i ordningens innskuddsplan. Innskuddenes størrelse, antall år med innskudd og tilført avkastning i denne perioden vil deretter danne grunnlag for beregning av en årlig pensjonsytelse ved uttak av pensjon. Dette er således et rent innskuddsbasert alternativ som derfor ikke har noen direkte relevans i forhold til temaet om ytelsesbasert ordning i denne utredning. Det redegjøres derfor ikke nærmere om innskuddspensjonsloven her.

Det annet, og mest tradisjonelle alderspensjonsalternativet i privat sektor, er ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, se beskrivelsen nedenfor i avsnitt 4.2. I Prop. 199 L (2012–2013) foreslo Finansdepartementet enkelte tekniske endringer i foretakspensjonsloven. For øvrig forutsatte departementet at loven – med den tilknytning til det tidligere alderspensjonsystemet i folketrygden som ble fastsatt i fore-

takspensjonsloven §§ 5-5 fjerde ledd og 5-7 fjerde ledd ved lov 17. desember 2010 nr. 83, ble videreført. Det ble fra Finansdepartementets side gjort klart at Banklovkommisjonen utredning NOU 2013: 3 med utkast til overgangsregler for eksisterende foretakspensjonsordninger mv. ikke ville bli fulgt opp. Pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven vil dermed inntil videre være «et sideordnet alternativ» til pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven og innskuddspensjonsloven som begge er tilpasset ny alderspensjonsopptjening i folketrygden.

Det tredje alternativet trådte i kraft 1. januar 2014 ved lov 13. desember 2013 nr. 106 om tjenestepensjon (tjenestepensjonsloven) og kan beskrives som en mellomting mellom innskuddspensjonsordning og ytelsesbasert foretakspensjonsordning. Tjenestepensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven er beskrevet nærmere i avsnitt 4.3 nedenfor.

4.2 Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger

4.2.1 Innledning

Tjenestepensjonsordninger med skattegunstig behandling var før år 2000 etablert som ytelsesbaserte pensjonsordninger enten i livsforsikrings-selskap eller i pensjonskasser. Først ved vedtakelse av innskuddspensjonsloven ble det fra 2001 åpnet for at tjenestepensjonsordninger med skattegunstig behandling kunne etableres som innskuddspensjonsordninger. Også etter dette tidspunktet utgjorde et flertall av de private tjenestepensjonsordningene ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. Etter ikrafttredelsen av lov om obligatorisk tjenestepensjon 1. januar 2006 tok imidlertid etableringen av innskuddspensjonsordninger virkelig fart med hensyn til antall pensjonsordninger og antallet medlemmer som var omfattet av disse.

Ytelsesbaserte pensjonsordninger i henhold til foretakspensjonsloven sikrer tjenestebasert

alderspensjon i tillegg til alderspensjonsytelsene fra folketrygden til enhver tid. Pensjonsordningene er etablert ved, og basert på, en kollektiv livsforsikringsavtale med pensjonsinnretningen og arbeidsgiveren som avtaleparter og arbeidstakerne som de forsikrede. I forsikringsavtalen fastsettes pensjonsplanen og annet regelverk for den enkelte pensjonsordning. Foretakspensjonsloven selv har lite konkrete og detaljerte regler om utforming av de enkelte pensjonsordninger. Lovens hovedoppgave er å fastlegge de rammer og krav som må overholdes ved utformingen av pensjonsplan og annet regelverk i ordningene (foretakspensjonsloven § 2-1 første ledd) for å gi rett til en skattegunstig behandling av innbetalinger til pensjonsordningen.

Foretakspensjonsordningene kjennetegnes ved at det er størrelsen på den årlige framtidige alderspensjonsytelsen, forutsatt at man er medlem av pensjonsordningen i tilstrekkelig mange år (full tjenestetid), som angis i pensjonsordningens pensjonsplan. Full opptjent tjenestetid etter dagens regler i foretakspensjonsloven skal være minst 30 år, men ikke høyere enn 40 år (foretakspensjonsloven § 4-3). Etter lovens § 5-2 kan alderspensjonsytelsen i pensjonsplanen fastsettes enten som et samlet beløp ut fra lønn og beregnet folketrygd, som en bestemt del av medlemmets lønn eller som et bestemt beløp for hvert medlem (ikke høyere enn folketrygdens grunnbeløp (G)). De samlede pensjonsytelsene fra pensjonsordningen og beregnet folketrygd skal ikke utgjøre en større prosentandel av lønnen for medlemmer med høyere lønn enn for medlemmer med lavere lønn, og ytelsene skal fastsettes slik at forholdet mellom de enkelte medlemmers samlede pensjonsytelser blir rimelig ut fra lønn og tjenestetid i foretaket, jf. foretakspensjonsloven § 5-3 (forholdsmessighetsprinsippet).

En arbeidstakers rettigheter defineres således av den angitte ytelsen i pensjonsplanen, og arbeidsgivers kostnader vil bero på hva pensjonsinnretningen krever i premie for å sikre arbeidstakers opptjente rett til ytelse for fremtiden.

4.2.2 Ytelsesbasert foretakspensjon i hovedtrekk

4.2.2.1 Pensjonsplan, premieberegning og premiereserve

Det at foretakspensjonsloven er en rammelov som fastsetter krav og rammer som den enkelte pensjonsordning må oppfylle for å kunne oppnå en skattegunstig behandling, medfører at de forhold

som er karakteristisk for pensjonssystemet i pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, i stor grad kan tilbakeføres til hvordan pensjonsordningenes pensjonsplaner og premieberegningsgrunnlag i praksis er blitt utformet innenfor lovens rammer.

1) Pensjonsplanen skal angi vilkårene for og omfanget av de pensjonsytelser arbeidstakerne etter hvert vil tjene opp ut fra lønn og tjenestetid i foretaket (foretakspensjonsloven § 2-3 første ledd). Pensjonsytelsene er riktignok ikke beløpsmessig fastsatt i pensjonsplanen. De er imidlertid kontraktsbestemt gjennom pensjonsplanens regler om beregningen av den årlige pensjonsytelse som et medlem ut fra lønnsforhold og tjenestetid i foretaket etter hvert opptjener, men som kommer til utbetaling først ved nådd opptjeningsalder, normalt fastsatt til 67 år (foretakspensjonsloven § 4-1 første ledd).

I praksis har beregningsreglene i pensjonsplanene i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene vært fastsatt slik at tjenestepensjonsytelsen sammen med beregnet folketrygd for det enkelte medlem, ikke skal overstige de grenser i forhold til medlemmets lønn som er fastsatt i foretakspensjonsloven § 5-7. Disse grensene for samlet pensjon er 100 prosent av medlemmets lønn inntil 6 G, 70 prosent av lønn mellom 6 og 12 G og 0 prosent av lønn som overstiger 12 G. Selv om beregningsreglene i pensjonsplanene og maksimalgrensene i foretakspensjonsloven er fastsatt som en samlet ytelse fra foretakspensjonsordningen og folketrygden, er foretakspensjonsordningene reelt utformet som en «netto» tjenestepensjonsordning. Verken pensjonsinnretningen eller foretaket har normalt noe ansvar for hvor stor den enkeltes samlede pensjon fra folketrygd og pensjonsordning faktisk blir. Dette er forsikringsrettslig helt sentralt fordi det etter forsikringsavtalen er pensjonsinnretningene – ikke foretaket – som har ansvaret for at opptjent årlig tjenestepensjon blir utbetalt. Dessuten krever foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd at de tjenestepensjonsytelser som hvert av medlemmene opptjener etter pensjonsplanen, skal være garantert av pensjonsinnretningen.

I samsvar med prinsippet om lineær årlig oppføring av pensjon, har en arbeidstaker til enhver tid opptjent så stor del av full pensjonsytelse etter pensjonsplanen som arbeidstakerens tjenestetid i foretaket på beregningstidspunktet utgjør i forhold til en tjenestetid beregnet fra det tidspunkt arbeidstakeren ble opptatt som medlem i pensjonsordningen og til arbeidstakeren vil nå opptjeningsalderen. Dersom arbeidstaker er 45 år og ble ansatt i foretaket som 30-åring, vil vedkommende

ha tjent opp 15/37 deler av full pensjon. Dette gjelder uavhengig om minstetid for rett til full pensjon er satt til 30 år. Dersom minste opptjeningsstid er satt til 40 år i pensjonsplanen vil vedkommende ha tjent opp 15/40 deler. Arbeidstaker som fratrer før opptjeningsalderen, gis en fripolise for opptjent pensjonsytelse beregnet ut fra lønnen og tjenestetiden ved fratreden (foretakspensjonsloven § 4-7). For opptjening av pensjon ved tjenestetid i foretaket etter nådd opptjeningsalder gjelder særlige regler i foretakspensjonsloven § 4-5.

2) Pensjonsordningen finansieres av foretaket ved innbetaling av årlig premie for medlemmene. Premiene er ikke beløpsmessig fastsatt i pensjonsplanen. Årlig premie beregnes etter pensjonsinnretningens premieberegningss grunnlag til enhver tid. I samsvar med prinsippet om lineær opptjening av pensjon beregnes årlig premie for hvert medlem ut fra den andel av retten til full pensjon etter pensjonsplanen som hver av arbeidstakerne ut fra sitt lønnsnivå opptjener i løpet av året (foretakspensjonsloven § 9-2). Årlig premie for de enkelte medlemmer vil derfor variere, men generelt vil premien stige med alder og lønnsvekst. Den øker ganske vesentlig særlig i siste del av et medlems yrkesaktive periode. En hovedårsak er at etter lønnsstigning beregnes opptjent pensjon på nytt som om medlemmet har hatt det nye lønnsnivået i hele sin tjenestetid (foretakspensjonsloven § 5-2 tredje ledd), og at årets premie derfor også må omfatte en reguleringspremie til dekning av den årlige oppregulering av tidligere opptjent pensjon som lønnsøkningen gjør påkrevd.

Denne form for premieberegning innebærer at de enkelte medlemmers rett til opptjent pensjon i hovedsak vil være fullfinansiert fra foretakets side ved nådd opptjeningsalder. I praksis beregnes imidlertid årlig premie slik at også pensjonsinnretningen selv hvert år må bidra til finansieringen gjennom tilføring av avkastning oppnådd ved forvaltning av midlene, jf. reglene om krav til årlig avsetning i forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd. Dette framgår av premieberegningss grunnlaget, og det innebærer at pensjonsinnretningen selv må bære risikoen for at de forutsetninger om årlig avkastning, dødelighet og forventet levealder som der er lagt til grunn, viser seg å være tilstrekkelige, se nærmere nedenfor i avsnittene 4.2.2.2 og 4.2.2.3.

3) Det er et krav i foretakspensjonsloven at pensjonsordningens oppsamlede kapital i pensjonsinnretningen (premiereserven) alltid skal være så stor at den er tilstrekkelig til å sikre de pensjonsrettigheter medlemmene til enhver tid har opptjent etter pensjonsplanen (foretakspen-

sjonsloven § 9-1). Dette kapitalkravet dekkes innenfor de avsetninger til premiereserve som pensjonsinnretningen etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 plikter å foreta for å sikre sin soliditet. Avsetningen til premiereserve som føres som en gjeldspost i regnskapet, skal til enhver tid tilsvare kapitalverdien av forsikringsforpliktelsene beregnet etter en prospektiv metode (se nedenfor i avsnitt 4.2.2.5). Plikten til å ha tilstrekkelige avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelser er et sentralt element i det lovfastsatte soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretninger og i lovgrunnlaget for myndighetstilsynet med pensjonsinnretningene.

Omfanget av pensjonsinnretningens avsetninger til premiereserve er uten betydning for omfanget av den rett til årlig pensjon som hvert medlem har opptjent til enhver tid. Pensjonsytelsenes størrelse bestemmes direkte av reglene i pensjonsplanen. Om en pensjonsinnretning oppfyller eller ikke oppfyller kravene til premiereserve etter foretakspensjonsloven § 9-1 og forsikringsvirksomhetsloven § 9-16, er derfor prinsipielt uten betydning for pensjonsinnretningens garantiansvar etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd for den rett til årlig pensjon som de enkelte medlemmene har opptjent etter pensjonsplanen. Dette er således en ytelsesgaranti som innebærer at pensjonsinnretningen i alle tilfeller er ansvarlig for at rett til årlig pensjon opptjent etter pensjonsplanen også blir utbetalt til arbeidstakeren ved uttak av pensjon etter reglene i loven. Omvendt betyr det også at verken de enkelte medlemmer eller foretaket har noe eget krav på særskilt utbetaling av premiereserve som pensjonsinnretningen har avsatt til sikring av pensjon opptjent etter pensjonsplanen, jf. foretakspensjonsloven § 4-6 tredje ledd.

4.2.2.2 «Premiefradrag» og avkastningsrisiko

Pensjonsinnretningen forvalter den kapital som tilsvarende pensjonsordningens midler (premiereserve) til enhver tid. I premieberegningss grunnlaget for pensjonsordningen er det forutsatt at pensjonsinnretningen vil oppnå en årlig avkastning av midlene til enhver tid som minst tilsvarende den premieberegningssrente som inngår i beregningss grunnlaget. Dette avkastningsnivået diskonteres inn ved beregning av den årlige premie som foretaket skal betale. I tillegg til årlig premie fra foretaket plikter derfor pensjonsinnretningen selv hvert år – også i utbetalingsperioden – å tilføre pensjonsordningens premiereserve et beløp som minst tilsvarende beregningssrenten (forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd). Ellers vil retten til pen-

sjon opptjent i pensjonsordningen ikke være fullfinansiert og sikret ved tilstrekkelige avsetninger til premiereserve slik foretakspensjonsloven § 9-1 og forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 krever.

I forhold til oppfyllelsen av kravet til forsikringsmessige avsetninger som er en meget viktig del av soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretninger, har derfor pensjonsinnretningen selv risikoen for at avkastningsresultatet oppnådd i det enkelte år er tilstrekkelig til å dekke pensjonsinnretningens eget årlige tilskudd til pensjonsordningens premiereserveavsetning. Denne avkastningsrisikoen omtales ofte som en *rentegaranti* selv om pensjonsinnretningen ikke vil ha noe spesielt ansvar overfor foretaket eller medlemmene dersom årlig avkastning blir lavere enn beregningsrenten. I forhold til arbeidstakerne er pensjonsinnretningens ansvar bestemt av den *ytelsesgaranti* som følger av foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd.

Den enkelte pensjonsinnretning kan i utgangspunktet selv bestemme hvilket avkastningsnivå (beregningsrente) den vil legge til grunn i sitt premieberegningssystem. I praksis har pensjonsinnretningenes premier vært beregnet ut fra den til enhver tid høyeste lovlige premieberegningssats som er fastsatt av Finanstilsynet ut fra hensyn til soliditet og markedsforhold til enhver tid (forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsvirksomhetsloven (livsforsikring mv.) § 2-3). Høyeste lovlige beregningsrente er i de siste 10–15 årene satt ned etappevis fra 4 prosent til 2,5 prosent, noe som har økt foretakenes årlige pensjonspremier fordi en tilsvarende større del av finansieringen av opptjent pensjon må dekkes ved innbetalt premie. Ytterligere nedsettelse til 2,0 prosent ble etter vedtak fra Finanstilsynet gjennomført fra 1. januar 2015. Den enkelte nedsettelse av beregningsrenten får bare virkning for beregning av premier i etterfølgende år, og gir ikke pensjonsinnretningen rett til å etterberegne tillegg i tidligere års premier betalt for allerede opptjente pensjonsrettigheter. Den gjennomsnittlige beregningsrenten, det vil si den avkastning som pensjonsinnretningen må oppnå for å dekke sine renteforpliktelser samlet sett knyttet til eksisterende pensjonsforpliktelser, lå derfor i august 2014 på om lag 3,2 prosent for private foretakspensjonsordninger. En nedsettelse av den maksimale beregningsrenten får således liten umiddelbar soliditetsmessig virkning for pensjonsinnretningene.

Pensjonsinnretningen har adgang til å redusere avkastningsrisikoen ved at den i år med høy-

ere avkastningsnivå enn beregningsrenten gjør bruk av retten til å foreta «tilleggsavsetninger» som i senere år etter behov kan brukes til å dekke årlig differanse mellom beregnet og faktisk avkastning (forsikringsvirksomhetsloven § 9-17). I et år hvor avkastningen tilordnet den enkelte kontrakt ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskravet til dens premiereserve (forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd), har pensjonsinnretningen rett til å oppfylle avsetningskravet ved overføring fra kontraktens tilleggsavsetninger (forsikringsvirksomhetsloven § 9-17 tredje ledd). Tilleggsavsetninger kan derimot ikke benyttes til å dekke tap fordi avkastningsresultatet i et år er negativt (lavere enn null) som følge av at verdireduksjonen av eiendelene i kollektivporteføljen i løpet av året er større enn det som lar seg dekke ved årets inntekter, se Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) side 65 følgende og Innst. O. nr. 4 (2004–2005) side 20.

Årlig avkastning som overstiger den beregningsrente som gjelder for pensjonsordninger, skal etter fradrag for avsetninger etter beregningsgrunnlaget og årlige tilleggsavsetninger fastsatt av pensjonsinnretninger etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-17, disponeres som overskudd i henhold til forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-9 til 9-14. Det følger av foretakspensjonsloven § 8-5 at overskudd tilordnet en pensjonsordning skal fordeles mellom og godskrives foretakets premiefond og pensjonistenes overskuddsfond for regulering av løpende pensjoner (foretakspensjonsloven § 5-10). Om overskudd oppnås eller ikke, er således uten betydning for størrelsen på de pensjonsytelser som opptjenes etter pensjonsplanen. Fripoliser utstedt til arbeidstakere som har fratrukket sin stilling anses som et eget rettsforhold (foretakspensjonsloven § 4-9) og skal tilordnes en forholdsmessig del av det overskudd pensjonsinnretningen har oppnådd for den kollektive forvaltningsporteføljen. I de senere år har imidlertid den økonomiske utvikling ført til svake avkastningsresultater samtidig som dødeligheten er vesentlig redusert og perioden med pensjonsutbetaling er dermed blitt lengre enn lagt til grunn ved premieberegningene. For å sikre sin soliditet har dermed pensjonsinnretningene i senere år benyttet så å si all avkastning ut over beregningsrenten, til tilleggsavsetninger og til styrking av avsetningene til premiereserve for pensjonsforpliktelser etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-11. Det er derfor blitt lite overskudd til pensjonsregulering etter foretakspensjonsloven § 8-5 og til fripoliser.

4.2.2.3 Livsvarig pensjon og levealdersrisiko.

For ytelsesbaserte pensjonsordninger er hovedregelen at opptjent årlig pensjon skal utbetales så lenge et medlem lever, det vil si som livsvarig ytelse (foretakspensjonsloven § 5-1). Denne forpliktelsen omfattes av pensjonsinnretningens ytelsesgaranti etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd. Retten til opptjent pensjon faller imidlertid bort når medlemmet dør, uavhengig av om dette skjer før eller etter uttak av pensjon. Forventet levetid og dermed forventet utbetalingsperiode må derfor tas i betraktning ved premieberegningen. Størrelsen på den framtidige forpliktelse som pensjonsinnretningen påtar seg i form av utbetaling av den framtidige pensjonsytelsen, vil i betydelig grad bero på hvilke forventninger man legger til grunn for utviklingen av framtidig levealder i det premieberegningssgrunnlag som gjelder for beregning av årlig premie. Det knytter seg betydelig risiko til premieberegning på dette grunnlag, avhengig av om beregningssgrunnlaget bygger på et statisk eller et dynamisk dødelighetsgrunnlag. Foretakspensjon er ikke som folketrygden gjenstand for levealdersjustering ut fra forventet levetid ved utbetaling.

Håndteringen av levealdersrisikoen i foretakspensjonsordninger er i de senere år blitt et hovedproblem for pensjonsinnretningene. Dette skyldes først og fremst at de årlige premier som er betalt av foretakene, over tid er blitt beregnet ut fra et statisk dødelighetsgrunnlag som gradvis ble sterkt foreldet, og at levealderen og utbetalingsperioden derfor har økt vesentlig mer enn tatt i betraktning ved premieberegningen. Resultatet er at pensjonsinnretningene har hatt og til dels har et betydelig etterslep i oppbyggingen av avsetninger til dekning av levealdersrisikoen knyttet til de framtidige og langsiktige pensjonsforpliktelser de har påtatt seg.

Et første utgangspunkt ved premieberegningen i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er at årlige premier for den enkelte arbeidstaker må beregnes slik at premiereserven (pensjonskapitalen) ved nådd opptjeningsalder (normalt 67 år) vil være tilstrekkelig uten ytterligere premieinnbetaling fra foretaket til å sikre utbetaling av pensjon i medlemmets forventede levetid. Dette betyr at pensjonsinnretningen har risikoen for økning av medlemmenes levealder i opptjenings- og utbetalingsperioden – ofte en periode på 40–50 år – i forhold til det dødelighetsgrunnlag med risikomargin som i sin tid ble benyttet ved premieberegningen i opptjeningsperioden. Levealdersrisikoen har vist seg å være betydelig og å ha vesentlig større

betydning enn avkastningsrisikoen. Det har heller ikke vært vanlig i norsk tjenstepensjonsforsikring å avgrense levealdersrisikoen i forhold til utbetalingsperiode som vil vesentlig overstige den forventede levetid som premieberegningen bygger på.

Et andre utgangspunkt er at pensjonsinnretningene ved beregning av årlig premie ut fra de enkelte medlemmers forventede levealder ved fastsatt opptjeningsalder også må ta hensyn til at pensjonsforpliktelser overfor en del medlemmer som dør i løpet av opptjenings- og utbetalingstiden, vil falle bort og dermed i enkelt år kunne frigjøre midler som sikrer deres opptjente pensjon. Forventet omfang av midler som vil bli frigjort på denne måten («dødelighetsarv»), beregnet ut fra dødelighetsgrunnlaget som anvendes som en del av premieberegningssgrunnlaget, har derfor også blitt diskontert inn ved beregning av den årlige premie som foretaket skal betale. Dette framstår derfor som et «fradrag» i bruttopremien. En beregning av forventet «dødelighetsarv» må imidlertid også ta i betraktning risikoen for at færre vil dø før pensjonen kommer til utbetaling og før forventet levealder er oppnådd, og at dødelighetsarven dermed reduseres i forhold til det nivå som beregningen av årlige premier forutsetter. Også dette er pensjonsinnretningens risiko. Denne risikoen har imidlertid vist seg vanskelig å beregne med rimelig sikkerhet eller tilstrekkelige marginer over så lange tidsrom som vanlige pensjonsforpliktelser dekker.

Denne premieberegningsspraksisen har over tid vist seg å medføre en vesentlig større levealdersrisiko for pensjonsinnretningen enn forventet, både som følge av økt levealder og lengre utbetaling av pensjoner, og av redusert dødelighetsarv i opptjenings- og utbetalingsperioden. Selv om årlige premier senere i opptjeningsperioden forhøyes dersom levealderen viser seg å øke mer enn ventet, vil dette ikke gi vederlag for økt levealdersrisiko knyttet til pensjonsrettigheter opptjent før endringen. Den akkumulerte levealdersrisiko har derfor blitt dekket ved nødvendige oppreguleringer av premiereservene for eksisterende pensjonsforpliktelser. Oppreguleringen har i stor grad skjedd ved bruk av avkastning på pensjonsmidlene ut over den anvendte beregningsrente. Der tilstrekkelig oppregulering ikke har kunnet skje har pensjonsinnretningene fortsatt løpende utbetaling av pensjon til pensjonister som lever lengre enn ventet. Den alminnelige økning i levealderen sett i forhold til de forutsetninger om levealder som hittil har vært lagt til grunn ved tidligere års premieberegning, har

medført at det over årene er bygget opp en levealdersrisiko av betydelig omfang i pensjonsinnretningene som reelt innebærer en trussel mot pensjonsinnretningenes egenkapital og soliditet. Dette også særlig som følge av at det normalt er det samme beregningsgrunnlaget for levealdersrisiko som har vært anvendt både til premie- og avsetningsberegning i pensjonsinnretningene.

For å hindre at denne utviklingen i akkumulering av levealdersrisiko skulle fortsette i samme tempo, la Finanstilsynet i mars 2013 til grunn, etter lengre tids arbeid, at det skulle innføres et dynamisk dødelighetsgrunnlag for kollektive pensjonsforsikringer i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser med virkning fra 2014, se likelydende brev fra Finanstilsynet av 8. mars 2013. Dette betyr at årlig premie vil øke i takt med de forutsetninger om redusert dødelighet som er bygget inn i det dynamiske dødelighetsgrunnlaget. Dette nye dynamiske dødelighetsgrunnlaget (også kalt K2013) er nærmere beskrevet nedenfor i avsnitt 4.2.2.4.

4.2.2.4 Nytt dynamisk dødelighetsgrunnlag

1) I norsk livsforsikring har det tradisjonelt vært anvendt et statisk grunnlag for beregning av forventet levetid. Dette innebærer at forventet levealder fastsettes uavhengig av når arbeidstaker er født og uavhengig av tidspunktet for når vedkommende kan ta ut alderspensjon. Det er skilt mellom menn og kvinner, men ut over dette har dødeligheten vært oppfattet som en konstant faktor i hele forsikringstiden. I et dynamisk dødelighetsgrunnlag slik man har valgt å bruke i K2013, øker levealderen med hvert årskull. Det forventes at levealderen øker for hvert årskull og til dels at man vil ha en høyere forventet levealder etter hvert som alderen innenfor det enkelte årskull øker. Det vil si at man forventer en forbedring av levealder både innenfor hvert årskull etter hvert som tiden går og årskullene i mellom. Det er lagt til grunn at økningen i levealder vil være alders- og kjønnsavhengig.

I det nye beregningsgrunnlaget er det satt en startdødelighet for alle årskull på grunnlag av erfaringstall fra forsikringsselskapene for kollektivbestanden i perioden 2005–2009. Disse erfaringstallene er framskrevet til 2013 basert på et såkalt mellomalternativ i Statistisk sentralbyrås framskrivninger av levealdersutvikling i den norske befolkning. Finanstilsynet har lagt til en sikkerhetsmargin på 12 prosent ved framskrivning til 2013. Sikkerhetsmarginen er lagt inn fordi det er avvik mellom befolkningen og forsikringskollekti-

vet blant annet hva gjelder sosioøkonomiske forhold som påvirker levealder.

Når det gjelder levealdersutviklingen (eller dødelighetsynkingen) etter startdødeligheten er det satt tall for forventet dødelighetsutvikling for hvert årskull (født 1943 og senere) fra 2013 og framover. Også her har man tatt utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås mellomalternativ, men lagt til en sikkerhetsmargin på 10 prosent. Statistisk sentralbyrås tall er valgt fordi utviklingen av dødeligheten kan være tilnærmet lik i befolkningen og i forsikringskollektivet selv om startdødeligheten er forskjellig. Dødelighetsynkingen fra et år til et annet for hvert årskull vil ikke være konstant. Denne vil være avhengig av alder og kjønn. For hvert årskull skilles det således mellom menn og kvinner både hva gjelder startdødelighet og forventede endringer etter dette. I forhold til alderspensjon er det i K2013 ikke tatt hensyn til for eksempel sivilstand, bosted, arbeid, utdanning og andre sosioøkonomiske forhold som kan påvirke levealder. Det er dermed ikke sagt at den enkelte pensjonsinnretnings premietariff ikke kan inneholde slike elementer.

K2013 er et minimumsgrunnlag. Hver enkelt pensjonsinnretning vil derfor måtte vurdere behovet for egne marginer ut over dette grunnlaget basert på sammensetningen av og statistikk for egen forsikringsbestand.

Det dynamiske dødelighetsgrunnlaget vil sørge for at pensjonsinnretningene ved årlig premieberegning tar hensyn til en antatt utvikling i levealder i forhold til tidligere års premieberegning. Dette betyr at årlig premie vil øke i takt med de forutsetninger om redusert dødelighet som er bygget inn i det dynamiske dødelighetsgrunnlaget. Man unngår på denne måten, langt på vei, at utviklingen i faktisk dødelighet og økningen i utbetalingsperiodens lengde overstiger de antakelser som har vært gjort i et statisk dødelighetsgrunnlag og at sikkerhetsmarginene spises opp før dødelighetsgrunnlaget endres. Fortsatt vil det imidlertid i foretakspensjonsordninger være slik at pensjonsinnretningene vil ha risikoen for at antakelsene om utvikling av levealder på premieberegningstidspunktet viser seg å være riktig. Det vises til avsnitt 4.2.2.5 nedenfor.

4.2.2.5 Premiereserve og opptjent pensjon

I ytelsesbaserte pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven er pensjonsinnretningens hovedforpliktelser å foreta utbetaling av opptjent årlig pensjonsytelse til arbeidstakerne ved nådd opptjeningsalder (normalt 67 år), jf. foretakspen-

sjonsloven § 2-3 annet ledd. Dette innebærer at de ytelser som er opptjent etter pensjonsplanen skal være garantert av pensjonsinnretningen. En arbeidstakers opptjente pensjon beregnes etter et prinsipp om lineær årlig opptjening. Lineær opptjening innebærer at det til enhver tid skal være samsvar mellom hvor mange år arbeidstaker har vært medlem av pensjonsordningen og hvor stor andel av full pensjon som vedkommende har opptjent og som er garantert av pensjonsinnretningen. Rett til full pensjon etter pensjonsplanen vil først oppnås ved arbeid fram til opptjeningsalder. Andelen av full pensjon som opptjenes hvert år er således bestemt ut fra lengden i år av en tjenestetid fra tidspunktet for innmelding i pensjonsordningen og til nådd opptjeningsalder.

Pensjonsutbetalingene fra pensjonsinnretningen skal være forhåndsfinansiert, i hovedsak ved de årlige premier foretaket innbetaler i opptjeningstiden. Årlig premie for den enkelte arbeidstaker beregnes derfor også lineært slik at opparbeidet pensjonskapital ved nådd opptjeningsalder – sammen med tilført avkastning på pensjonsmidlene i utbetalingstiden i samsvar med beregningsrenten som pensjonsinnretningen anvender – i prinsippet vil være tilstrekkelig til å sikre utbetaling av opptjent rett til pensjon i medlemmets forventede levetid ved nådd opptjeningsalder uten ytterligere premiebetaling fra foretaket. Pensjonsinnretningen har imidlertid risikoen for at faktisk levetid og de faktiske utbetalingsperiodene kan bli lengre enn beregnet, og at regnestykket vil gå opp. Et hovedformål med det nye dynamiske dødelighetsgrunnlaget er at denne risikoen skal bli redusert, og at det ved beregningen av årlig premie skal tas hensyn til forventet framtidig økning av levealderen. Ellers vil heller ikke kravet til forsikringsmessig avsetning kunne oppfylles.

For å sikre at pensjonsinnretningen har tilstrekkelige midler til pensjonsutbetalingene, kreves det at pensjonsinnretningen i opptjeningstiden opparbeider og til enhver tid har en avsetning til premiereserve, som etter beregningsgrunnlaget er tilstrekkelig til å sikre medlemmenes pensjonsrettigheter opptjent etter pensjonsplanen (foretakspensjonsloven § 9-1 og forsikringsvirksomhetsloven § 9-16). Etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 beregnes avsetningskravet etter prospektiv metode. Dette innebærer at premiereserven minst skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien (nåverdien) av de framtidige utbetalingsforpliktelser og kapitalverdien (nåverdien) av foretakets framtidige premieinnbetalinger.

Avsetningen til premiereserve beregnet etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 skal gi et

uttrykk for kapitalverdien av den rett til årlig pensjonsytelse som faktisk er opptjent på selve beregningstidspunktet. En forutsetning for at retten til pensjon opptjent på dette tidspunktet er sikret selv uten ytterligere premieinnbetaling fra foretaket, er imidlertid at pensjonsinnretningen fortsatt hvert år fram til nådd opptjeningsalder, og deretter i utbetalingstiden, tilfører premiereserven årlig avkastning og dødelighetsarv i samsvar med det som er forutsatt i beregningsgrunnlaget.

Dette innebærer for eksempel at den premiereserve som etter foretakspensjonsloven § 4-7 skal knyttes til en fripolise ikke i seg selv er tilstrekkelig til å sikre utbetaling ved nådd opptjeningsalder av den årlige pensjonsytelse fripolisen gir rett til. Som følge av pensjonsinnretningens ytelsesgaranti etter foretakspensjonsloven § 2-3 annet ledd, er imidlertid spørsmålet om fripolisens premiereserve til enhver tid er tilstrekkelig eller ikke, uten betydning for størrelsen av den årlige pensjonsytelse fripolisen gir rett til. Årlig pensjonsytelse kan ikke settes ned av den grunn at pensjonsinnretningens beregnede premiereserve viser seg å være utilstrekkelig til å dekke pensjonsutbetalingene.

Forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 og den prospektive beregningsmetoden forutsetter for at retten til pensjon skal anses som fullfinansiert, at foretaket skal fortsette å innbetale årlig premie fram til opptjeningsalder for å dekke den rett til pensjon som opptjenes fram til samme tidspunkt. Det forutsettes også at det tas hensyn til at påregnelig lønnsøkning fram til nådd opptjeningsalder vil medføre økning både av opptjent pensjon og av årlig premie. En annen forutsetning er at pensjonsinnretningen fortsatt hvert år tilfører premiereserven årlig avkastning og dødelighetsarv i samsvar med det som er forutsatt i beregningsgrunnlaget, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 tredje ledd. En ytterligere forutsetning er at pensjonsinnretningen også i utbetalingstiden tilfører premiereserven avkastning og dødelighetsarv etter beregningsgrunnlaget. Disse forutsetningene innebærer at pensjonsinnretningenes avsetninger til premiereserve på et gitt tidspunkt, regelmessig vil være en god del lavere enn beregnet nåverdi av de framtidige pensjonsytelser som da måtte påregnes å komme til utbetaling. Både dette forholdet og om avsetningsbehovet etter forsikringsvirksomhetsloven er oppfylt eller ikke, er imidlertid uten betydning for den rett til utbetaling av den årlige pensjonsytelse som arbeidstakeren har opptjent ved nådd opptjeningsalder.

I forhold til medlemmene i foretakspensjonsordninger har derfor kravet til pensjonsinnretningens premiereserve først og fremst karakter av et

offentligrettslig krav til pensjonsinnretningenes soliditet som det er tilsynsmyndighetenes oppgave å påse at pensjonsinnretningene oppfyller, jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-15 og 9-16. Som nevnt ovenfor i avsnitt 4.2.2.1 har verken den enkelte arbeidstaker eller foretaket noe eget eller særskilt krav på utbetaling av premiereserve. Det er årlig pensjonsytelse opptjent etter pensjonsplanen, og ikke beregnet premiereserve, som prinsipielt er bestemmende for pensjonsinnretningens utbetalingsansvar overfor medlemmene av pensjonsordningen (foretakspensjonsloven § 2-3). Etter foretakspensjonsloven § 5-8 annet og tredje ledd kan det heller ikke foretas endringer av pensjonsytelser eller beregningsgrunnlag som medfører reduksjon av medlemmers rett til opptjent pensjon eller av premiereserve som er knyttet til opptjent pensjon. Norsk forsikringstradisjon har vært at forsikringsforpliktelse skal være fullt ut sikret ved avsetninger i pensjonsordninger. Ved bruk av for høy beregningsrente i forhold til den renteutvikling som finner sted eller dødelighetsgrunnlag hvor forventet levealdersutvikling ikke tar høyde for den faktiske økning i levealder som skjer, vil det oppstå et etterslep ved oppbygging av nødvendige avsetninger. Finansieringen av slike etterslep (oppreservering) er imidlertid et særskilt spørsmål og det berører ikke pensjonsinnretningens plikt til å utbetale løpende eller framtidige pensjoner.

4.2.3 Tilpasning av foretakspensjonsloven til ny folketrygd

4.2.3.1 Innledning

Etter vedtakelsen av nye regler for opptjening og beregning av alderspensjon i folketrygden i 2009, er det foretatt en rekke endringer i lovgivningen for private pensjonsordninger for å tilpasse disse til endringene i folketrygden. Ved siden av foretakspensjonsloven omfatter dette lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven), lov 21. desember 2005 nr. 124 om obligatorisk tjenestepensjon (OTP-loven) og lov 27. juni 2008 nr. 62 om individuell pensjonsordning.

Etter forslag fra Banklovkommissjonen i NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I ble det fremmet og vedtatt lovendringer i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven (lov 17. desember 2010 nr. 83) som trådte i kraft 1. januar 2011. Lovendringene innebar tilpasning til fleksibelt uttak av alderspensjon fra 62 år. Det omfattet videre endringer i innskuddspensjonslo-

ven, lov om individuell pensjonsordning og lov om obligatorisk tjenestepensjon slik at disse ble tilpasset hovedprinsippene i den nye alderspensjonen i folketrygden. For de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene i henhold til foretakspensjonsloven ble det etablert en overgangsordning som innebar en tilpasning til fleksibelt uttak av alderspensjon, men at gjeldende beregningsregler for øvrig ble videreført som tidligere. Innholdet i disse lovendringene er nærmere beskrevet nedenfor i avsnittene 4.2.3.2 og 4.2.3.3. Folketrygdens ordning med levealdersjustering av pensjonsytelser på uttakstidspunktet ble ikke gjort gjeldende for foretakspensjonsordninger.

4.2.3.2 *Fleksibelt uttak av alderspensjon*

Endringene som ble foretatt i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven ved endringslov 17. desember 2010 nr. 83 innebar langt på vei at det er innført samme fleksibilitet for arbeidstakere til å ta ut alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som i folketrygden, det vil si fra fylte 62 år, jf. foretakspensjonsloven § 5-7a. Det er imidlertid av administrative og kostnadmessige hensyn innført enkelte begrensninger og forenklinger i arbeidstakers valgmuligheter og muligheter for endring etter at uttak av alderspensjon har startet. Disse begrensningene framstår imidlertid ikke som sentrale i forhold til arbeidstakernes totale muligheter for pensjonstilpasning og i forhold til hensynet til styrking av arbeidslinjen, se foretakspensjonsloven § 5-7b.

Det er ikke noe krav om at arbeidstaker skal ta ut alderspensjon fra folketrygden samtidig med eller i samme grad som uttak av alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen. Det er opp til arbeidstaker å vurdere om, og eventuelt i hvilken grad, vedkommende vil kombinere uttak av alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjonsordningen. Når det gjelder uttak av alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen i de tilfeller hvor arbeidstaker mottar uførepensjon/uføretrygd, er det i foretakspensjonsloven § 5-7b fjerde ledd fastsatt regler som innebærer at arbeidstaker ikke skal kunne ta ut en samlet pensjon som overstiger en pensjonsgrad på 100 prosent.

Innføringen av fleksibelt uttak av alderspensjon medførte at pensjonsalder ikke lenger utgjør et klart skjæringstidspunkt som utgangspunkt for beregninger av tidsfrister og lignende i pensjonslovene. Pensjonsalder ble derfor erstattet med 67 år (opptjeningsalder), se foretakspensjonsloven § 4-1. Dette er ikke uttrykk for en oppfatning om at 67 år er, og bør være, det foretrukne tidspunk-

tet for uttak av alderspensjon i framtiden, men dette var en praktisk løsning som innebærer små endringer i forhold til tidligere regler og beregninger i pensjonsinnretningene.

For å sikre eldre arbeidstakere som fortsetter å arbeide etter den fastsatte opptjeningsalder i foretakspensjonsordning videre opptjening av pensjon, ble det i foretakspensjonsloven § 4-5, jf. § 3-10, inntatt regler om at medlemmer som har opptjent rett til full pensjon og som fortsatt har stilling i foretaket, skal sikres alderspensjon enten gjennom en ordning med engangsbetalt alderspensjon, innskuddspensjon eller opptjening på særskilte vilkår i foretakspensjonsordningen.

4.2.3.3 Reglene om beregning av rett til pensjon

Ved arbeidet med NOU 2010: 6 la Banklovkommissjonen til grunn at for å være i samsvar med hovedprinsippene i ny alderspensjon i folketrygden, var det for de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene behov for større endringer i blant annet beregningsreglene. Tilpasningen av foretakspensjonsloven til ny alderspensjon i folketrygden reiste såpass kompliserte spørsmål at det ikke var mulig å utarbeide et grundig forslag om dette innenfor de tidsrammer som forelå for å få til en tilpasning av lovgivningen til ikrafttredelse av reglene om ny alderspensjon i folketrygdloven 1. januar 2011. Det ble derfor valgt å etablere en overgangsordning for de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene som innebar en tilpasning til fleksibelt uttak som beskrevet ovenfor i avsnitt 4.2.3.2, og en videreføring av beregningsreglene for øvrig basert på gjeldende regler. Dette medfører blant annet at i de tilfeller hvor alderspensjonens størrelse er fastsatt i pensjonsplanen som et beløp ut fra lønn og beregnet folketrygd, noe som gjelder de aller fleste ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, skal beregningen av beregnet folketrygd fortsatt skje på grunnlag av en standardisert beregning av gammel alderspensjon i folketrygden, jf. foretakspensjonsloven § 5-5. Dette innebærer at beregningen av årlig opptjening av pensjon og premieberegningen baseres på forutsetninger om at alderspensjonen i folketrygden beregnes på grunnlag av de 20 beste inntektsår som omregnes til et sluttpoengtall som igjen multipliseres med en prosent av grunnbeløpet til enhver tid. Grensene for samlede pensjonsytelser ble også videreført sammen med muligheten for å gi rett til full tjenestepensjon etter 30 års tjenestetid. Forutsetningen for en slik overgangsordning var at man skulle komme tilbake med en nærmere vurdering og gjennomgang av hvordan

forsikringsbaserte tjenestepensjonsordninger i framtiden best kunne tilpasses ny alderspensjon i folketrygden.

4.2.4 Utbredelsen og utvikling av ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger

Antallet ytelsesbaserte pensjonsordninger i privat sektor har i de senere år blitt redusert forholdsvis kraftig. Dette har skjedd gjennom avvikling av pensjonsordninger og omdanning til innskuddspensjonsordning. En god del foretak har i en slik prosess valgt å «lukke» sine ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i samsvar med foretakspensjonsloven § 15-6 annet til fjerde ledd. «Lukking» innebærer at foretaket velger å videreføre den ytelsesbaserte foretakspensjonsordningen for medlemmer av pensjonsordningen på tidspunktet for opprettelsen av innskuddspensjons- eller tjenestepensjonsordning etter tjenestepensjonsloven. Videreføringen kan enten skje for alle arbeidstakerne som er medlem av foretakspensjonsordningen på lukkingstidspunktet eller begrenses til medlemmer som har 15 år eller mindre igjen til opptjeningsalderen på samme tidspunkt. Det vil si arbeidstakere som er 52 år eller eldre på lukkingstidspunktet. De arbeidstakerne som ikke omfattes av videreføringen eller som ansettes etter lukkingstidspunktet, vil bli medlem av den nye innskuddspensjons- eller tjenestepensjonsordningen.

Tall fra Finans Norge viser at per 31. desember 2014 var omtrent 51 prosent av de forsikrede i foretakspensjonsordninger i lukkede pensjonsordninger. Dette utgjorde omtrent 35 prosent av alle foretakspensjonsordninger. Det har ikke vært mulig å få fram tall for hvor mange av disse som er videreført kun for eldre medlemmer og hvor mange som er videreført for alle medlemmene av foretakspensjonsordningen på lukkingstidspunktet. Finans Norge har imidlertid opplyst at omtrent 45 prosent av de forsikrede i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger per 31. desember 2014 har fødselsår før 1963. Dette kan tyde på at en del av de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene har blitt lukket slik at de er videreført for kun eldre medlemmer. 31 private pensjonskasser var per 31. desember 2014 lukkede. Samlet antall private pensjonskasser på samme tidspunkt var 50.

Tall fra Finans Norge¹ viser at omtrent 41 prosent av foretakspensjonsordningene har en kom-

¹ Statistikk og nøkkeltall for livsforsikring og pensjon 2014 fra Finans Norge kapittel 8.1.

Tabell 4.1 Utviklingen av aktive medlemmer og i forvaltningskapital i private foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger i perioden 2009–2014.

Aktive medlemmer						
Livselskapene	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Etter LOF ¹ , ytelsesbasert ²	344 206	306 179	303 227	279 472	263 413	215 174
Fripoliser ³	768 828	873 938	858 103	852 152	802 016	889 000
Etter innskuddspensjonsloven	891 850	898 690	1 002 627	1 076 024	1 133 563	1 201 540
Pensjonskapitalbevis	333 495	498 351	708 386	835 981	951 460	1 136 038
Pensjonskasser						
Etter LOF, ytelsesbasert	73 074	68 473	64 964	61 052	57 803	
Fripoliser	57 840	60 808	61 458	63 819	64 993	
Forvaltningskapital/forsikringsforpliktelse (i millioner kroner)						
Livselskapene (forpliktelse)	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ⁴
Ytelsesbasert	143 189	146 712	148 621	153 786	151 958	346 300
Fripoliser	117 555	132 580	150 646	165 668	180 000	
Innskuddsbasert	23 004	33 024	41 149	52 684	69 882	120 600
Pensjonskapitalbevis	6 579	8 494	10 838	16 854	25 023	
Total	290 327	320 811	351 254	388 992	426 863	
Pensjonskassene (forv.kapital)						
Private	122 777	133 662	133 556	143 612	161 484	

¹ Foretakspensjonsloven.² Rundt 34 000 av disse personene har ikke alderspensjonsordning etter foretakspensjonsloven, men er sikret mot uførhet i henhold til foretakspensjonsloven kapittel 6.³ Tallene viser en økning i antallet fripoliser fra et år til et annet. Dette gir ikke et riktig bilde på antallet nye fripoliser, da fripoliser i løpet av året vil ha blitt slått sammen og falt fra.⁴ Foreløpig sum både ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og fripoliser samt sum for innskuddsbaserte ordninger og pensjonskapitalbevis.

Kilde: Finans Norge

pensjonsgrad på mellom 66 prosent og 69 prosent (33 prosent av de forsikrede). Omtrent 20 prosent har en kompensasjonsgrad på 70 prosent, mens 18 prosent har en lavere dekning enn 60 prosent. Resten, om lag 21 prosent, har således hatt en kompensasjonsgrad mellom 60 og 66 prosent.

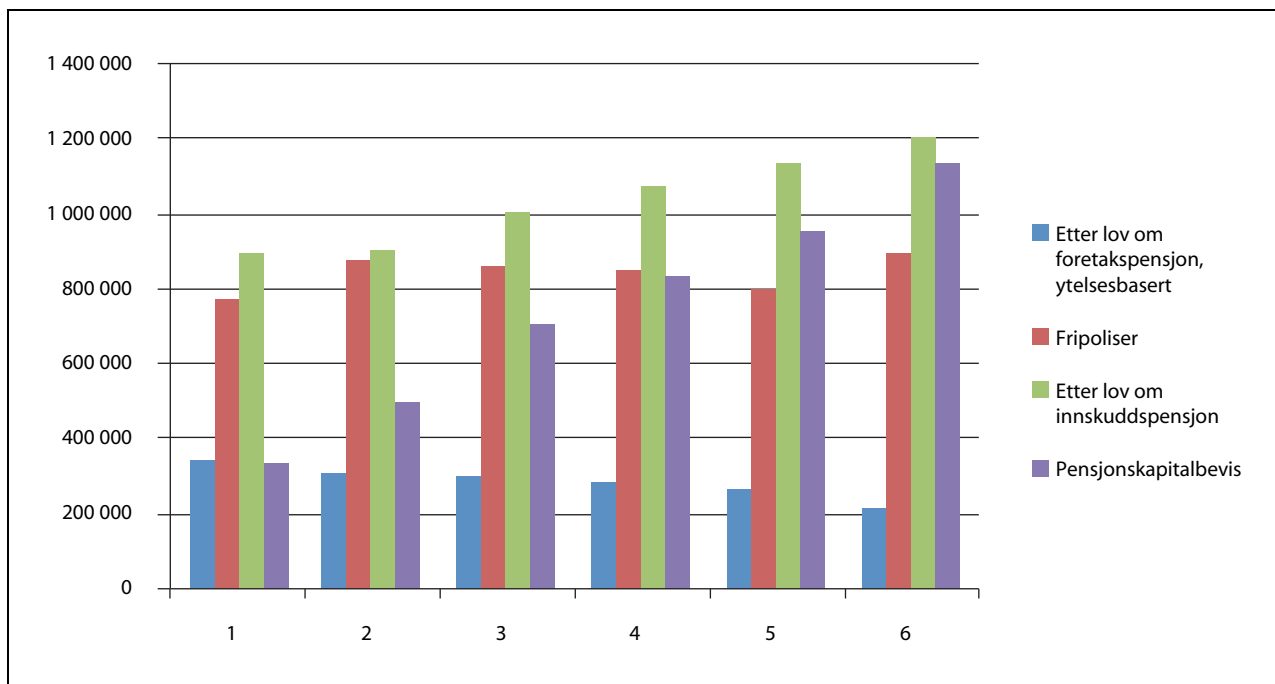
Tabell 4.1 viser utviklingen i antallet aktive medlemmer og i forvaltningskapital i private tjenstepensjonsordninger siste 6 år. Med aktive medlemmer menes rettigheter knyttet til medlemmer som ikke har gått ut i pensjon. Det vil si at også rettigheter for fratrådte medlemmer knyttet til fripoliser og pensjonskapitalbevis omfattes. Forvaltningskapitalen og forpliktelsene omfatter

samtlig rettigheter både for aktive medlemmer og pensjonister. Tallene er utarbeidet av Finans Norge som også har innhentet tall fra Pensjonskasseforeningen. Tallene i tabell 4.1 er i figurene 4.1 og 4.2 illustrert i søylediagram.

4.3 Ny tjenstepensjonslov

4.3.1 Innledning

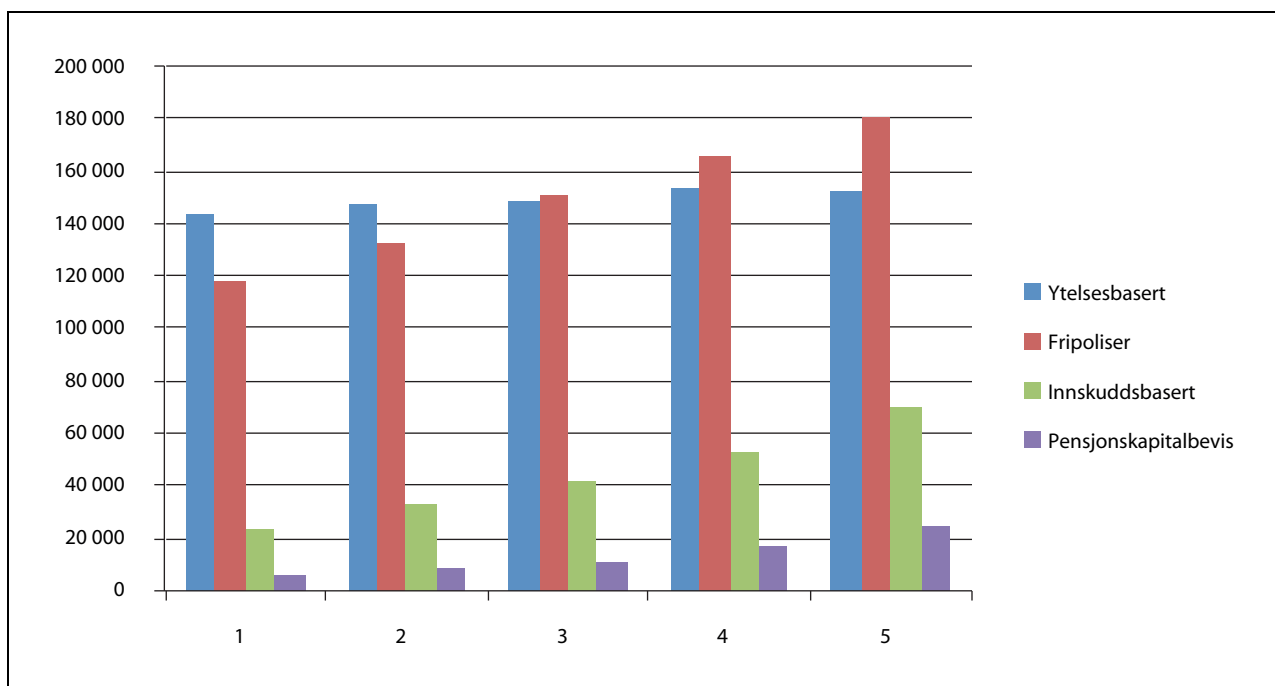
I NOU 2012: 13 framla Banklovkommissjonen utkast til ny lov om tjenstepensjon som innebar en ny form for tjenstepensjonsordning for privat sektor basert på et system for forsikringsbaserte tjenstepensjonsordninger som er tilpasset hoved-

Figur 4.1 Diagram over utviklingen av aktive medlemmer i tjenstepensjonsordninger i livsforsikringsselskap fra 2009 til 2014.

1: 2009, 2: 2010, 3: 2011, 4: 2012, 5: 2013, 6: 2014

Kilde: Finans Norge, oktober 2014

Figur 4.2 Diagram for utviklingen av forvaltningskapital i tjenstepensjonsordninger i livsforsikringsselskaper fra 2009 til 2013 (tall i millioner kroner).

1: 2009, 2: 2010, 3: 2011, 4: 2012, 5: 2013

Kilde: Finans Norge, oktober 2014

prinsippene i ny folketrygd. Med grunnlag i Banklovkommisjonens utkast fremmet Finansdepartementet i Prop. 199 L (2012–2013) forslag til ny lov om tjenestepensjon. Stortinget traff lovvedtak i saken 10. desember 2013. Lov 13. desember 2013 nr. 106 om tjenestepensjon (tjenestepensjonsloven) trådte i kraft 1. januar 2014.

Tjenestepensjonsloven er utformet i samsvar med hovedprinsippene for ny folketrygd. Dette innebærer at det blant annet er et klart skille mellom reguleringen av opptjenings- og utbetalingsperioden. Dette skillet åpner også for en annen fordeling av kostnader og risiko mellom pensjonsinnretning, foretak og arbeidstakere enn det som hittil har vært karakteristisk for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven.

Tjenestepensjonsloven kommer inn som et alternativ til utforming av pensjonsordninger som undergis skattegunstig behandling i tillegg til eksisterende regelverk i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven.

Når det gjelder bestemmelsene om opprettelse av pensjonsordning (tjenestepensjonsloven kapittel 2) og medlemskap i tjenestepensjonsordning (tjenestepensjonsloven kapittel 3) er disse i det alt vesentlige de samme som i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Det vises til NOU 2012: 13 side 148 følgende.

4.3.2 Opptjening av alderspensjon og avkastningsrisiko

4.3.2.1 Tre hovedegenskaper i opptjeningsperioden

Hovedegenskapene til tjenestepensjonsordningene i opptjeningsperioden vil kunne deles i tre. For det første skal foretaket betale inn et årlig premieinnskudd for den enkelte arbeidstaker fastsatt i prosent av lønn, jf. tjenestepensjonsloven § 4-2. Størrelsen på denne premien, det vil si prosentsetningen, skal framgå av pensjonsordningens pensjonsplan, se nærmere nedenfor i avsnitt 4.3.2.2. Den årlige premien vil inngå i en pensjonsbeholdning for den enkelte arbeidstaker.

For det andre vil pensjonsbeholdningen bli tilført midler i form av faktisk dødelighetsarv i opptjeningsperioden, jf. tjenestepensjonsloven § 4-5 annet ledd. Faktisk dødelighetsarv er midler som frigjøres i forsikringskollektivet i pensjonsinnretningen som følge av at forsikrede dør før opptjente midler kommer til utbetaling, se nedenfor i avsnitt 4.3.2.3.

For det tredje vil det i opptjeningsperioden også skje en oppregulering av pensjonsbeholdning

gen som følge av avkastning som oppnås ved forvaltning av midlene som inngår i pensjonsordningen, se nedenfor i avsnitt 4.3.3. Foretaket kan påta seg et ansvar for oppregulering i år hvor avkastningen er liten.

Årspremien, faktisk dødelighetsarv og oppregulering ved avkastning og eventuelt tilskudd fra foretaket vil til sammen danne pensjonsbeholdningen for den enkelte arbeidstaker. Pensjonsbeholdningen angir arbeidstakers opptjente rett til pensjon til enhver tid, jf. tjenestepensjonsloven § 4-1.

4.3.2.2 Årspremier i prosent av lønn

Tjenestepensjonsloven fastsetter maksimalrammer for det årlige premieinnskuddet som vil utgjøre et tillegg til den alderspensjonen som kommer fra folketrygden. Av lov om obligatorisk tjenestepensjon følger det en plikt for arbeidsgiver til å ha tjenestepensjonsordning for sine ansatte og minimumskravene til disse ordningene følger av denne loven, se lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 annet ledd.

Maksimalgrensen for det årlige premieinnskudd som det kan fastsettes at foretaket skal innbetale årlig, er 7 prosent av lønn inntil 12 G, se tjenestepensjonsloven § 4-7. I tillegg kan foretaket fastsette et tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G på inntil 18,1 prosent. Dette for å kunne kompensere for at folketrygden ikke sikrer opptjening av alderspensjon i dette lønns spennet. Av tjenestepensjonsloven § 4-2 tredje ledd følger det at årlig innskudd skal være høyere for kvinner enn for menn. Dette fordi kvinner forventes å leve lengre enn menn. Tillegget for kvinner skal settes slik at den årlige pensjon som innskuddene ventes å gi, er uavhengig av medlemmets kjønn. Dette tillegget for kvinner kommer i tillegg til maksimalrammene for årlig premieinnskudd som er fastsatt i tjenestepensjonsloven § 4-7, se § 4-7 annet ledd.

Innenfor disse maksimalrammen vil det være opp til det enkelte foretak å avgjøre hvilket nivå de vil fastsette for årlig premie i pensjonsplanen. Denne fastsettelsen vil bero på foretakets lønnssevne samt deres behov for å bruke pensjonsordning for å tiltrekke seg nødvendig arbeidskraft. De fleste foretak vil sannsynligvis forsøke å unngå å måtte endre størrelsen på årspremien i pensjonsplanen for ofte.

For å utnytte at variasjoner i foretakenes lønnssevne også kan brukes til pensjonssparing, er det i tjenestepensjonsloven § 4-5 første ledd fastslått at foretaket i et bestemt år kan tilføre pensjonsbeholdningen et beløp som tilsvarer inntil

2 prosent av årets lønn som tillegg til årets premieinnskudd fastsatt i pensjonsplanen. Summen av årets premieinnskudd og tillegget kan ikke overstige lovens maksimalrammer for innskudd, jf. § 4-7.

Uavhengig av størrelsen på premien fra foretaket er det i tjenstepensjonsloven § 4-17 åpnet for at det kan avtales mellom foretaket og et flertall av arbeidstakerne på minst to tredeler, at medlemmene skal innbetale et årlig tilskudd i prosent av lønn til pensjonsordningen. Årlig tilskudd for lønn inntil 12 G kan ikke overstige lovens maksimalrammer for årlig innskudd i § 4-7. Heller ikke samlet tilskudd fra arbeidstakere og premieinnskuddet fra foretakene kan overstige disse grensene. Ved etablering av en slik tilskuddsordning har den enkelte arbeidstaker en reservasjonsrett. To tredeler av medlemmene må imidlertid være med i tilskuddsordningen dersom den skal bli noe av. Arbeidstakere som blir ansatt og medlemmer av pensjonsordningen etter etablering av tilskuddsordningen vil ikke ha noen tilsvarende reservasjonsrett som følge av at dette vil bli ansett som en del av arbeidsvilkårene.

Ut over ansvaret for å innbetale årlig premieinnskudd vil foretaket ha kostnadsansvaret for tjenstepensjonsordningen, jf. tjenstepensjonsloven § 4-8. Det er kun eventuelle særskilte kostnader knyttet til endring av investeringsportefølje hvor det er valgt individuelt investeringsvalg som skal dekkes av arbeidstaker, jf. tjenstepensjonsloven § 5-4 tredje ledd.

4.3.2.3 Faktisk dødelighetsarv

Som nevnt ovenfor i avsnitt 4.3.2.1 er faktisk dødelighetsarv midler som frigjøres i forsikringskollektivet i pensjonsinnretningen som følge av at forsikrede dør før opptjente midler kommer til utbetaling. I de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene fratrekkes en beregnet dødelighetsarv ved beregningen av nettopremien som foretaket skal betale for å sikre opptjeningen av arbeidstakernes pensjonsrettigheter. Det er her pensjonsinnretningene som har ansvar for at den beregnede dødeligheten er riktig. Blir denne lavere enn beregnet vil det måtte skytes inn midler til premiereserven for at pensjonsrettighetene skal være forsikringsmessig dekket.

Levealdersjustering medfører at det er arbeidstakerne som har den økonomiske risikoen som følge av utviklingen i levealder fram til uttak av pensjon. I tjenstepensjonsloven har også arbeidstakeren den økonomiske risikoen som følge av utvikling av levealder eller dødeligheten i

opptjeningsperioden. Faktisk dødelighetsarv i opptjeningsperioden i pensjonsinnretningen fordeles forholdsmessig på pensjonsordningene og pensjonsbevis til fratradte arbeidstakere, og deretter fordeles den videre på medlemmene etter pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag, jf. tjenstepensjonsloven § 4-5 annet ledd. Dødelighetsarven kommer som et tillegg til innbetaling fra foretaket og tilført avkastning, og er med på å øke pensjonsbeholdningen og dermed den pensjonsytelsen som kommer til utbetaling.

4.3.3 Avkastningsrisiko og oppregulering

Det er det premieinnskuddet som fastsettes i pensjonsplanen som foretaket skal innbetale for den enkelte arbeidstaker. Det skjer ikke fradrag for forventet framtidig avkastning eller lignende slik som ved premieberegningen i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Pensjonsleverandøren påtar seg heller ingen plikt til årlig å tilføre pensjonsbeholdningen en avkastning, med mindre det er avtalt en særskilt avkastningsgaranti, jf. tjenstepensjonsloven § 5-7. Det pensjonsinnretningen påtar seg i en tjenstepensjonsordning er at pensjonsbeholdningen til enhver tid ikke vil bli redusert. Denne nullgarantien medfører at pensjonsinnretningen har en avkastningsrisiko som følge av at årets avkastningsresultat unntaksvis kan bli negativt, selv om denne må anses som relativt beskjeden. Pensjonsinnretningen skal ta et vederlag for den kapitalrisiko som nullgarantien utgjør og denne vil i opptjenings- og utbetalingsperioden belastes foretaket, jf. tjenstepensjonsloven § 4-8.

Motstykket til denne fordelingen av avkastningsrisiko er at arbeidstakers pensjonsbeholdning årlig skal godskrives en oppregulering av opptjent pensjon basert på den faktiske oppnådde avkastning, jf. tjenstepensjonsloven § 4-5 fjerde ledd. Oppnådd årlig avkastning kan dermed gi et vesentlig bidrag til årlig oppregulering av pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden og av pensjon under utbetaling i utbetalingsperioden og dermed til inflasjons- og nivåsikring av ytelsesnivået.

Foretaket kan i pensjonsplanen påta seg et ansvar for å garantere at det skjer en årlig regulering av pensjonsbeholdningen. Regulering skal da skje enten i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutviklingen i foretaket, jf. tjenstepensjonsloven § 4-6 første ledd. Denne reguleringen skal finansieres i første omgang av avkastningen. Dersom dette ikke er tilstrekkelig for å oppnå den fastsatte regu-

lering, det vil si at årlig avkastning blir lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, skal eventuelle midler i et reguleringsfond knyttet til pensjonsordningen benyttes. Dette fondet utgjør avkastning fra tidligere år som har oversteget det som var nødvendig for å dekke oppregulering i samsvar med pensjonsplanen. Dersom heller ikke midlene i reguleringsfondet er tilstrekkelig til å dekke oppreguleringen, skal resten dekkes av foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 4-6 tredje ledd.

Foretaket kan i pensjonsplanen fastsette at pensjonsbeholdningene under opptjening skal være underlagt investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker eller foretaket. Normalt vil da den enkelte arbeidstaker kunne velge mellom forhåndsfastsatte porteføljer med høy, middels eller lav risiko med ulike andeler i de ulike porteføljene. Dersom individuelt investeringsvalg for arbeidstakerne velges, vil pensjonsinnretningen ikke ha noen nullgaranti og således ikke noen avkastningsrisiko knyttet til pensjonsbeholdningene, jf. tjenestepensjonsloven § 5-4. Hele avkastningsrisikoen vil i slike tilfelle ligge på den enkelte arbeidstaker.

Investeringsvalg for foretaket kan velges i de tilfeller hvor foretaket går inn og garanterer en årlig oppregulering av arbeidstakernes pensjonsbeholdning i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 5-5, jf. § 4-6. Foretaket foretar her investeringsvalg og har risikoen for avkastningsresultatet. Dette gjelder også negativt avkastningsresultat. Pensjonsinnretningen vil imidlertid ha et nullgarantiansvar overfor arbeidstakerne, jf. tjenestepensjonsloven § 5-1 annet ledd annet punktum. Dette innebærer et subsidiært ansvar ved negativt avkastningsresultat som må dekkes dersom foretaket ikke er i stand til å dekke et slikt tap.

4.3.4 Beregning av pensjonsytelse

4.3.4.1 Uttak av pensjon

På uttakstidspunktet for alderspensjonsytelsen skal pensjonsbeholdningen omregnes til en årlig pensjonsytelse. Reglene for rett til fleksibelt uttak av alderspensjon fra fylte 62 år, rett til endring i uttaket og rett til opptjening av pensjon ved videre arbeid i tjenestepensjonsloven §§ 4-9, 4-12 og 4-13, svarer i hovedsak til tilsvarende bestemmelser i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Tidspunktet for uttak av alderspensjonen vil være avgjørende for hvor stor den årlige pen-

sjonsytelsen som kommer til utbetaling vil bli. Det er derfor i tjenestepensjonsloven § 4-15 satt klare krav til pensjonsinnretningenes opplysningsplikt om pensjonsytelsene og betydningen av ulike uttakstidspunkt.

Hovedregelen i tjenestepensjonsloven § 4-10 er at alderspensjonen skal være livsvarig. Ved beskjedent opptjening kan det imidlertid etter lovens § 4-10 annet ledd skje en nedsettelse av utbetalingstiden slik at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Selv om hovedprinsippet i folketrygden og hovedregelen i tjenestepensjonsloven er at alderspensjon skal utbetales så lenge vedkommende lever, er det i tjenestepensjonsloven § 4-16 åpnet for at det i pensjonsplanen kan fastsettes en tidsavgrenset utbetalingsperiode som innebærer at alderspensjonen opphører ved fylte 80 år eller senere. Utbetalingstiden må imidlertid i det enkelte tilfelle være på minst 10 år. Tidsavgrenset utbetalingsperiode kan av arbeidstaker kreves omgjort til livsvarig ytelse, men ikke omvendt.

4.3.4.2 Beregning av årlig pensjonsytelse og levealdersrisiko

Det er størrelsen på pensjonsbeholdningen på uttakstidspunktet som danner utgangspunktet for beregningen av den årlige pensjonsytelsen. Ved uttak skal også en forholdsmessig del av et eventuelt reguleringsfond etter tjenestepensjonsloven § 4-6 tredje ledd tilføres pensjonsbeholdningen, jf. lovens § 4-11 første ledd annet punktum. Dette som følge av at dette fondet vil være bygget opp av avkastning som ellers skulle vært fordelt på pensjonsbeholdningene i pensjonsordningen.

Sammen med pensjonsbeholdningens størrelse vil forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet være bestemmende for hvilken pensjonsytelse som den enkelte vil få, jf. tjenestepensjonsloven §§ 4-11 første ledd og 4-16 annet ledd. Som nevnt ovenfor i avsnitt 4.3.2.3 er det medlemmene som har risikoen for levealdersutviklingen i opptjeningsperioden gjennom såkalt levealdersjustering ut fra forventet gjenstående levetid på utbetalingstidspunktet. Levealdersjusteringen innebærer at omregningen av pensjonsbeholdningen til årlig alderspensjonsutbetaling baseres på pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag på utbetalingstidspunktet. Forventet gjenstående levetid vil i beregningsgrunnlaget beregnes for hvert årskull slik at nåverdien av den enkeltes samlede pensjonsytelser vil være uavhengig av

tidspunktet for uttak av alderspensjon, jf. tjenestepensjonsloven § 4-11 annet ledd. For å unngå at det blir for store forskjeller mellom pensjonsytelsene for menn og kvinner som følge av at den forventede levetiden er lengre for kvinner enn for menn, skal foretaket i opptjeningsperioden innbetale et tillegg til premieinnskuddet for kvinner, som ut fra pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag kompenserer for denne forskjellen, jf. lovens § 4-2 tredje ledd.

4.3.4.3 Pensjonsregulering

På samme måte som i opptjeningsperioden, er pensjonsbeholdningen i utbetalingsperioden dekket av nullgaranti fra pensjonsinnretningen, jf. tjenestepensjonsloven § 5-1 annet ledd. Premien for denne garantien dekkes av foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 4-8. Dette ansvaret utgjør en framtidig pensjonsforpliktelse hos foretaket og vil utløse et balanseføringskrav i foretakets balanse. Beløpsmessig vil imidlertid dette kravet være beskjedent sett i forhold til balanseføringskravene som ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger utløser.

Dersom det ikke i pensjonsplanen fastsettes noe annet vil den årlige pensjonsytelsen reguleres i samsvar med årlig avkastning av midlene i den enkeltes pensjonsbeholdning. Denne avkastningen vil bli utbetalt som tillegg til medlemmets pensjonsytelse i påfølgende år, jf. tjenestepensjonsloven § 3-14 annet ledd. Foretaket kan velge å fastsette i pensjonsplanen at den årlige pensjonsytelsen skal reguleres med alminnelig lønnsvekst og deretter fratrukket 0,75 prosent som svarer til reguleringen av alderspensjon i folketrygden, jf. lovens § 4-16 første ledd. Denne reguleringen vil bli dekket av den årlige avkastning så langt det er mulig. Dersom avkastningen et år ikke er tilstrekkelig til å dekke slik regulering, det vil si at årlig avkastning er lavere enn alminnelig lønnsvekst og deretter fratrukket 0,75 prosent, skal det anvendes midler i pensjonsreguleringsfondet som er bygget opp av tidligere års avkastning ut over det som er nødvendig for å dekke årlig oppregulering. Dersom verken årets avkastning eller overføring av midler fra pensjonsreguleringsfondet er tilstrekkelig, skal udekket del av pensjonsreguleringen dekkes ved innbetaling fra foretaket.

4.3.5 Avsetningskrav og forsikringstekniske forhold

Tjenestepensjonslovens system basert på brutto-premier og årlige pensjonsytelser beregnet ut fra pensjonsbeholdning og en form for levealdersjustering, innebærer samlet sett vesentlige endringer i den risiko- og kostnadsfordeling mellom pensjonsinnretning, foretak og arbeidstakere som hittil har vært vanlig ved ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven. Dermed er det også lagt til rette for en vesentlig forenkling av kravene til avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelsene.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 at pensjonsinnretningene skal ha avsetninger til dekning av sine forpliktelser som minst utgjør forskjellen mellom kapitalverdien av pensjonsinnretningens framtidige forpliktelser og kapitalverdien av de framtidige nettopremier. Utgangspunktet vil være at avsetningene må dekke summen av medlemmenes pensjonsbeholdninger til enhver tid. Det må også tas hensyn til nullgarantien som pensjonsinnretningen har påtatt seg i forhold til at pensjonsbeholdningen til enhver tid ikke skal reduseres i verdi. Dette gjelder både i opptjeningsperioden og i utbetalingsperioden. Videre må det tas hensyn til det ansvar pensjonsinnretningen har i forhold til forventet gjenstående levetid når alderspensjonen har kommet til utbetaling. Ved beregningen av avsetningen for pensjoner under utbetaling skal pensjonsinnretningen benytte samme tekniske beregningsgrunnlag som ligger til grunn for pristarifferingen til enhver tid. I sin tur medfører dette at det dynamiske beregningsgrunnlag skal benyttes også ved avsetningsberegningene. Dette vil innebære at avsetningene må bygges opp ved blant annet den løpende utvikling av levealderen som legges til grunn for det dynamiske beregningsgrunnlag i pensjonsinnretningen.

4.3.6 Utbredelse

Det er i løpet av de første månedene i 2015 inngått noen avtaler om tjenestepensjonsordninger. Det var i mars 2015 to pensjonsinnretninger som tilbød et slikt produkt. Det påregnes imidlertid at det vil være flere pensjonsinnretninger som etter hvert vil få på plass og etablere de nødvendige systemer og grunnlag for å kunne tilby tjenestepensjonsordninger.

Kapittel 5

Føringer for arbeidet

5.1 Finansdepartementets føringer

Finansdepartementets oppdrag, inntatt ovenfor i avsnitt 2.1, inneholder en rekke føringer når det gjelder utforming av et eventuelt lovutkast for et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt. Føringene er tilpasset det nye alderspensjonssystemet i folketrygden og bygger for øvrig i stor grad på prinsipper som også ble lagt til grunn av Banklovkommisjonen ved utformingen av utkastet til ny tjenstepensjonslov. Etter at mandatet ble avgitt 20. mars 2013 har imidlertid ny tjenstepensjonslov blitt vedtatt og er trådt i kraft. Loven avviker på enkelte punkter fra det lovutkastet til ny tjenstepensjonslov som Banklovkommisjonen framla i sin utredning (NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II). Av denne grunn bør derfor føringene i mandatet leses i sammenheng med sentrale synspunkter i Finansdepartementets Prop. 199 L (2012–2013), se nedenfor i avsnitt 5.2.

De føringer som framgår av departementets utredningsoppdrag omhandler i hovedsak følgende forhold:

- 1) *Ytelsesnivå.* Årlig pensjon etter pensjonsplanen bør fastsettes som nettoytelse i prosent av lønn eller alternativt som et fastsatt kronebeløp, det vil si uavhengig av alderspensjon fra folketrygden. Maksimal årlig pensjon etter pensjonsplanen skal likevel være fastsatt med sikte på at samlet kompensasjon i forhold til lønn slik at alderspensjonen fra folketrygden - beregnet på en standardisert måte - og alderspensjonen fra pensjonsordningen vil stå i et rimelig forhold til arbeidstakeres lønn inntil 12 G.
- 2) *Opptjening.* Det skal kreves minst 40 års opptjening for fulle ytelser etter pensjonsplanen. Pensjonsplanen skal bygge på lineær opptjening av pensjonsytelsen. Dette vil forutsette årlig opptjening av pensjon etter en opptjeningsbrøk som ikke er større enn 1/40 av full årlig pensjon beregnet ut fra lønnen i opptjeningsåret. Videre skal det vurderes:
 - Hvilke regler som i opptjeningsperioden bør gjelde for årlig oppregulering av alle-

rede opptjent pensjon. Grunnlag for oppregulering av pensjon opptjent i tidligere opptjeningsår kan være etterfølgende lønnsutvikling eller mer standardiserte reguleringskriterier.

- Hvordan pensjonsopptjeningen bør være etter full opptjeningsperiode og/eller etter at medlemmet har nådd opptjeningsalderen.
 - Hvilke regler som bør gjelde for oppregulering av pensjoner under utbetaling.
- 3) *Avkastningsgaranti knyttet til pensjonsordningens midler.* Prinsippene for avkastningsgarantier i tjenstepensjonsloven skal legges til grunn. Et utgangspunkt er derfor pensjonsinnsretningenes nullgaranti for pensjonsordningens midler. Et annet utgangspunkt er at oppnådd avkastning av oppspart kapital skal tilføres og benyttes til årlig oppregulering av pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden. Tjenstepensjonsloven § 4-5 fjerde ledd fastsetter at oppnådd årlig avkastning skal tillegges pensjonsbeholdningen. I samsvar med tjenstepensjonsloven § 4-6 kan det fastsettes i pensjonsplanen at det enkelte medlems pensjonsbeholdning skal reguleres årlig i opptjeningsperioden i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket. Oppreguleringen skal i så fall dekkes av årets avkastning eller tidligere års overskudd (reguleringsfondet) og eventuelt for udekket del ved innbetaling fra foretaket dersom årets avkastning er lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket.
 - 4) *Levealdersrisiko og levealdersjustering.* Det er lagt til grunn i mandatet at pensjonsinnsretningene vil bruke et dynamisk dødelighetsgrunnlag ved premieberegningen som i større grad fanger opp utviklingen i dødelighet og levealder. Det er videre lagt til grunn at et lovutkast om et nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt må – som i folketrygden – bygge på prinsippet om levealdersjustering av årlig alderspensjon. Det reelle innholdet av disse punktene konkretise-

res gjennom Finansdepartementets synspunkter i Prop. 199 L (2012–2013) og bestemmelser i tjenestepensjonsloven kapittel 4, se nedenfor i avsnitt 5.2.

- 5) *Premieberegningen.* Oppdraget konkretiserer ikke hvilken betydning prinsippene for avkastnings- og levealdersrisiko skal tillegges ved selve premieberegningen for et nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt basert på et dynamisk dødelighetsgrunnlag.
- 6) *Forholdet til folketrygden.* Det skal vurderes hvordan et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt vil fungere sammen med ny folketrygd, herunder fleksibelt uttak, levealdersjustering, ny regulering og alleårsopptjening, og konsekvenser av forskjellene mellom de to typer av pensjonssystemer. Enkelte deler av de spørsmålene som det her vises til, er utredet i NOU 2010: 6 Pensjonslovene og folketrygdreformen I, og ble i første omgang regulert ved bestemmelser gjennomført ved lov 17. desember 2010 nr. 83. Dette gjelder blant annet regler om fleksibelt uttak og omberegning på forsikringsteknisk grunnlag av den årlige pensjonsytelse som kommer til utbetaling (foretakspensjonsloven §§ 5-7a til 5-7c).

5.2 Synspunkter i Prop. 199 L (2012–2013)

Finansdepartementets forslag til ny lov om tjenestepensjon i Prop. 199 L (2012–2013) fikk etter endring på et punkt enstemmig tilslutning i Stortinget, se Innst. 35 L (2012–2013) side 8 og 9. Selv om Finansdepartementets lovforslag i stor grad bygget på Banklovkomisjonens lovutkast i NOU 2012: 13, ble det foretatt endringer på enkelte viktige områder. I tillegg er det i proposisjonen gjort vurderinger som innebærer at departementet har tatt standpunkt til mange spørsmål som også må avklares i en utredning av en ny form for ytelsesbasert alderspensjon i privat sektor. Prop. 199 L (2012–2013) kan derfor på viktige områder gi til dels nye og mer detaljerte utgangspunkt for utredningsarbeidet, også på områder som omfattes av de føringer som er gitt i mandatet fra Finansdepartementet. Dette dreier seg først og fremst om følgende forhold:

- 1) *Fastsettelse av ytelsesnivået.* I pensjonsplanen for skattegunstig tjenestepensjon i privat sektor fastsettes den årlige alderspensjon ved «normal» uttaksalder (67 år) som et eget tillegg til, men uavhengig av alderspensjonen fra folketrygden. I Prop. 199 L (2012–2013) side

26 har departementet lagt til grunn at de maksimale sparesatsene bør gi rom for å spare til forventede årlige pensjonsutbetalinger av en viss størrelse og at det er rimelig å legge til grunn sparing med sikte på årlige pensjonsytelser på om lag 66 prosent av lønn, inkludert beregnede alderspensjonsytelser fra folketrygden.

Etter tjenestepensjonsloven § 4-11 beregnes ytelsesnivået ut fra størrelsen av den pensjonsbeholdning som er opparbeidet i tjenestetiden fram til uttakstidspunktet, ved årlig tilføring av premieinnskudd i prosent av årets lønn og av oppnådd årlig avkastning og dødelighetsarv, jf. tjenestepensjonsloven § 4-5. Dessuten kan pensjonsplanen ha regler om årlig oppregulering av pensjonsbeholdningen opparbeidet i tidligere år, basert enten på alminnelig lønnsvekst eller på gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 4-6. Dette kan i enkelte år gi en høyere regulering enn tilføring av årlig avkastning alene. I proposisjonen fulgte Finansdepartementet ikke opp Banklovkomisjonens forslag om mulighet for oppregulering i samsvar med individuell lønnsvekst, se Prop. 199 L (2012–2013) side 35 til 36.

For å sikre at kompensasjonsgraden i forhold til lønn av tjenestepensjonen og kompensasjonsgraden for alderspensjonen fra folketrygden til sammen normalt ikke skal overstige om lag 2/3 av lønn inntil 12 G, setter tjenestepensjonsloven § 4-7 grenser i prosent av lønn for høyeste årlige premieinnskudd til pensjonsbeholdningen. I følge proposisjonen er grensene basert på beregninger av hvor stor alderspensjonen vil bli i en pensjonsordning med høyeste innskuddsnivå, når pensjonsbeholdningen også blir tilført beregnet årlig oppnådd avkastning og dødelighetsarv ved opptjening av pensjon i minst 40 år, se Prop. 199 L (2012–2013) side 26 til 28, jf. også tjenestepensjonsloven § 4-7 tredje ledd. Departementet har beregnet at ytelsen kan bli 18 prosent av lønn ved forventet utbetaling over 18 år fra 67 år med opptjening over 40 år (se ovenfor i avsnitt 4.2.4). Det antas som forutsetning at avkastning er lik lønnsvekst.

Ytelsesbasert alderspensjon beregnes normalt ut fra den del av lønn som pensjonsplanen angir, og pensjon opptjenes årlig lineært etter en brøk basert på tjenestetid fram til fastsatt opptjeningsalder (normalt 67 år). Forutsettes minst 40 års opptjening for fulle ytelser må ordinær årlig opptjening og premie beregnes

etter en opptjeningsbrøk på 1/40 av pensjonsytelsen basert på lønnen i det enkelte opptjeningsåret dersom tiden fram til opptjeningsalder ikke overstiger 40 år. Når alleårsprinsippet skal legges til grunn, vil derfor den årlige opptjening utgjøre 1/40 av ytelsen fastsatt i pensjonsplanen inntil pensjonsopptjeningen opphører, senest ved fylte 75 år. I tillegg vil årets opptjening ofte også omfatte en oppregulering ut fra årlig avkastning/lønnsvekst av allerede opptjent rett til pensjon og premiere, og årets premie må da også omfatte den reguleringspremie dette krever.

Også i de ytelsesbaserte ordningene vil summen av de årlige pensjonsbeløp den enkelte arbeidstaker har opptjent fram til opptjeningsalderen med den tilhørende pensjonskapital (premiereserve), bli bestemmende for årlig pensjonsytelse beregnet ut fra forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet (foretakspensjonsloven § 5-7c og tjenestepensjonsloven § 4-11). I ytelsesordninger må imidlertid et prinsipp om at samlet kompensasjonsgrad i forhold til lønn av tjenestepensjon og alderspensjon fra folketrygden ikke skal overstige om lag 2/3 av lønn inntil 12 G, gjennomføres ved grenser for høyeste årlige pensjonsopptjening etter pensjonsplanen. Ytelsesgrensene eller pensjonsnivået må fastsettes i prosent av lønn i det enkelte opptjeningsår fordi årlige premier vil variere med pensjon opptjent etter lønn fra år til annet. Dessuten, når et dynamisk dødelighetsgrunnlag benyttes, vil premiene for opptjent pensjon også variere med opptjeningsårets plassering innenfor en opptjeningsperiode på minst 40 år. En må i så fall også her benytte en prosentvis grense for all lønn inntil 12 G og en grense for tillegg for lønn mellom 7,1 og 12 G (se tjenestepensjonsloven § 4-7 første ledd, jf. Prop. 199 L (2012–2013) side 26 til 28.)

Et utgangspunkt vil være at høyeste pensjonsopptjening etter minst 40 års tjenestetid bør kunne tilsvare en kompensasjonsgrad før levealdersjustering i forhold til lønn tilsvarende differansen mellom en samlet kompensasjonsgrad på om lag 2/3 av lønn inntil 12 G og en standardisert beregnet kompensasjonsgrad for alderspensjonen fra folketrygden. Grensene for årlig opptjening kan i så fall baseres på beregninger av hvor stor den samlede tjenestepensjonen (og kompensasjonsgraden) vil bli etter 40 års opptjening i en pensjonsordning som er basert på årlig premie for en gitt høyeste årlig opptjening, og som dessuten blir tilført beregnet årlig ordinær årspremie,

reguleringspremie, årlig avkastning og dødelighetsarv ved opptjening av pensjon i minst 40 år, se Prop. 199 L (2012–2013) side 26 til 28.

I ytelsesbaserte pensjonsordninger med fleksibelt uttak må den årlige pensjonsytelse fastsettes ved uttaket av pensjon etter en omberging basert på samlet pensjonskapital og antatt utbetalingsperiode tilsvarende forventet gjenstående levealder på uttakstidspunktet (foretakspensjonsloven § 5-7c første ledd). Etter oppdraget fra Finansdepartementet skal den årlige pensjonsytelsen – som i ny folketrygd – beregnes i samsvar med prinsippet om levealdersjustering, det vil si ut fra en utbetalingsperiode tilsvarende forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet. I tjenestepensjonsloven § 4-11 er reglene om slik levealdersjustering inntatt sammen med prinsippet om at årlig pensjon skal beregnes nøytralt i forhold til uttaksalder (se Prop. 199 L (2012–2013) side 31 til 32). Beregnet livsvarig årlig pensjon på uttakstidspunktet skal således komme til utbetaling selv om faktisk utbetalingsperiode etter tjenestepensjonsloven § 4-10 avviker fra beregnet forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet.

I forhold til et nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt må levealdersjustering etter reglene i tjenestepensjonsloven § 4-11 antas å være i samsvar med Finansdepartementets føringer i mandatet.

- 2) *Avkastnings- og levealdersrisiko og årlige premier.* Eksisterende pensjonslover i privat sektor har det til felles at årlig pensjon generelt vil bero på størrelsen på den pensjonskapital som er opparbeidet på tidspunktet for uttak av alderspensjon, og lengden i år av antatt utbetalingsperiode (foretakspensjonsloven § 5-7c og tjenestepensjonsloven § 4-11). Hvor stor pensjonskapitalen blir, avhenger i hovedsak av foretakets årlige innbetalinger av premieinnskudd eller av ordinær årlig premie beregnet ut fra prosent av lønn i opptjeningsåret. Imidlertid antas tilføringen i opptjeningsperioden av årlig avkastning oppnådd av oppsparte midler og av midler frigjort årlig i pensjonsinnretningen som følge av bortfall av forpliktelser overfor medlemmer som dør i opptjeningsperioden (dødelighetsarv), også å bety ganske mye for hvor stor samlet pensjonskapital man har på uttakstidspunktet, se Prop. 199 L (2012–2013) side 21 til 23 og 26 til 28.

Pensjonsinnretningens forvaltning av oppspart pensjonskapital til enhver tid er i tjenestepensjonsloven basert på nullgaranti (tjeneste-

pensjonsloven § 5-1 annet ledd). Det vil si at pensjonsinnretningen har et ansvar for at pensjonskapitalen ikke reduseres i verdi. Mandatet fra Finansdepartementet forutsetter at det samme prinsippet i tilfelle skal gjelde for et nytt ytelsesprodukt (foran i avsnitt 5.1). I opptjeningsperioden – opptil 40–50 år – vil derfor faktisk oppnådd avkastning i det enkelte år bli tilført pensjonskapitalen, jf. tjenestepensjonsloven § 4-5 fjerde ledd, alternativt disponert innenfor en årlig oppreguleringsordning fastsatt i pensjonsplanen, jf. tjenestepensjonsloven § 4-6. I forhold til et nytt ytelsesprodukt er det også en forutsetning at pensjonskapitalen til sikring av årets opptjente pensjon (herunder årlig oppregulering) hvert år skal tilføres oppnådd avkastning etter tilsvarende regler. Den årlige oppreguleringen av opptjent pensjon og tilhørende økning i pensjonskapitalen må således beregnes årlig uavhengig av finansieringsmåten når det gjelder økningen av pensjonskapitalen.

Når også de midler som hvert år faktisk frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av opptjent pensjon er død i løpet av året, fordeles mellom de øvrige medlemmene ut fra det beregningsgrunnlag pensjonsinnretningen benytter, og deretter tilføres medlemmenes pensjonskapital, slik som i tjenestepensjonsloven § 4-5 annet ledd, innebærer dette at de forsikrede i hovedsak bærer avkastnings- og levealdersrisikoen i opptjeningsperioden. Det vil si at risikoen for hvilke beløp som i årene fram til uttak av pensjon faktisk vil bli tilført pensjonskapitalen i tillegg til årlig premier fra foretaket, er arbeidstakernes risiko. Selv om årlige avkastningsnivåer nok vil variere en del, får dette likevel ikke så stor betydning for den samlede eller gjennomsnittlig årlige avkastning over en opptjeningsperiode på 40 år. Det er bakgrunnen for at Finansdepartementet har foretatt beregninger over hvor store midler årlig avkastning og dødelighetsarv i en opptjeningsperiode på 40 år samlet kan antas å utgjøre, og at departementet ut fra dette har fastsatt de grenser loven har for høyeste årlige premieinnskudd for foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 4-7. Poenget er å unngå at tilført avkastning og dødelighetsarv i en opptjeningsperiode på minst 40 år vil øke pensjonskapitalen og dermed den årlige tjenestepensjonen mer enn forutsatt, jf. tjenestepensjonsloven § 4-7 tredje ledd. Dette kan i tilfelle medføre at samlet kompensasjonsgrad i forhold til lønn inntil 12 G av tjenestepen-

sjon og alderspensjon fra folketrygden blir mer enn om lag 2/3 etter 40 års tjenestetid.

For foretak med pensjonsplaner basert på årlige premieinnskudd som ligger godt innenfor de lovfastsatte grensene for høyeste tilskudd, blir forholdet til dels et annet. I innskuddspremiebaserte ordninger vil foretakets årlige innskudd i prosent av lønn være fastsatt i pensjonsplanen (se tjenestepensjonsloven § 4-5 første ledd), og er prinsipielt uavhengig av hvilken avkastning og dødelighetsarv pensjonskapitalen også måtte bli tilført over årene (tjenestepensjonsloven § 4-5 annet og fjerde ledd). I praksis kan og vil nok de enkelte foretak likevel ta hensyn til beregnet eller forventet kapitalbidrag fra avkastning og dødelighetsarv når pensjonsplanens innskuddsnivå blir fastsatt. Tilført avkastning og dødelighetsarv vil generelt bidra til et høyere ytelsesnivå enn den fastsatte innskuddspremie i prosent av lønn i seg selv gir grunnlag for. Avvik – positive eller negative – er her arbeidstakernes risiko, og angår i hovedsak ikke foretak eller pensjonsinnretning, med mindre oppreguleringsordningen i tjenestepensjonsloven § 4-6 inngår i pensjonsplanen.

I forhold til et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt blir situasjonen en annen, først og fremst, fordi størrelsen av årlig pensjon følger direkte av pensjonsplanen og derfor er prinsipielt uavhengig av avkastning og dødelighetsarv i opptjeningsperioden. Dette betyr at årlig premie i utgangspunktet blir bestemt av årets pensjonsopptjening og at pensjon som opptjenes ett år beregnes lineært ut fra den del av årets lønn som pensjonsplanen angir, og en opptjeningsbrøk som ikke overstiger 1/40. Dersom det legges til grunn at pensjonsordningen skal ha en ordning for årlig oppregulering av opptjent pensjon basert på prinsippene i tjenestepensjonsloven § 4-6, er hovedregelen at årlig avkastning skal tilføres pensjonskapitalen og brukes til å sikre oppreguleringen av pensjonsytelsen. En framtidig forventet avkastning kan dermed ikke komme til «fradrag» i den årlige premie foretaket skal betale.

- 3) *Levealdersrisiko og dynamisk dødelighetsgrunnlag.* Finansdepartementet forutsetter som nevnt ovenfor i avsnitt 5.1, at pensjonsinnretningene vil bruke dynamisk dødelighetsgrunnlag ved beregninger basert på levealdersrisiko og utvikling i levealder i kollektiv pensjonsforsikring. Av Prop. 199 L (2012–2013) side 6 framgår det at dødelighetsgrunnlaget forutsettes å ville få betydning på flere måter:

- Midler som faktisk frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som dør før uttak av pensjon, skal hvert år fordeles mellom de øvrige medlemmene på grunnlag av beregningsgrunnlaget og tilføres deres pensjonsbeholdninger, jf. tjenstepensjonsloven § 4-5 annet ledd.
- Ved uttak av pensjon beregnes den årlige pensjonsytelse på grunnlag av pensjonsbeholdningen og forventet gjenstående levetid ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet, jf. tjenstepensjonsloven § 4-11. Ved livsvarig alderspensjon betyr dette at pensjonsinnretningen vil ha risikoen for endringer i levealder i utbetalingsperioden som ikke er tatt i betraktning i beregningsgrunnlaget og i forventet gjenstående levetid (Prop. 199 L (2012–2013) side 6).
- Når årlig pensjonsytelse beregnes «levealdersjustert» etter forventet gjenstående levetid ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet, vil pensjonsinnretningen derimot ikke ha risikoen for den økning i levalderen som har funnet sted i opptjeningstiden, og som er reflektert i dødelighetsberegningene i beregningsgrunnlaget (Prop. 199 L (2012–2013) side 6). Bruken av dynamisk dødelighetsgrunnlag ved beregning av årlig premie vil imidlertid i forhold til et nytt pensjonsprodukt, basert på årlig premie av 1/40 del av en fastsatt ytelse, samtidig medføre at risikoen for utvikling av levealder over tid stort sett også vil bli dekket ved høyere premier fra foretakene. Det er derfor behov for en nærmere avklaring av hvilken rekkevidde henholdsvis prinsippet om levealdersjustering og prinsippet om bruk av dynamisk dødelighetsgrunnlag skal tillegges ved utformingen av regelverket for et nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt. Det er ikke lett å gi noe enkelt svar på hvordan dette skal gjøres (se nedenfor i kapitlene 8 og 9).

Etter gjeldende dødelighetsgrunnlag (K2013) har kvinner generelt sett høyere forventet levealder enn menn. Nivået på en årlig pensjon, beregnet etter tjenstepensjonsloven § 4-11 ut fra arbeidstakers pensjonsbeholdning og forventet gjenstående levealder på uttakstidspunktet, vil derfor bero på om arbeidstakeren er mann eller

kvinne. Den enkle forklaringen er at pensjonsbeholdningen må fordeles over flere gjenværende leveår dersom arbeidstakeren er en kvinne.

Skal det unngås at årlig pensjonsnivå på denne måten blir avhengig av medlemmets kjønn, må det derfor generelt fastsettes i pensjonsplanen at det årlige premieinnskudd for kvinner i opptjeningstiden skal være en del høyere i prosent av lønn enn for menn, jf. tjenstepensjonsloven § 4-2 tredje ledd. Tillegget skal settes så høyt at årlig pensjonsnivå ved uttak av pensjon kan ventes å bli uavhengig av kjønn, det vil si praktisk sett vil motvirke virkningene av ulikhetene i forventet levealder i det dynamiske beregningsgrunnlaget (Prop. 199 L (2012–2013) side 22). I tjenstepensjonsloven § 4-2 tredje ledd forutsettes det at det skal gis forskrift om beregningen av størrelsen av premietillegget for kvinner, basert blant annet på utbetalingstiden og dødelighetsgrunnlaget, og at tilleggspremien kan endres over tid i løpet av opptjeningstiden for best mulig å gi forventede pensjonsytelser som er uavhengige av medlemmenes kjønn. Tillegget til innskuddspremie for kvinner omfattes ikke av grensene for høyeste innskuddspremie i tjenstepensjonsloven § 4-7 første ledd, se Prop. 199 L (2012–2013) side 26, hvor det framgår at grensene er fastsatt med sikte på premieinnskudd for menn.

En må regne med at tilsvarende beregninger av årlig premie og tillegget til kvinner vil bli anvendt i forhold til det høyeste ytelsesnivå som fastsettes for et eventuelt nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt.

- 4) *Kostnader mv.* Tjenstepensjonsloven § 4-8 forutsetter generelt at foretaket skal dekke kostnadene ved forvaltning og administrasjon av pensjonsordningen i tillegg til den årlige innskuddspremie i prosent av lønn som er fastsatt i den enkelte pensjonsplan. Videre framgår det av tjenstepensjonsloven § 4-7 annet ledd at slike kostnader ikke omfattes av grensene for høyeste innskuddspremie i prosent av lønn fastsatt i tjenstepensjonsloven § 4-7 første ledd, jf. Innst. 35 L (2012–2013) side 8 til 9. Det er ingen grunn til å tro at ikke tilsvarende prinsipper vil bli lagt til grunn ved et eventuelt ytelsesbasert pensjonsprodukt.

5.3 Opplegget for arbeidet

En ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning som Finansdepartementet har bedt Banklovkommissjonen om å vurdere, vil i tilfelle bli et nytt tjenstepensjonsprodukt som vil utgjøre et alternativ til allerede lovregulerte typer av pensjonsordninger i innskuddspensjonsloven, foretakspensjonsloven og tjenstepensjonsloven. Behovet for eller ønskeligheten av et slikt alternativ vil først og fremst bero på om et slikt alternativ vil inneha kvaliteter som ikke dekkes av de eksisterende typer pensjonsordninger og som det oppleves som viktig at foretak skal kunne tilby sine arbeidstakere. Utredningen må derfor, først, gi tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hvordan hovedtrekkene i et slikt pensjonsprodukt vil måtte utformes for å være tilpasset de føringer som er gitt i mandatet og hovedprinsippene i ny alderspensjonsopptjening i folketrygden. Dette er nærmere vurdert i del I av utredningen. Dermed vil det også være etablert et grunnlag som åpner for vurdering av om det etter Banklovkommissjonens oppfatning er behov for å etablere et slikt alternativ til de allerede lovregulerte typene av pensjonsordninger i lovgivningen. Dette spørsmålet er nærmere vurdert nedenfor i del II av utredningen.

Medlemmene Juliussen og Mildal mener at denne utredningen er overflødig, og anser det ikke som ønskelig å etablere en ny form for ytelsesbasert pensjonsordning. Ved ikrafttredelsen av tjenstepensjonsloven med adgang til å etablere hybridpensjon, og med utvidelsen av de maksimale sparesatsene i innskuddspensjonsordninger, har markedet fått den nødvendige bredde i pensjonsprodukter. Ved valg av ordning innenfor disse rammene kan virksomhetene oppnå ulike varianter av risikofordeling, herunder om ønskelig påta seg et reguleringsansvar. Disse produktene kan gi ytelse om lag på nivå med dagens ytelsesordninger. Foretakenes interesse for hybridpensjon har vært minimal, og interessen for en eventuell ny ytelsesbasert variant antas enda lavere.

Disse medlemmene er av den oppfatning at forslaget i lovutkastet i denne utredningen knapt skil-

ler seg fra en hybridpensjon med garantert regulering. Denne utredningen viser dessuten med tydelighet hvor komplisert en slik ordning vil bli når den nødvendigvis skal tilpasses hovedprinsippene i pensjonsreformen, blant annet levealdersjustering. *Disse medlemmene* mener videre at lovutkastet på flere punkt til dels setter til side viktige prinsipper i pensjonsreformen, og dermed ikke i tilstrekkelig grad ivaretar arbeidslinjen. Det må være et krav at et eventuelt nytt produkt må følge prinsippet om levealdersjustering fullt ut. Levealdersjusteringen må derfor skje i forhold til et utgangspunkt (basisår) slik at alle arbeidstakere omfattes, se nedenfor i avsnitt 9.3.2 og særmerknad inntatt der.

Disse forhold illustrerer utfordringen med å kombinere de viktige insentivene til arbeid som allerede finnes i innskuddspensjonsloven og i tjenstepensjonsloven med de kjennetegn man forbinder med en ytelsesordning. Resultatet har blitt en modell som byr på vesentlige pedagogiske utfordringer for alle parter, som tilslører de underliggende risikoforhold og som ikke gir den enkelte noen bedre forutsigbarhet om framtidige pensjonsytelser enn de alternative ordningene. *Disse medlemmene* har på enkelte steder i utredningen kommentert enkeltbestemmelser, men det understrekes at disse merknadene ikke må oppfattes som enkeltstående forbehold. Som sagt mener *disse medlemmene* at utredningen som sådan er overflødig.

Disse medlemmene forventer videre at Finansdepartementet nå kommer med regler for avvikling/utfasing av foretakspensjonsloven. Dagens ytelsespensjoner er ikke i tråd med pensjonsreformen, og er heller ikke i tråd med de rammer som ble gitt i mandatet for utredningen om nytt ytelsespensjonsprodukt. Foretakspensjonsloven har ikke levealdersjustering, det er mulig å oppnå full opptjening etter 30 år, og opptjeningen er basert på et sluttlønnprinsipp.

Når det gjelder foretakspensjonsloven vises det for øvrig til andre medlemmers synspunkter som framgår nedenfor i kapittel 15.

Del I
Et opplegg til ny form for ytelsesbasert
alderspensjon

Kapittel 6

Rammelov og fleksibilitet

Både foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven er utformet som rammelover. Dette innebærer at det i lovgivningen ikke er fastsatt detaljerte regler for hvordan pensjonsproduktene eller de enkelte pensjonsordninger skal utformes for å være i samsvar med lovene. Lovene har fokus på yttergrensene som de enkelte pensjonsordningene må holde seg innenfor for å kunne gis en skattegunstig behandling. Minimumskravene til de enkelte pensjonsordninger følger av lov 21. desember 2005 nr. 124 om obligatorisk tjenestepensjon. Det ligger utenfor Banklovkomisjonens mandat å vurdere eventuelle endringer i lov om obligatorisk tjenestepensjon i denne utredningen.

Rammene gir pensjonsinnretningene grunnlag for å vurdere hvordan de vil utforme sine produkter og i hvilken grad de vil benytte seg av den fleksibilitet som ligger i loven til å tilby variasjon av sine produkter. Rammene gir videre foretakene muligheter til å tilpasse sine pensjonsordninger til sin økonomiske og kostnadmessige bæreevne, konkurransesituasjon og behovet for å bruke pensjonsordningen som faktor for å tiltrekke seg attraktiv arbeidskraft. Valget vil således ikke bare ligge i hvilken type pensjonsordning man velger, men også hvordan man utnytter den fleksibilitet som ligger i den enkelte pensjonslov ved utformingen av pensjonsplanen for den enkelte pensjonsordning.

Myndighetene vil i utgangspunktet innenfor privat sektor ikke ha noe behov for å styre verken valget av hvilken type pensjonsordning som et foretak velger eller hvilke valg som eventuelt gjøres innenfor de rammer som loven setter. Dette tilsier at det ikke gjøres forskjell i de ulike lovene som ikke er begrunnet i behovet for å fastsette rammer og at det brukes likelydende bestemmelser der dette er mulig slik at pensjonslovgivningen framstår som så oversiktlig som mulig. Dette gjelder for eksempel regler om opprettelse av pensjonsordning, tilsyn, hvem som kan og skal være medlem av pensjonsordningene og hvordan pensjonsordningene eventuelt kan bringes til opphør.

Siden de eksisterende pensjonslovene de senere år har gjennomgått mer eller mindre omfattende tilpasninger til ny alderspensjon i folketrygden, viser bestemmelsene i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven at også uttaksbestemmelsene langt på vei er de samme. Disse forhold gjør at man ved utarbeidelse av et eventuelt regelverk for en ny form for ytelsesbasert alderspensjon bør legge seg på regler og formuleringer som allerede er benyttet i eksisterende pensjonslover der dette er mulig. For å begrense omfanget av lovgivningen knyttet til tjenestepensjonsordninger i privat sektor bør man også unngå parallelle regler i stort omfang.

For en ny form for ytelsesbasert alderspensjon vil parallelle regler kunne unngås dersom lovreguleringen plasseres i et eget kapittel i tjenestepensjonsloven. Dette vil også gjøre det tydelig at det eventuelt dreier seg om et sideordnet alternativ til eksisterende typer av tjenestepensjonsordninger, herunder et alternativ til den alderspensjonsordning som er regulert i tjenestepensjonsloven kapittel 4 i dag. Eventuelle regler om ytelsesbasert alderspensjon kan enten plasseres som et nytt kapittel 4a i loven eller erstatte gjeldende kapittel 5. En plassering av bestemmelsene i et kapittel 5 vil medføre en omnummerering av nåværende kapittel 5 og etterfølgende kapitler. For å unngå en slik større omnummerering av en relativt ny lov som markedet akkurat har begynt å tilpasse seg til, vil *Banklovkomisjonen* anbefale at en eventuell regulering av en ny form for ytelsesbasert alderspensjon tas inn som et kapittel 4a i tjenestepensjonsloven. Man slipper da også å gjøre endringer i andre lover som henviser til bestemmelser i tjenestepensjonsloven. Et eventuelt inntak av et nytt kapittel 4a i tjenestepensjonsloven vil kreve enkelte endringer i øvrige bestemmelser i tjenestepensjonsloven, men endringene framstår som beskjedne, se lovutkastet i kapittel 14 nedenfor.

Det er ulike oppfatninger i Banklovkomisjonen av hvordan det som kan beskrives som mer forsikringstekniske, men prinsipielle forhold, bør

løses knyttet til en ny form for ytelsesbasert alderspensjon. Det vises til særmerknader inntatt nedenfor i kapitlene 7, 8, 9 og 10. Dette gjelder blant annet hvilke metoder som kan og bør anvendes ved beregning av premie tilpasset levealderjustering i et slikt produkt. Dette har medført at lovutkastet er forholdsvis generelt utformet på en del punkter og at det flere steder er lagt opp til at det kan velges mellom ulike alternativer ved utforming av en pensjonsplan. Lovutkastet angir blant annet en hovedlinje for hvilke prinsipper som premieberegning i en ny ytelsesbasert alderspensjonsordning skal oppfylle, men angir ikke detaljerte regler for den metode for premieberegning som pensjonsinnretningene bør basere sine even-

tuelle pensjonsprodukter på. Tilsvarende angis ulike alternativer for hvordan årlig pensjonsopp-tjening kan fastsettes i pensjonsplanen. Dette gir en mulighet for at en ny form for ytelsesbasert alderspensjon som produkt kan tilpasses ulike ønsker fra foretakene og de metoder for blant annet premieberegning som pensjonsinnretningene ser som mest effektive og salgbare til enhver tid. En så generell utforming av en lovtekst medfører imidlertid samtidig fort et behov for nærmere og mer detaljerte regler i blant annet forskrift for at man skal sikre at produktet også gjennom praktisk utforming er i samsvar med de intensjoner og prinsipper som en lovtekst bygger på.

Kapittel 7

Pensjonsopptjening og levealdersjustering i ytelsesbasert alderspensjon

7.1 Innledning

1) En persons arbeidskarriere vil normalt, og forhåpentligvis, vare over 40 år. I takt med økende levealder forventes det at arbeidstakerne kompenserer dette gjennom lengre tid i arbeid. På samme måte som i folketrygden opptjenes retten til alderspensjon i en tjenstepensjonsordning gradvis gjennom hele yrkeskarrieren. I en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning innebærer dette at det hvert år opptjenes en forholdsmessig del av den fulle pensjonsytelsen som er angitt i pensjonsplanen. I et moderne arbeidsliv - særlig i privat sektor - innebærer dette at en arbeidstakers alderspensjon som regel vil ha sitt opphav i flere forskjellige tjenstepensjonsordninger. Delopptjening i flere forskjellige tjenstepensjonsordninger vil være det normale. En yrkeskarriere og således alderspensjon som kun stammer fra én tjenstepensjonsordning, er i dag relativt uvanlig i privat sektor.

Pensjonsopptjeningen i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjon vil måtte tilpasses et annet risikobilde enn det som er etablert i gjeldende ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Både de føringene som er gitt i mandatet og en tilpasning til hovedprinsippene i folketrygdreformen medfører at risiko knyttet til levealder, dødelighet og avkastning må fordeles annerledes enn det som har vært vanlig innenfor ytelsesbaserte ordninger i privat sektor hittil, jf. ovenfor i kapittel 5. Pensjonsopptjeningen i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil måtte være tilpasset følgende forhold:

- Årlig opptjening skal fastsettes som en nettoytelse enten som en prosent av lønn inntil 12 G eller som et fastsatt kronebeløp.
- Opptjeningen skal være lineær.
- Det skal kreves minst 40 års opptjeningstid i pensjonsordningen for å kunne få rett til fulle ytelser.
- For å sikre alleårsopptjening skal det være mulig å opptjene rett til pensjon også etter 40 års opptjeningstid.

- Pensjonsytelsen skal ved utbetaling levealdersjusteres slik at det er arbeidstakerne som bærer risikoen for utvikling i levealder i løpet av opptjeningstiden. Fastsettelsen av nettoytelsen i pensjonsordningen må basere seg på ytelse før levealdersjustering.
- Regulering av opptjent pensjon må skje ved bruk av avkastning eller ved at foretaket dekker en reguleringspremie (eller en kombinasjon av disse) i samsvar med de prinsipper som gjelder i tjenstepensjonsloven. Pensjonsinnretningene vil kun garantere at opptjent rett til pensjon ikke reduseres i verdi (nullgaranti).

Nedenfor i dette kapitlet er disse punktene knyttet til pensjonsopptjening og utforming av et mulig regelverk basert på disse, beskrevet nærmere.

2) En årlig opptjening av rett til en pensjonsytelse, jf. lovutkastet § 4a-1 første ledd, vil føre til en oppbygging av pensjonskapital knyttet til den enkelte arbeidstaker i pensjonsordningen. Det vil være sparedelen av årlig premie som innbetales av foretaket, tilført avkastning og eventuelt reguleringspremie og dødelighetsarv, som vil inngå i denne pensjonskapitalen. Størrelsen på pensjonsytelsen som angis i pensjonsplanen vil være bestemmende for hvor mye foretaket må betale inn og hvilken pensjonskapitaloppbygging som skjer for å dekke denne ytelsen. Pensjonsopptjeningen til enhver tid vil derfor langt på vei være bestemt av den pensjonskapital som er bygd opp. Dette gjør det mulig å ta med seg retten til opptjent pensjon dersom man fratrer sin stilling i foretaket, og det gir foretakene atskillig rom for tilpasning av kostnadsnivået for ordningen gjennom fastsettelse av størrelsen på pensjonsytelsen i pensjonsplanen.

Pensjonsytelsen som pensjonsopptjeningen baseres på og som fastsettes i pensjonsplanen vil være pensjonsytelsen før levealdersjustering. Dette er nødvendig for å få et sammenlignbart grunnlag når opptjeningen for den enkelte

arbeidstaker skal beregnes. Under arbeidet med pensjonsreformen i folketrygden har man også hele tiden operert med beregning av ytelser før levealdersjustering når man har beregnet seg fram til nivået på opptjening av alderspensjon. En annen sak er det at oppbygging av pensjonskapital og dermed premieberegningen vil måtte reflektere den levealdersjustering som vil skje ved uttak av pensjon for ikke å bli for stor. Dette er nærmere behandlet nedenfor i kapittel 8 og avsnitt 9.3.

3) Reguleringen av opptjent pensjonsbeholdning eller opptjente pensjonsytelser i opptjeningsperioden vil sikre en opprettholdelse av rettigheters realverdi og eventuelt en økning av denne dersom oppreguleringen er tilstrekkelig stor. I tjenestepensjonsloven er det opp til foretaket om de ønsker å bidra til regulering av opptjent pensjonsbeholdning i løpet av opptjeningsperioden. I tjenestepensjonsloven § 4-6 første ledd er det en adgang, men ingen plikt, til å fastsette i pensjonsplanen for den enkelte pensjonsordning at pensjonskapital knyttet til den enkelte arbeidstaker skal reguleres årlig i opptjeningsperioden. Det kan fastsettes at reguleringen enten skal være i samsvar med alminnelig lønnsvekst (som i folketrygden) eller i samsvar med gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket. Banklovkommisjonen foreslo i sitt lovutkast i NOU 2012: 13 at foretak også skulle kunne påta seg et ansvar for oppregulering i samsvar med individuell lønnsøkning for den enkelte arbeidstaker. Dette ble imidlertid ikke fulgt opp av Finansdepartementet i Prop. 199 L (2012–2013). Finansdepartementet begrunnet ikke dette valget nærmere ut over å vise til at en slik individuell reguleringsadgang ville være en måte å videreføre en form for sluttlønnsprinsipp, og at departementet derfor ikke foreslo en slik reguleringsadgang, se side 36 i proposisjonen. På denne måten gjorde Finansdepartementet det klart at de ikke ønsker en videreføring av et sluttlønnsprinsipp og dermed en individuell reguleringsadgang i nye former for tjenestepensjonsordninger i privat sektor.

Dersom foretaket har påtatt seg en forpliktelse i tjenestepensjonsordningens pensjonsplan til å sikre årlig regulering av opptjent pensjonskapital for arbeidstakerne i tjenestepensjonsordningen, vil ikke dette automatisk påføre foretaket en årlig reguleringspremie. Reguleringen skal først dekkes av den årlige avkastning oppnådd ved forvaltning av pensjonsmidlene knyttet til pensjonsordningen. Dersom årlig avkastning viser seg å være lavere enn den reguleringen som er fastsatt i pensjonsplanen, det vil si lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, vil den udekkede del av reguleringen

først dekkes av pensjonsordningens reguleringsfond som vil være bygget opp av tidligere års overskudd. Eventuell gjenstående udekket del av reguleringen vil deretter måtte dekkes gjennom innbetalinger fra foretaket. Dette reguleringsansvaret for foretakene utløser et krav om balanseføring av framtidige pensjonsforpliktelser, men beløpsmessig vil det dreie seg om et beskjedent krav.

Dersom ikke foretaket påtar seg ansvaret for å sikre en regulering i tjenestepensjonsordningens pensjonsplan som nevnt ovenfor, vil pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden bli regulert årlig ved at den avkastning som oppnås ved forvaltning av midlene tilføres pensjonsbeholdningen, jf. tjenestepensjonsloven § 4-5 fjerde ledd. Om det er regulering i samsvar med tjenestepensjonsloven §§ 4-5 eller 4-6 som vil gi grunnlag for den høyeste årlige økningen i pensjonsbeholdningen, vil avhenge av hvorvidt årlig finansavkastning overstiger årlig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket.

Som det framgår ovenfor i avsnitt 5.1 punkt 3) er en av føringene i mandatet at prinsippene for avkastningsgarantier i tjenestepensjonsloven skal legges til grunn. Dette omfatter pensjonsinnsrettningenes garanti for at pensjonskapitalen ikke skal reduseres (nullgarantien), men også at oppnådd avkastning av oppspart kapital skal tilføres og benyttes til årlig oppregulering av pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden. For ikke å komplisere regelverket bør derfor den samme metoden for oppregulering av opptjent rett til alderspensjon benyttes i en eventuell ny form for ytelsesbasert tjenestepensjonsordning. Spørsmålet er om foretakets reguleringsansvar skal være frivillig som i tjenestepensjonsloven § 4-6 eller om den skal gjøres pliktig. Fordelen ved å gjøre reguleringsansvaret pliktig er at man sikrer seg at ytelsene som opptjenes i henhold til pensjonsplanen verdisikres slik at de opprettholder sin realverdi på en mer forutberegnelig måte. Siden argumentet for å velge ytelsesordning ofte er at det gir arbeidstakerne en større grad av forutberegnelighet enn pensjonsordninger der opptjeningen er innskuddsbasert, vil en reguleringsplikt i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket framstå som en videreføring av valget av ytelsesordning i første omgang. *Banklovkommisjonens flertall* foreslår derfor at i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning skal foretaket i opptjeningsperioden ha plikt til å regulere opptjent rett til alderspensjon årlig i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, se

lovutkastet § 4a-6. Reguleringsansvaret og valget av om årlig regulering skal skje i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, skal framgå av pensjonsplanen for pensjonsordningen, jf. lovutkastet § 4a-2 femte ledd. Hvilken av disse som vil kunne gi høyest årlig regulering vil bero på nivået på lønnsutviklingen i det enkelte foretak. Begge reguleringsmåtene vil ha utjevningseffekter sett i forhold til om regulering hadde skjedd på grunnlag av individuell lønnsutvikling. Dersom regulering i samsvar med gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket velges, kan man tenke seg tilfeller der den årlige generelle lønnsutviklingen i foretaket er svært høy. For å kontrollere slike tilfeller foreslås det i lovutkastet § 4a-6 femte ledd at det i forskrift kan settes grenser for hvor høy avkastningsprosent som i et år kan benyttes til oppregulering.

På bakgrunn av Stortingets vedtak, som var i samsvar med Finansdepartementets konklusjon i Prop. 199 L (2012–2013), om ikke å åpne for regulering av opptjent pensjonsbeholdning på grunnlag av individuell lønnsutvikling i tjenestepensjonsloven, ser ikke *Banklovkommisjonens flertall* noen grunn til å ta opp dette forslaget på nytt i forhold til en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. *Flertallet* kan ikke se at dette spørsmålet stiller seg særlig annerledes som følge av at det her er snakk om en ytelsesbasert alderspensjonsordning og ikke en hybrid eller innskuddsbasert pensjonsordning.

Medlemmene Dalsøren, Orskaug, Skomsvold og Storrodvann mener at årlig regulering av opptjent pensjon bør skje med enten alminnelig lønnsvekst som i folketrygden eller etter individuell lønnsvekst. Alternativet med gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket bør utgå.

Begrepet gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket er uklart, da det ikke framgår hvordan dette skal beregnes og det kan tenkes mange ulike alternativer som vil gi forskjellig resultat. Videre viser statistikk at forskjellige arbeidstakergrupper har forskjellig lønnsutvikling, også innad i samme virksomhet. For eksempel har funksjonærer gjennomgående høyere lønnsvekst enn arbeidere.

Alternativet gjennomsnittlig lønnsvekst i foretaket bør derfor, etter *disse medlemmenes* oppfatning, utgå og erstattes med justering etter individuell lønnsvekst. Disse to alternativene antas å koste omtrent det samme for arbeidsgiver og regulering etter individuell lønnsvekst framstår som langt mer rettferdig.

Disse medlemmene mener at det må åpnes for adgang til å regulere pensjonsbeholdningene i tråd med individuell lønnsvekst, slik som i offent-

lige pensjonsordninger og slik det praktiseres i foretakspensjonsloven. *Disse medlemmene* mener at det er en naturlig egenskap ved en ytelsesordning at pensjonsordningen skal kunne gi en samlet ytelse sett i forhold til arbeidstakerens lønn slik denne utvikler seg over tid. Uten mulighet til regulering av pensjonsopptjeningen etter individuell lønnsvekst og med maksimale ytelsesnivåer som ligger nær det som følger av hybridens maksimale opptjeningssatser, vil de beste pensjonsnivåene bli betydelig dårligere enn i dagens foretakspensjoner og mange vil måtte se langt etter en samlet pensjon som kan utgjøre to tredeler av lønnen ved 67 års alder (før levealdersjustering).

Dersom det ikke gis mulighet for å videreføre sluttlønnberegnet pensjon i ytelsespensjoner, mener *disse medlemmene* at maksimalrammen må ta hensyn til at sluttlønn normalt er et høyere pensjonsgrunnlag enn gjennomsnittslønn over livsløpet. Det tilsier en økning av maksimal ytelse på om lag 5 prosentpoeng.

På samme måte som i tjenestepensjonsloven foreslår *Banklovkommisjonen* at oppreguleringen først og fremst skal finansieres av avkastning på pensjonskapital knyttet til den opptjente rett til alderspensjon. Dersom ikke dette er tilstrekkelig, det vil si at årlig avkastning er lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, skal midler til regulering dekkes ved overføring fra pensjonsordningens reguleringsfond. Reguleringsfondet vil være bygget opp av tidligere års avkastning som overstiger det som er nødvendig for å dekke en årlig oppregulering. Dersom heller ikke midlene i reguleringsfondet er tilstrekkelig til å finansiere oppreguleringen, skal foretaket ha en plikt til å dekke udekket del av reguleringen. Desto større reguleringsfondet er jo lavere vil risikoen være for at foretaket må innbetale midler til pensjonsordningen for å dekke årlig regulering, jf. lovutkastet § 4a-6 tredje ledd. Muligheten for at foretaket kan komme i en situasjon hvor de må dekke regulering av opptjent rett til pensjon, vil medføre et krav til å balanseføre en slik framtidig pensjonsforpliktelse. Beløpsmessig vil imidlertid denne forpliktelsen, på samme måte som for tjenestepensjonsordninger, være beskjedent sett i forhold til de beløpsmessige balanseføringskrav som dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger med årlig regulering basert på individuell lønnsutvikling medfører.

Det har vært stilt spørsmål om foretakets ansvar for å dekke eventuell udekket del av årlig oppregulering i år hvor avkastningen ikke er tilstrekkelig, bør følges av en rett for foretaket til å tilføre en andel av avkastningen til premiefond i år

hvor avkastningen overskrider det som er nødvendig for å dekke den årlige regulering. Slik overskridende avkastning skal i henhold til tjenestepensjonsloven § 4-6 overføres reguleringsfondet.

Bakgrunnen for reguleringen av avkastningen i tjenestepensjonsloven er å finne i innskuddspensjonsloven § 3-2 der det er fastsatt at Kongen kan fastsette en høyeste avkastningsprosent ved alminnelig kollektiv forvaltning for hvor stor del av oppnådd avkastning av pensjonskapitalen i et år som etter regelverket tillegges pensjonskapitalen. Avkastning som ikke tillegges pensjonskapitalen, skal tilføres innskuddsfondet. Bakgrunnen for denne bestemmelsen er en tanke om at for høy avkastning ville kunne gi for høye pensjonsytelser. Det har ikke etter vedtakelsen av innskuddspensjonsloven i 2000 vært så høye avkastningsnivåer at det har vært et behov for å regulere høyeste avkastningsprosent.

I tjenestepensjonsloven er en tilsvarende bestemmelse tatt inn i § 4-7 tredje ledd. Siden det i tjenestepensjonsloven § 4-6 er åpnet for at foretaket kan påta seg et ansvar for sikring av årlig oppregulering dersom årets avkastning ikke er tilstrekkelig, er det åpnet for oppbygging av en buffer mot realisering av et slikt ansvar i form av reguleringsfond, og også tatt inn en hjemmel for fastsettelse av høyeste avkastningsprosent som kan tilføres reguleringsfondet årlig. Avkastning som ikke tilføres pensjonsbeholdningen eller reguleringsfondet skal tilføres premiefondet.

Selv om det ikke er satt noen slik øvre grense for tilføring av årlig avkastning til reguleringsfondet, vil foretaket trekke fordeler av dette ved at deres risiko for at reguleringsansvar i form av ytterligere innbetaling til pensjonsordning ved avkastning som er lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling samme år, blir lavere. Et stort reguleringsfond vil gjøre denne risikoen beskjedent selv om det skulle vise seg at man får lav avkastning flere år på rad. Det beløpsmessige balanseføringskrav for framtidige pensjonsforpliktelser som dette ansvaret utløser vil dermed også bli beskjedent. Gjennom vekst av reguleringsfondet vil dermed foretaket ha en «oppside» ved høy avkastning. Medlemmene av pensjonsordningen vil imidlertid også ha en fordel av reguleringsfondet ved uttak av alderspensjon eller ved avslutning av arbeidsforholdet og utstedelse av pensjonsbevis. I henhold til tjenestepensjonsloven § 4-11 første ledd annet punktum og § 6-2 annet ledd annet punktum skal medlemmets pensjonsbeholdning i disse tilfellene tilføres en forholdsmessig andel av reguleringsfondet. Begrunnelsen for dette er

at avkastning på medlemmets pensjonsbeholdning vil ha vært med på å bygge opp en forholdsmessig andel av reguleringsfondet og at det derfor er rimelig at de får med seg disse midlene ved uttak av pensjon eller når de slutter i foretaket. Dette vil innebære en kronemessig reduksjon av foretakets buffer mot å måtte dekke deler av årlig regulering av opptjente pensjonsrettigheter i år hvor avkastningen er liten, uten at man ved beregning av den andel av reguleringsfondet som skal tilføres et medlems pensjonsbeholdning ved uttak av alderspensjon eller fratreden av stilling, tar hensyn til om foretaket har dekket en andel av årlig regulering av medlemmets rettigheter i tidligere år.

Forholdet mellom den totale pensjonsbeholdning i ordningen som foretaket har et reguleringsansvar for og størrelsen på reguleringsfondet vil imidlertid fortsatt være det samme som følge av at nye medlemmer vil ha en gradvis oppbygging av pensjonsbeholdning i ordningen. I tjenestepensjonsloven § 4-6 femte ledd er det åpnet for å fastsette grense for hvor stort dette reguleringsfondet skal kunne bli. En slik begrensning vil ikke først og fremst være av hensyn til foretaket, men at en tilføring av en forholdsmessig andel av fondet til den enkelte arbeidstakers pensjonsbeholdning ved uttak, jf. lovens § 4-11 første ledd annet punktum, ikke skal føre til for høye pensjonsytelser. En rett for foretaket til en andel av reguleringsfondet eller en andel av overskuddsmidler som ellers skulle vært tilført reguleringsfondet i andre tilfeller, vil i realiteten være snakk om en rett for foretaket til i ettertid belaste reguleringsfondet for tidligere års reguleringsansvar når verken avkastning eller reguleringsfond har vært tilstrekkelig for å dekke den årlige regulering. En slik mulighet kan tenkes å gjøre foretaket mer villig til å velge en pensjonsordning med reguleringsansvar i første omgang, samtidig innebærer det at regelverket blir mer komplisert. Regelverket i tjenestepensjonsloven bør her være likt for ordninger med innskuddsbasert alderspensjon med reguleringsansvar for foretaket og for ordninger med ytelsesbasert alderspensjon. *Banklovkommissjonen* har derfor valgt å basere reguleringen av ytelsesbaserte alderspensjonsordninger på dette punktet på gjeldende regler i tjenestepensjonsloven § 4-6, og legger til grunn at det må være opp til departementet å vurdere om de på generelt grunnlag vil gjøre endringer i tjenestepensjonsloven som åpner for at en slik etterfølgende dekningsrett for foretaket eller at foretaket sikres en andel av avkastningen som kompensasjon for reguleringsansvaret.

7.2 Nettoytelse

Samtlige tjenestepensjonsordninger i privat sektor er basert på at de skal utgjøre et tillegg til den alderspensjonsytelse som opptjenes i og utbetales fra folketrygden. Dette innebærer at disse pensjonsordningene må sikre alderspensjonsytelser som lett lar seg kombinere med ny folketrygd.

Ny alderspensjon fra folketrygden kjennetegnes imidlertid ved at det ikke tidlig i en yrkeskarriere er mulig å kunne si hvilket pensjonsnivå den enkelte arbeidstaker vil oppnå i folketrygden. Dette var det langt lettere å beregne i tidligere alderspensjonsordning i folketrygden som følge av at ytelsen ble basert på de 20 beste inntektsårene og en fast pensjonsalder. I den nye alderspensjonen fra folketrygden vil alle år med opptjening telle ved opptjening av den beregnede pensjonsbeholdning som danner grunnlag for beregning av alderspensjonsytelsen. Videre vil ytelsen bero på levealdersjusteringen på uttakstidspunktet. Dette vil man ha prognoser for, men det man ikke vil kunne vite er når den enkelte vil velge å ta ut sin alderspensjon. Disse forholdene gjør at det vil ligge liten nytte- eller informasjonsverdi i å forsøke å basere opptjeningen i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning på en samlet alderspensjonsytelse fra folketrygden og pensjonsordningen. Dette gjelder selv om man skulle finne fram til en standardisert måte å beregne ytelsen fra folketrygden på. En slik standardisert beregning vil i de aller fleste tilfelle avvike såpass mye fra den alderspensjonsytelsen for den enkelte som faktisk kommer til utbetaling fra folketrygden, at en pensjonsopptjening basert på en samlet ytelse fra folketrygden og tjenestepensjonsordningen, vil være mer egnet til å forvirre enn å ha noen nyttig informasjonseffekt for arbeidstakerne. Dette gjelder særlig så lenge verken foretaket eller pensjonsinnretningen vil ha noen forpliktelse til å dekke avvik mellom beregnet og faktisk folketrygd, slik som er tilfellet i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene i dag.

Som det også er lagt til grunn i mandatet, jf. ovenfor i avsnitt 5.1 punkt 1), må en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning utformes som en nettoytelse som beregnes, og kommer til utbetaling, uavhengig av folketrygdens ytelsesnivå. Dette vil innebære at årlig opptjening i pensjonsplanen enten må fastsettes som en andel av den beregnede nettoytelsen i prosent av lønn fra pensjonsordningen eller som en årlig opptjening av en ytelse i prosent av lønn. Opptjeningen vil bli den samme uansett etter hvilket av disse alternativene man velger å bruke i pensjons-

planen. Dette er imidlertid ikke til hinder for at det ved fastsettelsen av lovens maksimalrammer tas hensyn til hva samlet kompensasjon fra folketrygden og pensjonsordningen skal kunne bli. Mulig kompensasjonsnivå fra folketrygden vil da måtte beregnes på en standardisert måte blant annet gjennom bruk av tall for kompensasjonsnivå i forhold til lønn før levealdersjustering. Dette er heller ikke til hinder for at hovedprinsippene ved utforming av ny folketrygd anvendes ved utformingen av regelverket for en slik type pensjonsordning på samme måte som det ble gjort ved utarbeidelsen av tjenestepensjonsloven.

7.3 Lineær alleårsopptjening

Prinsippet om alleårsopptjening i ny folketrygd innebærer at alle inntektsår mellom 13 og 75 år skal føre til opptjening av alderspensjon i form av innskudd til den beregnede pensjonsbeholdningen. Pensjonsbeholdningen vil bli større, og pensjonsytelsen øke, jo flere inntektsår man har før uttak av pensjon og jo høyere inntekt man har inntil 7,1 G i disse årene. Dette som følge av at opptjeningen av pensjonsbeholdning er basert på 18,1 prosent av inntekt inntil 7,1 G hvert år.

I en ytelsesordning er det ytelsen, det vil si den årlige pensjon som skal komme til utbetaling, som skal fastsettes i pensjonsplanen og være nivåbestemmende for den årlige pensjonsopptjening som arbeidstakerne i pensjonsordningen skal kunne ha. Når man definerer hva som skal være beregnet pensjonsnivå i pensjonsplanen vil man måtte gjøre forutsetninger om hvor lenge arbeidstakerne skal være i arbeid for å få rett til dette pensjonsnivået, og dermed hvor stor andel av ytelsen som skal opptjenes hvert år som arbeidstakeren jobber. Dette innebærer at man på sett og vis setter et minstenivå for antall år i arbeid som kan anses som full karriere, samtidig innebærer alleårsprinsippet at en slik forutsetning ikke kan være til hinder for at man skal kunne opptjene mer i pensjon om den enkelte arbeidstaker jobber lengre enn det antall år man har brukt som forutsetning ved beregning av pensjonsnivået. Minstenivået på antall år i arbeid vil være særlig viktig for alle de som kun kommer til å være medlem av pensjonsordningen i noen år før de bytter arbeidsgiver og fratrer pensjonsordningen. De vil dermed bare få en delopptjening av pensjon i pensjonsordningen og deres samlede pensjon vil være summen av delopptjening fra flere ulike pensjonsordninger.

I mandatet har Finansdepartementet lagt til grunn at det skal kreves minst 40 års opptjenings-

tid for fulle ytelser og at pensjonsplanen skal bygge på lineær opptjening av pensjonsytelsene. Kravet om lineær opptjening innebærer at opptjeningen etter pensjonsplanen skal være lik hvert år, det vil si den samme forholdsmessige del av lønnen til enhver tid. Det skal ikke spille noen rolle for opptjeningen når i karrieren den enkelte er medlem av pensjonsordningen ut over at det vil avhenge av lønnsnivået til enhver tid.

I ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger har ytelsen i pensjonsplanen tradisjonelt vært fastsatt slik at den forutsetter uttak ved 67 år, det vil si at det forutsettes at arbeidstakerne forblir medlem av pensjonsordningen fram til uttak av pensjon, og andelen av den ytelsen som opptjenes årlig vil avhenge av minstekravet til antall opptjeningsår for rett til det beregnede pensjonsnivå i pensjonsplanen (ofte angitt som full pensjonsytelse) eller hvor gammel arbeidstaker er når vedkommende blir medlem av pensjonsordningen. Dersom minstekravet til opptjeningstid for rett til full alderspensjon er satt til 30 år, som er minstekravet i foretakspensjonsloven § 4-3 første ledd, vil arbeidstaker ha en årlig opptjening på 1/30 om vedkommende er 37 år eller eldre når han eller hun blir medlem av pensjonsordningen. Dersom vedkommende er yngre ved ansettelse vil nevneren i brøken være det antall år man har fram til fylte 67 år. Alle arbeidstakere tjener således ikke opp like stor andel av pensjonsytelsen hvert år. Imidlertid er opptjeningen lineær som følge av at opptjeningen hvert år for den enkelte arbeidstaker utgjør samme andel av full ytelse.

Mobiliteten i arbeidsmarkedet i privat sektor gjør at realiteten for de aller fleste arbeidstakere vil være at alderspensjonsytelsen ut over alderspensjonen fra folketrygden, vil utgjøre en sum av pensjonsopptjening fra flere ulike tjenstepensjonsordninger. For å tilpasse seg denne utviklingen, er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at opptjeningen i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning bør basere seg på en fastsatt årlig opptjening av en ytelse framfor å knytte opptjeningen til en fastsatt opptjeningsalder. Dette kan gjøres ved å legge til grunn en normal opptjeningstid på 40 år, som er i samsvar med føringene i mandatet, og ut fra dette fastsette en årlig opptjening i pensjonsplanen. Den årlige pensjonsopptjeningen kan da fastsettes enten ved at årlig pensjonsopptjening skal utgjøre 1/40 av en prosent av lønn eller ved å bruke 40 år som grunnlag for å beregne en årlig opptjeningsprosent av lønn som fastsettes i pensjonsplanen. Ved bruk av opptjening av 1/40 av en prosent av lønn, vil det være det årlige beregnede pensjonsnivå man har

mulighet for å få opptjent etter 40 år (gitt at man har samme lønn alle disse år) som vil være angitt i pensjonsplanen. Dette årlige beregnede pensjonsnivå kan også framgå som en årlig opptjeningsprosent i pensjonsplanene dersom man tar det årlige beregnede pensjonsnivå og deler på 40.

Å angi den årlige pensjonsopptjeningen som en 1/40 av en prosent av lønn i pensjonsplanen vil ha den fordel at man klart får fram at beregningene før fastsettelsen av ytelsen i pensjonsplanen er basert på en forutsetning om at man forventer at en arbeidstaker vil jobbe i minst 40 år. En viktig beregningsmessig forutsetning for utforming av en ytelsesbasert alderspensjonsordning vil dermed være tydelig for alle. Dette må anses som viktig informasjon blant annet som følge av at dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i stor grad er basert på en opptjeningstid på 30 år for rett til full pensjonsytelse. Samtidig vil lovteksten og den enkelte pensjonsplan oppleves som litt mer komplisert enn om man bare hadde angitt en maksimal årlig opptjeningsprosent i lovteksten og opptjeningen i den enkelte pensjonsordning som en årlig opptjeningsprosent av lønn. Det er heller ikke strengt nødvendig at beregningsforutsetningene for en årlig opptjening framgår av lovteksten. 40 år vil kunne brukes som en forutsetning som ligger bak beregningene av den årlige maksimale opptjeningsprosent som må angis i lovteksten. I den enkelte pensjonsplan vil det være den årlige opptjeningsprosent som vil være sentral og nødvendig.

Banklovkommisjonen er av den oppfatning at det ikke vil være av avgjørende betydning for utformingen av den enkelte pensjonsordning om det ene eller det andre alternativet velges i lovteksten. I kravene til pensjonsplanen i lovutkastet § 4a-2 tredje og fjerde ledd er det derfor lagt opp til at man enten kan velge å fastsette den årlige pensjonsopptjening som 1/40 av en prosent av lønn eller som en årlig opptjeningsprosent av lønn. Dette innebærer at pensjonsinnretningen og foretaket i forhold til den enkelte pensjonsordning kan velge om de vil angi årlig opptjening i pensjonsordningen som 1/40 av et årlig beregnet pensjonsnivå i prosent av lønn eller som en årlig opptjeningsprosent av lønn. Gjennom å bruke to alternativer her vil det uansett framkomme av lovteksten at man har brukt 40 år som en beregningsforutsetning, selv om det i den enkelte pensjonsplan kun kan framgå en årlig opptjeningsprosent av lønn som grunnlag for årlig opptjening av pensjon. Når det gjelder maksimalrammer for den årlige pensjonsopptjening vises det til avsnittene 10.3 og 10.4 nedenfor.

Medlemmene Juliussen og Mildal vil påpeke at det foreslåtte regelverket er basert på et alleårs-opptjeningsprinsipp, og disse medlemmene mener at årlig opptjeningsprosent harmonerer best med dette. Det å kommunisere opptjening i forhold til en opptjeningsperiode på 40 år (og alder 67 år) sender feil signaler i forhold til behovet for at yngre årskull står lengre i arbeid. Dessuten er koblingen mot 40 år og 67 år uten reell betydning for opptjening av pensjonen da ordningen i realiteten er basert på alleårsopptjening.

Det minnes om at ytelsen i pensjonsplanen vil være en ytelse før levealdersjustering uansett hvordan man velger å angi opptjeningen i pensjonsplanen. Begge måter vil ivareta prinsippet om alleårsopptjening ved at man kan fortsette å tjene opp 1/40 av beregnet pensjonsnivå i prosent av lønn eller den angitte årlige opptjeningsprosent også etter at man har fått en opptjeningstid på 40 år, det vil si helt fram til 75 år om man jobber i foretaket så lenge, se lovutkastet §§ 4a-2 annet ledd og 4a-4 tredje ledd. Jo lengre vedkommende jobber og jo flere opptjeningsår man har før uttak av alderspensjon, jo høyere pensjon vil vedkommende få.

Opptjeningen vil være lineær selv om pensjonsopptjeningen i kroner vil variere fra år til år som følge av variasjon i lønn. Muligheten for den enkelte til å nå det beregnede pensjonsnivå før levealdersjustering som pensjonsplanen er basert på, vil bero på når i karrieren man blir medlem av pensjonsordningen og hvor lenge man velger å jobbe. Fordelen av ikke å knytte retten til opptjening av pensjon til en opptjeningsalder og i stedet bruke en brøk for årlig opptjening eller en årlig opptjeningsprosent, kommer da klart fram. Den gjør seg også gjeldende ved at alle arbeidstakere vil opptjene samme forholdsmessige andel pensjon i forhold til lønn hvert år. Pensjonsordningen vil være nøytral i forhold til når i karrieren den enkelte er medlem av pensjonsordningen på samme måte som i en innskuddsbasert pensjonsordning.

7.4 Opptjening av livsvarig eller tidsavgrenset pensjonsytelse

Alderspensjonen i folketrygden er en livsvarig ytelse. Det vil si at den årlige pensjonsytelse som beregnes ved uttak av pensjon vil bli utbetalt til vedkommende dør. Beregningen av pensjonsytelsen fra folketrygden vil som beskrevet ovenfor i kapittel 3, være beregnet på grunnlag av delingstall fastsatt for det enkelte årskull ved fylte 61 år.

Om den enkelte lever lengre enn det som er lagt til grunn som forventet gjenstående levealder for årskullet ved beregning av delingstallet, vil være statens risiko.

De fleste ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger i privat sektor har vært basert på livsvarige ytelser, men en del ordninger har vært opphørende. Dette gjaldt også forut for fastsettelsen av foretakspensjonsloven. Foretakspensjonsloven § 5-1 innebærer at alderspensjonen vil være livsvarig med mindre det i regelverket for pensjonsordningen er fastsatt at alderspensjonen skal opphøre eller settes ned ved fylte 77 år. Alderspensjonen skal uansett utbetales i minst 10 år med mindre utbetalingstiden må forkortes ytterligere for å bli på om lag 30 prosent av G.

Også i tjenstepensjonsloven er hovedregelen av ytelsen skal være livsvarig, jf. tjenstepensjonsloven § 4-10. I lovens § 4-16 åpnes det imidlertid for at det kan fastsettes i pensjonsplanen at alderspensjonen skal være tidsavgrenset. Alderspensjonen kan da opphøre ved fylte 80 år eller senere, men ikke i noe tilfelle opphøre før utbetalingstiden er minst 10 år. Ved senere uttak enn 70 år vil således utbetalingstiden bli lengre enn til 80 år. Også i tjenstepensjonsloven åpnes det for kortere utbetalingstid der dette er nødvendig for at årlig pensjonsytelse skal bli på om lag 30 prosent av G. Minsteutbetalingstid på 80 år ble valgt i tjenstepensjonsloven for å reflektere den økning som er skjedd i forventet levetid for befolkningen som sådan, blant annet siden arbeidet med foretakspensjonsloven ble påbegynt.

Banklovkommisjonen legger til grunn at det i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil være hensiktsmessig å basere seg på de samme prinsippene for utbetalingstid som er etablert i tjenstepensjonsloven. Dette vil skape størst grad av likhet mellom de ulike alternativene til tjenstepensjonsordning i privat sektor på et punkt der ulikhetene mellom typene pensjonsordninger ikke har særlig betydning. Dette innebærer at ytelsen skal utbetales så lenge vedkommende lever, med mindre det i pensjonsplanen fastsettes at den skal være tidsavgrenset og utbetales til minst fylte 80 år eller senere, og uansett slik at utbetalingstiden blir minst 10 år, jf. lovutkastet § 4a-9 første ledd som gir tjenstepensjonsloven §§ 4-10 og 4-16 tilsvarende anvendelse. Premieberegningmessig i en ytelsesordning betyr dette at pensjonsinnretningen på premieberegningstidspunktet vil måtte beregne at ytelsen vil bli betalt fram til fylte 80 år. En tidsavgrenset ytelse vil innebære at det vil måtte bygges opp mindre pensjonskapital for å dekke ytelsen

som følge av at denne beregningsmessig vil bli utbetalt i et kortere tidsrom enn ved en livsvarig ytelse. Premien som foretaket må betale i en tidsavgrenset ytelsesordning vil dermed bli lavere enn i en ordning med livsvarig alderspensjon. Særlige forhold knyttet til tidsavgrensede ytelser i sammenheng med øvrige forhold og bestemmelser i lovutkastet, vil bli kommentert i merknadene til de enkelte bestemmelser i kapittel 13 der dette er relevant.

Medlemmene Orskaug og Skomsvold mener at alle skattefinansierte alderspensjonsordninger skal være livsvarige og viser til sin særmerknad om dette i NOU 2012: 13 side 115. Opphørende ordninger bryter med et viktig prinsipp i folketrygden og åpner for tilpasninger som kan velte kostnader over på fellesskapet. *Disse medlemmene* viser til at selv om utbetalingen av en tidsavgrenset pensjon ikke skal opphøre før ved fylte 80 år vil fortsatt mange ha noen år igjen som pensjonister etter fylte 80 år og de vil da kanskje kun stå igjen med en liten alderspensjon fra folketrygden hvis pensjonen er tatt ut fra 62 år. Opphørende ordninger vil på den måten kunne gi økt fattigdom blant de eldste alderspensjonistene med økte kostnader for fellesskapet som økt bostøtte og redusert sykehjemsbetaling som konsekvens. Folketrygdens fleksibilitet, med mulighet for å ta ut full alderspensjon fra 62 år selv for de som fortsetter i jobb, samsvarer også dårlig med de utfordringer som følger av opphørende tjenestepensjonsordninger.

7.5 Tilskudd fra arbeidstakere

Foretakspensjonsloven § 9-4 åpner for at det i pensjonsplanen kan fastsettes at arbeidstakerne i pensjonsordningen skal innbetale årlige innskuddspremier på inntil 4 prosent av arbeidstakerens lønn. Tilskuddet kan ikke utgjøre mer enn halvparten av den premie som foretaket betaler for arbeidstakeren. Tilskuddet fra arbeidstakerne vil inngå i finansieringen av den ytelsen som er fastsatt i pensjonsplanen. En tilskuddsordning fra arbeidstakerne bygger på en forutsetning om at alle arbeidstakere må delta i ordningen. Det er ikke mulig å reservere seg mot å bli med.

I tjenestepensjonsloven § 4-17 er det fastsatt en noe annen ordning enn i foretakspensjonsloven. Ved avtale mellom foretaket og minst to tredeler av medlemmene eller fagforeninger som representerer en så stor del av medlemmene, kan det fastsettes at medlemmene skal innbetale et årlig innskudd til tjenestepensjonsordningen. Det

årlige arbeidstakertilskuddet skal fastsettes i prosent av lønn og kan ikke overstige halvparten av lovens maksimale innskuddsgrense på 7 prosent av lønn inntil 12 G. Samlet innskudd fra foretaket og arbeidstakerne kan ikke overstige lovens maksimalrammer for innskudd, jf. tjenestepensjonsloven § 4-7. Medlemmer av pensjonsordningen på det tidspunktet som arbeidstakertilskuddsordningen etableres, kan reservere seg mot å bli med i tilskuddsordningen, men minst to tredeler av medlemmene må bli med i tilskuddsordningen for at den skal kunne etableres. Arbeidstakere som ansettes etter etablering av tilskuddsordningen vil bli med i ordningen som en del av arbeidsavtalen.

Arbeidstakertilskudd kan bidra til økt sparing til pensjon på en samfunnsøkonomisk effektiv måte. I forarbeidene til tjenestepensjonsloven ble det imidlertid lagt vekt på at arbeidstakertilskuddet ikke skal kunne individualiseres slik at likebehandlingen av arbeidstakere innenfor en kollektiv ordning går tapt, se Prop. 199 L (2012–2013) side 30.

Arbeidstakertilskudd er noe enklere å håndtere i en ordning der opptjeningen er innskuddsbasert, enn i en ytelsesbasert pensjonsordning. *Banklovkommisjonen* vurderer det imidlertid som en fordel for arbeidstakerne i de fleste tilfelle at de vil ha en mulighet til selv å bidra til pensjonsopptjening i en pensjonsordning. Dersom dette ikke skulle være mulig i en eventuell ny ytelsesbasert alderspensjonsordning kan dette bli et forhold som tilsier valg av en annen type tjenestepensjonsordning som åpner for tilskudd fra arbeidstakere. For at et lovverk skal være så nøytralt som mulig i forhold til et valg av type tjenestepensjonsordning, er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at man så langt som mulig bør innarbeide en arbeidstakertilskuddsordning også i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning.

Det oppstår da et spørsmål om arbeidstakertilskudd skal inngå som en del av premien som finansierer det beregnede pensjonsnivå fastsatt i pensjonsplanen eller om tilskuddet fra arbeidstakerne skal inngå som en premie som gir en ytelse ut over det som framgår av pensjonsplanen. Den første løsningen ville innebære at samtlige arbeidstakere ville måtte være med i arbeidstakertilskuddsordningen slik at foretaket betaler en forholdsvis lik premie i forhold til lønn for alle arbeidstakere. En slik løsning ville kunne gjøre etablering av en arbeidstakertilskuddsordning vanskeligere i en del tilfeller. Fordelen er at ytelsen i pensjonsplanen kan settes høyere enn det en finansiering fra foretaket alene kunne tilsi. Ved den andre løsningen vil foretaket finansiere

fullt ut det beregnede pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen. Arbeidstakertilskuddet vil bli anvendt som premie til dekning av en tilleggsytelse ut over det beregnede pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen. Arbeidstakertilskuddet vil inngå i den pensjonskapital som bygges opp og som danner grunnlag for beregning av den årlige pensjonsytelse som kommer til utbetaling etter levealdersjustering på uttakstidspunktet. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er den sistnevnte løsningen den beste måten å gjennomføre en arbeidstakertilskuddordning på i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning, se lovutkastet § 4a-9 tredje ledd.

Premien fra arbeidstakerne skal utgjøre en bestemt prosent av det enkelte medlems lønn inntil 12 G, og den fastsettes således som en innskuddspremie. Den årlige premie fra arbeidstakerne kan ikke settes høyere enn 4 prosent av medlemmets lønn inntil 12 G, se lovutkastet § 4a-9 tredje ledd bokstav a. Dette er den samme grensen som i tjenestepensjonsloven i dag. Det legges til grunn at premien fra arbeidstakerne ikke kan settes høyere enn at samlet premie fra foretak og arbeidstaker ikke skal gi grunnlag for årlig opptjening av rett til alderspensjon som normalt vil kunne gi en årlig pensjonsopptjening som overstiger maksimalrammene i loven, se lovutkastet § 4a-9 tredje ledd bokstav a og nedenfor i kapittel 10.

På samme måte som i tjenestepensjonsloven foreslås det at foretaket og minst to tredeler av medlemmene eller fagforeninger som representerer et så stort antall medlemmer, må være enige om at det skal etableres en ordning for tilskudd fra arbeidstakerne. Dersom det avtales vil medlemmer som er medlem av pensjonsordningen på tidspunktet for etablering av tilskuddsordningen kunne reservere seg mot denne. Det er en forutsetning for etablering av ordningen at minst to tredeler av arbeidstakerne blir med i ordningen.

Når det gjelder regulering av den rett til alderspensjon som bygges opp gjennom arbeidstakertilskuddet forutsettes det i lovutkastet § 4a-9 tredje ledd bokstav b, at denne skal reguleres på samme måte som for øvrig opptjening i pensjonsordningen. Dette innebærer at årlig avkastning på midlene vil bli anvendt til årlig oppregulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket. Dersom avkastningen ikke er tilstrekkelig, det vil si at avkastningen er lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, skal udekket del av oppreserveringen dekkes av midler i oppreguleringsfondet og eventuelt deretter ved innbetaling fra foretaket, se ovenfor i

avsnitt 7.1. *Banklovkommisjonen* er av den oppfatning at det vil virke kompliserende å ha ulike regler for regulering av rett til opptjent pensjon knyttet til premieinnbetaling fra foretaket og premie i fra arbeidstakerne. Det forholdet at reguleringsgarantien fra foretaket også vil dekke premie innbetalt av arbeidstakerne vil i de fleste år komme til å bety et beskjedent økonomisk ansvar for foretaket da avkastningen normalt vil være tilstrekkelig til å dekke den årlige regulering. Den innbetalte kapital fra arbeidstakerne vil gjennom avkastning også være med å bygge opp en forholdsmessig del av reguleringsfondet, og dermed være med på å redusere foretakets risiko for å måtte skyte inn ekstra midler for å dekke årlig regulering.

Arbeidstakertilskuddet vil medføre at pensjonskapitalen som forvaltes av pensjonsinretningene vil øke. Kostnadene knyttet til forvaltning og administrasjon av pensjonsordningen vil dermed kunne bli noe høyere. Tjenestepensjonsloven § 4-17 åpner for at det kan avtales at det kan gjøres fradrag i årets avkastning på pensjonsbeholdningen til dekning av en forholdsmessig del av disse kostnadene. Det foreslås i lovutkastet § 4a-9 tredje ledd bokstav c en tilsvarende bestemmelse. Dette innebærer at i år hvor avkastningen overstiger det som er nødvendig til oppregulering i samsvar med lovutkastet § 4a-6, vil arbeidstakerne også, om det er avtalt, dekke en forholdsmessig andel av kostnadene i ordningen. Dersom avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke både kostnader og oppreguleringspremie vil foretaket måtte dekke det manglende. Det vises for øvrig til avsnitt 9.8 nedenfor.

Medlemmene Digranes, Heldal, Juliussen, Kierulf Prytz, Mildal, Rukin, Skomsvold og Storrødvann viser til særmerknad i NOU 2012: 13 side 80. *Disse medlemmene* mener at det er viktig å åpne for mer fleksible og romslige løsninger når det gjelder tilskudd fra arbeidstakerne. Arbeidstaker kan med pensjonsreformen ha et økt behov og ønske om å tilpasse egen pensjonssparing. Bedre tilrettelegging for individuell sparing vil derfor være fornuftig både av hensyn til den enkelte og for samfunnet og det vil fremme mobiliteten i arbeidslivet. Det bør legges til rette for at individuell sparing kan skje på en enkel og kostnadseffektiv måte, for eksempel som arbeidstakertilskudd i en tjenestepensjonsordning der dette er i henhold til avtale med arbeidsgiver.

Disse medlemmene mener at kravet om minst to tredelers deltakelse i arbeidstakernes tilskuddsordning til pensjonsordningen bør utgå. En slik begrensning tjener etter *disse medlemme-*

nes syn ikke et rimelig formål da arbeidstakeres evne og vilje til premietilskudd blant annet vil avhenge av alder og familieforhold. Yngre arbeidstakere i etableringsfasen vil ikke ha den samme evne til ekstra pensjonssparing som eldre arbeidstakere. Det bør derfor være mulig for arbeidstakerne fritt å kunne reservere seg helt eller delvis mot å betale premie, enten permanent eller for en periode. Dessuten bør arbeidstakere som blir ansatt etter at ordningen er etablert, også ha reservasjonsrett. *Disse medlemmene* mener videre at arbeidstakere bør ha anledning til å spare inntil et nivå der summen av foretakets premie og tilskuddet fra den ansatte, til sammen er begrenset av maksimalgrensene i lovutkastet § 4a-2 tredje og fjerde ledd, slik at mulighetene til å spare til framtidig pensjon blir uavhengig av nivået på foretakets pensjonsordning.

Disse medlemmene mener videre at skatte-reglene må innrettes slik at arbeidstakers tilskudd behandles skattemessig likt med arbeidsgivers premie.

Banklovkommissjonens flertall viser til at departementet og Stortinget tok stilling til dette spørsmålet ved behandling av tjenestepensjonsloven.

7.6 Pensjonsrettigheter ved fratreden

Når arbeidstaker fratrer sin stilling i foretaket uten å ta ut alderspensjon vil tilknytningen mellom vedkommende og foretaket opphøre. Det er da ikke lenger aktuelt å være medlem av foretakets pensjonsordning. Den enkeltes pensjonsrettigheter vil ikke lenger kunne forbli en del av pensjonsordningen som følge av det ikke vil bli foretatt ytterligere innbetalinger i form av videre opptjening av rettigheter og at foretaket ikke lenger vil ønske å bære kostnader knyttet til de pensjonsrettigheter som arbeidstakeren har opptjent i pensjonsordningen.

I tjenestepensjonsloven kapittel 6 er det tatt inn bestemmelser om opphør av medlemskap. Det er der lagt til grunn at medlemskapet opphører ved fratreden av stilling i foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 6-1. De opptjente rettighetene vil imidlertid den enkelte beholde så sant ansettelsen har vart i 12 måneder eller mer. For å sikre disse rettighetene skal det utstedes et pensjonsbevis som vil utgjøre et eget rettsforhold mellom pensjonsinnretningen og den fratradte arbeidstakeren, jf. tjenestepensjonsloven §§ 6-2

første ledd og 6-4 første ledd. Pensjonsbeviset som utstedes på grunnlag av rettigheter i en tjenestepensjonsordning skal omfatte den fratradte arbeidstakerens pensjonsbeholdning i pensjonsordningen. Det skal videre knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset, jf. tjenestepensjonsloven § 6-2 annet ledd. Administrasjonsreserven skal brukes til å dekke framtidige kostnader knyttet til administrasjon og forvaltning av pensjonsbeviset, jf. lovens § 6-8 fjerde ledd. Videre skal en forholdsmessig andel av reguleringsfondet tilføres pensjonsbeholdningen ved utstedelse av pensjonsbevis i tjenestepensjonsordninger der foretaket har et ansvar for årlig regulering av opptjente rettigheter, se tjenestepensjonsloven § 6-2 annet ledd, jf. § 4-6. Det er fastsatt regler om rett til tegning av fortsettelsesforsikring på samme vilkår som pensjonsbeviset og hvilke muligheter arbeidstaker har til å slå pensjonsbeviset sammen med andre opptjente pensjonsrettigheter, jf. tjenestepensjonslovens §§ 6-4 annet ledd og 6-5. Det er videre i lovens §§ 6-8 følgende, gitt regler om forvaltning av kapital knyttet til pensjonsbeviset, herunder rett til investeringsvalg, samt regler om uttak av pensjon på grunnlag av pensjonsbevis.

Etter *Banklovkommissjonens* vurdering er det ikke behov for å fastsette særskilte regler knyttet til hva som skal skje når et medlemskap i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning opphører. Tjenestepensjonslovens regler i kapittel 6 vil være dekkende også for denne typen pensjonsordning så lenge det presiseres i lovteksten av pensjonsbeviset skal sikre opptjent rett til pensjon med tilhørende pensjonskapital. Det vil si at gjennom pensjonsbeviset vil pensjonsinnretningen fortsatt ha plikt til å sikre den pensjonsytelsen som arbeidstakeren har opptjent i samsvar med pensjonsordningens pensjonsplan på fratredes-tidspunktet. På denne bakgrunn er det i lovutkastet foreslått endringer i tjenestepensjonslovens kapittel 6 slik at ordlyden tar hensyn til at også fratradtes rettigheter i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning skal sikres gjennom pensjonsbevis. Som følge av at foretakets ansvar for sikring av regulering av opptjente rettigheter i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordninger er foreslått å være pliktig, jf. lovutkastet § 4a-6 tredje ledd, skal pensjonskapitalen til den fratradte arbeidstakeren tilføres en forholdsmessig andel av reguleringsfondet ved utstedelse av pensjonsbeviset.

Kapittel 8

Hovedproblem:

Dynamisk dødelighetsgrunnlag og levealdersrisiko

1) Den klart største del av den alderspensjon en person med lønn under 7,1 G vil opptjene i løpet av yrkesaktive år, vil bestå av alderspensjon fra folketrygden. Hvor stor andel av samlet pensjon som utbetaling fra folketrygden utgjør for den enkelte arbeidstaker vil bero på den enkeltes lønnsnivå og antallet av opptjeningsår, samt selvfølgelig på pensjonsnivået i de pensjonsordningene vedkommende har vært medlem av. For en arbeidstaker med lønn under 7,1 G, vil alderspensjon fra en tjenstepensjonsordning, selv om den har lagt seg på maksimalnivå, utgjøre mindre enn 1/3 av samlet pensjon. Ved høyere lønn enn 7,1 G vil betydningen av tjenstepensjonen være gradvis økende med høyere lønn inntil 12 G og med pensjonsnivået i ordningen. Folketrygdens nye pensjonssystem bygger på prinsippet om levealdersjustering ved uttak av alderspensjon, det vil si at årlig pensjonsytelse justeres i samsvar med endringer i de ulike årskulls forventede gjenstående levetid. Levealdersjustering er senere også innført for de tillegg til folketrygden som alderspensjon fra tjenstepensjonsordninger vil utgjøre, se tjenstepensjonsloven § 4-11. I forhold til nivået på den enkeltes samlede pensjon vil imidlertid levealdersjustering av folketrygden være langt viktigere enn levealdersjustering av tillegget fra en tjenstepensjonsordning, i hvert fall for de med lønn som ikke overstiger 7,1 G med god margin. For de med høyere lønninger vil en levealdersjustering av tjenstepensjonen ha en større betydning for den samlede alderspensjonsytelsen.

Som det framgår i avsnitt 5.1 punkt 4) ovenfor har Finansdepartementet bedt Banklovkommisjonen om å legge til grunn at et eventuelt lovutkast om nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt også må bygge på prinsippet om levealdersjustering av årlig alderspensjon. Samtidig har departementet bedt Banklovkommisjonen om å legge til grunn at pensjonsinnretningene vil bruke et dynamisk beregningsgrunnlag ved premieberegningen. I et dynamisk dødelighetsgrunnlag tas det høyde for

at yngre årskull vil leve lengre enn eldre årskull, og ved beregning av premier for ytelsesbasert alderspensjon vil derfor levealdersutviklingen inngå som en del av den risikoen pensjonsinnretningen skal overta og foretaket betale premie for. Virkningen av vanlig levealdersjustering ved uttak av ytelsesbasert pensjon - basert på en dødelighetsstatistikk som reflekterer utviklingen i levealder i opptjeningstiden - vil derfor normalt måtte bli nær null eller svært liten.

Disse forhold skaper et behov for en nærmere avklaring av hvilken rekkevidde henholdsvis prinsippet om levealdersjustering og prinsippet om bruk av dynamisk dødelighetsgrunnlag skal tillegges ved utformingen av regelverket for et nytt ytelsesbasert tjenstepensjonsprodukt, se ovenfor i avsnitt 5.2 punkt 3). Ulike forhold vil i så fall måtte tas i betraktning.

2) Levealdersjusteringen i folketrygden, se ovenfor i kapittel 3, innebærer at den årlige pensjonsytelsen blir beregnet på grunnlag av den enkeltes pensjonsbeholdning og forventet gjenstående levetid for vedkommende årskull på uttakstidspunktet. Dette vil være den forventede utbetalingsperioden siden folketrygdens alderspensjon er en livsvarig ytelse. Ved beregningen blir pensjonsbeholdningen dividert med et delingstall som gir uttrykk for den beregnede forventede levetid for det enkelte årskull, jf. folketrygdloven § 20-14 annet ledd. Delingstallet fastsettes av NAV med endelig virkning for hvert årskull i det året årskullet fyller 61 år, og reflekterer både den utvikling som har skjedd i levealder i løpet av opptjeningsperioden fram til 61 år og den utviklingen man forventer vil skje i levealderen for dette årskullet etter uttak, det vil si i utbetalingsperioden. Dette innebærer at det enkelte årskull bærer risikoen for endringer i dødelighet både i opptjeningsperioden fram til 61 år og den utviklingen man forventer årskullet vil få etter dette uavhengig av om arbeidstakeren fortsatt er i arbeid eller tar ut alderspensjon fra 62 år. Før fylte 61 år

og fastsettelse av delingstall for det enkelte årskull, vil man ha prognoser for hva årlig pensjonsytelse kan bli.

Som det framgår i kapittel 3 ovenfor, har delingstallet i folketrygden to ulike formål. For det første skal delingstallene sikre at det skjer levealdersjustering av alderspensjonen ved at størrelsen på den enkeltes årlige pensjon ved et gitt uttakstidspunkt beregnes slik at det tas hensyn til endringer i befolkningens levealder fra årskull til årskull. Disse endringene framkommer ved den beregnede forventede gjenstående levealder ved uttakstidspunktet for det enkelte årskull. Delingstallet vil gjenspeile den utviklingen av levealder som har skjedd fra et fastsatt basisår eller nullpunkt, fastsatt til 1943-årskullet i folketrygden, og det årskullet som delingstallet gjelder. Bruken av delingstall medfører følgelig at yngre årskull må arbeide lenger - ha en lengre opptjeningsperiode - for samme pensjon sett i forhold til eldre årskull. Det at yngre årskull vil måtte stå lenger i arbeid for å sikre seg den samme størrelse på alderspensjonen som eldre årskull, betegnes ofte som «arbeidslinja». «Arbeidslinja» reflekterer at man ønsker at økt levealder hos yngre årskull skal brukes i arbeid og ikke til å forlenge utbetalingsperioden for folketrygdens alderspensjon.

For det annet er formålet med å bruke delingstall å sikre at årlig alderspensjon er nøytral i forhold til det tidspunkt den enkelte pensjonsmottaker i et gitt årskull velger å ta ut pensjon. Alderspensjon fra folketrygden kan tas ut mellom 62 og 75 år. For å ta ut pensjon før 67 år må imidlertid pensjonsbeholdningen overstige visse grenser. Desto tidligere alderspensjonen tas ut, jo lengre forventet utbetalingsperiode vil pensjonsbeholdningen måtte fordeles over for å oppnå at forventet nåverdi av samlede pensjonsutbetalinger til en person skal være uavhengig av alder på uttakstidspunktet, jf. folketrygdloven § 20-12 annet ledd.

Disse forholdene medfører at årlig pensjon fram til fylte 75 år blir høyere jo lenger den enkelte venter med å ta ut alderspensjon fordi opptjent pensjonsbeholdning ved uttak da fordeles over et færre antall av år.

3) Levealdersjusteringsprinsippet er direkte knyttet til folketrygdens system for pensjonsopptjening hvoretter det over årene bygges opp en pensjonsbeholdning ved årlige tilskudd tilsvarende en fastsatt prosent av lønn, det vil si uten årlig premieberegning basert på pensjon opptjent i løpet av året. Størrelsen av det årlige innskudd er riktignok fastsatt med sikte på å gi grunnlag for et beregnet pensjonsnivå, men en egentlig beregning av årlig pensjonsytelse på grunnlag av opp-

tjent pensjonsbeholdning skjer først ved uttak av pensjon og etter levealdersjustering ut fra endringer i forventet levetid for det enkelte årskull i forhold basisåret eller nullpunktet. Når man før uttak av pensjon snakker om beregnet nivå på alderspensjonen i folketrygden er det derfor snakk om beregninger av ytelsesnivå før levealdersjustering. Levealdersjusteringen skjer således på uttakstidspunktet og kommer da inn og påvirker ytelsesnivået for den enkelte arbeidstaker avhengig av årskullet vedkommende tilhører og valgt uttakstidspunkt.

Denne form for levealdersjustering er også benyttet i forhold til alderspensjon fra pensjonsordninger undergitt regelverket i tjenstepensjonsloven kapittel 4. Også der opptjenes rett til alderspensjon ved oppbygging av en pensjonsbeholdning ved årlige tilskudd tilsvarende en fastsatt prosent av årets lønn, det vil si uten årlig premieberegning basert på pensjon opptjent i løpet av året. Årlig pensjon i utbetalingsperioden kan derfor beregnes ved uttak av pensjon ut fra forventet gjenstående levetid for det enkelte årskull etter det dødelighetsgrunnlag som da gjelder. Ved at dødelighetsgrunnlaget tar hensyn til forskjell i forventet levealder for ulike årskull får man en levealdersjustering på samme måte som i folketrygden.

4) I en ytelsesbasert foretakspensjonsordning beregnes foretakets årlige tilskudd til pensjonsordningen til dekning av medlemmenes årlige opptjente rett til pensjon ut fra et forsikringsteknisk beregningsgrunnlag og ikke ved å fastsette årlige premieinnskudd. Ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger kjennetegnes ved en årlig lineær opptjening av et fastsatt pensjonsnivå, normalt i prosent av lønn, beregnet som angitt i pensjonsplanen. Pensjonsplanen sier ingenting om hvilke innbetalinger som foretaket må gjøre for å sikre arbeidstakerne en pensjonsopptjening i samsvar med det fastsatte pensjonsnivå. De årlige premier i opptjeningstiden må derfor beregnes årlig av pensjonsinnretningen etter et fastsatt beregningsgrunnlag, slik at de samlede innbetalinger ved nådd opptjeningsalder til sammen forventes å være tilstrekkelig til å sikre livsvarig utbetaling av opptjent årlig pensjon.

Premier beregnes ut fra den årlige pensjonsytelse i prosent av medlemmenes lønn som skal utbetales etter pensjonsplanen. Årlig premie for det enkelte medlem er videre avhengig av hvor lenge pensjonsinnretningen forventer å måtte utbetale den opptjente ytelsen, det vil si ved livsvarig pensjon, det antall år pensjonsinnretningen forventer at arbeidstakerne vil leve fra det tids-

punkt den enkelte antas å ta ut alderspensjon som er den i pensjonsplanen fastsatte opptjeningsalder (normalt 67 år). Benyttes et dynamisk beregningsgrunnlag vil derfor årlig premie og samlet pensjonskapital ved uttak måtte bli høyere for yngre enn for eldre arbeidstakere med samme antall opptjeningsår. Forutsetningen er som nevnt ovenfor i dette avsnitt, at det enkelte medlems pensjonskapital ved uttak skal være tilstrekkelig til å dekke utbetaling av det beregnede pensjonsnivå i det antall år som motsvarer medlemmets forventede gjenstående levetid på uttakstidspunktet etter det beregningsgrunnlag som gjelder for pensjonsordningen.

Det er en forutsetning at et dynamisk beregningsgrunnlag skal anvendes ved beregningen av årlige premier og ved beregningen av utbetalingsperiode basert på forventet gjenstående levealder for de enkelte medlemmer i en ytelsesbasert foretakspensjonsordning, se ovenfor i avsnitt 4.2.2.4. Det dynamiske beregningsgrunnlaget sørger for at pensjonsinnretningene ved årlig premieberegning tar hensyn til en antatt utvikling i levealder mellom de ulike årskull. Dette betyr at årlig premie vil øke i takt med de forutsetninger om lengre gjennomsnittlig levealder for yngre årskull som er bygget inn i det dynamiske dødelighetsgrunnlaget. Resultatet er at foretaket under ellers like forhold må betale en høyere premie for en yngre arbeidstaker enn for en eldre arbeidstaker. Dette skyldes at pensjonsinnretningen må ha en større pensjonskapital for å kunne utbetale beregnet pensjonsnivå som fastsatt i pensjonsplanen til en yngre arbeidstaker enn til en eldre arbeidstaker, ganske enkelt fordi den yngre arbeidstakerens forventede gjenstående levetid, og dermed utbetalingsperioden, vil være lengre.

Spørsmål knyttet til gjennomføringen av levealdersjustering ved uttak av pensjon kommer dermed i en helt annen setting i en ytelsesordning enn i en pensjonsordning som er innskuddsbasert i opptjeningsperioden, slik som alderspensjonen i folketrygden. Bruken av dynamisk beregningsgrunnlag ved premieberegning i en ytelsesbasert foretakspensjonsordning gjør at virkningen av en levealdersjustering ved uttakstidspunktet, i prinsippet, vil være null eller svært liten fordi pensjonskapital oppbygget i opptjeningsperioden er tilsvarende høyere for medlemmer med lengre forventet gjenstående levetid. Viser det seg at de forventninger når det gjelder de enkelte medlemmers levealder som dødelighetsgrunnlaget reflekterer holder stikk, skal den pensjonskapital som er bygget opp ved årlig premie beregnet i samsvar med dødelighetsgrunnlaget, være til-

strekkelig til å dekke pensjonsutbetalingene i den forventede gjenstående levetiden. Det er bare hvis det i opptjeningsperioden og fram til uttak av pensjon inntreffer endringer i forventet levealder i forhold til det som er lagt til grunn for det enkelte årskull i det dynamiske beregningsgrunnlaget brukt på premieberegningstidspunktet, at det i en ytelsesbasert pensjonsordning som fullt ut er basert på en premieberegning etter et dynamisk beregningsgrunnlag kan tenkes gjennomført en form for etterfølgende korrigerende eller omberegning av pensjonsytelsen i forhold til det beregnede pensjonsnivå ved uttak av pensjon. Omberegningen vil videre bare være aktuell om det ikke skjer en oppreservering av pensjonskapitalen i opptjeningsperioden som følge av endringene i beregningsgrunnlaget. For ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger følger en slik plikt til oppreservering av forsikringsvirksomhetsloven § 9-25.

En omberegning i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning kan gjennomføres ved at pensjonskapitalen omberegnes ut fra den økning i forventet gjenstående levetid som framgår av det nye dødelighetsgrunnlaget på uttakstidspunktet. Dersom ny data medfører at pensjonsinnretningen etter premieberegningstidspunktet har endret forventet gjennomsnittlige levetid for et årskull med for eksempel 0,5 år i det beregningsgrunnlaget de anvender, vil årlig pensjonsytelse på uttakstidspunktet ut fra pensjonskapitalen på dette tidspunktet omberegnes slik at kapitalen er tilstrekkelig til å sikre den årlige pensjonsytelsen i en periode som er 0,5 år lengre enn det som var forventet på det tidspunktet premien ble beregnet. En slik omberegning vil da måtte skje uavhengig av når man velger å ta ut pensjon. En slik omberegning kan ikke direkte sammenlignes med den levealdersjustering som skjer i folketrygden, da man ved omberegningen kun tar hensyn til endringer i forventet levetid for et årskull som skjer fra et tidspunkt til et annet. Dette vil komme til syne ved det som må vurderes som en mindre justering i nivået på den årlige pensjon som kommer til utbetaling, se nedenfor i avsnitt 9.3.3.

5) Disse forhold innebærer for det første at generell bruk av et dynamisk beregningsgrunnlag ved premieberegning i en ytelsesbasert pensjonsordning i seg selv vil medføre at yngre arbeidstakere ikke vil måtte stå lenger i arbeid for å få samme pensjon som eldre arbeidstakere selv om forventet levealder er lengre for førstnevnte. Gjennom det dynamiske beregningsgrunnlaget er det ved premieberegningen tatt høyde for at yngre årskull vil leve lengre enn eldre årskull, og forventet levealdersutviklingen vil dermed inngå

som en del av den risikoen som foretaket må betale premie for og som pensjonsinnretningen overtar risikoen for. De årlige premier og den pensjonskapital som blir oppbygget for yngre årskull vil således gi grunnlag for utbetaling av fastsatt pensjonsytelse i flere utbetalingsår. Man vil dermed ikke få noen levealdersjustering i samsvar med prinsippene i folketrygden ved at yngre årskull må stå lengre i arbeid for å kompensere for lengre forventet levetid.

For det annet kan et regelverk for en ny form for ytelsesbasert pensjonsordning dermed ikke uten videre baseres på en kombinasjon av prinsippet om opptjening av pensjon ved årlig premie beregnet ut fra et dynamisk beregningsgrunnlag og prinsippet om at årlig pensjon skal beregnes ved levealdersjustering på uttakstidspunktet.

Ved utforming av et regelverk for en ordning med ytelsesbasert alderspensjon vil man kunne løse dette på tre alternative måter. Et alternativ er å legge til grunn at premier skal beregnes ut fra et dynamisk beregningsgrunnlag. Dette vil innebære at det ikke skjer noen levealdersjustering basert på prinsipper som kan sammenlignes med folketrygden. Den beregnede forskjell i forventet levealder mellom ulike årskull vil det være tatt hensyn til gjennom bruken av det dynamiske beregningsgrunnlag ved premieberegningen, og den årlige premie som foretaket innbetaler vil dekke konsekvensene av høyere forventet levealder hos yngre arbeidstakere enn hos eldre arbeidstakere. En ytelsesordning basert på et slikt alternativ vil i stor grad kunne sammenlignes med dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger hva gjelder beregning av årlig premie. Pensjonsinnretningene vil ha en risiko med hensyn til riktigheten av forutsetningene i de anvendte beregningsgrunnlag. Det har under arbeidet med utredningen framstått som åpenbart at et stort flertall i *Banklovkommisjonen* ikke vil gå inn for et slikt alternativ som følge av en manglende levealdersjusteringseffekt på årlig pensjonsytelse.

Et annet alternativ er å legge til grunn en premieberegning basert på et statisk beregningsgrunnlag. Et slikt alternativ vil innebære at det ved premieberegning forutsettes at alle årskull vil ha en lik forventet levealder, mens det ved uttak av pensjon og beregning av den årlige pensjonsytelse legges til grunn et dynamisk beregningsgrunnlag der beregnet forventet levealder vil avhenge av hvilket årskull man tilhører. Det vil da skje en levealdersjustering som kan sammenlignes med prinsippene om levealdersjustering i folketrygden. Pensjonsinnretningene vil ikke ha noen direkte dødelighetsrisiko i opptjeningsperio-

den, men de vil måtte operere med flere forskjellige beregningsgrunnlag. Arbeidstakerne vil samtidig ha lite eller ingen informasjon om hvilken pensjonsytelse som de faktisk kan forvente seg blir utbetalt ved uttak av pensjon. Etter innføringen av dynamisk beregningsgrunnlag og K2013 antar *Banklovkommisjonen* at dette ikke er noe realistisk alternativ.

Et tredje alternativ er å legge til grunn at folketrygdens prinsipp om levealdersjustering skal gjennomføres så langt som mulig selv om premieberegningen i utgangspunktet skal bygge på et dynamisk beregningsgrunnlag. Hovedformålet med utformingen av dette alternativet vil i så fall være å søke prinsippet om arbeidslinja ivarettatt via en særlig form for beregning av den årlige pensjonsopptjening som skal danne grunnlag for premieberegningen for derved å oppnå en form for levealdersjustering med stort sett tilsvarende virkning som levealdersjusteringen i folketrygden.

Den årlige pensjonsopptjening vil da måtte baseres på de beregnede virkninger av forventet levealdersjustering som skal skje ved uttak av pensjon. Disse beregnede virkningene av forventet levealdersjustering ved uttak vil bero på hvilket årskull vedkommende arbeidstaker tilhører og forskjellen i forventet levealder som er lagt inn i pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag mellom de ulike årskull. De beregnede virkningene av forventet levealdersjustering vil måtte innregnes i den årlige opptjening av pensjon for den enkelte arbeidstaker. Deretter vil det kunne skje en premieberegning basert på den levealdersjusterte årlige opptjening av pensjon på grunnlag av pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag. En slik framgangsmåte vil periodisere de beregnede virkninger av forventet levealdersjusteringen ved uttak for den enkelte arbeidstaker inn i den årlige premie som foretaket skal betale, og gi et premienivå, som i hovedsak vil tilpasse pensjonskapitalen og årlig pensjonsnivå til det enkelte medlems forventede gjenstående levetid ved uttak.

På denne måten vil man kunne få til at en økning i forventet levetid årskullene imellom ikke belastes pensjonsinnretningen som risiko og heller ikke dekkes ved høyere premie fra foretaket. Denne risikoen bæres i stedet av arbeidstakerne gjennom at de må stå lengre i arbeid for å få den samme ytelsen eller ved at de får en lavere årlig utbetaling enn det de ellers ville fått. Selv om en slik metode medfører at risikoen for utvikling av levealder verken belastes pensjonsinnretningene eller foretaket ligger ikke begrunnelsen for en

gjennomføring av et prinsipp om levealdersjustering i hensynet til pensjonsinnretningenes risikobæringsevne eller i hensynet til foretakenes kostnadsevne. Det vesentlige er at en gjennomføring av levealdersjustering og arbeidslinja står helt sentralt i folketrygdreformen og det nye pensjonssystemet i folketrygden.

Når man forskutterer virkninger av levealdersjustering på denne måten allerede på premieberegningstidspunktet, vil det ikke være behov eller rom for noen etterfølgende levealdersjustering ved uttak av pensjon. Dersom det i opptjeningstiden, i tidsrommet mellom premieberegning og uttak av pensjon, inntreffer endringer i forventet levealder som medfører endringer av forventet levealder i pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag for det enkelte årskull, kan det likevel bli et behov for omberegning av pensjonsytelsen, jf. ovenfor i punkt 3) og nedenfor i avsnitt 9.3.3.

Dette alternativet er det mest kompliserte av de alternativene som nevnes her til en kombinerende av premieberegning og levealdersjustering, blant annet fordi den forutsetter flere ulike beregningsprosesser mellom angivelse av en årlig pensjonsytelse i en pensjonsplan, resultatet av premieberegningen og den ytelse som faktisk vil komme til utbetaling for den enkelte arbeidstaker. *Banklovkommisjonen* er imidlertid av den oppfatning at en gjennomføring av levealdersjustering i samsvar med prinsippene i folketrygden, så langt det er mulig i private pensjonsordninger, er så viktig at en slik kompleksitet må aksepteres.

6) I mandatet har Finansdepartementet også forutsatt at Banklovkommisjonen skal legge til grunn prinsippene for avkastningsgarantier i tjenestepensjonsloven ved utarbeidelse av et lovutkast, jf. ovenfor i avsnitt 5.1 punkt 3). Dette innebærer at pensjonsinnretningene skal ha et ansvar for at pensjonskapitalen ikke reduseres i verdi (nullgaranti) og at avkastning skal tilføres pensjonskapitalen gjennom oppregulering. For en ytelsesbasert alderspensjonsordning vil dette, for det første, innebære at forventet framtidig avkastning ikke kan trekkes inn ved premieberegningen (det vil si komme til «fradrag» i premien som foretaket skal betale slik at denne blir lavere). Man må således gjøre bruk av bruttopremier. Dette i motsetning til nettopremier der det er forutsatt at pensjonskapitalen i årene fram til utbetaling vil tilføres midler på annen måte enn ved premieinnbetaling for dekning av de pensjonsytelser som følger av pensjonsplanen. Den faktiske avkastningen som oppnås gjennom forvaltning av pensjonsordningens midler skal komme arbeidstakerne til

gode gjennom oppbygging av pensjonskapitalen i samsvar med lønnsvekst, som hovedregel med beskjedent tilskudd fra foretaket, se ovenfor i avsnitt 7.1. Avkastningen anvendes dermed som sikring av pensjonsytelsens realverdi i opptjeningstiden.

Samlet sett innebærer disse forholdene - dynamisk dødelighetsgrunnlag, levealdersjustering og at avkastningen skal tilføres pensjonskapitalen - at man må finne fram til en helt annen metode for premieberegning enn det som i dag anvendes i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger, se nedenfor i kapittel 9.

7) *Medlemmet Skomsvold* kan ikke stå inne for den beskrivelse av forsikringstekniske sammenhenger som er gitt i utredningen. Det vises blant annet til problemstillingen omkring levealdersjustering, dødelighetsarv og premieberegning i kapitlene 8, 9 og 10. *Dette medlem* kan følgelig heller ikke støtte den skisse til ytelsespensjonsordning og tilhørende lovparagrafer som er foreslått.

I en pensjonsordning hvor effekten av økende levealder fullt ut skal dekkes av medlemmene gjennom reduserte pensjoner (levealdersjustering), og hvor beregningsrenten er satt til null prosent, vil årspremien i prosent av lønn være lik for alle arbeidstakere og lik uansett alder. Finansdepartementets mandat for en ny ytelsespensjonsordning åpner derfor ikke for ordninger som i særlig grad avviker fra «hybridordningene» etter tjenestepensjonsloven.

Arbeidstakernes sikkerhet for framtidig pensjon kan imidlertid økes, ved at det åpnes for at pensjonsinnretningen og arbeidsgiver seg i mellom kan avtale å bære risikoen for mulige endringer i (de dynamiske) prognosene for forventet levealder (dødelighetstariffene) mellom ansettelsestidspunktet og uttaksalder. En slik garanti kan etter *dette medlemmets* oppfatning, knyttes til eksisterende pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven. «Pensjonsuniverset» blir langt mer oversiktlig ved at det åpnes for tilleggsbetingelser for eksisterende ordninger, framfor at en prøver å skape «nye pensjonsordninger» som i realiteten bare er varianter av eksisterende ordninger.

Et løfte om årlig opptjening av et visst pensjonsnivå (1/40 av en fastsatt presentsats eller inn-til en viss prosent av lønn) vil bare ha mening under gitte forutsetninger om (en standard) pensjonsalder og for et nærmere angitt årskull (basisårskullet). En slik bestemmelse i pensjonsplanen vil derfor ha liten informasjonsverdi. Med en fast innskuddsprosent, jf. ovenfor i denne merknaden, vil imidlertid de ansatte, gitt leve-

aldersforutsetninger for sitt kull og med ulike forutsetninger om pensjonsalder og regulering av pensjonsbeholdningen, kunne beregne sin framtidige pensjon.

Dette medlemmet er enig i at om framtidig pensjon skal være rimelig forutsigbar for arbeidstakerne – hvilket er formålet med en «ytelsespensjon» – kan ordningen ikke baseres på at regulering av pensjonsbeholdningen avhenger av avkast-

ningen. Tjenestepensjonsloven åpner imidlertid allerede for at arbeidsgiver kan garantere for regulering i tråd med alminnelig lønnsvekst eller foretakets lønnsutvikling. *Dette medlemmet* mener imidlertid at det må åpnes for adgang til å regulere pensjonsbeholdningene i tråd med individuell lønnsvekst, slik som i offentlige pensjonsordninger. Det vises til særmerknad blant annet fra dette medlemmet inntatt ovenfor i avsnitt 7.1.

Kapittel 9

Premieberegning, dynamisk beregningsgrunnlag og levealdersjustering

9.1 Innledning

Banklovkommisjonens valg av alternativ for å kombinere prinsippet om opptjening av pensjon ved årlig premie beregnet ut fra et dynamisk beregningsgrunnlag og prinsippet om at årlig pensjon skal beregnes ved levealdersjustering på uttakstidspunktet som lagt til grunn ovenfor i kapittel 8, vil måtte bety følgende:

- Det må tas hensyn til de beregnede virkninger av en forventet levealdersjustering som først blir synbar på uttakstidspunktet for den enkelte arbeidstaker allerede på premieberegningstidspunktet.
- De beregnede virkninger av forventet levealdersjustering bør ikke føre til endringer i det dynamiske beregningsgrunnlaget som sådan og således ikke kobles direkte inn i selve premieberegningen.
- De beregnede virkninger av en forventet levealdersjustering ved uttak må derfor innregnes i den årlige opptjening av pensjon som den enkelte arbeidstaker har rett til etter pensjonsplanen hvert år. Deretter vil premie kunne beregnes i samsvar med pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag på grunnlag av den levealdersjusterte årlige opptjening.
- Premieberegningen skal videre baseres på at pensjonsinnretningene skal ha et ansvar for at pensjonskapitalen ikke reduseres i verdi (nullgaranti) og at avkastning på kapitalen årlig skal tilføres pensjonskapitalen gjennom oppregulering av opptjent rett til pensjon.

Disse forholdene gjør at man ikke lenger kan basere seg på de metoder for premieberegning som anvendes i eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger, herunder foretakspensjonsordninger i samsvar med foretakspensjonsloven. Bruttoberegning av premien vil i seg selv ikke by på særlige problemer. Det mest kompliserte vil

være å finne en metode eller et system for premieberegning som innebærer at det allerede på premieberegningstidspunktet tar hensyn til de forventede virkningene som en levealdersjustering vil få ved uttaket av pensjon.

9.2 Forholdet mellom ytelse og premie

Kjennetegnet ved en ytelsesbasert pensjonsordning er som nevnt ovenfor i kapittel 8, at det er alderspensjonsytelsen som fastsettes i pensjonsordningens pensjonsplan. Pensjonsytelsen i pensjonsplanen definerer det pensjonsnivå man tar sikte på å oppnå under gitte forutsetninger og som er utgangspunkt for en årlig opptjening av rett til alderspensjon i pensjonsordningen. Hvilke innbetalinger som foretaket må gjøre til pensjonsinnretningen for å dekke den enkelte arbeidstakers årlige opptjening av rett til alderspensjon etter pensjonsplanen, vil bero på premieberegningen som pensjonsinnretningen foretar.

Den årlige premieberegningen er en forsikringsmatematisk beregning som foretas av pensjonsinnretningen. Til grunn for premieberegningen ligger den premietariff som pensjonsinnretningen har utarbeidet for det enkelte produkt og som i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 9-6 og forskrift 30. juni 2006 nr. 869 om livsforsikring (livsforsikring mv.) § 2-10 skal være meldt til Finanstilsynet. Den enkelte pensjonsinnretnings premietariffer vil igjen være basert på de beregningsgrunnlag eller prinsipper for utforming av tariffene som pensjonsinnretningene også skal ha meldt til Finanstilsynet, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-6. Ut fra generelle forsvarlighetsbetraktninger har Finanstilsynet i brev av 8. mars 2013 til alle livsforsikringsselskaper og pensjonskasser, lagt til grunn at premietariffer og beregningsgrunnlag fra 1. januar 2014 må være basert på et dynamisk dødelighetsgrunnlag (K2013), se ovenfor i avsnitt 4.2.2.

Premien vil ikke bare være bestemt av premietariffen, men vil være en funksjon av den pensjonsytelsen som er fastsatt i pensjonsplanen og den del av denne som skal opptjenes hvert år sett hen til lønn, kjønn, alder, beregnet utbetalingsperiode og premietariff. Detaljene i premieberegningen i samsvar med premietariffen vil være basert på aktuarfaglig kunnskap og praksis i den enkelte pensjonsinnretning. Dette er til dels kompliserte og tekniske forhold som i utgangspunktet er lite egnet til regulering i lov og i mange tilfeller heller ikke egnet for detaljert regulering i forskrift. Det er derfor i lovverket i dag kun et begrenset antall paragrafer som gjelder premieberegning. Disse fastsetter også stort sett generelle prinsipper som skal følges ved premieberegningen. De mer detaljerte og tekniske sidene ved premieberegningen er stort sett et forhold mellom Finanstilsynet og pensjonsinnretningene i den grad offentlige myndigheter involverer seg i dette. Dette medfører at en ny form for metode for beregning av årlig opptjening og premieberegning av denne, knyttet til et nytt ytelsesbasert pensjonsprodukt som avviker fra dagens premieberegningssystemer, ikke kan gis noen fullstendig og uttømmende regulering i lov. I tjenestepensjonsloven vil man måtte nøye seg med å angi en hovedlinje og gi enkelte hovedprinsipper for hvordan en premieberegning basert på en levealderjustert årlig opptjening i en ytelsesordning skal kunne skje. Videre detaljer vil måtte overlates til forskrift og gjennom utvikling i pensjonsinnretningene som ønsker å tilby et slikt produkt, se ovenfor i kapittel 6.

9.3 Forholdet mellom premieberegning og levealderjustering

9.3.1 Hovedlinjer

Ved utforming av hovedlinjer for et nytt system for beregning av årlig opptjening av rett til pensjon og premieberegning av denne som reflekterer de beregnede virkninger av en forventet levealderjustering ved uttak for den enkelte arbeidstaker og som samtidig baserer seg på bruk av et dynamisk beregningsgrunnlag, bør det tas en del generelle hensyn ut fra hva som praktisk sett er mulig å få til.

Prinsippet om levealderjustering og arbeidslinja i folketrygden har som mål å sikre en samfunnsmessig bærekraftig utvikling av konsekvensene av at levalderen øker for yngre generasjoner, og at risikoen for utviklingen i forventet levealder skal bæres av arbeidstakerne og det enkelte

årskull. Prinsippet om levealderjustering har ikke til formål å gjøre noe med forskjellen i levealder mellom ulike deler av befolkningen ut i fra for eksempel bosted eller utdanning. Dette vil kunne være risikoforhold som pensjonsinnretningene ved utformingen av sine premietariffer tar hensyn til ved prising av en pensjonsordning. Hensynet til prinsippet for levealderjustering er ikke i veien for at foretaket dekker en eventuell forskjell i forventet levealder som følge av slike forhold innenfor rammen av premietariffen, eventuelt ved høyere premie. Slike forhold problematiseres derfor ikke nærmere i denne utredningen.

En ytelsesordning i dag framstår allerede som et forholdsvis komplisert forsikringsprodukt i den forstand at ytelsesangivelsen i pensjonsplanen bygger på en rekke forutsetninger som gjelder lønnsforhold, opptjeningstid, når uttak forutsettes å skje og framtidig inntektsutvikling. Det er derfor viktig at en eventuell ny ytelsesordning med levealderjustering ikke baserer seg på en metode for premieberegning som framstår som enda mer komplisert og vanskelig å forstå for foretak og arbeidstakere enn dagens ordning. Gjennomføring av prinsippet om levealderjustering bør derfor skje på en slik måte at produktets gjennomsiktighet ikke reduseres og at arbeidstakerne som følge av dette ikke opplever en lavere grad av forutberegnelighet sammenlignet med folketrygden og andre typer tjenestepensjonsordninger. Gitt en del forutsetninger bør den ytelsen som arbeidstaker får oppgitt som grunnlag for en årlig pensjonsopptjening være så nær som mulig den ytelse som faktisk kommer til utbetaling. Informasjonen til arbeidstaker underveis i opptjeningstiden og spesielt i forkant av uttak av pensjon, vil være sentralt for å sikre gjennomsiktighet og forutberegnelighet. Dette gjelder blant annet arbeidstakernes behov for å vite hvordan levealderjusteringen ved uttak påvirker både opptjening og den ytelse som kommer til utbetaling avhengig av hvilket tidspunkt vedkommende velger for uttak av pensjon.

Som et generelt utgangspunkt og hovedlinje for en premieberegning har *Banklovkommisjonen* i lovutkastet § 4a-3 første ledd valgt å slå fast at pensjonsinnretningene skal beregne årlige premier etter en premietariff som er i samsvar med det beregningsgrunnlag som til enhver tid er meddelt Finanstilsynet. Dette er i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 9-3, jf. § 9-6. Det er videre fastsatt at det skal anvendes et dynamisk dødelighetsgrunnlag i beregningsgrunnlaget, jf. lovutkastet § 4a-3 første ledd annet punktum. Dette innebærer blant annet at beregningsgrunn-

laget skal ta hensyn til at den forventede levealder er ulik avhengig av hvilket årskull en person tilhører, og at bruk av et statisk dødelighetsgrunnlag ikke er aktuelt for ytelsesbaserte pensjonsordninger av denne typen. *Banklovkommisjonen* har også funnet det hensiktsmessig at det klart framgår at Finanstilsynet kan stille krav til det dødelighetsgrunnlag som pensjonsinnretningen benytter, jf. lovutkastet § 4a-3 første ledd tredje punktum, se også forsikringsvirksomhetsloven § 9-6. *Banklovkommisjonen* er av den oppfatning at dette gir et greit reguleringsmessig grunnlag for den premieberegning som skal skje knyttet til en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning.

Når det gjelder levealdersjusteringen foreslår *Banklovkommisjonen* i lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav a at pensjonsinnretningene skal beregne årlig premie på grunnlag av den rett til årlig pensjon som følger av pensjonsplanen, men at det samtidig også skal tas hensyn til den beregnede virkning av en forventet levealdersjustering ved utbetaling av de ytelsene de enkelte medlemmer vil ha rett på. Det er denne ytelsen det skal beregnes premie for – og ikke ytelsen etter pensjonsplanen. Før premieberegning må pensjonsinnretningen derfor omregne den årlige pensjonsopptjeningen som er angitt i pensjonsplanen slik at det tas hensyn til at yngre arbeidstakere vil leve lengre enn eldre. Det vil si at den rett til alderspensjon som opptjenes årlig vil bli lavere for yngre arbeidstakere enn eldre gitt samme uttaksalder. Siden det er det dynamiske beregningsgrunnlag som anvendes ved beregning av årlig ytelse ved uttak, jf. lovutkastet § 4a-9 som viser til tjenstepensjonsloven § 4-11, så vil det være pensjonsinnretningens dynamiske dødelighetsgrunnlag som vil være bestemmende for hvilke forventede virkninger levealdersjusteringen vil ha på den årlige opptjente rett til alderspensjon for det enkelte medlem, og som dermed vil brukes for å redusere beregnet pensjonsnivå for de enkelte arbeidstakere avhengig av årskull.

Innenfor disse hovedlinjene vil det være rom, og muligens behov, for fastsettelse av nærmere regler i forskrift slik som nevnt ovenfor i avsnitt 9.2, men det vil også være rom for utvikling av ulike tekniske metoder av hvordan det vil være mest hensiktsmessig å gjennomføre disse hovedlinjene i praksis og dermed rom for variasjon i utforming av et slikt produkt i de enkelte pensjonsinnretninger. For å beskrive hvordan bruk av disse hovedlinjene vil kunne slå ut i utforming av en pensjonsordning og for å illustrere hvilken effekt virkningene av den forventede levealdersjustering kan gi, er det nedenfor i avsnitt 9.3.2 gitt

en beskrivelse av en mulig metode for å følge opp Banklovkommisjonens lovutkast. I beskrivelsen er det også pekt på enkelte av de utfordringene man vil møte på ved utforming av en metode og produkter i samsvar med ovennevnte hovedlinjer.

9.3.2 Mulig metode for gjennomføring av hovedlinjene

1) Den årlige pensjonsopptjening som framgår av pensjonsplanen i den enkelte pensjonsordning vil være en opptjening før levealdersjustering. For å få premieberegnet denne opptjeningen slik at pensjonskapitalen vil samsvare med den ytelsen som denne opptjeningen faktisk vil gi etter levealdersjustering for den enkelte arbeidstaker, må det tas hensyn til den beregnede virkning av forventet levealdersjustering ved uttak på ytelsen, det vil si hvilken forventet levealder vedkommende årskull har i forhold til et annet årskull. For å få til dette vil pensjonsinnretningen ved beregningen måtte legge til grunn et nullpunkt, eller et basisårskull om man vil, som skal sikre opptjening basert på det beregnede pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen uten at levealdersjusteringen fører til en endring av det beregnede pensjonsnivået ved uttak. Arbeidstakere i årskull født etter dette basisårskullet vil som følge av den lengre forventede levetiden som framgår av det dynamiske dødelighetsgrunnlag som pensjonsinnretningen anvender til enhver tid, få sin årlige opptjening beregnet ut fra et noe lavere beregnet pensjonsnivå enn det som er fastsatt i pensjonsplanen. Dersom det legges til grunn at årskullet x etter pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag forventes å ha en levealder som er 1 år lengre enn basisårskullet, kan dette eksempelvis oppnås ved at det beregnede pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen omregnes slik at forholdet mellom pensjonsplanens pensjonsnivå og det omregnede pensjonsnivå til bruk ved premieberegningen gjenspeiler forholdet mellom forventet levetid for basisårskullet og årskullet x.

Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning er det en ulempe at den enkelte arbeidstaker vil oppleve at den årlige opptjening av rett til alderspensjon skjer på grunnlag av et annet beregnet levealdersjustert pensjonsnivå enn det som framgår av pensjonsplanen som følge av levealdersjusteringen. For å avdempe en slik ulempe kunne man tenke seg at man i stedet for at pensjonsplanen inneholdt et beregnet pensjonsnivå i prosent av lønn angitt for alle arbeidstakere, kunne pensjonsplanen inneholdt tabeller eller matriser der beregnet levealdersjustert pensjonsnivå for det enkelte års-

kull var omregnet på forhånd. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering ville en slik løsning innebære en ytterligere og vesentlig komplikasjon av det nye ytelsesproduktet. Det vil redusere gjennom-siktigheten og forståelsen av produktet, og man vil miste et sammenlignbart grunnlag for nivåvurdering av den nettoytelse som de ulike pensjonsordninger skal gi. Både i folketrygden og i de øvrige tjenestepensjonsprodukter i privat sektor har det ved nivåvurdering av de enkelte ordninger vært fokusert på ytelsesnivå før levealderjustering. I samsvar med dette mener derfor *Banklovkommisjonen* at man i stedet må søke å ivareta hensynet til levealderjustering innenfor rammen av regler om premieberegning og informasjonskrav om hvilke innvirkning vektleggingen av beregnet virkning av forventet levealderjustering ved uttak har på den enkeltes årlige opptjening av pensjon. Det er lagt vekt på at en slik løsning vil gi arbeidstakerne informasjon både om hvilken pensjonsytelse pensjonsordningen skal gi rett til, og om det antall opptjeningsår som arbeidstakere i de ulike årskull vil måtte ha, for å kunne nå det beregnede pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen. *Banklovkommisjonen* viser også til at en slik løsning vil være i samsvar med alleårsprinsippet. Arbeidstakere som er i arbeid lengre enn det antall opptjeningsår som kreves for å oppnå det pensjonsnivå som er angitt i pensjonsplanen, vil således også opparbeide tillegg til pensjonsnivået som er fastsatt i pensjonsplanen. Kravene til informasjon til arbeidstakerne er nærmere vurdert nedenfor i avsnitt 9.4.

Hvor stor effekt beregnet virkning av forventet levealderjustering ved uttak vil ha på opptjening av pensjon for den enkelte arbeidstaker i forhold til det beregnede pensjonsnivå i pensjonsplanen og derigjennom oppbyggingen av pensjonskapitalen, vil bero på valg av nullpunkt eller basisår. Dersom man anvender for eksempel 1996 som basisår for forskuttering av levealderjustering av ytelsen, vil arbeidstakere født dette året eller tidligere oppleve at det er pensjonsplanens ytelse som faktisk legges til grunn ved premieberegningen. Det vil således ikke forskutteres noen levealderjustering for disse. Dersom det velges et tidlig årskull som basisår som for eksempel 1943, vil så å si alle arbeidstakere som vil kunne bli medlemmer av en eventuell ny ytelsesbasert alderspensjonsordning oppleve en effekt av den forskutterte levealderjusteringen, og for de yngste arbeidstakerne vil forskjellen mellom den ytelsen som er fastsatt i pensjonsplanen og den ytelsen som premieberegningen for den enkelte arbeidstaker baseres på, kunne bli markant.

Nedenfor i tabell 9.1 er effekten av å legge til grunn en årlig pensjonsopptjening der det er tatt hensyn til beregnet virkning av forventet levealderjustering forsøkt illustrert. Tabellen er basert på basisår 1943, 1963 og 1996 for arbeidstakere født henholdsvis i 1953, 1963, 1986, 1996 og 2001. Illustrasjonen er ment å vise ytterpunktene for effekt av beregnet virkning av en forventet levealderjustering. Derfor er det valgt såpass forskjellige basisår som 1943 og 1996, samt et årstall mellom disse, se også nedenfor i dette avsnittet. Beregnet pensjonsnivå fastsatt i pensjonsplanen er tilfeldig valgt til 14,4 prosent av lønn inntil 12 G (det vil tilsvare en årlig opptjeningsprosent på 0,36 prosent av lønn) og pensjonsgrunnlaget og lønn er forutsatt å være 500 000 kroner. De beregnede virkninger av forventet levealderjustering er basert på forventet levealder i det dynamiske dødelighetsgrunnlaget K2013.

Folketrygden anvender som nevnt ovenfor i kapittel 3, årskullet 1943 som et nullpunkt eller basisår om man vil. Dette betyr at forventet levealder for disse er utgangspunktet for beregning av økningen i levealder for senere årskull og dermed hvor lenge senere årskull vil måtte jobbe for å få den samme pensjonsytelsen som 1943-årskullet. I folketrygden er det imidlertid gjennom overgangsregler etablert avdempingseffekter for betydningen av levealderjusteringen for de årskullene som følger nærmest etter 1943-årskullet. Den nye alderspensjonen i folketrygden gjelder fullt ut for alle arbeidstakere som er født i 1963 eller senere. Derfor er dette årstallet valgt som eksempel i tabell 9.1 sammen med 1943 og 1996.

Det er etter *Banklovkommisjonens flertalls* oppfatning ikke gitt at det i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning for privat sektor som eventuelt etableres tidligst i 2016, er riktig å anvende det samme basisåret for å beregne virkningene av forventet levealderjustering som i folketrygden. Et tidlig basisår vil skape en stor forskjell mellom det beregnede pensjonsnivå som er definert i pensjonsplanen og det levealderjusterte beregnede pensjonsnivå som faktisk opptjening av pensjonskapital for den enkelte arbeidstaker baserer seg på. Pensjonsnivået i pensjonsplanen vil da kunne oppfattes som illusorisk og man kan få en effekt der foretakene legger seg på svært høye pensjonsnivåer uten at dekningen i pensjonsordningen for de fleste arbeidstakere er så høy som den framstår.

Under *Banklovkommisjonens* arbeid har det vært argumentert med at basisåret som velges som grunnlag beregning av virkningene av forventet levealderjustering på årlig opptjening av

Tabell 9.1 Illustrasjon av effekten av beregnet virkning av en forventet levealdersjustering i prosent av årlig pensjon ved bruk av basisår 1943, 1963 og 1996. Ytelsen i pensjonsplanen er fastsatt til 14,40 prosent av lønn. Pensjonsgrunnlag er 500 000 kroner.

Kvinne					
Fødselsår for årskullet	1953	1963	1986	1996	2001
Pensjonsgrunnlag (Lønn)	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000
Alderspensjon i pst. av lønn	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %
Levealdersjustert alderspensjon i prosent av lønn					
– basisår 1943	13,80 %	13,20 %	12,10 %	11,80 %	11,60 %
– basisår 1963	14,40 %	14,40 %	13,25 %	12,48 %	12,66 %
– basisår 1996	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,19 %
Beregnet effekt av levealdersjust.					
– basisår 1943	4,4 %	8,3 %	15,6 %	18,2 %	19,4 %
– basisår 1963	0,0 %	0,0 %	7,9 %	10,6 %	12,1 %
– basisår 1996	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	1,4 %
Mann					
Fødselsår for årskullet	1955	1963	1986	1996	2001
Pensjonsgrunnlag (Lønn)	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000
Alderspensjon i pst. av lønn	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %
Levealdersjustert alderspensjon i prosent av lønn					
– basisår 1943	13,70 %	13,10 %	12,10 %	11,70 %	11,60 %
– basisår 1963	14,40 %	14,40 %	13,26 %	12,88 %	12,71 %
– basisår 1996	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,21 %
Beregnet effekt av levealdersjust.					
– basisår 1943	4,7 %	8,8 %	10,1 %	18,4 %	19,5 %
– basisår 1963	0,0 %	0,0 %	7,9 %	10,6 %	11,7 %
– basisår 1996	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	1,3 %

Kilde: Norwegian Insurance Partner AS v/Geir Tore Nygaard, oktober og desember 2014.

pensjon før premieberegning, må settes så tidlig at samtlige arbeidstakere som kan bli medlem av en slik pensjonsordning er født i basisåret eller senere. Dette for å unngå at enkelte arbeidstakere opplever å få en beregnet virkning av forventet levealdersjustering ved uttak som innebærer at premien skal beregnes på grunnlag av et pensjonsnivå som er høyere enn det som er fastsatt i pensjonsplanen. En slik positiv levealdersjusteringseffekt for arbeidstakere født før det valgte

basisåret kan imidlertid lett unngås ved at man for disse arbeidstakerne legger til grunn at de skal ha en kapitaloppbygging basert på pensjonsytelsen som framgår av pensjonsplanen, og at det ved premieberegningen tas hensyn til at det i beregningsgrunnlaget er lagt til grunn at disse vil ha en kortere forventet levealder og dermed en kortere utbetalingstid enn arbeidstakere født i basisåret. Arbeidstakere født før basisåret vil dermed få den årlige pensjonsopptjening beregnet på samme

pensjonsnivå (både før og etter levealderjustering) som arbeidstakere født i basisåret, men premieberegningen vil føre til en lavere premie for de som er født før basisåret.

Uavhengig av disse forhold er det etter *Banklovkomisjonens flertalls* oppfatning ikke behov for, og heller ikke hensiktsmessig, å fastsette i lovs form hvilket basisår som beregningen av beregnet virkning av forventet levealderjustering skal basere seg på i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Til dels vil valget av basisår og valg av pensjonsnivå i den enkelte pensjonsordning henge sammen som følge av at dette er bestemmende for hvilket reelle pensjonsnivå den enkelte arbeidstaker vil kunne sikre seg ved medlemskap i pensjonsordningen. Videre vil valget av basisår ha direkte sammenheng med den tekniske gjennomføringen av produktet og premieberegningen i den enkelte pensjonsordning. Over tid vil både pensjonsinnretning og foretak kunne se behov for å endre basisår både som følge av utvikling av pensjonsproduktet som sådan og som følge av endring av sammensetning av arbeidstakere i pensjonsordningen og et ønske om, for eksempel, å tilpasse pensjonsnivået til endrede konkurranseforhold.

Dersom myndighetene kommer til at det er behov for å fastsette nærmere regler om gjennomføringen av en form for levealderjustering tilpasset særtrekkene ved en ny form for ytelsesbasert alderspensjon, herunder valg av basisår, bør dette etter *Banklovkomisjonens flertalls* oppfatning i tilfelle skje i forskrift, se lovutkastet § 4a-3 fjerde ledd.

Medlemmene Juliussen, Mildal og Rukin viser til at levealderjustering er en helt sentral del av pensjonsreformen. Som tabell 9.1 viser, vil valg av basisår bestemme hvilke grupper/årskull som vil bli omfattet av levealderjustering i den foreslåtte ordningen. Med basisår 1963 eller 1996 vil for eksempel kun personer født etter dette tidspunkt bli omfattet av levealderjustering.

Disse medlemmene vil påpeke at økt forventet levealder må kompenseres fullt ut av den ansatte ved å stå lengre i jobb, ikke ved at foretaket betaler en høyere premie. Et lovverk må derfor ha som krav at levealderjusteringen skal skje i forhold til et fast utgangspunkt (basisår) på samme måte som da folketrygden innførte et utgangspunkt i 1943-kullet. Det er helt uholdbart at det skal være opp til det enkelte foretak å avtale med pensjonsleverandør hvilket basisår som skal velges, og dermed kunne skjerme aldersgrupper for effekten av levealderjustering. Tvert imot må myndighetene sette et fast minstekrav til et slikt

basisår slik at alle som i dag er i arbeid omfattes fullt ut.

Disse medlemmene påpeker videre at det vil være en sammenheng mellom det basisår som velges og vurderingen av hvilke maksimalrammer som bør fastsettes i loven, se nedenfor i avsnittene 10.3 og 10.4 og særmerknader inntatt der.

2) En nærmere beskrivelse av en metode for beregning av årlig levealderjustert pensjonsopptjening for et medlem og den etterfølgende premieberegning, gjøres enklest ved bruk av et eksempel. Det vises også til beregninger inntatt som vedlegg 2 i utredningen. I eksemplet inntatt nedenfor er det tatt utgangspunkt i en mann født i henholdsvis 1986, 1987, 1997 og 2001 med lønn på 500 000 kroner og 40 års opptjeningstid (fra 27 til 67 år). Lønnsvekst og avkastning er satt til null for å forenkle eksemplet og forklaringen. Det dynamiske beregningsgrunnlaget K2013 med null prosent beregningsrente anvendes ved den årlige premieberegningen i opptjeningstiden.

Den valgte beregningsmodellen er basert på følgende:

- Årlig pensjonsopptjening (før levealderjustering) utgjør 1/40 av 14,4 prosent av lønn eller 0,36 prosent av lønn (14,4 prosent delt på 40 = 0,36 prosent). Årets pensjonsopptjening vil da utgjøre 1 800 kroner (500 000 kroner x 0,36 prosent) dersom lønnsvekst er null. Over 40 år opptjenes da en årlig livsvarig pensjon fra 67 år på 72 000 kroner (1 800 kroner x 40 år). Pensjonen opptjenes lineært over 40 år og det opptjenes lineært en serie ytelsesbaserte pensjoner på 1 800 kroner før levealderjustering.
- Basisår i eksemplet er 1996. Valg av basisår må ikke oppfattes som en oppfatning fra Banklovkomisjonens side om at dette vil være det riktige basisår å velge ved iverksettelse av lovutkastet. Dette basisåret er kun valgt av illustrasjonsformål. Det er lagt til grunn at alderspensjonen for medlemmer født før 1996 ikke vil ha virkninger av forventet levealderjustering. For disse reduseres imidlertid premien forholdsmessig fordi de har en «gradvis» lavere forventet levealder (kortere forventet utbetalingstid) i forhold til 1996-årskullet.

For medlemmer født etter basisåret levealderjusteres årets pensjonsopptjening i forhold til den prosentvise forventede økning i levealderen. Dette måles ved den prosentvise økningen av K2013 for det enkelte medlem ved fylte 67 år i forhold til K2013 for et medlem født i basisåret ved fylte 67 år, se tabell 9.2. Levealderjusteringen beregnes derfor på følgende måte for et medlem født i 1997:

Tabell 9.2 Eksempel på beregning av årets pensjonsopptjening, levealdersjustering og premie første medlemsår (medlem 27 år) for årskull 1986, 1996, 1997 og 2001

	Årskull			
Første medlemsår (Medlem 27 år)	1986	1996	1997	2001
Premietariff K 2013 ved fylte 67 år (før levealdersjustering)	23,0320214	24,010157	24,075686	24,331730
Årets pensjonsopptjening (levealdersjustert)	1 800	1 800	1 795	1 776
Levealdersjustering i prosent vs. basisår	-		-0,3 %	-1,3 %
Premietariff K2013 ved 27 år	22,325722	23,184854	23,265788	23,580870
Årets premie	40 186	41 733	41 764	41 885
Premiedifferanse i prosent vs. basisår	- 3,7 %		0,1 %	0,4 %

Kilde: Norwegian Insurance Partner AS v/Geir Tore Nygaard, januar 2015.

Tabell 9.3 Eksempel på beregning av årets pensjonsopptjening, levealdersjustering og premie andre medlemsår (medlem 28 år) for årskull 1986, 1996, 1997 og 2001

	Årskull			
Andre medlemsår (Medlem 28 år)	1986	1996	1997	2001
Årets pensjonsopptjening (levealdersjustert)	1 800	1 800	1 795	1 776
Levealdersjustering i prosent vs. basisår	-		-0,3 %	-1,3 %
Premietariff K2013 ved 27 år	22,331945	23,190729	23,271628	23,586568
Endringer i premietariffen fra året før	0,0279 %	0,0253 %	0,0251 %	0,0242 %
Årets premie	40 198	41 743	41 775	41 895
Lineær opptjent levealdersjustert pensjon etter 2 år	3 600	3 600	3 590	3 552

Kilde: Norwegian Insurance Partner AS v/Geir Tore Nygaard, januar 2015.

Kr. 1 800 * (24,010157/24,075686) = kr. 1 795. Økningen i levealder ved 67 år utgjør 0,272180 prosent (avrundet til 0,3 prosent i tabell 9.1) og årets pensjonsopptjening levealdersjusteres tilsvarende med 0,272180.

Årets premie (kr. 41 764) er lik årets pensjonsopptjening (kr. 1 795) multiplisert med K2013 (23,265788). Premien reduseres «gradvis» for årskull født før basisåret, fordi forventet levealder (iht. K2013) reduseres for eldre årskull. Premien (målt mot basisåret) reduseres i forhold til den prosentvise reduksjon i levealderen, eksempelvis med 3,7 prosent for årskullet 1986 (kr. 40 186 mot kr. 41 733).

For medlemmer født etter basisåret bidrar levealdersjusteringen til en premiereduksjon,

mens forventet økt levealder bidrar til en tilsvarende premieøkning. Premien øker likevel svakt for yngre årskull i dette regneeksemplet, fordi det i dette eksemplet er lagt til grunn at beregnet dødelighetsarv er neddiskontert i beregningsgrunnlaget (K2013) og premien, se avsnitt 9.6 nedenfor. Beregnet dødelighetsarv reduseres for yngre årskull som følge av forventet lavere dødelighet. I tabell 9.3 framgår beregninger av årets pensjonsopptjening og levealdersjustering i andre medlemsår (medlem 28 år).

Tabell 9.3 viser at årets opptjening i år 2 (medlem 28 år) vil være lik som forrige år (medlem 27 år), se tabell 9.2. Dette skyldes at lønnsveksten i eksemplet er satt til null. Levealdersjusteringen (i prosent i forhold til basisår) blir lik hvert år, fordi levealdersjusteringen kun foretas ved opptak i

pensjonsordningen slik som beskrevet ovenfor i forbindelse med tabell 9.2. Dette innebærer at i andre medlemsår og senere vil det ikke foretas nye beregninger av beregnet virkning av forventet levealdersjustering ved uttak på årets opptjening, men opptjent pensjon i foregående år vil reguleres med lønnsveksten.

Premietariffen (K2013) ved 28 år øker svakt i forhold til ved 27 år (årskull 1996 med 0,0253 prosent). Dette fordi at antall opptjeningsår reduseres fra 40 år til 39 år i dette eksemplet og som følge av dette reduseres beregnede virkninger av forventet levealdersjustering svakt. Denne effekten kommer hvert år i opptjeningstiden og årets premie vil få en tilsvarende økning.

I eksemplet her er årlig lønnsvekst satt til null av hensyn til enkeltheten. Årlig lønnsvekst og avkastning vil imidlertid ikke påvirke pensjonsnivået (pensjon i prosent av lønn) fordi årlig lønnsregulering av opptjent pensjon skal finansieres av avkastningen, jf. lovutkastet § 4a-6. I år hvor avkastningen er høyere enn lønnsveksten, skal overskytende avkastning overføres til reguleringsfondet. I år hvor avkastningen er lavere enn alminnelig lønnsvekst, skal manglende reguleringspremie dekkes fra reguleringsfondet eller ved innbetaling fra foretaket. På denne måten unngås at tilført avkastning vil øke pensjonskapitalen ut over den opptjening som er fastsatt i pensjonsplanen. Pensjonskapitalen vil til enhver tid samsvare med opptjent lineær levealdersjustert pensjon.

Medlemmene Juliussen og Mildal viser til særmerknad ovenfor i dette avsnittet punkt 1) og påpeker at disse medlemmene ikke støtter forutsetningene for eksemplet i dette avsnittet, illustrert i tabellene 9.2 og 9.3. Personene valgt er alle unge (1986, 1987, 1997 og 2001) og må forventes å jobbe lenger enn til 67 år. Eksempelet benytter videre basisår 1996, noe som innebærer at alle født før 1996 skjermes for levealdersjustering, noe som etter *disse medlemmenes* mening, oppfattes å være et brudd på kravet om levealdersjustering i nytt ytelsesbasert produkt. De samme betraktninger gjelder beregningene inntatt i vedlegg 2 til utredningen.

9.3.3 Eventuell omberegning av ytelsen ved uttak

I tidsperioden mellom premieberegning og uttak av pensjon vil det kunne skje endringer i forventet levetid for et årskull. Denne perioden vil praktisk sett kunne vare opptil godt og vel 40 år. Medisinsk utvikling eller i motsatt retning, en form for katastrofe, kan få store innvirkninger på

levealder for et eller flere årskull. Erfaringene de siste tiårene viser at utviklingen av levealder over tid har vært en annen enn man forsikringsmessig har klart å forutse. Endringene i forventningene til gjenstående levealder for et årskull, vil komme til syne i endringer i pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag ved at det blir en forskjell i den forventede levealder som var lagt til grunn i beregningsgrunnlaget for premieberegningen og den forventede levealder som følger av pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag på utbetalingstidspunktet for det aktuelle årskullet.

I folketrygden og i tjenstepensjonsloven vil slike endringer inngå i den levealdersjustering som skjer ved uttaket av pensjon. I folketrygden omfatter levealdersjusteringen alle avvik i forventet levealder for et årskull fram til fylte 61 år da delings-tallet fastsettes sett i forhold til den levealder som er lagt til grunn for årskullet 1943. Tilsvarende er beregningen av den pensjonsytelsen som kommer til utbetaling i en tjenstepensjonsordning basert på beregningsgrunnlaget som anvendes i pensjonsinnretningen på utbetalingstidspunktet, jf. tjenstepensjonsloven § 4-11. Beregningsgrunnlaget og de forventninger man hadde til forventet levealder på tidspunktet for innbetaling av innskudd fra foretaket er i disse ordningene ikke relevant. Også i foretakspensjonsloven § 5-7c er det lagt til grunn at omregning av ytelsen ved uttak av pensjon skal basere seg på pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag ved uttak. Noen levealdersjusteringseffekt ligger det imidlertid ikke i dette fordi eventuell endring i forventet levealder underveis i opptjeningstiden, etter de alminnelige prinsippene i forsikringsvirksomhetsloven, skal normalt være fulgt opp med økning (oppreservering) av pensjonskapitalen (premiereserven) slik at denne er tilstrekkelig til å dekke utbetaling av den samme ytelsen over noe lenger tid enn det som var forventet på premieberegningstidspunktet.

I forhold til en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning med levealdersjustering der man må ta hensyn til den forventede virkning av levealdersjustering ved uttak for det enkelte årskull på premieberegningstidspunktet, er det et spørsmål om man ønsker at denne forhåndsberegnede levealdersjusteringen også skal suppleres av en eventuell justering av ytelsen på utbetalingstidspunktet på grunnlag av eventuelle endringer i forventet levealder for det enkelte årskull som har skjedd etter premieberegningstidspunktet. Det andre spørsmålet er om det eventuelt skal være mulig å la andre enn arbeidstakerne dekke risi-

koen for en slik etterfølgende levealdersjustering om foretaket ønsker dette.

Selv om det i de fleste tilfellene nok ikke vil være snakk om de store endringer i forventet levealder for et årskull fra premieberegningstidspunktet til utbetalingstidspunktet, i alle fall om pensjonsinnretningen holder sitt dynamiske beregningsgrunnlag oppdatert i forhold til løpende endringer, vil en levealdersjustering i en ytelsesordning først bli fullt ut sammenlignbar med levealdersjusteringen i folketrygden om også denne levealdersrisikoen omfattes av justeringen. Verken foretaket eller pensjonsinnretningen vil da ha noen risiko for levealdersutviklingen i opptjeningsperioden. Denne vil ved en slik forskuttering av levealdersjusteringen ved premieberegningen som er beskrevet ovenfor og en etterfølgende levealdersjustering for en eventuell differanse mellom forventet levealder i beregningsgrunnlaget anvendt ved premieberegning og beregningsgrunnlaget som pensjonsinnretningen anvender på utbetalingstidspunktet, fullt ut ligge hos arbeidstaker. Konsekvensen av en slik etterfølgende omberegning vil imidlertid være at de opplysninger om levealdersjustert beregnet pensjonsnivå som arbeidstaker har fått informasjon om underveis i opptjeningstiden og som har vært grunnlag for den løpende premieberegningen, ikke vil samsvare fullt ut med den ytelse som faktisk kommer til utbetaling. Man kan således ikke snakke om at ytelsens størrelse vil være garantert i opptjeningstiden i en slik ytelsesbasert alderspensjonsordning. Selv om det uansett vil måtte skje en omberegning av pensjonsytelsen på utbetalingstidspunktet som følge av valgt tidspunkt for uttak av pensjon, vil et tilleggselement i denne omberegning som følge av justeringen i forhold til endringer i forventet levealder, kunne oppfattes som en reduksjon av forutberegneligheten og sikkerheten for arbeidstaker ved nettopp valget av en ytelsesbasert pensjonsordning.

Banklovkommissjonen har i lovutkastet § 4a-3 tredje ledd, jf. § 4a-9 annet ledd, lagt til grunn at det skal skje en omberegning av årlig pensjonsytelse på utbetalingstidspunktet dersom det er en differanse mellom forventet levealder i beregningsgrunnlaget anvendt ved premieberegning og beregningsgrunnlaget som pensjonsinnretningen anvender på utbetalingstidspunktet. I de tilfeller hvor foretaket legger særlig vekt på forutberegneligheten for størrelsen på de ytelser som opptjenes, har *Banklovkommissjonens flertall* funnet det rimelig at foretaket kan inngå en avtale om, og fastsette i pensjonsplanen, at pensjonsinnretningen skal ha risikoen for eventuelle

endringer i forventet levealder i beregningsgrunnlaget i perioden mellom premieberegning og uttak av pensjon. Dette vil i så tilfelle være en særskilt ekstrarisiko som pensjonsinnretningen påtar seg, og det vil derfor måtte beregnes en særskilt premie for dette ansvaret som må dekkes av foretaket, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-3.

Medlemmene Juliussen, Mildal og Rukin er av den oppfatning at arbeidstakerne må bære den hele og fulle risikoen for langt liv og utviklingen av levealder uavhengig av om denne utviklingen finner sted etter premieberegning. En mulighet for foretakene til å betale premie for å dekke deler av levealdersrisikoen vil bryte med prinsippet om full levealdersjustering, og dette bør ikke tjenestepensjonsloven åpne for.

9.4 Informasjonskrav

Som lagt til grunn ovenfor i avsnitt 9.3.3, er det en forutsetning for en beregning av årlig opptjening basert på beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak for den enkelte arbeidstaker, at arbeidstaker mottar god informasjon om den årlige levealdersjusterte pensjonsopptjening som danner grunnlaget for beregning av årlig premie og dermed om hvilket nivå en framtidig pensjonsytelse vil kunne ha for den enkelte.

I lovutkastet § 4a-4 første ledd annet punktum foreslås det at det er pensjonsinnretningen som skal ha denne informasjonsplikten i forhold til den enkelte arbeidstaker. Etter *Banklovkommissjonens* vurdering er det viktig at denne informasjonen kommer fra pensjonsinnretningen som foretar beregningene. Det enkelte foretak vil ha lite eller intet grunnlag for å sette seg inn i disse beregningene og utarbeidelsen av informasjonen må uansett skje hos pensjonsinnretningen. Det ville dermed bli et unødvendig mellomledd mellom arbeidstaker og pensjonsinnretning om foretaket skulle pålegges denne informasjonsplikten i stedet for pensjonsinnretningen.

Det foreslås videre at informasjonen skal gis i form av en melding til den enkelte arbeidstaker. Det innebærer at informasjonen skal gis elektronisk eller i brevform. Praktisk sett er det ingenting i veien for at slike meldinger leveres via arbeidsgiver. Pensjonsinnretningen vil imidlertid i så tilfelle måtte påse at meldingene faktisk kommer fram til arbeidstakerne.

Det vil være mest praktisk at disse meldingene utarbeides i sammenheng med beregning av årlig premie for den enkelte arbeidstaker. Pensjonsinnretningen vil ved disse beregningene ha avklart

hvilken virkning den forventede levealdersjustering vil få for den enkelte arbeidstakers årlige opptjening av pensjon. Det er denne levealdersjusterte årlige opptjening, sett i forhold til det beregnede pensjonsnivå som er angitt i pensjonsplanen, som det skal opplyses om i meldingen. Det er således ikke snakk om noe volummessig omfattende informasjon. Det vil imidlertid være naturlig at meldingen utarbeides slik at arbeidstaker forstår grunnlaget for at den levealdersjusterte årlige opptjeningen avviker fra det beregnede pensjonsnivået i pensjonsplanen, og at faktisk pensjonsopptjening vil kunne bli høyere om arbeidstaker velger å stå lenger i arbeid enn 40 år.

9.5 Håndteringen av kjønn som risikofaktor

Kvinner lever i snitt lenger enn menn. Hvor mye lenger har variert. I Statistisk sentralbyrås «Befolkningsframskrivninger 2014–2100: Dødelighet og levealder» i Økonomiske analyser 4/2014 framgår det at forventet levealder ved fødsel i 2013 var den høyeste i Norge noen gang. Forskjellen mellom kvinners og menns forventede levealder er imidlertid blitt stadig mindre og var 3,9 år i 2013. Framskrivningene viser at forskjellen ved fødsel i 2060 vil være 2,6 år og i 2100 vil forskjellen være 1 år. Siden arbeidstakere som inngår i en forsikringsportefølje ikke er et gjennomsnittlig utvalg av den norske befolkning er ikke disse prognosene for utvikling av levealder direkte relevante. Tendensen med at vi stadig lever lenger og at det ser ut til at forskjellen mellom menn og kvinner blir mindre, selv om den ikke ser ut til å utlignes helt, synes imidlertid å være klar nok.

I forsikringsvirksomhetsloven § 9-3a er det fastsatt at pensjonsinnretningen kan anvende kjønn som faktor for beregning av pris for dekning av risiko knyttet til person og ved beregning av premier og ytelser dersom kjønn er en bestemmende faktor ved beregningen av risiko. Kollektiv pensjon har tradisjonelt vært basert på et premiesystem hvor risikoen knyttet til levetid varierer med alder og defineres som forskjellig i forhold til kvinner og menn. I ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger der pensjonsytelsen er fastsatt i pensjonsplanen, har premien for kvinner vært satt høyere enn for menn for å ta hensyn til forskjellen i risiko knyttet til antatt utbetalingstid ved livslange ytelser. For å sikre de samme ytelsene for kvinner som for menn, vil premiereserven knyttet til livsvarige ytelser for kvinner måtte være større

enn for menn. Dagens dynamiske dødelighetsgrunnlag (K2013) forutsetter også at kvinner vil leve lenger enn menn, og ved beregningen av forventet levealder er det derfor både skilt mellom årskull og kjønn ved utarbeidelsen av dødelighetsgrunnlaget.

På bakgrunn av at folketrygdens alderspensjon er basert på både like innskudd, lik levealdersjustering og like ytelser for kvinner og menn, vurderte i Banklovkommissjonen i NOU 2012: 13 hvordan et slikt prinsipp om likebehandling mellom kjønnene også kunne gjennomføres i en ny form for tjenstepensjon. Banklovkommissjonens lovutkast ble basert på at oppbygningen av pensjonsbeholdningen i opptjeningstiden skulle være den samme for menn og kvinner, og at man også skulle basere seg på kjønnsnøytralitet ved levealdersjusteringen og beregningen av pensjonsytelsen ved uttak.

Dette ble imidlertid ikke fulgt opp av Finansdepartementet ved den videre utarbeidelsen av tjenstepensjonsloven. I tjenstepensjonsloven § 4-2 tredje ledd er det lagt til grunn at årlig innskudd for medlemmene skal være høyere for kvinner enn for menn. Innskuddstillegget for kvinner skal settes slik at den årlige pensjon som innskuddene ventes å gi, er uavhengig av medlemets kjønn, se Prop. 199 L (2012–2013) side 46 til 48. Ut fra dette legger *Banklovkommissjonen* her til grunn at den årlige premie for kvinner vil måtte være noe høyere enn for menn, slik at pensjonskapitalen som bygges opp for kvinner vil være tilstrekkelig til å dekke den samme pensjonsytelsen som for menn i en utbetalingsperiode som forventes å være lenger enn for menn, jf. lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav b. Tillegget i premien for kvinner for å dekke denne forskjellen vil følge av de beregninger som allerede ligger inne i det dynamiske dødelighetsgrunnlaget som anvendes til enhver tid og som vil skille mellom menn og kvinner hva gjelder risiko knyttet til forventet levealder inntil man eventuelt velger en annen praksis for dette.

Siden lovens maksimalrammer er basert på grenser for den årlige pensjonsopptjening i forhold til en pensjonsytelse i prosent av lønn, se nedenfor i avsnitt 10.3, og foretakets premie for den enkelte arbeidstaker vil følge som et resultat av dette, er det i utgangspunktet ikke behov for å knytte lovens maksimalrammer til opptjening for mann eller kvinne slik det er gjort i tjenstepensjonsloven § 4-7 annet ledd. I lovutkastet § 4a-3 tredje ledd bokstav b er det imidlertid markert at det vil komme et tillegg i form av høyere premie for kvinner enn for menn for opptjening av samme ytelse.

9.6 Dødelighetsarv

Dersom en arbeidstaker dør før vedkommende har tatt ut alderspensjon eller i utbetalingstiden før den oppbygde pensjonskapital er fullt utbetalt, vil det reise seg spørsmål om hva som skal skje med denne kapitalen. Den kan bli utbetalt til avdødes arvinger eller dødsbo i form av en løpende pensjonsytelse eller engangsutbetaling. I pensjonsordninger som ikke er forsikringsbaserte er dette en vanlig løsning, jf. innskuddspensjonsloven § 7-7. I forsikringsbaserte ordninger har det derimot vært vanlig at retten til pensjon bortfaller ved død og frigjorte midler kommer forsikringskollektivet til gode. De midler som frigjøres ved død benevnes normalt som dødelighetsarv.

Denne dødelighetsarven kan hensyntas på ulike måter i en forsikringsbasert pensjonsordning. I ordninger som ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger der premien normalt har vært beregnet som en nettopremie, har det vanlige vært å legge til grunn at premiereserven i framtiden vil bli tilført midler i form av en forholdsmessig andel av dødelighetsarven hvert år så lenge vedkommende lever. Ved premieberegningen er det derfor tatt hensyn til at kapitalen vil bli tilført slike midler og dette gir grunnlag for «fradrag» ved premieberegning. Årlig beregnet framtidig dødelighetsarv er på denne måten blitt diskontert inn i nettopremien. Samlet sett vil dette gi en premie som er om lag 3-5 prosent lavere enn det en bruttopremie i tilsvarende ordning ville vært. For yngre kvinner har «fradraget» ligget på om lag 3 prosent, mens den for eldre menn har ligget på om lag 5 prosent. Risikoen for avvik mellom beregnet og faktisk oppnådd dødelighetsarv har vært pensjonsinnretningens, og avvik har inngått i pensjonsinnretningens årlige risikoresultat. For arbeidstakerne har dette betydd at pensjonsinnretningen garanterer at premiereserven vil bli tilført midler tilsvarende den beregnede dødelighetsarven årlig, slik at premiereserven vil være tilstrekkelig til å dekke opptjent rett til pensjon ved uttak selv om foretaket har betalt en noe lavere årlig premie enn det opptjening etter pensjonsplanen skulle tilsi. Arbeidstakerne vil dermed være sikret en opptjent rett til alderspensjon (før levealdersjustering) i samsvar med pensjonsplanen, men dødelighetsarven medfører ingen høyere ytelse enn dette.

I tjenestepensjonsloven ble det valgt et helt annet system. Av tjenestepensjonsloven § 4-5 annet ledd framkommer det at pensjonsinnretningen hvert år skal tilføre medlemmenes pensjons-

beholdninger de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Det er således faktisk oppnådd dødelighetsarv som hvert år skal fordeles mellom de enkelte medlemmer basert på pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag til enhver tid. For arbeidstakerne innebærer dette at pensjonsbeholdningen tilføres kapital i samsvar med den faktiske dødelighetsarv, ut over innbetalinger fra foretaket og oppnådd avkastning. Faktisk dødelighetsarv er således med på å øke ytelsen i slike ordninger ut over innskuddet etter pensjonsplanen. Dette innebærer at pensjonsinnretningen ikke vil ha noen risiko knyttet til dødelighet i opptjeningstiden. Vedtakelsen av tjenestepensjonsloven innebar en oppfølging av Banklovkommisjonens lovutkast på dette punkt. I Prop. 199 L (2012–2013) side 32 begrunner Finansdepartementet dette på følgende måte:

«Hensynet til sikkerhet og å hindre fortsatt akkumulering av underreservering i pensjonsinnretningene taler isolert seg for å følge Banklovkommisjonens og Finanstilsynets utkast. På den annen side kan det argumenteres for at selv om det kan være vanskelig å treffe nøyaktig i beregningen av dødeligheten, er den årlige dødssannsynligheten i arbeidsaktiv alder såpass lav at selv store relative avvik mellom faktisk og beregnet dødelighet vil gi små utslag på pensjonsinnretningenes risikoresultat i absolutt forstand. Fordeling av faktisk dødelighetsarv kan også potensielt gi skjeve utslag i små kollektiv, for eksempel små pensjonskasser, der faktisk dødelighetsarv kan utgjøre svært store beløp sammenlignet med de gjenværende pensjonsbeholdninger dersom en arbeidstaker dør like før uttak av pensjon. Departementet har etter en helhetsvurdering likevel valgt å legge avgjørende vekt på at både Banklovkommisjonen og Finanstilsynet har foreslått at det er faktisk dødelighetsarv som skal fordeles, for å avlaste pensjonsinnretningene for levealdersrisiko, og slutter seg dermed til at det er faktisk dødelighetsarv som skal fordeles.»

I en ny ytelsesordning framstår spørsmålet om dødelighetsarv som noe mer komplisert sett i forhold til den vurdering som var nødvendig i forhold til tjenestepensjonsloven. I en ordning som er innskuddsbasert i opptjeningsperioden, slik som tjenestepensjonsloven er basert på, vil spørsmålet være om det i opptjeningstiden skal tilføres en beregnet eller faktisk dødelighetsarv

til medlemmenes pensjonskapital. Innskuddets størrelse som betales av foretaket og som er definert i pensjonsplanen vil ikke være berørt av en slik problemstilling. I en ytelsesbasert alderspensjonsordning vil det første spørsmålet være om dødelighetsarv skal komme inn som et element ved premieberegning og som et «fradrag» i den premien foretaket ellers måtte ha betalt for å sikre den årlige opptjening av det beregnede pensjonsnivå som før levealderjustering framgår av pensjonsplanen. I en slik situasjon vil det være foretaket som får fordelene av dødelighetsarven i form av en lavere premie og man vil i så tilfelle måtte basere seg på en beregnet dødelighetsarv som trekkes inn i premieberegningen. Arbeidstakerne vil være garantert en opptjening før levealderjustering i samsvar med pensjonsplanen.

Den andre løsningen som vil kunne sammenlignes med løsningen i tjenestepensjonsloven, vil være å la en forholdsmessig andel av dødelighetsarven bli tilført medlemmenes pensjonskapital som dermed kan innebære en økt ytelse ved uttak av pensjon ut over det pensjonsplanen og premieinnbetalingen fra foretaket skulle tilsi. Slik tilføring kan både skje i form av faktisk dødelighetsarv og beregnet dødelighetsarv. Hverken foretaket eller pensjonsinnretningen vil ved bruk av faktisk dødelighetsarv ha risiko knyttet til dødelighetsarven. Hvilket alternativ som vil være en fordel for arbeidstakerne vil bero på om, og eventuelt i hvilken grad, foretaket legger vekt på dødelighetsarv ved fastsettelse av pensjonsnivået i pensjonsplanen for pensjonsordningen. Dersom faktisk dødelighetsarv blir lavere enn det som foretaket forutsatte ved fastsettelse av pensjonsnivået i ordningen, vil arbeidstakerne tape på det siste alternativet sammenlignet med det første, og omvendt.

Ovenfor i avsnitt 9.1 er det lagt til grunn at et premieberegningssystem i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning må tilpasses en bruk av bruttopremier i stedet for nettopremier. Dette fordi Finansdepartementet i mandatet har forutsatt at tjenestepensjonslovens prinsipper for avkastningsgarantier skal legges til grunn i et lovutkast. Dette innebærer at pensjonsinnretningen vil garantere at opptjente pensjonsrettigheter ikke vil reduseres i verdi (nullgaranti). Oppnådd avkastning skal anvendes til oppregulering av de opptjente pensjonsrettighetene, se ovenfor i avsnitt 7.1 punkt 3). Dersom man skal gjennomføre prinsippet om bruttopremier fullt ut innebærer dette videre at man ikke kan la beregnet dødelighetsarv komme til «fradrag» i premien på

premieberegningstidspunktet, slik at premien blir lavere som følge av dette. Dødelighetsarven må i stedet komme arbeidstakerne til gode gjennom tilføring til medlemmenes pensjonskapital med en høyere ytelse enn det opptjeningen etter pensjonsplanen isolert sett skulle tilsi.

I sitatet fra Prop 199 L (2012–2013) side 32 ovenfor framgår det at hensynet til sikkerhet og å hindre fortsatt akkumulering av underreservering i pensjonsinnretningene var viktig for departementet ved valg av løsning i tjenestepensjonsloven. Risikoen for akkumulering av underreservering vil være den samme i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning og hensynet til sikkerhet vil dermed kunne tilsi at man ikke bør tillate at effekten av dødelighetsarv diskonteres inn i premien ved premieberegning slik at pensjonsinnretningen har risikoen for eventuelt avvik mellom faktisk oppnådd dødelighetsarv og beregnet dødelighetsarv i opptjeningsperioden.

Et annet forhold er at beregnet dødelighetsarv ligger inne som en del av det dynamiske dødelighetsgrunnlaget (K2013) som i dag anvendes på de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene. Dersom man skal gå over til en premieberegning der det ikke tas hensyn til en beregnet framtidig dødelighetsarv vil ikke K2013 kunne anvendes fullt ut og på helt samme måte ved premieberegning som ved de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene i dag. Det må skje en justering av beregningsgrunnlaget slik at det i premieberegningen ikke tas hensyn til den beregnede framtidige dødelighetsarv. Dersom beregnet dødelighetsarv ikke kan diskonteres inn eller komme til «fradrag» i premien, vil premiene slik det framgår ovenfor bli 3 til 5 prosent høyere. Et slikt forhold vil i enkelte tilfeller kunne gjøre en ytelsesbasert alderspensjonsordning mindre attraktiv for foretakene.

Banklovkommisjonen legger til grunn at K2013 er utarbeidet på grunnlag av og basert på erfaringstall i livsforsikringsselskapene fra deres kollektivportefølje i perioden 2005 til 2009. Det legges videre til grunn at det er mulig at grunnlaget for beregning av dødelighet for et helt nytt ytelsesprodukt vil kunne tilsi et justert dødelighetsgrunnlag for dette produktet uansett, og at man således ikke nødvendigvis automatisk vil legge K2013 til grunn for et nytt produkt. Under arbeidet med denne utredningen har *Banklovkommisjonen* fått opplyst fra pensjonsinnretningene at det ikke vil by på problemer å etablere en premieberegning for en eventuelt ny form for ytelsesbasert alderspensjon der beregnet dødelighetsarv ikke inngår ved premieberegningen. Pensjonsinnretningene har tvert i mot gitt uttrykk for at de er skeptiske til å

skulle bære risikoen for at faktisk oppnådd dødelighetsarv skal stemme med den beregnede dødelighetsarv, blant annet fordi dette er en risiko som vil kunne strekke seg over svært mange år.

Banklovkommisjonen har sett at det i hvert fall ved etablering av et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt kan være en fordel om produktet på områder som dette har gjenkjenbare løsninger fra for eksempel foretakspensjonsloven, og at de beregningsgrunnlag som allerede er utviklet i pensjonsinnretningene kan anvendes slik at man ikke må gjøre et stort arbeid med å utarbeide nye grunnlag før et slikt produkt kan realiseres. Samtidig er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at en bruttopremieløsning vil øke gjennomsiktigheten i produktet ved at foretaket faktisk betaler en premie som dekker det beregnede pensjonsnivå etter pensjonsplanen hensyntatt beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak for den enkelte arbeidstaker. Siden det her er argumenter som trekker i ulike retninger og det er ulike oppfatninger i *Banklovkommisjonen*, er det i lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav c valgt å foreslå alternative løsninger. Det ene alternativet er at premieberegningen skal være basert på at den enkeltes pensjonskapital i opptjeningsstiden årlig skal tilføres en andel av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som er død i løpet av året. Det vil si at faktisk dødelighetsarv skal fordeles på medlemmene og tilføres den enkeltes pensjonskapital. I lovutkastet § 4a-5 om oppbygging av pensjonskapital følger det av annet ledd at pensjonsinnretningen er forpliktet til å tilføre pensjonskapitalen en andel av dødelighetsarven årlig. I samsvar med tjenstepensjonsloven § 4-5 er det lagt til grunn at pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag skal brukes som grunnlag for fordelingen mellom medlemmene. Ved uttak av pensjon vil tilføringen av dødelighetsarv medføre en høyere pensjonsytelse for medlemmene enn det premieinnbetalingen fra foretaket og oppreguleringen gjennom tilført avkastning alene skulle tilsi.

I hakeparentes, og som et alternativ til en slik løsning, er det i lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav c åpnet for at det legges til grunn ved premieberegningen at pensjonskapitalen skal tilføres en årlig beregnet dødelighetsarv og at pensjonsinnretningene etter lovutkastet § 4a-5 annet ledd vil være forpliktet til å sørge for at denne tilføres pensjonskapitalen årlig uavhengig av oppnådd faktisk dødelighetsarv. Dette vil innebære at beregnet dødelighetsarv vil bli tatt hensyn til ved premieberegningen. Den årlige tilføringen av beregnet

dødelighetsarv vil da ikke gi grunnlag for noe høyere pensjonsytelse ved uttak av pensjon enn det som følger av arbeidstakers opptjente rett til pensjon i samsvar med pensjonsplanen.

Hvilket alternativ som vil gi de høyeste pensjonsytelsene for arbeidstakere vil som nevnt ovenfor i dette avsnittet bero på om foretaket legger vekt på dødelighetsarven, og eventuelt hvilken vekt, ved fastsettelse av pensjonsnivået i pensjonsplanen for pensjonsordningen.

9.7 Investeringsvalg

Pensjonsmidler knyttet til ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger har tradisjonelt vært forvaltet som en del av kollektivporteføljen i pensjonsinnretningen, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-7 første og annet ledd. I foretakspensjonsloven § 11-1 er det imidlertid åpnet for at det kan avtales mellom foretaket og pensjonsinnretningen at pensjonsordningens premiereserve skal forvaltes med investeringsvalg for foretaket. Innenfor de rammer som er fastsatt i avtalen med pensjonsinnretningen har foretaket da kunnet bestemme risikoprofilen på investeringsporteføljen knyttet til pensjonsordningen. Avkastning ut over det som er lagt til grunn i pensjonsordningens beregningsgrunnlag (beregningsrenten) skal overføres ordningens premiefond. Dersom avkastningen ett år blir lavere enn beregningsrenten må foretaket dekke differansen mellom oppnådd avkastning og beregningsrente ved overføring fra premiefondet eller ved innbetaling fra foretaket.

I tjenstepensjonsloven er det åpnet for ulike former for investeringsvalg der forskjellen ligger i plasseringen av avkastningsrisikoen. På samme måte som i innskuddspensjonsloven kan det velges å la pensjonsordningens midler forvaltes som en del av pensjonsinnretningens kollektivportefølge, jf. tjenstepensjonsloven § 5-3. Dersom ikke foretaket i samsvar med muligheten i § 4-6 har påtatt seg ansvaret for at pensjonsbeholdningene i ordningen skal reguleres årlig i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket, åpner lovens § 5-4 for at det i pensjonsordningens regelverk kan fastsettes at det enkelte medlem skal ha investeringsvalg og at den enkeltes pensjonsbeholdning skal utgjøre en egen individuell investeringsportefølge. Den enkelte arbeidstaker vil da ha risikoen for den avkastning som oppnås og nullgarantien fra pensjonsinnretningen vil ikke gjelde med mindre annet er avtalt mellom foretaket og pensjonsinnretningen.

Dersom foretaket har påtatt seg en reguleringsgaranti i samsvar med lovens § 4-6 kan det på samme måte som i foretakspensjonsloven § 11-1, inngås en avtale om at pensjonsordningens midler skal utgjøre en egen investeringsportefølje med investeringsvalg for foretaket, jf. tjenestepensjonsloven § 5-5. Foretaket vil da ha risikoen både for et negativt avkastningsresultat og positivt avkastningsresultat inntil alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket. Avkastning ut over det som er nødvendig til årlig regulering i samsvar med § 4-6, skal overføres til reguleringsfondet og eventuelt pensjonsreguleringsfondet.

Ovenfor i avsnitt 7.1 har *Banklovkommissjonen* kommet fram til at foretaket i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning skal ha et reguleringsansvar i forbindelse med årlig regulering av opptjent pensjonsytelse i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket, jf. lovutkastet § 4a-6. Dette reguleringsansvaret skal framgå av pensjonsplanen, jf. lovutkastet § 4a-2 femte ledd. Forvaltning av pensjonskapital i form av en individuell investeringsportefølje for den enkelte arbeidstaker er dermed ikke aktuelt i en slik type pensjonsordning.

Investeringsvalg for foretaket kan derimot være aktuelt dersom foretaket er av den oppfatning at det gjennom riktige investeringsvalg, innenfor den avtale som pensjonsinnretningen tilbyr, kan optimisere forvaltningen slik at de kan sikre en høyere avkastning enn det pensjonsinnretningen kan oppnå gjennom sin forvaltning av kollektivporteføljen. Målet for foretaket i et slikt tilfelle vil først og fremst være å sikre at avkastningen blir så høy at den dekker årlig regulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket om dette er fastsatt i pensjonsplanen, slik at de ikke vil måtte tilføre pensjonsordningen midler for å dekke denne reguleringsgarantien. En avtale om investeringsvalg vil på den annen side medføre at pensjonsinnretningen i utgangspunktet ikke vil ha noen «nullgaranti» og at foretaket derfor også vil bære risikoen for en negativ avkastning. Det foreslås på denne bakgrunn å gi tjenestepensjonsloven § 5-5 tilsvarende anvendelse på denne typen pensjonsordning, jf. lovutkastet § 4a-6 fjerde ledd.

9.8 Dekning av kostnader til forvaltning og administrasjon

1) Både i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven er prinsippet at det er foretaket som dekker kostnader som er

knyttet til etablering, forvaltning og administrasjon av pensjonsordningen, jf. foretakspensjonsloven §§ 9-2 første ledd og 9-6 tredje ledd, lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 fjerde ledd og tjenestepensjonsloven § 4-8. Dette gjelder uavhengig av om kostnadene er knyttet til arbeidstakere i opptjeningsperioden eller til pensjonister ved uttak av pensjon. Ved individuelt investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker er det lagt til grunn at særskilte kostnader knyttet til endringer av investeringsporteføljen og eventuell premie for særskilt avkastningsgaranti knyttet til porteføljen, skal dekkes av det enkelte medlem, se tjenestepensjonsloven § 5-4 tredje ledd og lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 fjerde ledd.

Ved utarbeidelsen av tjenestepensjonsloven fant man behov for å fastsette en særskilt bestemmelse om dekning av kostnader og premier knyttet til pensjonsordningen. I lovens § 4-8 om årlige kostnader og risikopremier er det fastsatt at betaling av administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen, årlig premie for innskuddsfritak ved uførhet og årlig vederlag for avkastningsrisiko (nullgarantien og eventuelt særskilt avtalt avkastningsgaranti ut over dette) skal dekkes av foretaket. Disse kostnadene kommer i tillegg til innskudd for den enkelte arbeidstaker som følger av tjenestepensjonsordningens pensjonsplan. Foruten betaling av administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen der ulike kostnader kan inngå, framstår listen i tjenestepensjonsloven § 4-8 over premier og vederlag som kan kreves dekket i tillegg til innskuddspremien som uttømmende.

På bakgrunn av bestemmelsen om kostnader knyttet til forvaltning og administrasjon av pensjonsordninger i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 fjerde ledd, må det også i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning legges til grunn at foretaket skal dekke kostnadene knyttet til forvaltning og administrasjon av pensjonsordningen i tillegg til premie for dekning av årlig opptjening av rett til alderspensjon for den enkelte arbeidstaker. I tillegg til disse kostnadene kommer premie for innskuddsfritak ved uførhet (tjenestepensjonsloven § 2-1 annet ledd), premie for pensjonsinnretningenes nullgaranti (tjenestepensjonsloven § 5-1 annet ledd) og eventuell særskilt avkastningsgaranti etter tjenestepensjonsloven § 5-7. Dette er fulgt opp i lovutkastet § 4a-7.

2) I sitt utkast til tjenestepensjonslov i NOU 2012: 13, foreslo Banklovkommissjonen en bestemmelse som åpnet uttrykkelig for at pensjonsinnretningen kunne ta et årlig vederlag for avkastningsrisiko og premie for levealdersrisiko i utbetalingsperioden. En rekke høringsinstanser gikk i

mot at pensjonsinnretningene skulle ha adgang til å ta premie for levealdersrisiko i utbetalingsperioden. Det ble lagt til grunn at pensjonsinnretningene måtte ta seg betalt for en slik risiko i forkant av utbetalingsperioden, se Prop. 199 L (2012–2013) side 42 følgende. Finansdepartementet fulgte heller ikke opp Banklovkommisjons utkast på dette punktet. Det ble lagt til grunn at beregningen av den årlige pensjonsytelsen på uttakstidspunktet skulle gjøres på grunnlag av pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag på dette tidspunktet og at det må være pensjonsinnretningens ansvar og risiko at det i beregningsgrunnlaget er tatt tilstrekkelig hensyn til mulig utvikling av levealder i utbetalingstiden.

Pensjonsinnretningene har tatt opp dette spørsmålet på nytt i forhold til en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning og vist til at problemet i den modellen for fordeling av levealdersrisiko som Finansdepartementet valgte ved utforming av tjenstepensjonsloven, er at den gir en skjevhet mellom partene. Dødelighetsarv i utbetalingsperioden som overstiger det som er forventet i beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet og dermed lavere økning av levealder enn det som er forventet, vil bli tilbakeført til kundene i form av en andel av risikoresultatet, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-10. Pensjonsinnretningen kan anvende inntil halvparten av risikooverskuddet til avsetninger til risikoutjevningfondet, men har ikke mulighet til å holde tilbake en del av dette overskuddet og trekke fordeler av dette på annen måte. På den annen side innebærer bestemmelsene om beregning av årlig pensjonsytelse i tjenstepensjonsloven § 4-11 og kostnadsbestemmelsen i § 4-8 at pensjonsinnretningen vil måtte bære risikoen for en utvikling av levealdersrisikoen som innebærer lavere dødelighetsarv eller lengre utbetalingstid enn det som er forventet i beregningsgrunnlaget ved uttak. Det er ikke her snakk om at pensjonsinnretningene skal ha en rett til å ta en premie for at risikoen for dødelighet kan gå ned (det vil si at faktisk levealder blir lengre enn forventet levealder) i utbetalingstiden i forhold til det man har lagt til grunn ved beregningen på uttakstidspunktet. Det er imidlertid snakk om at pensjonsinnretningene skal kunne ta et vederlag for at man bruker risiko-

kapasitet som vil utløse kapitalkrav for pensjonsinnretningen i denne perioden. Dersom man ikke har adgang til å ta noe slikt vederlag vil denne kapitalen ikke ha noen mulighet for inntjening i form av innbetaling eller gjennom en andel av et positivt resultat (overskudd). Dette er etter pensjonsinnretningenes oppfatning i strid med forsikringsvirksomhetsloven § 9-3 som innebærer at pensjonsinnretningene skal ta seg betalt for den risiko de påtar seg.

Banklovkommisjonen er av den oppfatning at dette spørsmålet bør vurderes på nytt basert på at det her ikke er snakk om en risikopremie i vanlig forstand, men et vederlag for den kapital som pensjonsinnretningen gjennom kapitalkravene må stille til rådighet som følge av at de bærer en slik risiko i utbetalingsperioden. En slik vurdering bør i så fall gjøres i samråd med Finanstilsynet som forvalter solvensregelverket. *Banklovkommisjonen* har derfor i lovutkastet § 4a-7 valgt en litt annen formulering enn i tjenstepensjonsloven § 4-8. Dette gir grunnlag for at lovteksten ikke vil oppfattes som uttømmende i enhver sammenheng og at muligheten for utforming av et nytt pensjonsprodukt i samsvar et regelverk for en ny form for ytelsesbasert alderspensjon får en fleksibilitet også på dette punktet.

Det vises for øvrig til avsnitt 7.5 ovenfor der spørsmålet om kostnader knyttet til pensjonsordninger hvor det er avtalt å ha en arbeidstakertilskuddsordning er nærmere drøftet, jf. lovutkastet § 4a-9 tredje ledd bokstav c.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Juliusen, Løining, Mildal, Orskaug, Rikheim, Rukin, Storødvann og Sæther viser til at tjenstepensjonsloven ikke åpner for at pensjonsinnretningen kan kreve premie for levealdersrisiko i utbetalingsperioden, det vil si den risiko som ligger i at forventet levealder øker i løpet av utbetalingsperioden i forhold til det pensjonsinnretningen har lagt til grunn på tidspunktet for uttak av pensjon. *Disse medlemmene* mener at en i lovutkastet her bør velge samme løsning som i tjenstepensjonsloven. Det må være pensjonsinnretningens ansvar at den i beregningsgrunnlaget som den benytter på tidspunktet for uttak av pensjon, har tatt tilstrekkelig høyde for mulig utvikling av levealder i utbetalingsperioden.

Kapittel 10

Maksimalrammer

10.1 Innledning

I kapittel 6 ovenfor framgår det at lovreguleringen av tjenestepensjonsordninger i privat sektor har basert seg på å være en rammelovgivning som fastsetter yttergrensene for foretakenes handlefrihet ved etablering av en skattebegunstiget pensjonsordning for sine ansatte. Dette gir pensjonsinnretningene fleksibilitet med hensyn til å tilpasse sine pensjonsprodukter til ulike kundemarkeder og foretakene mulighet til å tilpasse sine pensjonsordninger til sin økonomi og kostnadsevne til enhver tid. Lovgiver unngår også å gå inn på vanskelige avgjørelser knyttet til detaljer som det ikke er nødvendig eller hensiktsmessig å regulere i lovverket.

Siden årlig opptjening i en ytelsespensjonsordning er basert på den pensjonsytelsen som er oppgitt i pensjonsordningens pensjonsplan, er det maksimalrammer for denne som må lovreguleres i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. I pensjonsplanen vil det være årlig pensjonsytelse *før* levealdersjustering som er oppgitt. Mulige effekter av levealdersjustering vil kunne komme inn når det enkelte foretak skal velge ytelsesnivået i den enkelte pensjonsordning, for eksempel ved at de har mange unge arbeidstakere som vil oppleve en forholdsvis markert levealdersjustering når de når alder for uttak av pensjon. En grundig vurdering før fastsettelse av et beregnet pensjonsnivå i pensjonsordningen vil da innebære at man ser på effektene som de beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak vil ha på nivået på årlig opptjening for arbeidstakerne. I den sammenheng vil det også ha betydning hvilket basisår som skal brukes ved gjennomføringen av levealdersjusteringen på den årlige opptjening etter lovutkastet § 4a-4, se ovenfor i avsnitt 9.3.3. I utgangspunktet har ikke levealdersjusteringen noen direkte relevans i forhold til fastsettelse av maksimalrammene fordi maksimalrammene knyttes til hva som fastsettes som beregnet pensjonsnivå i pensjonsplanen, og dette pensjonsnivået er før levealdersjustering. Imidler-

tid vil antallet arbeidstakere som kan oppnå en pensjonsytelse på nivå med maksimalrammene *etter* levealdersjustering, gitt at pensjonsordningens pensjonsplan anvender maksimalrammene som beregnet pensjonsnivå, avhenge av hvordan man beregner virkningene av forventet levealdersjustering ved uttak forut for premieberegningen, se ovenfor i avsnitt 9.3.2 med særmerknader og særmerknader i avsnitt 10.3 nedenfor. Dersom det anvendes et høyt basisår vil det være flere arbeidstakere som teoretisk sett kan oppnå pensjonsytelser på maksimalnivå etter levealdersjustering uten å måtte kompensere for økt forventet levetid gjennom lengre tid i arbeid, og omvendt om man anvender et tidlig basisår. Siden valg av basisår for beregning av virkningene av forventet levealdersjustering vil påvirke premienivået vil dette også påvirke provenyeffekten som vil være et sentralt hensyn ved fastsettelse av maksimalrammene, se nedenfor i avsnitt 10.2.

Ovenfor i avsnitt 7.2 er det lagt til grunn at det er nettoytelsen fra pensjonsordningen som skal fastsettes i pensjonsplanen uavhengig av hva som kan påregnes å ville komme til utbetaling fra folketrygden. Dette er imidlertid ikke til hinder for at det ved fastsettelsen av lovens maksimalrammer tas hensyn til hva samlet kompensasjonsnivå fra folketrygden og pensjonsordningen bør kunne bli før levealdersjustering. For å få til dette vil man måtte gjøre bruk av standardiserte beregninger av folketrygdens kompensasjonsnivå.

Det er videre lagt til grunn at pensjonsopptjeningen skal baseres på prosent av lønn. I tjenestepensjonsloven § 4-3 er det inntatt bestemmelser om hvilke utbetalinger fra foretaket som kan og skal inngå i pensjonsgrunnlaget ved beregning av årlig innskudd. Pensjonsgrunnlaget vil være den lønn som medlemmet mottar fra foretaket i løpet av året. Lovens § 4-3 tredje ledd åpner for at det i pensjonsplanen kan fastsettes at det skal sees bort ifra overtidsgodtgjørelse, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg. Det kan eventuelt gjøres et fradrag i lønn på inntil 10 pro-

sent i stedet for at det sees bort ifra overtidsgodtgjørelse og andre varierende og midlertidige tillegg. Bestemmelsen tilsvarende i all hovedsak innskuddspensjonsloven § 5-5 selv om bestemmelsen i tjenestepensjonsloven er gitt en noe enklere utforming.

Dette grunnlaget avviker en del fra grunnlaget for beregning av opptjening i folketrygdloven der all skattepliktig inntekt inntil 7,1 G vil danne grunnlag for opptjening. Opptjeningsgrunnlaget i tjenestepensjonsordningen og folketrygden kan således ved samme lønn og inntekt være forskjellig som følge av at det i tjenestepensjonsordningen sees bort ifra en del av årlig inntekt i samsvar med adgangen i tjenestepensjonsloven § 4-3 tredje ledd.

I Prop. 199 L (2012–2013) side 22 er det drøftet om det skulle være mulig å gjøre et fradrag i lønnen på 1 G før beregning av årlig opptjening slik det er gjort ved definering av minstekravene til pensjonsopptjening i lov om obligatorisk tjenestepensjonsordning. Det vil si at det bare er lønn over 1 G som gir grunnlag for pensjonsopptjening i pensjonsordningen. Departementet gir i proposisjonen uttrykk for at minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjonsordning ikke er til hinder for å fastsette opptjening fra første krone i ordninger etter tjenestepensjonsloven, da det vil være mulig å tilpasse satsene som brukes slik at sparingen tilsvarende det lovbestemte minstenivået som angis i lov om obligatorisk tjenestepensjonsordning. Departementet la videre til grunn at et fradrag i pensjonsgivende inntekt på 1 G dessuten ville gi større forholdsmessig reduksjon i pensjonssparingen dess lavere lønn et medlem har. Dette var etter deres oppfatning uheldig ut ifra et fordelingsperspektiv og pensjonsgrunnlaget i tjenestepensjonsloven ble basert på lønn fra 0 til 12 G.

Banklovkommisjonen ser ikke at det er noen grunn til å etablere andre regler om pensjonsgrunnlag i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Lovutkastet § 4a-2 annet ledd annet punktum gir derfor tjenestepensjonsloven § 4-3 tilsvarende anvendelse.

Pensjonsopptjeningen både i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven er basert på lønn inntil 12 G. Lønn over 12 G gir ingen pensjonsopptjening. Lovutkastet § 4a-2 tredje og fjerde ledd er basert på samme grense slik at det er lønn fra 0 til 12 G som skal danne grunnlag for opptjening av pensjonsrettigheter i en slik ordning.

I Prop. 199 L (2012–2013) side 22 har Finansdepartementet vist til at folketrygden bare gir årlig oppsparing av pensjon tilsvarende 18,1 prosent av

lønn opptil 7,1 G, men ingen oppsparing for lønn mellom 7,1 og 12 G. Det ble derfor vurdert om det i tjenestepensjonsordningen skulle være anledning til å kompensere for at folketrygden ikke gir opptjening for lønn over 7,1 G gjennom et tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G, slik Banklovkommisjonen hadde foreslått i sin utredning (NOU 2012: 13). Departementet konkluderte med at det burde være mulig å sikte på årlige pensjonsytelser som andel av lønn på om lag samme nivå for alle inntektsnivåer opp til 12 G. På denne bakgrunn ble det i proposisjonen foreslått, og senere vedtatt i tjenestepensjonsloven § 4-7, at det i pensjonsplanen i en tjenestepensjonsordning kan fastsettes at det skal betales et tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G for å kompensere for at folketrygden ikke gir opptjening i dette intervallet. *Banklovkommisjonen* er kommet til at det vil være hensiktsmessig å anvende tilsvarende inndeling ved fastsettelse av maksimalrammer for pensjonsopptjening i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning, jf. lovutkastet § 4a-2 tredje og fjerde ledd.

I avsnitt 10.3 nedenfor er maksimalsatser for årlig pensjonsytelser for lønn inntil 12 G drøftet. Muligheter for tilleggssytelse for lønn mellom 7,1 og 12 G er drøftet nedenfor i avsnitt 10.4.

10.2 Fastsettelse av maksimalrammer

Ved fastsettelse av maksimalrammer vil det måtte utøves en stor grad av skjønn basert på en rekke ulike hensyn. Det kan gjøres matematiske beregninger for å få konkrete tall som kan utgjøre en maksimalramme, men slike beregninger vil ha en del svakheter. De vil, for det første, måtte bero på en rekke forutsetninger som sjelden vil stemme med en arbeidstakers reelle opptjening av pensjon. Dette gjelder blant annet lønn. Dersom beregningene ikke skal bli for kompliserte må beregningene baseres på en lønn fra første år som er gjenstand for jevn årlig lønnsvekst fram til uttak av pensjon. En vanlig karriereutvikling med hensyn til lønn der lønnen stiger forholdsvis mye den første delen av karrieren for deretter å få en utflating etter hvert, vil man ikke klare å få fram. Det vil videre måtte gjøres forutsetninger om en standardisert opptjeningsperiode og på hvilket tidspunkt alderspensjonsuttak vil skje. I tillegg kommer forutsetninger om regulering av opptjente pensjonsytelser, tilføring av dødelighetsarv og hvilke beregningsgrunnlag som pensjonsinnretningen vil anvende både på premieberegningstidspunktet og uttakstidspunktet. Et forhold som blant annet ikke

vil kunne avspeiles i denne typen beregninger er mulighet for tidligere opptjening av pensjon i andre pensjonsordninger. Det eneste som kan sies å være temmelig likt i slike beregninger vil være forutsetninger om alderspensjonsytelsen fra folketrygden. En beregning av framtidig pensjonsnivå må derfor oppfattes som en illustrasjon av konsekvensene av et beregnet pensjonsnivå. Ved vurdering og fastsettelse av maksimalrammer for det pensjonsnivå som skal være grunnlag for opptjening av pensjon i en type tjenestepensjonsordning, vil det derfor være svært viktig hele tiden å være oppmerksom på at det reelle pensjonsnivået vil følge av foretakenes valg av pensjonsnivå i den enkelte pensjonsordning og av den samlede pensjon som en arbeidstaker vil opptjene i sin arbeidskarriere, normalt vil skje gjennom medlemskap i flere ulike pensjonsordninger.

Ved fastsettelse av maksimalrammene vil de provenymessige virkningene være et sentralt moment. Pensjonsordninger i privat sektor vil ha provenymessige virkninger for staten som følge av den skattemessige gunstige behandlingen slike ordninger er underlagt, jf. skatteloven § 6-46. Denne behandlingen består i at innskudd/premie fra arbeidsgiver er fradragsberettiget for arbeidsgiver selv om den ikke beskattes som lønn hos arbeidstaker. Den realiserte løpende avkastningen på pensjonsmidlene skattlegges heller ikke, og pensjonskapitalen er ikke formuesskattepliktig. Motstykket er at utbetalinger fra pensjonsordningen er skattepliktig som pensjonsinntekt. Staten vil ha et ønske om at foretakenes valg av en type pensjonsordning og utformingen av denne, ikke skal kunne medføre vesentlige forskjeller i skatteprovenyi i forhold til hva et valg av en annen type pensjonsordning ville ha medført. Maksimalrammene i en ny type pensjonsordning bør således ikke ligge så høyt at valg av denne type pensjonsordning vil påføre staten et vesentlig annet kostnadsbidrag gjennom premiefradragsreglene til den ene typen pensjonsordning enn en annen type ordning. De konkrete provenymessige virkninger av innføring av en eventuell ny type pensjonsordning, vil imidlertid bero på hvilke og hvor mange foretak som eventuelt skulle velge å etablere en ny type ytelsesbasert pensjonsordning. De provenymessige virkninger vil også avhenge av hvilket konkrete pensjonsnivå som velges i den enkelte pensjonsordning. På denne bakgrunn vil ikke *Banklovkommisjonen* kunne tallfeste de provenymessige virkningene av en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning.

I Prop. 199 L (2012–2013) side 26 har Finansdepartementet i forhold til tjenestepensjonsloven

lagt til grunn at de maksimale sparesatsene bør gi rom for å spare til forventede årlige pensjonsutbetalinger av en viss størrelse. Departementet var enig med Banklovkommisjonens flertall i NOU 2012: 13 at det var rimelig å legge til grunn en sparing med sikte på årlige pensjonsytelser på om lag 66 prosent av lønn, inkludert beregnede pensjonsytelser fra folketrygden. Departementet la videre til grunn at det ved fastsettelsen av maksimalsatsene ikke skulle kompenseres i maksimalrammene for at man forutsatte at opptjening av rett til alderspensjon ville skje over en periode på 40 år eller mer og ikke bare i 30 år som er full tjenestetid etter foretakspensjonsloven.

I *tjenestepensjonsloven* ble maksimalrammene, med dette som utgangspunkt, satt til 7 prosent for lønn inntil 12 G med et mulig tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G på maksimalt 18,1 prosent av lønn, jf. tjenestepensjonsloven § 4-7. Samtidig ble det gjort justeringer i maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger fastsatt i forskrift 24. november 2000 nr. 81 til innskuddspensjonsloven § 3-2 annet ledd, slik at maksimalrammene for innskuddspensjonsordninger ble på nivå med rammene i tjenestepensjonsloven.

Maksimalrammene i *foretakspensjonsloven* er fastsatt slik at samlet pensjon fra folketrygden, i form av beregnet folketrygd, og foretakspensjonsordningen ikke skal kunne overstige 100 prosent av medlemmets lønn inntil 6 G, og 70 prosent av den del av medlemmets lønn som ligger mellom 6 og 12 G, se foretakspensjonsloven § 5-7, jf. § 5-3. Dette nivået ligger således noe høyere enn om lag 66 prosent som departementet anvendte som utgangspunkt for tjenestepensjonsloven. Dersom man samtidig skulle ta hensyn til at foretakspensjonsordningene sikrer regulering av opptjente pensjonsytelser i samsvar med individuell lønnsutvikling, vil pensjonsnivået i foretakspensjonsordningene for en del arbeidstakere beregningsmessig kunne ligge en god del høyere enn utgangspunktet for tjenestepensjonsloven.

Banklovkommisjonen legger til grunn at foretakspensjonsloven med de rammer som i dag ligger i loven, vil leve videre inntil videre som et alternativ for et foretak til opprettelse av pensjonsordning i privat sektor, se ovenfor i avsnitt 4.1. Dette betyr at et eventuelt nytt alternativ til pensjonsordning i form av en ny ytelsesbasert alderspensjonsordning ikke skal erstatte foretakspensjonsloven. Det som er klart er imidlertid at et nytt ytelsesprodukt i samsvar med de linjer som er trukket opp foran vil bli vesentlig rimeligere for foretakene enn hva ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger har vært den senere tid, blant

annet som følge av at det nye produktet ikke vil være basert på et sluttlønnsprinsipp med en individuell oppregulering av opptjent ytelse i forhold til lønnen til enhver tid. Produktet vil videre ha levealdersjustering, noe dagens foretakspensjonsordninger ikke har. Dette innebærer at foretaket ikke vil måtte betale høyere premie for yngre arbeidstakere for å sikre disse det samme beregnede pensjonsnivå. Dette har vært en vesentlig årsak til det økte kostnadsnivået for foretakspensjonsordninger i de senere år. I forhold til en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning er det rimelig å legge til grunn at produktet vil framstå som mindre kostnadskrevende for foretakene enn en videreføring av dagens foretakspensjonsordninger. Det vil også innebære at skatteprovenybelastningen for en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil bli lavere enn for de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene.

Banklovkommissjonen legger til grunn at maksimalrammene i tjenestepensjonsloven og innskuddspensjonsloven vil gi en veiledning også for maksimale pensjonsytelser i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning ut i fra et hensyn til at maksimalrammene i de ulike lovene ikke bør påvirke valget av type pensjonsordning. Dette synspunktet forsterkes ytterligere når det ses i sammenheng med departementets uttalelser i Prop. 199 L (2012–2013) side 26 om «årlige pensjonsytelser på om lag 66 prosent av lønn, inkl. beregnede alderspensjonsytelser fra folketrygden». Det er imidlertid forskjeller mellom ytelsesbaserte og innskuddsbaserte ordninger knyttet til utforming som kan være relevant å legge vekt på ved vurdering av maksimalrammene for et nytt ytelsesprodukt. Et slikt forhold er blant annet at forskjellen mellom ordninger med livsvarig og tidsavgrensede ytelser vil slå ut på ulike måter i en ytelsesbasert og i en innskuddsbasert ordning. Har man en innskuddsbasert ordning basert på maksimalrammene vil den årlige ytelse i en ordning med tidsavgrenset ytelse bli høyere enn årlig ytelse i en ordning med livsvarige ytelser. Dette som følge av at pensjonsbeholdningen skal fordeles over et mindre antall år. I en ytelsesordning vil premien bli tilpasset det forholdet at ytelsen er livsvarig eller tidsavgrenset. Ytelsen vil her være den samme uansett om den er tidsavgrenset eller livsvarig, men den pensjonskapital som må oppbygges for å dekke den årlige ytelsen vil være mindre om ytelsen etter pensjonsplanen skal være tidsavgrenset. Skatteprovenyvirkningene vil dermed være forskjellige ved en ytelsesordning

avhengig av om ordningen har tidsavgrensede eller livsvarige ytelser.

Maksimalrammer i en ytelsesordning skal knyttes til årlig pensjonsopptjening i form av den pensjonsytelse i prosent av lønn som samlet sett etter 40 år i ordningen skal kunne opptjenes. Siden denne ytelsen i prosent av lønn vil være den samme for både menn og kvinner er det ikke behov for å presisere om maksimalrammene gjelder for menn eller kvinner. Fastsettelsen av den premie som baseres på den pensjonsytelse som er fastsatt i den enkelte pensjonsordning vil imidlertid avhenge av om det er en mann eller kvinne som opptjener ytelsen, jf. ovenfor i avsnitt 9.5.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrødvann viser til at det i Banklovkommissjonens oppdrag ikke er lagt til grunn at det skal utredes innstramming i de skattemessige fradragmuligheter og at det også i de nye pensjonslovene bør være rom for foretak som ønsker å sikte mot et tilsvarende pensjonsnivå som de har i dag. Dagens skattemessige rammer i foretakspensjonsloven gir rom for et samlet pensjonsnivå inklusive folketrygd tilsvarende 70 prosent av sluttlønn.

Disse medlemmene mener at man med dette lovarbeidet ikke må komme i en situasjon hvor lave rammer gjør det vanskelig å tilby gode pensjoner.

Disse medlemmene viser til at utredningen ikke tar stilling til hvor høye de maksimale ytelsene skal være, men nevner henholdsvis «14 prosent» og «20 prosent» som tilsvarer opptjening av årlige ytelser på 0,35 og 0,50 prosent, se nedenfor avsnitt 10.3. En årlig opptjening på 0,35 prosent vil etter *disse medlemmenes* syn gi for lave samlede pensjonsytelser.

Disse medlemmene viser til at den nye ytelsesordningen blir en alleårsopptjeningsordning som etter flertallets syn ikke bør åpne for å ta hensyn til sluttlønn, se avsnitt 7.1 ovenfor med særmerknader. Det er derimot ikke noe i veien for at maksimalrammene kan ta høyde for en gjennomsnittlig karrierelønnsvekst. I offentlig sektor vet man at sluttlønn i gjennomsnitt er 7 prosent høyere enn gjennomsnittslønna.

Disse medlemmene viser til at den maksimale pensjonsytelse må settes til 20,9 prosent (se tabell 10.1 nedenfor) for at samlet pensjon kan nå om lag 70 prosent etter 40 år og uttak ved 67 år når sluttlønn er 7 prosent høyere enn gjennomsnittslønna. Det understrekes at disse kompensasjonsnivåene er før levealdersjustering.

Tabell 10.1 Beregning av samlet kompensasjonsnivå før levealdersjustering fra folketrygden og en pensjonsordning basert på lovutkastet med et beregnet pensjonsnivå på henholdsvis 15 og 20,9 prosent av lønn inntil 12 G.

Samlet kompensasjon med ny ytelsesordning		«15»	«20,9»
Flat lønnskarriere	Folketrygd	54,0	54,0
	Ytelsespensjon	15,0	20,9
	Sum	69,0	74,9
7 pst karrierelønnsvekst	Folketrygd	50,5	50,5
	Ytelsespensjon	14,0	19,5
	Sum	64,5	70,0

Kilde: Erik Orskaug, UNIO

10.3 Lønn inntil 12 G

I Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) avsnitt 3.3.3 er det lagt til grunn at pensjonsbeholdningen etter beregningene skal gi grunnlag for en årlig livsvarig pensjon fra folketrygden på 54 prosent av gjennomsnittslønn inntil 7,1 G etter 40 års opptjenings-tid og 67 års alder gitt ingen karrierelønnsvekst, det vil si flat lønn. Det bemerkes for øvrig at beregningene knyttet til folketrygdens pensjonsnivå er usikre som følge av at det er uklart om forutsetningene for disse beregningene vil slå til.

Når alderspensjonsytelsen skal kunne utgjøre et nivå på om lag 66 prosent av lønn og det legges til grunn at alderspensjonen fra pensjonsordningen skal komme som et tillegg til folketrygden, vil man havne på en pensjonsytelse som tilsier at maksimalrammen knyttet til lønn inntil 12 G bør ligge på et sted rundt 14 prosent av lønn om man legger til grunn alternativet i lovutkastet § 4a-2 tredje ledd der årlig pensjonsopptjening i pensjonsplanen skal fastsettes som 1/40 av en prosentsats av lønn. En omregning av dette til en årlig opptjeningsprosent i samsvar med alternativet i § 4a-2 fjerde ledd vil tilsi en prosentsats på 0,35 prosent (14 prosent/40 år), se ovenfor i avsnitt 7.3. Grovt regnet vil dette gi en terminpremie første år på om lag 10 prosent av lønn dersom man forutsetter blant annet en flat lønn på 500 000 kroner, dynamisk beregningsgrunnlag (K2013) med en beregningsrente på 0 prosent anvendt både på premieberegningstidspunkt og uttakstidspunkt, samt 40 års opptjenings-tid. Det vises til vedlegg 2 til denne utredningen.

En årlig pensjonsopptjening på 1/40 av 20 prosent av lønn eller en årlig opptjeningsprosent på

0,50 prosent av lønn, vil på den annen side gi en årlig pensjonsytelse som gjør at samlet pensjonsnivå fra folketrygden og en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning blir mer å sammenligne med gjeldende maksimalrammer i foretakspensjonsloven når man også tar hensyn til foretakspensjonsordningene er basert på et sluttlønnsprinsipp. Sluttlønnsprinsippet innebærer at opptjente pensjonsrettigheter vil bli oppregulert i samsvar med individuell lønnsøkning, slik at opptjent pensjonsytelse framstår som om man har hatt den siste, og som regel høyeste lønn, hele tiden i opptjenings-tiden i pensjonsordningen. Siden det ikke er åpnet for oppregulering av den opptjente rett til pensjon i samsvar med individuelle lønnsøkninger i tjenstepensjonsloven og som det heller ikke foreslås åpnet for i dette lovutkastet, må man derfor, for å komme opp på et sammenlignbart maksimalnivå med gjeldende regler i foretakspensjonsloven, øke maksimalrammen for pensjonsytelse for lønn inntil 12 G til rundt 20 prosent av lønn (eller en årlig opptjeningsprosent på 0,50 prosent av lønn), se også særmerknad ovenfor i avsnitt 10.2.

Banklovkommisjonen er av den oppfatning at det vil være hensiktsmessig at høringsinstansene får anledning til å uttale seg om nivået på maksimalrammene ut i fra de ulike hensyn, før dette knyttes til et konkret tall og forslag til fastsettelsen av maksimalramme. I lovutkastet § 4a-2 tredje og fjerde ledd er derfor angivelsen av maksimalrammen basert på en årlig opptjening av en årlig pensjonsytelse for lønn inntil 12 G i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning satt i hakeparenteser og som to forskjellige alternativer i form av 14 og 20 prosent av lønn eller en

årlig opptjeningsprosent på 0,35 eller 0,50 prosent av lønn.

Medlemmene Juliussen, Mildal og Rukin mener basisår må fastsettes før en eventuelt kan ta stilling til hva som eventuelt ville være riktig nivå for maksimalsatsene, jf. disse medlemmenes særmerknad ovenfor i avsnitt 9.3.2. *Disse medlemmene* vil også påpeke at en årlig opptjeningsprosent harmonerer best med alleårsopptjening. Disse medlemmene mener videre de maksimale satsene må settes i tråd med hva som er fastsatt for ordninger etter innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven.

10.4 Tillegg for lønn mellom 7,1 og 12 G

I Prop. 199 L (2012–2013) side 28 la Finansdepartementet til grunn at det skulle være mulig i tjenestepensjonsloven å kompensere fullt ut for at folketrygden ikke gir opptjening av alderspensjon for lønn mellom 7,1 og 12 G. I folketrygden er opptjeningsprosenten for lønn inntil 7,1 G fastsatt til 18,1 prosent. Som en naturlig konsekvens av dette ble tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G for tjenestepensjons- og innskuddspensjonsordningen fastsatt til maksimalt 18,1 prosent. Fordelen med å bruke 18,1 prosent i ordninger som er innskuddsbasert i opptjeningsperioden er at prosentatsen er lett gjenkjennelig fra folketrygden. Det skal imidlertid nevnes at et tilleggsinnskudd på 18,1 prosent i en innskuddsbasert pensjonsordning i privat sektor og i folketrygden ikke nødvendigvis er helt sammenlignbare som følge av forskjeller mellom pensjonsgrunnlaget i pensjonsordningen og folketrygden. De helt store utslag vil imidlertid ikke denne forskjellen gi i de aller fleste tilfeller.

I en ytelsesordning vil ikke denne innskuddsprosenten kunne brukes som angivelse av maksimalramme for tilleggspensjon for lønn mellom 7,1 og 12 G, fordi det er årlig pensjonsytelse som skal angis i pensjonsplanen som beregnet pensjonsnivå. En angivelse av maksimal tilleggspensjon for lønn i dette intervallet i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil derfor måtte baseres på en omregning av folketrygdens innskuddsprosent for lønn inntil 7,1 til en årlig pensjonsytelse eller opptjeningsprosent i pensjonsordningen for lønn mellom 7,1 og 12 G. I forarbeidene til ny alderspensjon i folketrygden ble det, blant annet i Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) avsnitt 3.3.3, lagt til grunn at pensjonsbeholdningen etter beregningene skal gi grunnlag for en årlig livsvarig pensjon på 54 prosent av gjennomsnittslønn

inntil 7,1 G etter 40 års opptjeningstid og 67 års alder. Et beregnet innskudd på 18,1 prosent av lønn inntil 7,1 G vil således etter disse beregningene gi en årlig pensjonsopptjening som tilsvarende av 1/40 av 54 prosent eller en årlig opptjeningsprosent på 1,35 prosent (54 prosent/40 år) før levealdersjustering. Legges disse beregningene til grunn vil en tilleggsytelse i form av en årlig pensjonsytelse på 1/40 av en prosentatsats på inntil 54 prosent eller en årlig opptjeningsprosent på 1,35 prosent av lønn mellom 7,1 og 12 G kompensere for bortfallet av opptjening av folketrygd i dette lønnsintervallet. *Banklovkommissjonen* foreslår derfor i lovutkastet § 4a-2 tredje og fjerde at maksimalt tillegg til årlig pensjonsopptjening for lønn mellom 7,1 og 12 G skal beregnes ut fra en maksimal årlig pensjonsopptjening på 1/40 av en prosentatsats på 54 prosent eller en årlig opptjeningsprosent på 1,35 prosent av lønn i dette lønnsintervallet.

I Prop. 42 L (2014–2015) om endringer i tjenestepensjonsloven mv. (uførepensjon) har Finansdepartementet fulgt opp Banklovkommissjonen forslag om at det skal stilles krav om at grunnprosent for lønn inntil 12 G må fastsettes slik at den ikke framstår som uforholdsmessig lav i forhold til den uførepensjon som medlemmer med rett til tilleggskompensasjon for lønn mellom 6 og 12 G vil motta fra pensjonsordningen, jf. lovforslaget § 8-6 annet ledd annet punktum. Bestemmelsen er nærmere drøftet og begrunnet av Banklovkommissjonen i NOU 2013: 12 side 77, og det er der vist til at alle arbeidstakere med rett til uførepensjon skal sikres en reell fordel av at pensjonsordningen omfatter uførepensjon. *Banklovkommissjonen* har vurdert om det er behov for å fastsette et tilsvarende krav til forholdet mellom den enkelte pensjonsplans fastsatte pensjonsytelse for lønn inntil 12 G og tilleggsytelse for lønn mellom 7,1 og 12 G i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Dette er ikke gjort i tjenestepensjonsloven eller innskuddspensjonsloven som også er basert på en oppdeling av fastsettelsen av opptjening av pensjon basert på et grunninnskudd for lønn inntil 12 G og et tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G.

Oppdelingen ved fastsettelse av en pensjonsytelse for lønn inntil 12 G og en tilleggsytelse for lønn mellom 7,1 og 12 G gjør at foretakene i ekstreme tilfeller vil kunne velge en struktur på pensjonsplanen som baserer ytelsen for lønn inntil 12 G på lov om obligatorisk tjenestepensjons minimumskrav samtidig som tilleggsytelsen for lønn mellom 7,1 og 12 G fastsettes i samsvar med maksimalrammen. Høytlønnede arbeidstakere i ord-

ningen vil da opptjene en forholdsmessig langt større ytelse i pensjonsordningen en lavtlønnede. På bakgrunn av at lov om obligatorisk tjenestepensjon fastsetter krav til minimumsopptjening av alderspensjon som dekker alle arbeidstakere, har imidlertid *Banklovkommissjonen* kommet fram til at det ikke er nødvendig å komplisere regelverket med et slikt krav i denne sammenheng. Lov om

obligatorisk tjenestepensjon fastsetter krav til minimumsopptjening av alderspensjon som dekker alle arbeidstakere i en pensjonsordning. Til sammenligning stiller ikke lov om obligatorisk tjenestepensjon krav om at tjenestepensjonsordninger i privat sektor skal sikre arbeidstakerne rett til uførepensjon.

Kapittel 11

Uttak av pensjon

11.1 Innledning

Både foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven ble i 2010 tilpasset folketrygdens bestemmelser om fleksibelt uttak av alderspensjon fra 62 år. Ved utarbeidelsen av tjenestepensjonsloven fulgte man opp disse tilpasningene slik at det i stor grad er samsvar mellom uttaksbestemmelsene i de tre lovene. Siden behovet for å tilpasse seg blant annet folketrygdens prinsipper om fleksibelt uttak av pensjon vil være det samme i en eventuelt ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning, bør tilsvarende bestemmelser anvendes for dette tjenestepensjonsproduktet så langt det er mulig. Som påpekt ovenfor i avsnitt 6.1, tilsier hensynet til begrensning av omfanget av lovgivning og at man unngår en høy grad av parallelle lovbestemmelser, at man så langt som mulig bygger på og ikke gjentar den lovgivning som allerede eksisterer og regulerer dette.

I lovutkastet § 4a-9 er det derfor valgt å gi eksisterende lovbestemmelser om uttak av pensjon i tjenestepensjonsloven §§ 4-9 følgende tilsvarende anvendelse. Som følge av særlige egenskaper knyttet til en ytelsesbasert ordning er det foreslått enkelte særlige tilpasninger i forhold til tjenestepensjonsloven § 4-11 om beregningen av årlige alderspensjonsytelser ved uttak, jf. lovutkastet § 4a-9 annet ledd.

11.2 Flexibelt uttak av pensjon

1) Retten til fleksibelt uttak av alderspensjon i tjenestepensjonsloven innebærer at alderspensjon kan tas ut fra fylte 62 år, jf. tjenestepensjonsloven § 4-9. I lovutkastet § 4a-9 er denne regelen foreslått gitt tilsvarende anvendelse i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Kongen er gitt hjemmel til å fastsette regler med adgang til å ta ut alderspensjon tidligere for særlige grupper arbeidstakere (særaldersgrenser).

Retten til fleksibelt uttak av alderspensjon i private tjenestepensjonsordninger innebærer ikke at

det kan stilles som vilkår at det skal skje et samtidig uttak av alderspensjon fra folketrygden eller at arbeidstakere ikke lenger kan være i arbeid, jf. tjenestepensjonsloven § 4-9 annet ledd.

Det følger av tjenestepensjonsloven § 4-12 (som også er foreslått gitt tilsvarende anvendelse i lovutkastet § 4a-9) at det er opp til det enkelte medlem å bestemme når de vil starte uttaket av alderspensjon etter fylte 62 år. De skal da gi melding om dette til pensjonsinretningen. Imidlertid skal utbetalingen av alderspensjon fra tjenestepensjonsordninger uansett starte når medlemmet har fylt 75 år dersom pensjonsinretningen innen dette tidspunkt ikke har mottatt melding om oppstart av ytelsen. Dette for å unngå at de årlige utbetalinger blir altfor store.

2) Arbeidstakerne kan velge gradert uttak, det vil si at bare en del av den årlige pensjonsytelsen utbetales, jf. tjenestepensjonsloven § 4-12 annet og tredje ledd, jf. lovutkastet § 4a-9. Graden av uttak kan ikke settes lavere enn at den årlige ytelsen tilsvarer om lag 30 prosent av G. Etter gradert uttak er startet kan uttaket når som helst, fram til fylte 75 år, omgjøres til fullt uttak. Endringer i uttaksgraden, annet enn til fullt uttak, kan gjøres ved fylte 67 år og ellers på tidspunkter som skal være fastsatt i pensjonsplanen for ordningen.

Dersom et medlem mottar uførepensjon fra tjenestepensjonsordningen kan medlemmet ikke samtidig ta ut alderspensjon i den utstrekning samlet pensjonsgrad overstiger 100 prosent. Dersom et medlem blir ufør etter at uttak av alderspensjon er startet, reduseres om nødvendig utbetalingen fra alderspensjonsordningen slik at pensjonsgraden samlet ikke overstiger 100 prosent, jf. tjenestepensjonsloven § 4-12 sjette ledd, jf. lovutkastet § 4a-9.

3) Uansett graden av uttak av alderspensjon, vil medlemmet ha krav på fortsatt opptjening av rett til alderspensjon i den grad vedkommende fortsatt jobber, jf. tjenestepensjonsloven § 4-13 som også er gitt tilsvarende anvendelse for en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning i lovutkastet § 4a-9. Ved fullt uttak av alderspensjon innebærer dette at ny pensjonsopptjening skal

omregnes til årlig pensjon på grunnlag av forventet gjenstående levetid ut fra beregningsgrunnlaget i pensjonsinnretningen på omregningstidspunktet. Det omregnede beløp skal legges til årlig pensjonsytelse som allerede er beregnet og under utbetaling.

4) Ved uttak av pensjon vil den opptjente pensjonsytelsen måtte omregnes ut i fra det tidspunkt arbeidstaker velger å ta ut pensjon. Det vil si ut fra arbeidstakers alder på uttakstidspunktet. Dersom det har skjedd endringer i pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag som innebærer endringer i den beregnede og forventede gjenstående levealder for arbeidstakers årskull som ble lagt til grunn ved premieberegningen, skal det også skje en omberegning av årlig pensjonsytelse i forhold til dette, slik som beskrevet ovenfor i avsnitt 9.3.3, jf. lovutkastet § 4a-9 annet ledd. Dersom det ikke har skjedd endringer i forventet gjenstående levealder i det dødelighetsgrunnlag som anvendes på uttakstidspunktet sett i forhold til beregningsgrunnlaget på premieberegningstidspunktet, vil den omberegning av opptjent pensjonsytelse som skjer på utbetalingstidspunktet alene skyldes valget av tidspunkt for uttak av pensjon. Det samme vil gjelde dersom foretaket i samsvar med lovutkastet § 4a-3 tredje ledd har valgt å tegne en forsikringsmessig dekning av virkningene av endringer i forventet gjenstående levealder i beregningsgrunnlaget for sine arbeidstakere, se ovenfor i avsnitt 9.3.3, herunder mindretallets synspunkter på en slik mulighet.

5) For tjenstepensjonsordninger er det i tjenstepensjonsloven § 4-11 første ledd annet punktum lagt til grunn at pensjonsholdningen skal tilføres en forholdsmessig andel av pensjonsordningens reguleringsfond ved uttak av pensjon. Et reguleringsfond vil bygges opp i de pensjonsordninger hvor foretaket i samsvar med adgangen i tjenstepensjonsloven § 4-6 første ledd har påtatt seg en garanti for årlig regulering av pensjonsbeholdningen. Tanken bak dette er at medlemmets pensjonsbeholdning vil ha vært med på å bygge opp en forholdsmessig andel av dette gjennom den avkastning som er oppnådd på midlene i opptjeningsperioden. Lovutkastet § 4a-9 foreslår at denne bestemmelsen skal gjelde tilsvarende for en ny form for ytelsesbasert alderspensjon. I tjenstepensjonsloven § 4-6 femte ledd er Kongen gitt hjemmel til å fastsette regler om øvre grense for størrelsen av reguleringsfondet og at eventuelle overskytende midler skal tilføres pensjonsordningens premiefond. Hjemmelen er fastsatt med tanke på at en høy avkastning over tid kan gi store reguleringsfond som igjen vil kunne gi tilfø-

ring av andeler av reguleringsfond til det enkelte medlem ved uttak av pensjon som gjør at disse blir større enn det man beregningsmessig har forutsatt ved fastsettelse av lovens maksimalrammer. Dagens avkastningsnivå gir foreløpig ikke behov for å fastsette øvre grense for reguleringsfondet i medhold av tjenstepensjonsloven § 4-6 femte ledd. For foretaket vil et stort reguleringsfond gjøre at risikoen for å måtte foreta tilleggsinnbetalinger til pensjonsordningen, eller overføring fra premiefondet, til dekning av den del av årlig regulering som ikke kan dekkes av årlig avkastning eller tilføring fra reguleringsfondet, blir beskjeden.

11.3 Regulering av pensjonsytelsen i utbetalingsperioden

I tjenstepensjonsloven skjer sikring av pensjonsytelsenes realverdi i utbetalingsperioden gjennom bruk av avkastning på midler knyttet til pensjonsytelsen. I tjenstepensjonsloven § 4-14 annet ledd er det fastsatt at pensjoner under utbetaling skal reguleres med årlig avkastning på midlene i pensjonsbeholdningene til medlemmer med alderspensjon under utbetaling. Den årlige avkastning skal brukes til tillegg til medlemmenes pensjonsytelse i de påfølgende år. På samme måte som for pensjonsrettigheter under opptjening, kan foretaket etter tjenstepensjonsloven § 4-14 første ledd påta seg et ansvar for at pensjonsytelsene under utbetaling blir regulert årlig med alminnelig lønnsvekst som deretter fratrekkes 0,75 prosent. Dette er i samsvar med nivået på reguleringen av løpende alderspensjonsytelser i folketrygden. Også reguleringen av løpende pensjonsytelser i tjenstepensjonsloven finansieres av årlig avkastning av midlene i pensjonsholdningen til de medlemmer med alderspensjon under utbetaling. Dersom den årlige avkastning ikke er tilstrekkelig, det vil si at avkastningen er lavere enn alminnelig lønnsvekst og deretter fratrukket 0,75 prosent, skal udekket del finansieres ved overføring av midler fra pensjonsreguleringsfondet. Først deretter vil eventuelt foretaket ha en forpliktelse til å dekke udekket del av pensjonsreguleringen ved overføring fra premiefondet eller innbetaling av midler. Dersom det ett år oppnås negativ avkastning vil pensjonsinnretningen gjennom sin nullgaranti være forpliktet til å dekke reduksjonen av pensjonsmidlene. Foretakets mulige forpliktelse knyttet til reguleringen vil derfor gjelde regulering fra null til alminnelig lønnsvekst og deretter fratrukket 0,75 prosent. Dersom foretaket har

påtatt seg en slik reguleringsplikt utløser det en plikt for regnskapsmessig balanseføring av mulige framtidige pensjonsforpliktelser.

Ovenfor i avsnitt 7.1 er det foreslått at det i en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning innføres en plikt for foretaket til å sikre en årlig regulering av opptjente pensjonsrettigheter i opptjeningstiden, jf. lovutkastet § 4a-6 første ledd. Det kan dermed reises spørsmål om foretaket også burde ha et tilsvarende pliktig ansvar til regulering av pensjonsytelser under

utbetaling. *Banklovkommissjonen* er imidlertid kommet til at det ikke bør innføres noe slikt ansvar for foretaket i en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Regelen om regulering av pensjonsytelser i utbetalingstiden bør være de samme som for tjenestepensjonsordningene, jf. tjenestepensjonsloven § 4-14 som er gitt tilsvarende anvendelse i lovutkastet § 4a-9 første ledd. Det vil dermed være opp til foretaket om de ønsker å påta seg noe ansvar knyttet til årlig regulering av de løpende alderspensjonsytelsene.

Kapittel 12

Likestillingsmessige, administrative og økonomiske konsekvenser

12.1 Hovedpunkter i lovutkastet

Vurderingene av konsekvensene i dette kapitlet er basert på at myndighetene velger å gjennomføre en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning og at denne ordningen i så tilfelle baserer seg på det lovutkastet som er inntatt nedenfor i kapittel 14.

Lovutkastet etablerer en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning som vil være tilpasset hovedprinsippene i folketrygdreformen på samme måte som gjeldende tjenstepensjonslov og innskuddspensjonslov. Den nye formen for ytelsesbasert alderspensjonsordning er utformet med sikte på å være et sideordnet alternativ til tjenstepensjon, innskuddspensjon og eksisterende ytelsesbaserte foretakspensjon. De eksisterende tjenstepensjonsalternativene er plassert i ulike lover. Banklovkommissjonen har imidlertid ikke funnet det riktig å etablere en egen lov for en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. For å unngå mange parallelle bestemmelser i lovgivningen vil det etter Banklovkommissjonens vurdering være mer hensiktsmessig å regulere slike ordninger som en del av eksisterende tjenstepensjonslov. Lovutkastet etablerer derfor et eget kapittel 4a om ytelsesbasert alderspensjon i tjenstepensjonsloven. Innarbeidelsen av et kapittel 4a i loven vil kreve en del mindre justeringer i en del andre bestemmelser i tjenstepensjonsloven for å få en dekkende regulering av et nytt ytelsesbasert pensjonsalternativ. Det vil for øvrig ikke være behov for endringer i andre lover.

Lovutkastet innebærer at årlig opptjening av rett til alderspensjon i pensjonsordningen er basert på det beregnede pensjonsnivå som er angitt i pensjonsordningens pensjonsplan som en prosent av lønn. Dette er et beregnet pensjonsnivå før levealdersjustering. Alleårsopptjening er sikret ved at det fortsatt kan opptjenes rett til pensjon i samsvar med pensjonsplanen selv om man allerede skulle ha opptjent rett til pensjon i 40 år i ord-

ningen. Det er ikke knyttet noen spesiell uttaksalder til opptjeningen av rett til pensjon.

I en ytelsesordning vil forventet levealder være av stor betydning ved beregning av premien som foretaket må betale for å dekke den årlige opptjening av rett til pensjon for den enkelte arbeidstaker. Av denne grunn må et prinsipp om levealdersjustering ikke bare tas hensyn til ved uttak av pensjon, men også på premieberegningstidspunktet. Dette kompliserer et ytelsesbasert alderspensjonsprodukt noe mer enn hva som er tilfelle for pensjonsprodukter som er innskuddsbaserte i opptjenningsperioden. Banklovkommissjonen foreslår i lovutkastet at premien skal beregnes på grunnlag av en årlig pensjonsopptjening for den enkelte arbeidstaker som tar hensyn til de beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak basert på pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag. Pensjonsinnretningene skal deretter basere premieberegningen for sikring av opptjening av den forskutterte levealdersjusterte ytelsen på det til enhver tid gjeldende dynamiske beregningsgrunnlag i pensjonsinnretningen. Arbeidstakerne skal informeres om størrelsen på det forskutterte levealdersjusterte beregnede pensjonsnivå som danner grunnlag for premieberegningen for den enkelte arbeidstaker for opptjening av pensjon det enkelte år. Ved uttak av pensjon vil eventuelle endringer i forventet levealder som framkommer ved forskjeller i pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag på premieberegningstidspunktet og beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet, føre til omberegning av den ytelsen som skal komme til utbetaling. Det er åpnet for at foretaket i avtale med pensjonsinnretningen kan sikre arbeidstakeren mot slik omberegning på uttakstidspunktet ut over den levealdersjustering som er forskuttert på premieberegningstidspunktet gjennom betaling av særskilt premie for dette. Det vises for øvrig til særmerknad fra et mindretall i Banklovkommissjonen på dette punkt ovenfor i avsnitt 9.3.3.

I lovutkastet er det lagt til grunn at avkastning på medlemmenes samlede pensjonskapital skal anvendes til dekning av regulering av opptjent rett til alderspensjon. Årlig regulering skal være i samsvar med alminnelig lønnsvekst beregnet som i folketrygden eller om det fastsettes i pensjonsplanen, i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket. Dersom årets avkastning er lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket skal det tilføres midler fra pensjonsordningens reguleringsfond (som er bygget opp av tidligere års avkastning). Eventuell udekket del av reguleringen etter dette skal dekkes av foretaket. Arbeidstakernes pensjonskapital skal videre årlig tilføres en andel av de midler som er frigjort i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året (beregnet eller faktisk dødelighetsarv). Pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag skal anvendes ved fordeling av disse midlene.

Årlig opptjening av pensjon skal i pensjonsplanen fastsettes som en prosent av lønn. Det skal fastsettes en prosentsats for lønn inntil 12 G. I tillegg kan det fastsettes en tilleggsprosent for lønn mellom 7,1 G og 12 G som kompensasjon for at lønn i dette intervallet ikke gir grunnlag for opptjening av alderspensjon i folketrygden. I lovutkastet er det åpnet for to forskjellige måter å fastsette den årlige opptjening i pensjonsplanen. Årlig opptjening kan enten fastsettes som 1/40 av en prosentsats eller som en årlig opptjeningsprosent av lønn inntil 12 G.

For at høringsinstansene skal ha mulighet til å komme med synspunkter og vurderinger knyttet til maksimalrammer for den prosent av lønn inntil 12 G som kan fastsettes i pensjonsplanen, har *Banklovkommisjonen* valgt ikke endelig å konkludere på dette i lovutkastet. Maksimalrammen i lovutkastet er derfor angitt med hakeparenteser på henholdsvis 14 og 20 prosent ved opptjening basert på 1/40 av en prosentsats av lønn. Angitt som årlig opptjeningsprosent tilsvarer dette 0,35 og 0,50 prosent av lønn. Maksimalgrensen for tilleggsytelse for lønn mellom 7,1 G og 12 G foreslås satt til 54 prosent ved opptjening basert på 1/40 av en prosentsats av lønn eller en årlig opptjeningsprosent på 1,35 prosent av lønn. Dette er ment å svare til folketrygdens årlige opptjening basert på et beregnet innskudd på 18,1 prosent som ikke omfatter lønn over 7,1 G. Det vil være foretaket som innenfor maksimalrammene fastsetter det beregnede pensjonsnivå i den enkelte pensjonsordning.

Det er åpnet for at det kan etableres en tilskuddsordning knyttet til den enkelte pensjons-

ordning som innebærer at arbeidstakerne skal innbetale en årlig premie til pensjonsordningen som en bestemt prosent av lønn inntil 12 G og som tilføres det enkelte medlems pensjonskapital.

Ytelsen skal i utgangspunktet utbetales som en livsvarig ytelse, men det kan i pensjonsplanen fastsettes at den skal være tidsavgrenset og utbetales minst fram til fylte 80 år eller i minimum 10 år ved senere uttak enn 70 år.

Tjenstepensjonsloven §§ 4-9 til 4-15 om uttak av pensjon foreslås gitt tilsvarende anvendelse på en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Dette innebærer blant annet en rett til fleksibelt uttak av pensjon fra 62 år og en oppregulering av ytelsen på grunnlag av avkastning på pensjonskapital knyttet til ytelser under utbetaling. Foretaket kan påta seg et ansvar for en årlig oppregulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst og deretter fratrukket 0,75 prosent.

Det er foretaket som skal dekke kostnader og vederlag ved administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen.

Dersom man ikke gjennomfører en etablering av en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning i privat sektor vil dette ikke ha konsekvenser på kort sikt. Dersom nedgangen i de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene fortsetter, vil imidlertid konsekvensene på lang sikt kunne være at bortimot alle tjenstepensjonsordninger i privat sektor enten vil være ordninger etter tjenstepensjonsloven eller innskuddspensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven. Dette er nærmere drøftet nedenfor i del II av denne utredningen.

12.2 Ikrafttredelse og overgangsregler

Som nevnt ovenfor i avsnitt 12.1 vil en gjennomføring av lovutkastet ikke kreve endringer i andre lover. En eventuell ikrafttredelse av slike regler vil dermed ikke forsinkes som følge av dette. Det er heller ikke hensyn til aktørene i pensjonsmarkedet som er til hinder for en rask ikrafttredelse av lovbestemmelsene dersom man ønsker dette. Det vil være opp til den enkelte pensjonsinnretning om de vil tilby dette produktet. En ikrafttredelse vil kunne skje før pensjonsinnretningene har tatt stilling til dette og eventuelt før de har etablert systemer og produktmeldinger for et slikt produkt.

En ny form for ytelsesbasert alderspensjon vil være en ny pensjonsordning for alle, og arbeidstakere vil ha tidligere opptjening fra ulike typer

pensjonsordninger når de eventuelt blir medlem av en slik pensjonsordning. I NOU 2013: 3 Pensjonslovene og folketrygdreformen III, foreslo Banklovkommisjonen en del overgangsregler for overføring av rettigheter fra foretakspensjonsordninger til ordninger i samsvar med tjenestepensjonsloven. Tanken var da at foretakspensjonsloven skulle oppheves. Finansdepartementet har ikke fulgt opp disse forslagene og foretakspensjonsloven er inntil videre videreført som et alternativ til pensjonsordning i privat sektor, se Prop. 199 L (2012–2013) side 6 til 7. Dette har medført at overgang fra en type pensjonsordning til en annen følger de alminnelige bestemmelser om avvikling og etablering av ny form for pensjonsordning. Det vil si at rettigheter opptjent i tidligere foretakspensjonsordning sikres ved utstedelse av fripolise og at ny pensjonsordning kun vil sikre rettigheter som opptjenes i samsvar med regelverket i den nye pensjonsordningen.

Banklovkommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for å følge andre prinsipper for overgang i forhold til en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Det foreslås derfor ikke i denne utredningen særskilte prinsipper for overgang fra andre typer pensjonsordninger til en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Det vil si at en overgang til denne typen pensjonsordning også vil måtte følge de alminnelige bestemmelser om avvikling i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven, samt reglene om etablering i tjenestepensjonsloven.

12.3 Likestillingsmessige konsekvenser i forhold til kjønn og alder

Forslaget i lovutkastet innebærer at menn og kvinner vil motta så å si samme ytelse gitt at øvrige forhold under opptjening er like. Premieberegningen baseres på pensjonsinnretningens dynamiske beregningsgrunnlag til enhver tid. Dagens dynamiske dødelighetsgrunnlag (K2013) som skal anvendes av pensjonsinnretningene ved utarbeidelse av beregningsgrunnlag og pristariffer, skiller mellom forventet levealder for kvinner og menn som følge av at kvinner statistisk sett lever lenger enn menn. For å kunne oppnå samme pensjonsytelse må det derfor betales en høyere premie for kvinner enn for menn for å dekke utbetaling av en ytelse i den tid en kvinne forventes å leve lenger enn en mann. Dette er den samme løsningen som er gjennomført i tjenestepensjonsloven der like ytelse sikres gjennom en forholds-

messig høyere innbetaling for kvinner enn for menn, jf. tjenestepensjonsloven § 4-2 tredje ledd. En slik forskjell i innskudd og premie er nødvendig så lenge man ikke gjøre bruk av et kjønnsnøytralt beregningsgrunnlag i pensjonsinnretningene.

I forhold til alder vil levealdersjusteringen som foreslås i lovutkastet innebære at yngre arbeidstakere vil måtte jobbe lengre for å få den samme årlige pensjonsytelsen som eldre arbeidstakere. Dette er i samsvar med de prinsipper som folketrygden bygger på. Samtidig er lovutkastet utformet slik at opptjening er basert på den samme årlige opptjeningsbrøk i prosent av lønn uavhengig av når i arbeidskarrieren arbeidstakeren blir medlem av pensjonsordningen. Dette som følge av at lovutkastet er basert på et alleårsprinsipp og at beregnet pensjonsnivå i pensjonsplanen ikke er knyttet til en særskilt opptjeningsalder slik som i foretakspensjonsloven.

12.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

12.4.1 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

Banklovkommisjonen legger til grunn at en eventuell gjennomføring av lovutkastet ikke bør utløse behov for ytterligere ressurser i Finansdepartementet eller Finanstilsynet som forvalter tjenestepensjonsloven. Både Finansdepartementet og Finanstilsynet besitter kompetanse og har bygget opp ressurser til å forvalte pensjonslovene. En ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil ikke i forhold til en løpende forvaltning, innebære noen vesentlig ekstra belastning. Dette blant annet fordi en slik pensjonsordning vil inngå i den samme systematikk og helhet som er etablert i eksisterende tjenestepensjonslov og innskuddspensjonslov.

På samme måte som ved annen ny lovgivning vil myndighetene måtte bruke ressurser på å bygge opp kunnskap hos medarbeidere om regelverket, og det vil kunne kreve ekstra ressurser i starten å dekke informasjonsbehov utenfra. Hvor stort et slikt behov vil bli, vil helt avhenge av om det er interesse hos pensjonsinnretningene for å tilby et slikt produkt og antallet foretak som vil vurdere om de skal velge en slik form for pensjonsordning.

Lovutkastet baserer seg på de generelle forskriftshjemler som allerede ligger i tjenestepensjonsloven. I tillegg er det i lovutkastet tatt inn forskriftshjemmel blant annet knyttet til nærmere

regler for premieberegning, herunder beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak på opptjeningen av retten til pensjon for den enkelte arbeidstaker. Til dette skal bemerkes at premieberegning i forhold til det enkelte pensjonsprodukt vil være den enkelte pensjonsinrettings ansvar og premieberegningen skal skje i samsvar med meldinger om beregningsgrunnlag og produkter som er sendt Finanstilsynet. Dersom myndighetene ønsker å sette nærmere rammer for blant annet fastsettelse av de beregnede virkningene av forventet levealdersjustering ved uttak på årlig opptjening for arbeidstakerne, vil dette måtte skje ved fastsettelse av forskriftsbestemmelser.

Når det gjelder virkninger i forhold til skatteproveny vises det til avsnitt 9.2 ovenfor, der det blant annet er lagt til grunn at de konkrete provenymessige virkninger av innføring av en eventuell ny type pensjonsordning og regelverket for dette, vil være helt avhengig av hvilke og hvor mange foretak som eventuelt skulle velge å etablere en ny type ytelsesbasert pensjonsordning. De provenymessige virkninger vil også avhenge av hvilket konkrete pensjonsnivå som velges i den enkelte pensjonsordning. På denne bakgrunn vil ikke *Banklovkommisjonen* kunne tallfeste de mulige provenymessige virkninger av en eventuell ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning.

12.4.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for pensjonsinretningene

Selv om en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning skulle bli vedtatt og gjennomført, er det uklart på nåværende tidspunkt om det er pensjonsinretninger som, i hvert fall på kort sikt, vil velge å tilby dette produktet. Sannsynligvis vil de aller fleste pensjonsinretninger avvente noe med hensyn til om det er foretak som vil være interessert i å tegne et slikt produkt før de bruker tid og ressurser på å utvikle et slikt produkt, herunder særlig de datasystemer som er nødvendig for å kunne markedsføre og selge et slikt produkt. Til sammenligning har det tatt tid før pensjonsinretninger har utviklet produkter i samsvar med tjenstepensjonsloven, men disse er nå på vei ut i markedet, se ovenfor i avsnitt 4.3.6.

Dersom pensjonsinretninger velger å starte arbeidet med å utvikle et produkt i samsvar med lovutkastet, vil dette blant annet kreve kompetanseoppbygging internt i pensjonsinretningen, utvikling av datasystemer tilpasset premiebereg-

ning og beregning av virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak på årlig opptjening for den enkelte arbeidstaker, samt systemer for overholdelse av plikten til å gi arbeidstakere melding vedrørende den pensjonsytelsen som den årlige premieberegning baserer seg på for den enkelte arbeidstaker, jf. lovutkastet § 4a-4 første ledd annet punktum.

De må også vurdere og eventuelt utarbeide et produkt for eventuell overtakelse av levealdersrisiko knyttet til endring av forventet levealder fra premieberegning til uttak, jf. lovutkastet § 4a-3 tredje ledd. Etter det Banklovkommisjonen kjenner til, tilbyr ingen pensjonsinretninger i Norge en slik risikodekning per i dag.

Pensjonsinretningene og livsforsikringsbransjen har fulgt og deltatt i prosessen med utarbeidelse av denne utredningen. De har således god kjennskap til det lovutkastet som framkommer i kapittel 14 nedenfor. Det at mange pensjonsinretninger mener at det ikke er behov for et slikt alderspensjonsprodukt i markedet i dag, gjør nok at de er, og har vært, mer avventende med å vurdere og forberede muligheter for utforming av produkt i samsvar med lovutkastet enn det som kanskje har vært tilfelle ved tidligere utredninger om pensjon i privat sektor.

12.4.3 Økonomiske og administrative konsekvenser for foretakene

På samme måte som for pensjonsinretningene er det høyest uklart om det vil være foretak som vil ønske å tegne dette produktet dersom det skulle bli gjennomført i lov. For foretak som i dag har foretakspensjonsordninger og som i framtiden vil se det som en fordel å kunne opprettholde en ytelsesordning for sine ansatte, vil et slikt produkt kunne være interessant. Dette blant annet fordi en ytelsesordning tilpasset prinsippene i ny folketrygd vil kunne ha gjenkjennende faktorer i forhold den ordning de har i dag. For foretak med ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger vil en overgang til en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning, kunne ha en kostnadsbesparende effekt fordi den nye ordningen ikke vil være basert på sluttlønn slik som foretakspensjonsordningene er i dag. Arbeidstakerne vil videre bære en større del av risikoen knyttet til utvikling av levealder. Foretaket vil dermed ikke måtte dekke en økende premie for stadig yngre arbeidstakere for å sikre det samme beregnede pensjonsnivå slik som de eventuelt vil måtte gjøre i en foretakspensjonsordning.

En ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil blant annet som følge av foretakets

ansvar for regulering av opptjent rett til alderspensjon, utløse at balanseføringskrav knyttet til framtidige pensjonsforpliktelser for foretaket. Beløpsmessig vil dette kravet være beskjedent som følge av at ansvaret er knyttet til regulering som ikke kan dekkes av årlig avkastning og eventuelt ved overføringer fra reguleringsfondet.

Foretakenes organisasjoner har deltatt i Banklovkommisjonens arbeid med utarbeidelse av denne utredningen. De har således et godt grunnlag for å kunne informere sine medlemmer om hva dette lovutkastet innebærer.

12.4.4 Økonomiske konsekvenser for arbeidstakerne

Ytelsesordninger har tradisjonelt vært vurdert som gode ordninger for arbeidstakerne, men selvfølgelig avhengig av den enkelte pensjonsordnings beregnede pensjonsnivå. En ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil som følge av blant annet tilpasninger til hovedprinsipper i folketrygdreformen, ha til dels en helt annen risikofordeling enn dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger knyttet til levealderisiko og oppregulering av ytelser i opptjeningsperioden. Det vil derfor være viktig for arbeidstakerne å kunne skaffe seg informasjon om forskjellene mellom lovutkastet og dagens ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Dette blant annet for å

kunne gjøre en innsats i forhold til foretakene og pensjonsinnretningene med hensyn til at de ønsker en ytelsesbasert alderspensjonsordning også i framtiden. For arbeidstakerorganisasjonene vil det kreve ressurser å utarbeide informasjon som kan imøtekomme slike behov.

De vesentlige forskjeller mellom ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil ligge i gjennomføring av levealderjustering og regulering basert på alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket finansiert først og fremst ved tilføring av avkastning til medlemmenes pensjonskapital i stedet for en regulering basert på individuell lønnsutvikling finansiert ved reguleringspremie fra foretaket. Gjennom bruk av alleårsprinsippet og årlig opptjening av rett til alderspensjon basert på 1/40 av en prosent av lønn eller en årlig opptjeningsprosent av lønn, vil den nye formen for ytelsesbasert alderspensjon være bedre tilpasset den økte mobiliteten i arbeidsmarkedet. Fratrådte arbeidstakers rettigheter som sikres ved utstedelse av pensjonsbevis, blant annet basert på pensjonsinnretningenes nullgaranti, vil også ha en betydelig større avkastningsevne og dermed grunnlag for oppregulering enn det som er tilfelle for dagens fripoliser knyttet til opptjente rettigheter i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger.

Kapittel 13

Merknader til de enkelte bestemmelser

13.1 Merknader til de enkelte bestemmelser i kapittel 4a

Til kapittel 4a. Ytelsesbasert alderspensjon

Til del I. Alminnelige regler

Systematikken i kapittel 4a følger langt på vei systematikken i tjenstepensjonsloven kapittel 4 med alminnelige regler (del I) først, og deretter regler om pensjonsopptjening, kostnader og risikopremier (del II) og endelig regler om uttak av alderspensjon mv (del III). Den tematiske oppdelingen i paragrafene følger også kapittel 4 så langt de passer.

Når det gjelder tjenstepensjonsloven kapittel 4 del IV Pensjonsordning med tidsavgrenset alderspensjon og del V Tilskudd fra arbeidstakere er disse gitt tilsvarende anvendelse for ytelsesbaserte alderspensjonsordninger etter lovutkastet kapittel 4a, jf. lovutkastet § 4a-9. I lovutkastet § 4a-9 er det gitt enkelte særskilte tilpasninger av disse bestemmelsene for at de skal passe en ytelsesbasert alderspensjonsordning. Det vises til merknader til lovutkastet § 4a-9 nedenfor i dette avsnittet.

Til § 4a-1. Retten til alderspensjon

Første ledd bygger på tilsvarende bestemmelse i tjenstepensjonsloven § 4-1. I motsetning til ved en innskuddsbasert alderspensjonsordning etter tjenstepensjonsloven der rett til alderspensjon skjer ved oppbygging av en pensjonsbeholdning, vil det være årlig rett til en alderspensjonsytelse som oppføres i en ytelsesbasert alderspensjonsordning. Den årlige alderspensjonen vil framgå av pensjonsplanen, jf. lovutkastet § 4a-2. Nærmere regler om årlig opptjening er tatt inn i lovutkastet § 4a-4.

Annet ledd fastsetter på tilsvarende måte som tjenstepensjonsloven § 4-1 annet punktum at rettighetene som oppføres i en ytelsesbasert alderspensjonsordning faller bort ved medlemmets død. Det vil si at arvinger til et avdød medlem verken

vil ha arverett til retten til alderspensjon eller til pensjonskapitalen som er oppbygd i pensjonsordningen til dekning av denne retten. Pensjonskapitalen vil i stedet inngå i forsikringskollektivets dødelighetsarv, se kommentarene nedenfor til lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav c. Når det gjelder et medlems død etter uttak av alderspensjon, er det pensjonsinnretningen som har risiko og økonomisk ansvar for eventuelt avvik mellom faktisk utbetalingstid og beregnet utbetalingstid. Resultatet inngår som en del av risikoresultatet til pensjonsinnretningen.

Det vises for øvrig til avsnittene 7.1 og 9.6 ovenfor.

Til § 4a-2. Krav til pensjonsplanen

Lovutkastet § 4a-2 regulerer det samme emnet som tjenstepensjonsloven § 4-2. Imidlertid er § 4a-2 mer omfattende blant annet fordi maksimalrammene for den årlige rett til alderspensjon som kan fastsettes i pensjonsplanen er inntatt i tredje og fjerde ledd. Paragrafen omfatter de mest sentrale krav til en pensjonsplan i en ytelsesbasert alderspensjonsordning. I tillegg til de forhold som er nevnt i lovutkastet § 4a-2 vil pensjonsplanen eventuelt måtte inneholde bestemmelser om at alderspensjon skal utbetales i en tidsavgrenset periode i samsvar med lovutkastet § 4a-9 første ledd, jf. tjenstepensjonsloven § 4-16, og bestemmelser om eventuelt tilskudd fra arbeidstakerne, jf. lovutkastet § 4a-9 tredje ledd. Det vises til merknader til lovutkastet § 4a-9 nedenfor.

Pensjonsplanen inngår som en del av regelverket for pensjonsordningen, jf. lovutkastet § 1-2 bokstavene j og l og § 2-3 (som gjør enkelte endringer i gjeldende bestemmelser i tjenstepensjonsloven § 1-2 og § 2-3). Se nedenfor i avsnitt 13.2.

Første ledd første punktum lister opp hvilke forhold som pensjonsplanen i den enkelte pensjonsordning må regulere. Vilkårene for rett til årlig pensjon vil blant annet gjelde kravene til stillingens størrelse, alderskrav mv, jf. tjenstepensjonsloven § 3-1. Når det gjelder regler for beregning

av årlig pensjonsopptjening vises det til kommentarene nedenfor til tredje og fjerde ledd og til lovutkastet § 4a-4. Premieberegningen er nærmere regulert i lovutkastet § 4a-3. Oppbygging av pensjonskapital er nærmere regulert i lovutkastet § 4a-5. Når det gjelder utbetaling og uttaket av pensjon er dette nærmere regulert i lovutkastet § 4a-9 som gir en rekke av de gjeldende bestemmelsene i tjenstepensjonsloven om uttak av pensjon, tilsvarende anvendelse.

Første ledd annet punktum gir tjenstepensjonsloven § 4-4 tilsvarende anvendelse på ytelsesbaserte alderspensjonsordninger. Det vil si at de samme krav til saksbehandling ved, og skranker for, endring av pensjonsplanen, vil gjelde for disse ordningene som for innskuddsbaserte ordninger. Det sentrale her er at en endring av pensjonsplanen bare kan skje i forhold til framtidig pensjonsopptjening. Det er ikke adgang til å endre pensjonsplanen og beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen slik at det medfører reduksjon av medlemmenes allerede opptjente rett til pensjon på tidspunktet for endringen. Tjenstepensjonsloven § 4-4 svarer innholdsmessig til tilsvarende regler i foretakspensjonsloven § 5-8, jf. § 2-4, og innskuddspensjonsloven § 5-1 fjerde ledd, jf. § 2-5.

Annet ledd første punktum gjennomfører et alleårsprinsipp ved at medlemmet skal opptjene sin rett til alderspensjon i alle år det er medlem av pensjonsordningen fram til fylte 75 år. Det vises til avsnitt 7.3 ovenfor. En tilsvarende bestemmelse mangler i gjeldende tjenstepensjonslov der grensen for opptjening på 75 år bare framgår indirekte av § 4-12 der det legges til grunn at alderspensjon skal komme til utbetaling ved fylte 75 år om den ikke er tatt ut på et tidligere tidspunkt. *Banklovkommisjonen* er av den oppfatning at det er hensiktsmessig at grensen på 75 år for opptjening av pensjon framgår klart i lovteksten.

Annet ledd annet punktum fastsetter grunnlaget for beregningen av retten til alderspensjon og gir bestemmelsene om beregning av lønn i tjenstepensjonsloven § 4-3 tilsvarende anvendelse. Dette bringer reglene om fastsettelse av beregningsgrunnlaget for opptjening av rettigheter i både foretakspensjonsloven, tjenstepensjonsloven og innskuddspensjonsloven praktisk sett på linje selv om det brukes noe ulik ordlyd i de ulike lovene på dette punkt, se foretakspensjonsloven § 5-4 og innskuddspensjonsloven § 5-5. Gjennom praksis over lengre tid har pensjonsinnretningene funnet løsninger på en rekke avgrensningsspørsmål knyttet til pensjonsgrunnlaget og det er derfor praktisk at en ny type pensjonsordning kan baseres på tidligere praksis der dette er mulig.

Lønnsbegrepet i pensjonslovene avviker fra beregningsgrunnlaget for opptjening i folketrygden. Det vises til beskrivelsen av dette i avsnitt 10.1 ovenfor.

Tredje og fjerde ledd fastsetter etter sin ordlyd hvordan årlig opptjening av rett til alderspensjon kan angis i en pensjonsplan for en ytelsesbasert alderspensjonsordning. I tillegg fastsettes det maksimalgrenser for hvilken pensjonsopptjening som medlemmene kan sikres i en slik pensjonsordning. Dette innebærer for det første at det settes grenser for hvor høy lønn som kan gi grunnlag for opptjening av rett til alderspensjon. Det kan ikke opptjenes rett til pensjon for lønn over 12 G. Dette er samme grense som i tjenstepensjonsloven § 4-2 annet ledd, foretakspensjonsloven § 5-7 og innskuddspensjonsloven § 5-5 første ledd annet punktum, samt i offentlig tjenstepensjon. Opptjening av pensjon for lønn ut over 12 G faller utenfor loven. Det vises til avsnitt 10.1 ovenfor. For det andre fastsetter tredje og fjerde ledd maksimalrammer for hvor høy årlig opptjening en pensjonsordning kan sikre arbeidstakerne. De nedre grensene for årlig opptjening av rett til alderspensjon følger av lov om obligatorisk tjenstepensjon §§ 4 og 5. Tredje og fjerde ledd utgjør likestilte alternativer for hvordan retten til årlig opptjening av pensjon kan fastsettes i pensjonsplanen. Begge alternativene er videre basert på at det skal fastsettes et beløp i form av en prosentsats for lønn inntil 12 G og eventuelt en tilleggssats for lønn mellom 7,1 og 12 G for alle medlemmer. Dette innebærer at opptjeningen skal være lik for alle medlemmer i forhold til lønn og at det ikke kan skilles ut grupper av arbeidstakere som får rett til en høyere opptjening i forhold til lønn.

Folketrygdens opptjeningsregler i folketrygdloven kapittel 20 gir alderspensjonsopptjening for lønn inntil 7,1 G. For inntekter inntil 7,1 G vil dermed alderspensjon fra tjenstepensjonsordning utgjøre et tillegg til den pensjon som er opptjent i folketrygden. Siden folketrygden ikke vil gi noen pensjonsopptjening for lønn mellom 7,1 og 12 G vil tjenstepensjonsordningen eventuelt være alene om å sikre alderspensjon for denne delen av lønnen. På denne bakgrunn er det ved fastsettelse av maksimalrammene i tjenstepensjonsloven valgt å anvende en prosentsats for lønn inntil 12 G og en mulig tilleggssats for lønn mellom 7,1 og 12 G. Det er opp til det enkelte foretak om de ønsker å benytte muligheten til å fastsette en tilleggssopptjening for lønn mellom 7,1 og 12 G som helt eller delvis kan kompensere for at det ikke opptjenes rett til alderspensjon fra folketrygden for lønn over 7,1 G. Det er ingen nedre grense for størrel-

sen på en slik tilleggsopptjening. Dette er det samme systemet som i gjeldende bestemmelser om innskuddspremie i tjenestepensjonsloven § 4-2 annet ledd. Det vises til nærmere omtale ovenfor i avsnitt 10.1.

Alternativet i *tredje ledd* baserer seg på at pensjonsplanen skal fastsette at retten til alderspensjon opptjenes som 1/40 av en fastsatt proSENTSATS av lønn. Når det gjelder bruken av 1/40 som grunnlag for den årlige pensjonsopptjening vises det til avsnitt 7.3 ovenfor og særmerknader inntatt der. Bestemmelsen er ikke til hinder for at man kan opptjene rett til pensjon i mer enn 40 år, det vil si mer enn 40/40 deler.

Når det gjelder maksimalrammen for den proSENTSATS som kan fastsettes i en pensjonsplan har Banklovkommissjonen valgt ikke å ta stilling til et nøyaktig tall for dette. Bakgrunnen for dette er nærmere beskrevet ovenfor i avsnitt 10.3. De alternative proSENTSATSene av lønn som framgår i hakeparentes i lovutkastet er beregnet på grunnlag av hva en samlet pensjon fra folketrygden og en ytelsesbasert alderspensjonsordning kan bli. Det vises til drøftelsene ovenfor i avsnitt 10.3 med særmerknader hva gjelder proSENTSATSene for lønn inntil 12 G, og til avsnitt 10.4 hva gjelder tilleggsproSENTSATSen for lønn mellom 7,1 og 12 G. Det vises også til avsnitt 10.2 og særmerknader inntatt der. På samme måte som i tjenestepensjonsloven og foretakspensjonsloven skiller ikke maksimalrammene mellom ordninger med livsvarige ytelser og ordninger med tidsavgrensede ytelser, jf. lovutkastet § 4a-9, jf. tjenestepensjonsloven § 4-16.

Alternativet i *fjerde ledd* fastsetter en årlig opptjeningsproSENT i proSENT av lønn beregnet på grunnlag av de proSENTSATSene som framgår av tredje ledd og en beregnet opptjeningsperiode på minst 40 år. Dette gir proSENTSATSene 0,35 eller 0,50 proSENT (14/40 år og 20/40 år) for lønn inntil 12 G som maksimalgrense for hvor stor årlig opptjening man kan fastsette i en pensjonsplan i samsvar med lovutkastet. TilleggsproSENTSATSen i fjerde ledd er beregnet på samme måte til 1,35 proSENT (54/40 år) i årlig opptjeningsproSENT. Det vises til avsnittene 10.3 med særmerknader og 10.4 ovenfor. Et endelig lovforslag må eventuelt ta stilling til hvilken proSENTSATS som skal brukes i stedet for hakeparentesene i lovutkastet.

Av lovutkastet § 4a-6 framgår det at medlemmenes opptjente rett til alderspensjon skal reguleres årlig i opptjeningsperioden enten i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket. Foretaket er gitt et ansvar for å sikre en slik regu-

lering, se ovenfor i avsnitt 7.1. *Femte ledd* fastsetter at det skal framgå av pensjonsplanen hvilken regulering som skal skje i den enkelte pensjonsordning. I medhold av lovutkastet § 4a-9, jf. tjenestepensjonsloven § 4-14, kan det også fastsettes bestemmelser om regulering av pensjoner under utbetaling. Disse bestemmelsene skal i så tilfelle også framgå av pensjonsplanen. Det vises til avsnitt 9.7 ovenfor.

I medhold av *sjettede ledd* kan Kongen gi forskrifter som fraviker rammene i § 4a-2 for stillinger med rett til uttak av alderspensjon før fylte 62 år. I slike stillinger kan det være vanskelig for arbeidstakerne å bli stående i arbeid lenger for å kompensere for utvikling i levetid og de særskilte aldersgrensene for stillingen kan gi en særlig lang utbetalingstid.

Til § 4a-3. Premieberegning. Beregningsgrunnlag

Paragrafen angir en del hovedlinjer som premieberegning i en pensjonsordning etter lovutkastet skal basere seg på. Paragrafen må ikke oppfattes som en uttømmende regulering av premieberegning og beregningsgrunnlag i en ytelsesbasert alderspensjonsordning. Det vises til nærmere omtale ovenfor i kapitlene 8 og 9 med særmerknader.

Første ledd første punktum fastsetter at årlig premie skal beregnes etter en premietariff som er i samsvar med det beregningsgrunnlag som til enhver tid er meddelt Finanstilsynet. Av forsikringsvirksomhetsloven § 3-3 endret i finansforetaksloven av 10. april 2015 nr. 17, følger det at pensjonsinnretningene skal ha pristariffer for beregning av premie for alle sine produkter. Disse skal benyttes ved beregning av premier i de enkelte tilfeller, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 3-5 endret ved finansforetaksloven 10. april 2015 nr. 17. Det følger videre av forsikringsvirksomhetsloven § 3-6 endret ved finansforetaksloven 10. april 2015 nr. 17, at pensjonsinnretningene skal gi Finanstilsynet melding om pristariffer og prinsippene for utformingen av tariffen (som blant annet vil omfatte det beregningsgrunnlag som anvendes i pristarifene). Formuleringene i lovutkastet første ledd første punktum er noe mer spisset mot produktet ytelsesbasert alderspensjonsordning enn forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser, men innebærer i praksis ikke andre krav enn det som følger av de nevnte bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven. Det vises til avsnitt 9.3.1 ovenfor.

I *annet punktum* framgår det at dynamisk dødelighetsgrunnlag skal være en del av bereg-

ningsgrunnlaget. Det kan ikke anvendes et statistisk dødelighetsgrunnlag slik som var vanlig tidligere. Dette er i samsvar med hva Finanstilsynet har lagt til grunn i sitt likelydende brev av 8. mars 2013 til alle livsforsikringsselskaper og pensjonskasser, se ovenfor i avsnittene 4.2.2.3 og 4.2.2.4. For å unngå eventuell tvil framgår det videre av *tredje punktum* at Finanstilsynet kan stille nærmere krav til det beregningsgrunnlag som pensjonsinnretningene benytter.

Når det gjelder mer spesifikke krav knyttet til beregning av årlig premie for en ny form for ytelsesbasert alderspensjon, angir *annet ledd* tre hovedprinsipper. Av *bokstav a* framgår det at premieberegning skal baseres på en årlig opptjening av rett til pensjon som for den enkelte arbeidstaker tar hensyn til de beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak. De beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak vil blant annet bero på om ytelsene i pensjonsordningen er livsvarige eller tidsavgrensede, jf. lovutkastet § 4a-9, jf. tjenestepensjonsloven § 4-16. Det er således ikke årlig opptjening etter pensjonsplanen som skal anvendes ved beregningen av årlig premie, men en opptjening som kan beskrives som levealdersjustert. Det vises til den nærmere omtalen ovenfor i avsnittene 9.3.1 og 9.3.2.

Statistisk sett lever kvinner noe lenger enn menn. Forventet levealder for en kvinne er derfor lenger enn for menn og dermed blir også beregnet utbetalingstid lenger. For å sikre kvinner og menn samme størrelse på den årlige pensjonsytelse må det derfor gjennom premiebetaling bygges opp en større pensjonskapital til dekning av pensjonsytelsen i den beregnede utbetalingstiden for kvinner enn for menn. De beregningsgrunnlag som pensjonsinnretningene anvender ved premieberegning tar hensyn til dette slik at premien for en kvinne vil være noe høyere enn for en mann gitt like forutsetninger for premieberegningen. For å sikre at det skjer en premiebetaling som sikrer kvinner den samme pensjonsytelsen som menn, er det i *annet ledd bokstav b* fastsatt at det skal beregnes en høyere årlig premie for kvinner enn for menn. Det vises til avsnitt 9.5 ovenfor.

I lovutkastet § 4a-1 annet ledd er det fastsatt at retten til opptjent alderspensjon faller bort ved medlemmets død. Dette vil føre til at når medlemmer dør før utbetaling er påbegynt eller før pensjonskapitalen er fullt utbetalt i form av løpende pensjon, vil det bli frigjort en del midler i pensjonsinnretningen (såkalt dødelighetsarv). Etter § 4a-5 annet ledd skal denne frigjorte kapitalen årlig tilføres pensjonskapitalen til de andre med-

lemmene av pensjonsordninger i forsikringskollektivet. Ved premieberegning skal det etter *annet ledd bokstav c* tas hensyn til dette. Banklovkommissjonen har ikke tatt stilling til om at det er faktisk eller beregnet dødelighetsarv som skal tilføres pensjonskapitalen og om bruk av eventuell beregnet dødelighetsarv skal medføre en lavere premie for foretakene, slik at pensjonsinnretningene ved premieberegning forplikter seg til å tilføre pensjonskapitalen midler i samsvar med beregnet dødelighetsarv hvert år. Det vises til hakeparenteser i lovutkastet §§ 4a-3 annet ledd bokstav c og 4a-5 annet ledd, samt avsnitt 9.6 ovenfor.

Opptjeningen i lovutkastet § 4a-2 er basert på en årlig opptjening av pensjon og forutsetter ingen bestemt uttaksalder. Ved uttak vil derfor årlig pensjonsytelse måtte omberegnes i forhold til det enkelte medlems valg av uttakstidspunkt og den oppbygde pensjonskapital. I samsvar med gjeldende bestemmelser i tjenestepensjonsloven § 4-11 første ledd og foretakspensjonsloven § 5-7c første ledd er det i *tredje ledd første punktum*, jf. § 4a-9 annet ledd, lagt til grunn at omberegningen skal skje i samsvar med pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag på uttakstidspunktet. Dette vil også innebære at det for det enkelte medlem vil skje en omberegning av pensjonsytelsen i forhold til eventuelle endringer i beregningsgrunnlaget som kan ha skjedd i tiden mellom tidspunktet for premieberegning og uttaket av pensjon. I *tredje ledd annet punktum* er det åpnet for at foretaket og pensjonsinnretningen kan inngå særskilt avtale som innebærer at pensjonsinnretningen skal bære ansvaret for slike endringer i beregningsgrunnlaget. Foretaket skal da betale en særskilt premie for dette. Det vises til avsnitt 9.3.3 med særmerknader ovenfor.

Som nevnt innledningsvis i merknadene til lovutkastet § 4a-3 fastsettes det her bare hovedlinjer. Det kan derfor bli behov for forskrifter som utfyller disse hovedlinjene. En slik forskriftshjemmel er inntatt i *fjerde ledd*.

Til del II. Pensjonsopptjening. Kostnader og risikopremier

Til § 4a-4. Levealdersjustert årlig pensjonsopptjening

Første ledd første punktum angir hvordan levealdersjusteringen av årlig opptjening slår ut for det enkelte medlem. Pensjonsplanens angitte rett til pensjon skal omberegnes slik at opptjeningen tar hensyn til de beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak av pensjon for det enkelte medlem. Det er retten til denne levealdersjusterte opptjeningen som det enkelte

medlem vil ha hvert år. Grunnlaget for de beregnede virkninger av forventet levealdersjustering ved uttak vil være pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag til enhver tid. Det vises til kapittel 8 ovenfor.

Pensjonsinnretningene er i *første ledd annet punktum* pålagt en informasjonsplikt til de enkelte medlemmer som innebærer at det skal sendes en melding til den enkelte om hva den levealdersjusterte årlige opptjening vil bli for vedkommende. Det vises til avsnitt 9.4 ovenfor.

Retten til årlig opptjening etter første ledd gjelder alle medlemmer som har stilling i foretaket. Retten til opptjening gjelder også medlemmer som har tatt ut alderspensjon, men som fortsetter i stilling i foretaket, jf. *annet ledd*. Så lenge man har rett til årlig opptjening, og i samme forhold som faktisk opptjening, skal det skje en oppregulering i samsvar med lovutkastet § 4a-6. Det vises til avsnitt 7.3 ovenfor.

I en innskuddsbasert tjenstepensjonsordning etter tjenstepensjonsloven kapittel 4 vil arbeidstakers opparbeidede rett til enhver tid svare til pensjonsbeholdningen. I en ytelsesbasert alderspensjonsordning vil arbeidstakers samlede rett til pensjon utgjøre summen av årlig pensjonsopptjening som arbeidstaker har hatt etter første ledd, supplert av lovutkastet § 4a-5 om oppbygging av pensjonskapital og reglene om regulering av opptjente pensjon i lovutkastet § 4a-6, jf. *tredje ledd*. Når det gjelder grensen for opptjening på 75 år vises det til merknadene ovenfor til lovutkastet § 4a-2 annet ledd første punktum.

Til § 4a-5. Oppbygging av pensjonskapital

En arbeidstakers rettigheter i pensjonsordningen til enhver tid vil være basert på den rett til pensjon som vedkommende etter pensjonsplanen har opptjent. Parallelt med opptjeningen av pensjon vil det skje en oppbygging av pensjonskapital knyttet til den enkelte arbeidstaker i pensjonsordningen. Hoveddelen av denne pensjonskapitalen vil være bygd opp av sparedelen av årlig premie, jf. *første ledd første punktum*. Det vises for øvrig til avsnitt 7.1 punkt 2) ovenfor.

En ytelsesbasert alderspensjonsordning etter lovutkastet her skal være tilknyttet innskuddsfri-tak ved uførhet, jf. lov om obligatorisk tjenstepensjon § 4 annet ledd, jf. § 5 første ledd. Dette er en forsikringsytelse som foretaket betaler særskilt risikopremie for. Blir medlemmet ufør, utløses forsikringen i henhold til uføregraden. Pensjonsinnretningen må da årlig tilføre pensjonskapitalen en premie som svarer til medlemmets

opptjening av rett til alderspensjon basert på lønnen på uføretidspunktet, det vil si som om medlemmet ikke hadde blitt ufør, jf. *første ledd annet punktum*.

Hovedlinjene for premieberegning i lovutkastet § 4a-3 tredje ledd bokstav c fastsetter at premien skal beregnes under forutsetning av at pensjonskapitalen vil bli tilført en andel av enten faktisk dødelighetsarv eller beregnet dødelighetsarv. Som en konsekvens av dette fastsettes det i *annet ledd første punktum* at pensjonskapitalen hvert år enten skal tilføres en andel av faktisk dødelighetsarv eller midler som tilsvare den beregnede dødelighetsarv som det etter § 4a-3 tredje ledd bokstav c er forutsatt skal tilføres pensjonskapitalen i opptjeningstiden. Det vises til avsnitt 9.6 og merknader til § 4a-3 tredje ledd bokstav c ovenfor.

Annet ledd annet punktum fastsetter at fordelingen av tilført dødelighetsarv mellom arbeidstakerne i en pensjonsordning skal skje i samsvar med pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag. Det vises til tilsvarende bestemmelse i tjenstepensjonsloven § 4-5 annet ledd annet punktum og drøftelsene av dette i Prop. 199 L (2012–2013) avsnitt 4.5.5.

Siden foretaket etter lovutkastet § 4a-6 har et ansvar for å sikre en årlig regulering av medlemmenes opptjente rett til alderspensjon i samsvar med § 4a-4, skal pensjonskapitalen hvert år tilføres midler som er tilstrekkelig til å dekke den regulering som framgår av pensjonsplanen, jf. *tredje ledd*.

Til § 4a-6. Årlig regulering av opptjent pensjon

Av *første ledd* følger det at det skal skje en årlig oppregulering av medlemmenes opptjente rett til alderspensjon i opptjeningsperioden. Det skal fastsettes i pensjonsplanen, jf. lovutkastet § 4a-2 femte ledd, om reguleringen skal skje i samsvar med alminnelig lønnsvekst eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutviklingen i foretaket. Dette innebærer at lønnsreguleringen skal skje etter samme prinsipp og samme prosent for alle medlemmene. Dersom det velges en regulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst skal denne beregnes på samme måte som for folketrygden, jf. folketrygden §§ 20-4 siste ledd og 20-18. Dette vil innebære en verdisikring av ytelsene på linje med alderspensjonen i folketrygden. Det vises til avsnitt 7.1 ovenfor som også omfatter særmerknader vedrørende mulighet for regulering i samsvar med individuell lønnsutvikling i stedet for regulering basert på gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket.

Reguleringen av pensjonsbeholdningen etter første ledd gjelder for pensjon under opptjening så lenge medlemmer har stilling i foretaket. For medlemmer som har fratrudd og ikke lenger arbeider i foretaket, vil foretakets reguleringsansvar etter første ledd opphøre, jf. *annet ledd første punktum*. Etter slik fratreden vil pensjonsbeholdningen til medlemmet bli regulert med utgangspunkt i årlig avkastning av pensjonskapitalen, jf. § 6-8 tredje ledd annet punktum. Også ved uttak av full pensjon vil foretakets reguleringsansvar etter første ledd opphøre. Ved delvis uttak av pensjon og fortsatt stilling i foretaket skal den del av medlemmets opptjente rett til alderspensjon som ikke er omregnet til alderspensjonsytelse reguleres, jf. *annet punktum*.

Midler til å dekke regulering skal finansieres ved den årlige avkastning på de midler som er knyttet til medlemmenes pensjonskapital, jf. *tredje ledd første punktum*. Dersom avkastningen er høyere enn nødvendig for å dekke reguleringen i samsvar med pensjonsplanen, skal det overskytende tilføres et reguleringsfond tilknyttet pensjonsordningen, jf. *annet punktum*. Dersom avkastningen er lavere enn alminnelig lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket og dermed ikke er tilstrekkelig til å dekke den årlige regulering, tilføres midler fra reguleringsfondet, jf. *tredje punktum*. Eventuell regulering som ikke dekkes av avkastningen eller midler i reguleringsfondet, skal dekkes av foretaket, jf. *fjerde punktum*. Pensjonsordningens premiefond kan på vanlig måte benyttes til å oppfylle foretakets betalingsplikt når det gjelder slik regulering, jf. tjenestepensjonsloven § 5-11 første ledd bokstav a.

Det vil ikke ha noen betydning for foretakets ansvar for årlig regulering om det er avtalt investeringsvalg for foretaket etter tjenestepensjonsloven § 5-5 eller ikke, jf. *fjerde ledd*. Det vises også til avsnitt 9.7 ovenfor. Ved et investeringsvalg vil imidlertid foretaket være ansvarlig for en negativ avkastning. Det vil si at pensjonsinnretningens nullgaranti i utgangspunktet ikke gjelder, jf. § 5-5 første ledd annet punktum. Dersom foretaket ikke er i stand til å dekke en eventuell negativ avkastning, vil pensjonsinnretningen likevel ha et ansvar for differansen mellom udekket negativ avkastning og null. For medlemmet vil dette derfor ikke ha betydning om det er avtalt investeringsvalg for foretaket eller ikke, med unntak av at størrelsen av den andel av reguleringsfondet som tilføres medlemmets pensjonskapital ved fratreden (tjenestepensjonsloven § 6-2 annet ledd) eller uttak av

alderspensjon (lovutkastet § 4a-9 første ledd, jf. § tjenestepensjonsloven § 4-11), kan ha blitt påvirket av foretakets investeringsvalg.

For å sikre at pensjonsytelsene ikke skal kunne bli for høye som følge av årlig oppregulering, er Kongen i *femte ledd første punktum* gitt forskriftshjemmel til å sette en grense for hvor høy avkastningsprosent som i et år kan benyttes til oppregulering av opptjent pensjon. Dette er først og fremst aktuelt for de tilfeller der det i pensjonsplanen er fastsatt at opptjent pensjon skal reguleres med gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket siden en oppregulering i samsvar med alminnelig lønnsvekst neppe vil bli så høy i enkelt år at man kan tenke seg at en begrensning er aktuell. Kongen er videre gitt hjemmel til å fastsette en øvre grense for størrelsen på reguleringsfondet, jf. også tjenestepensjonsloven § 4-6 femte ledd. Forskriftshjemmelen i tjenestepensjonsloven § 4-6 femte ledd er ennå ikke benyttet. Etter *annet punktum* skal midler som overstiger grenser fastsatt i medhold av første punktum tilføres pensjonsordningens premiefond.

Til § 4a-7. Årlige kostnader og risikopremier

I tillegg til de årlige premier for de enkelte medlemmers opptjening av pensjon, skal foretaket betale for pensjonsinnretningens administrasjon og forvaltning av pensjonsordning, jf. *første ledd*. Bestemmelsen bygger på tilsvarende bestemmelse i tjenestepensjonsloven § 4-8, men er gitt en noe annen ordlyd. Bakgrunnen for dette er beskrevet nærmere i avsnitt 9.8 ovenfor. Der er det også inntatt særmerknader fra en del medlemmer av Banklovkommissjonen.

Til § 4a-8. Særlige premier

I lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav b er det foresatt at det skal betales en høyere premie for kvinner enn for menn som følge av at forventet levealder for kvinner er høyere enn for menn, og at denne forskjellen må kompenseres gjennom høyere premie for kvinner for at menn og kvinner skal kunne nå det samme beregnede pensjonsnivå. I § 4a-8 framgår det at slik premie kommer i tillegg til den årlige premie som beregnes i samsvar med §§ 4a-2 og 4a-3. Det samme gjelder foretakets eventuelle dekning av oppregulering av opptjent pensjon, jf. lovutkastet § 4a-6 tredje ledd og § 4a-9, jf. § 4-14 tredje ledd, samt kostnader, premier og vederlag i samsvar med lovutkastet § 4a-7.

Til del III. Uttak av alderspensjon mv.

Til § 4a-9. Uttak av alderspensjon. Øvrige bestemmelser

For å unngå en rekke parallelle bestemmelser i tjenestepensjonsloven kapittel 4 og lovutkastet kapittel 4a gir lovutkastet § 4a-9 *første ledd første punktum* tjenestepensjonsloven §§ 4-9 til 4-15 tilsvarende anvendelse. Dette innebærer blant annet at tidspunktet for rett til uttak av pensjon fra 62 år og bestemmelsene for omberegning av pensjonsytelsen på grunnlag av valget av tidspunkt for uttak av pensjon, vil være det samme som i tjenestepensjonsloven. Ytelsen skal være livsvarig med mindre det i samsvar med § 4-16 er fastsatt i pensjonsplanen av den skal være tidsavgrenset. Det vises til avsnitt 7.4 med særmerknader og avsnitt 11.2 ovenfor. Videre skal pensjoner under utbetaling reguleres på grunnlag av avkastning, jf. tjenestepensjonsloven § 4-14. Det vises til avsnitt 11.3 ovenfor.

For å unngå å måtte gjøre en rekke mindre endringer i uttaksbestemmelsene i tjenestepensjonsloven, er det i *første ledd annet punktum* fastsatt at pensjonskapitalen etter § 4a-5 skal regnes som pensjonsbeholdning ved uttak i samsvar med lovens §§ 4-9 til 4-16.

Etter lovutkastet § 4a-4 vil årlig opptjening av rett til alderspensjon for det enkelte medlem være levealdersjustert. Dette innebærer at årlig premie, og dermed oppbygging av pensjonskapitalen, vil være tilpasset dette. Det er dermed i utgangspunktet ikke behov for å foreta noen levealdersjustering av pensjonsytelsen på uttakstidspunktet i en slik ordning. Dersom det har skjedd en endring i den forventede levetid som er lagt til grunn for et årskull i pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag i tidsrommet mellom premieberegning og uttak, kan det imidlertid være behov for å foreta en omberegning av ytelsen som følge av slike endringer. En slik omberegning er regulert i *annet ledd*. Det vises til avsnittene 9.3.3 og 11.2 punkt 4) ovenfor. Det er for øvrig lagt opp til at foretaket skal kunne sikre arbeidstakerne mot en slik omberegning av pensjonsytelsen ved tegning av særskilt dekning for slik risiko i pensjonsinnretningen, jf. lovutkastet § 4a-3 tredje ledd annet punktum og merknader til denne bestemmelsen ovenfor. Det vises også til særmerknader ovenfor i avsnitt 9.3.3.

På grunn av forskjellene mellom en innskuddsbasert pensjonsordning og en ytelsesbasert pensjonsordning vil ikke tjenestepensjonsloven § 4-17 om tilskudd fra arbeidstakerne i pensjonsordningen i sin helhet være direkte anvendbar. Dette gjelder først og fremst regler

om beregning av medlemmenes tilskudd og øvre begrensninger for dette. I *tredje ledd* gjennomføres det derfor tilpasninger som gjør det mulig å tilknytte en tilskuddsordning også til en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning. Tilskuddet i form av premie fra arbeidstakerne vil komme i tillegg til den opptjening som framgår av pensjonsplanen og som finansieres av foretaket. Tilskuddet vil således sikre en tilleggsytelse til det pensjonsnivå som framgår av pensjonsplanen og av lovutkastet § 4a-4 første ledd. Det vises til avsnitt 7.5 ovenfor og særmerknader inntatt der.

Når det gjelder maksimalrammene for arbeidstakernes tilskudd er det i *tredje ledd bokstav a første punktum* foreslått at det skal settes en beløpsmessig grense til 4 prosent av lønn inntil 12 G for arbeidstakernes premie. Dette vil gjøre bidraget fra de enkelte arbeidstakerne forholdsmessig likt. Den enkelte arbeidstaker skal likevel ikke kunne innbetale et så høyt tilskudd til ordningen at samlet premie fra foretaket og arbeidstaker vil gi en ytelse som overstiger maksimalrammen for lønn inntil 12 G i § 4a-2 tredje og fjerde ledd, jf. *annet punktum*.

Etter *bokstav b første punktum* skal premien fra arbeidstakerne tilføres til pensjonskapitalen på samme måte som sparedelen i premien fra foretaket, jf. lovutkastet § 4a-5 første ledd. Pensjonskapital oppbygget ved premie fra arbeidstakerne skal tilføres en forholdsmessig andel av dødelighetsarven, jf. *annet punktum*. Det samme gjelder årlig avkastning, jf. *tredje punktum*. Når det gjelder reguleringsansvar for denne delen av kapitalen vises det til avsnitt 7.5 ovenfor.

Tredje ledd bokstav c svarer til § 4-17 tredje ledd annet punktum. Det vises til avsnitt 7.5 ovenfor.

13.2 Merknader til de enkelte endringer for øvrig i tjenestepensjonsloven

Til § 1-1

I *første ledd* er det gjort en mindre endring som innebærer at gjeldende ordlyd «etter loven her» endres til «etter reglene i loven her». Dette er en mindre endring for å få fram nyansen av at en tjenestepensjonsordning kan være tilpasset ulike sett av regler i loven, nemlig kapittel 4 om alderspensjon eller kapittel 4a om ytelsesbasert alderspensjon. Innføringen av ytelsesbasert alderspensjon i loven medfører at en pensjonsordning ikke vil være i samsvar med loven som sådan.

Til § 1-2

Endringen i *bokstav g* reflekterer at begrepet pensjonsbeholdning i pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven vil være knyttet til pensjonsordninger etablert etter lovens kapittel 4 (hybridordninger) og ikke til ordninger som etableres som ytelsesbasert alderspensjon etter nytt kapittel 4a. For å få fram dette tydelig tas det inn en henvisning i bokstav *g* til § 4-5 om årlig oppbygging av pensjonsbeholdning.

Samtidig tas det inn i en ny *bokstav h* en definisjon av pensjonskapital som knytter seg til den kapital som bygges opp i pensjonsinnretningen i forbindelse med ytelsesbasert alderspensjon for å sikre medlemmenes opptjente alderspensjon til enhver tid. I foretakspensjonsloven er denne kapitalen benevnt som premiereserve som er den forsikringstekniske betegnelse for avsetningene i pensjonsinnretningene for sikring av rett til opptjent pensjon. Blant annet som følge av betydningen av levealdersjusteringen og den oppbygde pensjonskapitalens betydning ved beregning av pensjonsytelsen som kommer til utbetaling som resultat av levealdersjusteringen, er det etter *Banklovkommissionens* vurdering behov for å bruke en annen betegnelse på den oppbygde kapital knyttet til opptjente pensjonsrettigheter enn premiereserve. «Pensjonskapital» framstår i den sammenheng som enkelt og lett forståelig. Innføringen av «pensjonskapital» medfører en god del følgeendringer i loven slik at pensjonsbeholdning og pensjonskapital framstår som sidestilte i en rekke paragrafer. De nærmere regler for oppbygging av pensjonskapital følger av lovutkastet § 4a-5. Det vises til merknader til denne paragrafen ovenfor i avsnitt 13.1.

Ny bokstav *h* i bestemmelsen medfører en ombokstaving slik at gjeldende bokstavene *h* til *l* blir *bokstavene i til m*.

I det som blir *bokstav j* etter at ny bokstav *h* er tatt inn i § 1-2, foreslås det endringer som tar høyde for at innbetaling i en ytelsesbasert alderspensjonsordning vil skje ved premier og ikke innskudd og at det skjer en opptjening av en rett til pensjonsytelse i slike ordninger. Pensjonsplanen i en ytelsesbasert alderspensjonsordning vil måtte utarbeides slik at dette framgår av planen. Endringen gjør det også tydelig av utbetaling av pensjon skjer til det enkelte medlem i ordningen.

I det som blir *bokstav m* etter at ny bokstav *h* er tatt inn i § 1-2, må det presiseres at reguleringsfond også vil være knyttet til ytelsesbaserte ordninger og at fondet i slike ordninger skal brukes til årlig regulering av medlemmenes opptjente rett til pensjon, jf. lovutkastet § 4a-6 tredje ledd.

Til § 1-3

Som følge av at tjenestepensjonsloven ved åpning for etablering av ytelsesbaserte alderspensjonsordninger i tillegg til eksisterende «hybrid»ordninger vil regulere to ulike typer pensjonsordninger, vil det kunne oppstå behov for å avgrense regelsettene i blant annet kapitlene 4 og 4a mot hverandre. Det foreslås derfor at forskriftshjemmelen i § 1-3 utvides slik at Kongen får adgang til å fastsette nærmere regler som både kan utfylle lovens bestemmelser, regulere gjennomføringen og avgrense lovens bestemmelser.

Til § 2-1

Annet ledd første og tredje punktum reflekterer at det ved innføring av en ytelsesbasert variant av alderspensjon i tjenestepensjonsloven vil måtte opereres med både innskuddsfritak og premiefritak ved uførhet avhengig av hvilken type pensjonsordning foretaket velger.

Endringene i tredje ledd reflekterer lovforslaget i Prop. 42 L (2014–2015) om uførepensjon.

Til § 2-2

I *annet ledd første punktum* er forsikringsvirksomhetsloven byttet ut med finansforetaksloven som ble vedtatt 10. april 2015.

Til § 2-3

Gjeldende § 2-3 foreslås delt i to ledd.

Første ledd omfatter gjeldende første punktum som er utvidet slik at det framgår at pensjonsplanen skal utformes enten etter bestemmelsene om innskuddsbasert alderspensjon i kapittel 4 eller etter lovutkastets bestemmelser om ytelsesbasert alderspensjon i kapittel 4a.

Annet ledd stiller krav om at pensjonsplanen enten skal inneholde regler om oppbygging av pensjonsbeholdning (innskuddsbasert alderspensjon) eller opptjening av pensjon (ytelsesbasert alderspensjon). De ulike ordningenes måte å definere opptjening på blir dermed reflektert i kravene til pensjonsplan, jf. tjenestepensjonsloven § 4-1 og lovutkastet § 4a-1.

Til § 2-9

Dersom et foretak vil benytte adgangen til å etablere kombinerte pensjonsordninger vil det være en kombinasjon av ytelsesbasert alderspensjon etter lovutkastet kapittel 4a og en eventuell inn-

skuddspensjonsordning etter innskuddspensjonsloven som anses å være aktuell. Det foreslås derfor en forenkling av *første ledd* som reflekterer dette.

I *tredje ledd annet punktum* foreslås at det både henvises til § 4-7 og maksimalgrensene i § 4a-2.

Til § 2-10

Ved parallelle pensjonsordninger vil det ved siden av en pensjonsordning etter tjenstepensjonsloven kunne være aktuelt å ha foretakspensjonsordning eller innskuddspensjonsordning. Det antas ikke å være aktuelt med tjenstepensjonsordning, foretakspensjonsordning og innskuddspensjonsordning slik gjeldende ordlyd kan tyde på. Det foreslås derfor at «og en innskuddspensjonsordning» erstattes med «eller en innskuddspensjonsordning».

Til § 2-11

I *første ledd første punktum* er det foreslått av «vedkommende» erstattes med «arbeidstaker» for å få en mer enhetlig begrepsbruk i loven.

Til § 3-3

I *annet ledd* er henvisningen til forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 endret til kapittel 6 som følge av endringene som er foreslått i Prop. 125 L (2013–2014). Regjeringens forslag er fulgt opp i Innst. 165 L (2014–2015) og sanksjonert som lov 10. april 2015.

Til § 3-8

I gjeldende tjenstepensjonslov framgår det ikke uttrykkelig at opptjening av alderspensjon opphører når arbeidstaker har fylt 75 år selv om vedkommende etter dette skulle fortsette å være i arbeid. Dette foreslås klargjort ved at det i *annet ledd* fastsettes at arbeidstaker vil ha rett til fortsatt opptjening av pensjon i pensjonsordningen selv om vedkommende tar ut alderspensjon så lenge vedkommende har stilling i foretaket. Etter nytt *tredje ledd* opphører opptjening ved fylte 75 år.

Til § 4-1

Første ledd annet punktum er i lovutkastet skilt ut som eget *annet ledd* og tilpasset at ordningen kan være etablert som enten innskuddsbasert alderspensjon og ytelsesbasert alderspensjon. I stedet for å fastsette at det er rett til pensjonsbeholdning som bortfaller ved død knyttes dette til opptjent

alderspensjon, slik at bestemmelsen er tilpasset begge former for tjenstepensjonsordning.

Til § 4-2

I annet ledd er det foreslått en justering som innebærer at det for de innskuddsbaserte alderspensjonsordningene vil framgå tydeligere at årlig innskudd i form av en prosent av lønn inntil 12 G og et eventuelt tilleggsinnskudd i prosent av lønn mellom 7,1 G og 12 G som fastsettes i den enkelte pensjonsordnings pensjonsplan, må holde seg innenfor de maksimalrammer som framgår av tjenstepensjonsloven § 4-7 første ledd. Dette er gjort ved at dette er inntatt som et eget *annet ledd tredje punktum* i stedet for bare å være en henvisning i første punktum. Maksimalrammene for innskudd er helt sentralt for at en pensjonsordning skal være i samsvar med loven og dermed gi grunnlag for den skattegunstige behandling som både foretak og arbeidstakere forutsetter at den skal gi. Denne begrensning bør derfor være helt tydelig i forhold til mulighetene for utforming av en pensjonsplan.

Til § 4-10

Gjeldende bestemmelse i tjenstepensjonsloven § 4-10 tar ikke høyde for ordninger som i samsvar med særaldersgrenser åpner for uttak av alderspensjon før 62 år, men som opphører eller reduseres ved 67 år. I dag eksisterer det slike ordninger kun i form av ytelsesbasert foretakspensjon. Det kan ikke sees bort ifra at slike ordninger kan være aktuelle enten som innskuddsbaserte eller ytelsesbaserte alderspensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven. Det foreslås derfor et nytt *tredje ledd første punktum* som åpner for dette.

Hvem som eventuelt kan ha adgang til å etablere slike pensjonsordninger vil bero på hvilke stillinger som i forskrift i samsvar med lovens § 4-9 første ledd annet punktum er gitt adgang til uttak av alderspensjon før fylte 62 år. I slike ordninger vil de alminnelige regler om utbetalingstid i § 4-10 første og annet ledd i enkelte tilfeller kunne framstå som for strenge. I *tredje ledd annet punktum* er Kongen derfor gitt hjemmel til å fravike disse bestemmelsene i særlige tilfeller. Det vises også til lovutkastet § 4a-2 sjettede ledd.

Til § 4-14

I gjeldende tredje ledd henvises det til fjerde ledd. Denne henvisningen må være feil. Riktig henvisning skal være til annet ledd. I Banklovkommisjonens lovutkast i NOU 2012: 13 Pensjonslovene og

folketrygdreformen II side 185 til tilsvarende bestemmelse (§ 4-21 fjerde ledd), er det henvist til tredje ledd i lovutkastet som tilsvarer annet ledd i tjenstepensjonsloven § 4-14. I merknadene til § 4-14 tredje ledd i Prop. 199 L (2012–2013) side 84 er det også henvist til annet ledd. I lovutkastet i denne utredningen foreslås derfor *tredje ledd* rettet slik at det henvises til annet ledd og ikke fjerde ledd.

Til § 5-1

Første ledd første punktum bygges ut slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

I fjerde ledd er henvisningen til forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 endret til kapittel 6 som følge av endringene som er foreslått i Prop. 125 L (2013–2014). Regjeringens forslag er fulgt opp i Innst. 165 L (2014–2015) og sanksjonert som lov 10. april 2015.

Til § 5-5

Første, tredje og fjerde ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ til innskuddsbasert alderspensjon i tjenstepensjonsloven.

I første ledd første punkt tas det inn en henvisning til lovutkastet § 4a-6 som regulerer de samme forhold for ytelsesbasert alderspensjon som tjenstepensjonsloven § 4-6 gjør for de innskuddsbaserte ordningene.

I tredje ledd tas det hensyn til at det vil være pensjonskapitalen som vil bli tilført avkastning ved oppregulering i en ytelsesbasert alderspensjonsordning i stedet for pensjonsbeholdningene, jf. lovutkastet § 4a-6, og at reguleringsfond framgår av lovutkastet § 4a-6 tredje ledd. Det er videre vist til lovutkastet § 4a-9 som blant annet gir tjenstepensjonsloven § 4-14 om regulering av pensjoner under utbetaling tilsvarende anvendelse.

Tilsvarende justeringer må gjøres i *fjerde ledd* slik at det tas inn en henvisning til lovutkastet § 4a-6 tredje ledd og § 4a-9, jf. tjenstepensjonsloven § 4-14 tredje ledd, når det gjelder foretakets ansvar for årlig oppregulering i opptjeningsperioden selv om det velges investeringsvalg for foretaket.

Til § 5-8

Første ledd bokstavene a og b endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer

inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 5-9

I tredje ledd er henvisningen til forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 endret til kapittel 6 som følge av endringene som er foreslått i Prop. 125 L (2013–2014). Regjeringens forslag er fulgt opp i Innst. 165 L (2014–2015) og sanksjonert som lov 10. april 2015.

Til § 5-10

Bokstav c er utvidet slik at den omfatter alle tilfeller der det etter loven kan være aktuelt å tilføre premiefondet avkastningsmidler. Dette omfatter flere bestemmelser enn § 4-7 tredje ledd som gjeldende bokstav c henviser til. Dette gjelder også hvor reguleringsfondet overstiger en øvre grense fastsatt i forskrift etter § 4-6 femte ledd, hvor pensjonsreguleringsfondet overstiger en øvre grense fastsatt i forskrift etter § 4-14 fjerde ledd, samt tilsvarende øvre grenser for reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond for ytelsesbasert alderspensjon i henhold til §§ 4a-6 femte ledd og 4a-9, jf. § 4-14 fjerde ledd.

Til § 5-11

Første ledd bokstav a er utbygget slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ til utforming av en tjenstepensjonsordning etter tjenstepensjonsloven.

Til § 5-13

Foretakspensjonsloven § 11-3 åpner for at foretaket kan avtale at midlene i premiefondet skal forvaltes som en investeringsportefølje med investeringsvalg for foretaket. Dette kan velges uavhengig av om pensjonsordningens midler for øvrig er underlagt investeringsvalg i samsvar med foretakspensjonsloven § 11-1.

I tjenstepensjonsloven er det ikke tatt inn noen tilsvarende bestemmelse om investeringsvalg for midler i premiefondet. I lovutkastet *første punktum* er det åpnet for dette. I *annet punktum* er bestemmelsene i § 5-5 om investeringsvalg for foretaket og § 5-6 om sammensetning og registrering av investeringsportefølje gitt tilsvarende anvendelse.

Til § 6-1

Annet og tredje ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 6-2

Første, annet og tredje ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 6-4

I *første ledd* er henvisningen til forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 endret til kapittel 6 som følge av endringene som er foreslått i Prop. 125 L (2013–2014). Regjeringens forslag er fulgt opp i Innst. 165 L (2014–2015) og sanksjonert som lov 10. april 2015.

Formuleringen i *annet ledd annet punktum* er gjort uavhengig av om fortsettelsesforsikringen knyttes til et pensjonsbevis utgått fra en tjenstepensjonsordning med innskuddsbasert alderspensjon eller med ytelsesbasert alderspensjon.

Tredje ledd er tilpasset at midlene i en tjenstepensjonsordning med ytelsesbasert alderspensjon vil utgjøre pensjonsbevisets pensjonskapital. I tillegg er «risikopremier» i *tredje ledd bokstav c* satt i flertall som følge av at det vil kunne være ulike typer risikopremier som påløper ved en fortsettelsesforsikring. Dette kan for eksempel være særskilt risikopremie for avkastningsrisiko ut over nullgarantien, jf. tjenstepensjonsloven § 5-7.

Til § 6-5

Første ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital og dermed pensjonsbevisets pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 6-8

Overskriften samt første, annet og tredje ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert

alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Til § 6-9

Lovutkastet § 4a-9 gir bestemmelsene om uttak av alderspensjon i tjenstepensjonsloven §§ 4-9 til 4-15 tilsvarende anvendelse på ytelsesbaserte alderspensjonsordninger. I *første og annet ledd* er det derfor henvist til § 4a-9 i lovutkastet.

Til § 6-10

Første ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Lovutkastet § 4a-9 gir bestemmelsene om uttak av alderspensjon i tjenstepensjonsloven §§ 4-9 til 4-15 tilsvarende anvendelse på ytelsesbaserte alderspensjonsordninger. I *fjerde ledd* er det derfor henvist til § 4a-9 i lovutkastet.

Til § 7-4

Tredje ledd er utbygget slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ til utforming av en tjenstepensjonsordning og at det i slike ordninger innbetales premie og ikke innskudd.

Til § 7-6

Første, annet og tredje ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor, og at innbetalinger vil skje i form av premie og ikke innskudd.

Til § 7-7

Annet ledd endres slik at det tas hensyn til at ytelsesbasert alderspensjon kommer inn som et alternativ og at midlene i en slik pensjonsordning vil utgjøre pensjonsordningens pensjonskapital, jf. lovutkastet § 1-2 bokstav h og merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Kapittel 14

Utkast til tillegg i lov om tjenestepensjon

14.1 Nytt kapittel 4a i tjenestepensjonsloven

Nytt kapittel 4a i lov 13. desember 2013 nr. 106 om tjenestepensjon (tjenestepensjonsloven) skal lyde:

Kapittel 4a. Ytelsesbasert alderspensjon

I. Alminnelige regler

§ 4a-1. Retten til alderspensjon

(1) Det enkelte medlem i en pensjonsordning opprettet i henhold til reglene i kapitlet her, erverver rett til årlig alderspensjon fastsatt etter reglene i pensjonsordningens pensjonsplan gjennom årlig opptjening ved tjenestetid i foretaket.

(2) Retten til opptjent alderspensjon faller bort ved medlemmets død.

§ 4a-2. Krav til pensjonsplanen

(1) Pensjonsplanen skal inneholde vilkårene for rett til årlig pensjon, reglene om beregningen av årlig pensjonsopptjening og om beregning av årlige premier, pensjonskapital og utbetaling av årlig pensjon. Ved endring av pensjonsplanen gjelder reglene i § 4-4.

(2) I pensjonsplanen skal det legges til grunn at medlemmenes rett til alderspensjon opptjenes årlig i løpet av tjenestetiden i foretaket fram til fylte 75 år. Som lønn regnes den lønn medlemmet mottar fra foretaket i løpet av året, beregnet etter reglene i § 4-3.

(3) I pensjonsplanen skal det fastsettes at årlig pensjonsopptjening skal tilsvare 1/40 av en fastsatt proSENTSATS på inntil [14] [20] prosent av de enkelte medlemmers lønn inntil 12 G i opptjeningsåret, samt i tilfelle et særskilt tillegg som tilsvarer 1/40 av en fastsatt proSENTSATS på inntil 54 prosent av medlemmenes lønn mellom 7,1 og 12 G i opptjeningsåret.

(4) Tredje ledd er ikke til hinder for at det i pensjonsplanene i stedet fastsettes at årlig pensjonsopptjening tilsvarer en fastsatt proSENTSATS på inntil [0,35] [0,50] prosent av de enkelte medlemmers lønn inntil 12 G i opptjeningsåret, samt i tilfelle et

særskilt tillegg som tilsvarer en fastsatt proSENTSATS på inntil 1,35 prosent av medlemmenes lønn mellom 7,1 og 12 G i opptjeningsåret.

(5) Pensjonsplanen skal inneholde de bestemmelser som skal gjelde om årlig oppregulering av opptjent rett til pensjon etter reglene i § 4a-6, og i tilfelle om regulering av pensjoner under utbetaling etter reglene i § 4a-9, jf. § 4-14.

(6) Kongen kan fastsette særlige regler om årlig pensjonsopptjening for stillinger med rett til uttak av alderspensjon før 62 år, herunder fravike reglene i paragrafen her.

§ 4a-3. Premieberegning. Beregningsgrunnlag.

(1) Pensjonsinnretningen skal beregne årlig premie etter en premietariff som er i samsvar med det beregningsgrunnlag som til enhver tid er meddelt Finanstilsynet. I beregningsgrunnlaget skal dynamisk dødelighetsgrunnlag benyttes. Finanstilsynet kan stille krav til det dødelighetsgrunnlag som blir benyttet.

(2) Ved beregningen av årlig premie skal pensjonsinnretningen legge til grunn at:

- årlig premie skal beregnes ut fra den rett til alderspensjon som medlemmet vil ha opptjent i året etter reglene i pensjonsplanen, og den forventede virkning av levealdersjustering av medlemmets rett til alderspensjon,
- det skal beregnes en høyere årlig premie for kvinner enn for menn slik at den årlige pensjon som årlige premier ventes å gi, vil være uavhengig av medlemmets kjønn,
- det enkelte medlems pensjonskapital i opptjeningstiden årlig blir tilført en andel av de midler som er frigjort [etter beregningsgrunnlaget] i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som er død i løpet av året før uttak av pensjon, jf. § 4a-5 annet ledd.

(3) Ved uttak av pensjon skal årlig pensjonsytelse beregnes etter § 4a-9 annet ledd. Framgår det av pensjonsplanen at pensjonsinnretningen skal ha et særlig ansvar for størrelsen av årlig pensjon i prosent av lønn beregnet ved uttak av pensjon, skal pen-

sjonsinnretningen beregne særskilt premie til dekning av dette ansvaret.

(4) Kongen kan gi forskrift om premieberegningen, herunder forhold som er nevnt i annet og tredje ledd.

II. Pensjonsopptjening. Kostnader og risikopremier

§ 4a-4. Levealdersjustert årlig pensjonsopptjening

(1) Ved beregning av det enkelte medlems pensjonsopptjening i et år skal den rett til pensjon som medlemmet vil ha opptjent i året etter reglene i pensjonsplanen, omberegnes som følge av at årlig premier beregnes etter § 4a-3 annet ledd basert på forventet virkning av levealdersjustering av medlemmets rett til alderspensjon. Pensjonsinnretningen skal gi de enkelte medlemmer melding om virkningene for medlemmenes pensjonsopptjening av at det ved beregning av årlig premie blir tatt hensyn til forhold som nevnt i første punktum.

(2) Medlem som etter uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen fortsatt har stilling i foretaket, har rett til årlig pensjonsopptjening etter første ledd og oppregulering av opptjent pensjon etter § 4a-6.

(3) Et medlems opptjente alderspensjon til enhver tid tilsvarer summen av den rett til alderspensjon medlemmet årlig har opptjent etter reglene i §§ 4a-4 til 4a-6 i løpet av sin tjenestetid i foretaket fram til fylte 75 år.

§ 4a-5. Oppbygging av pensjonskapital

(1) Pensjonsinnretningen skal hvert år tilføre sparedelen av årets premie etter beregningsgrunnlaget til de enkelte medlemmers pensjonskapital for opptjent pensjon etter hvert som premier innbetales av foretaket. Utbetaling i henhold til forsikring som gir et medlem rett til premiefritak ved uførhet, skal benyttes til å dekke årets premie for opptjening av alderspensjon inntil medlemmet fyller 67 år.

(2) Pensjonsinnretningen skal i opptjenings-tiden årlig tilføre det enkelte medlems pensjonskapital en andel av de midler som i året er frigjort [etter beregningsgrunnlaget] i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året, jf. § 4a-3 annet ledd bokstav c. Som grunnlag for fordelingen mellom de enkelte medlemmer benyttes pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag.

(3) Midler som benyttes til dekning av årlig oppregulering av medlemmenes opptjente alderspensjon etter § 4a-6, skal tilføres de enkelte medlemmers pensjonskapital.

§ 4a-6. Årlig regulering av opptjent pensjon

(1) Medlemmenes opptjente rett til alderspensjon skal reguleres årlig i opptjeningsperioden, enten i samsvar med alminnelig lønnsvekst beregnet som i folketrygden, eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket.

(2) Regulering av opptjent alderspensjon som nevnt i første ledd, gjelder likevel ikke for medlemmer som har uttatt full pensjon eller ikke lenger har stilling i foretaket. Ved delvis uttak av pensjon gjelder reguleringen den del av medlemmets opptjente rett til alderspensjon om ikke er omregnet til alderspensjonsytelse.

(3) Midler til årlig regulering av opptjent alderspensjon etter første ledd skal dekkes av den årlige avkastning av de midler som er knyttet til medlemmenes samlede pensjonskapital for opptjent pensjon. Årlig avkastning som overstiger årets midler til regulering, skal tilføres pensjonsordningens reguleringsfond. Dersom årets avkastning ikke er tilstrekkelig, dekkes midler til regulering ved overføring av midler fra reguleringsfondet. Udekket del av reguleringen skal dekkes av foretaket.

(4) Første til tredje ledd gjelder også regulering av opptjent pensjon når midler tilsvarende samlet pensjonskapital forvaltes i egen investeringsportefølje ved investeringsvalg for foretaket etter reglene i § 5-5.

(5) Kongen kan gi forskrift om høyeste avkastningsprosent som i et år kan benyttes til oppregulering av opptjent pensjon, og fastsette en øvre grense for størrelsen av reguleringsfondet. Overskytende midler skal tilføres premiefondet.

§ 4a-7. Årlige kostnader og risikopremier

(1) Betaling for administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen, årlig premie for innskuddsfritak ved uførhet og årlig vederlag for risiko, samt garanti etter § 5-7, skal årlig dekkes av foretaket som tillegg til årlig premie for opptjening av rett til alderspensjon.

§ 4a-8. Særlige premier

(1) Premie til årlig regulering av opptjent pensjon etter § 4a-6 tredje ledd og § 4a-9, jf. § 4-14 første ledd, samt kostnader og risikopremier som omfattes av § 4a-7, kommer i tillegg til premie beregnet etter §§ 4a-2 og 4a-3.

III. Uttak av alderspensjon mv.

§ 4a-9. Uttak av alderspensjon. Øvrige bestemmelser

(1) Bestemmelsene om uttak av alderspensjon i §§ 4-9 til 4-15 og om tidsavgrenset alderspensjon i

§ 4-16 gjelder tilsvarende for alderspensjon etter reglene i kapitlet her. Pensjonskapitalen etter § 4a-5 regnes da som pensjonsbeholdning.

(2) Ved uttak av pensjon skal den årlige pensjonsytelsen omberegnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra medlemmets pensjonskapital og forholdet mellom forventet gjenstående levetid etter beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet og forventet gjenstående levetid etter dødelighetsgrunnlaget som ligger til grunn for premieberegningen med mindre pensjonsinnretningen har gitt garanti etter § 4a-3 tredje ledd annet punktum.

(3) Bestemmelsene om tilskudd fra arbeidstakerne i § 4-17 gjelder tilsvarende likevel slik at:

- a. Den årlige premie fra medlemmene kan ikke settes høyere enn 4 prosent av medlemmenes lønn inntil 12 G. Samlet årlig premie for hvert medlem fra medlemmet selv og fra foretaket skal likevel ikke gi grunnlag for årlig opptjening av rett til alderspensjon som normalt vil overstige de grenser § 4a-2 tredje og fjerde ledd fastsetter for medlemmenes årlige pensjonsopptjening beregnet ut fra samlet lønn inntil 12 G.
- b. Årets premie fra et medlem tilføres medlemmets pensjonskapital etter hvert som premie blir innbetalt. § 4a-5 annet ledd gjelder tilsvarende. Årlig avkastning av innbetalt pensjonskapital tilføres pensjonskapitalen med mindre annet følger av forskrift gitt etter § 4a-6 femte ledd.
- c. Det kan avtales at inntil en forholdsmessig del av de premier og kostnader som foretaket skal dekke etter § 4a-7, skal dekkes av de medlemmer som omfattes av tilskuddordningen ved fradrag i årets avkastning.

14.2 Endringer i tjenstepensjonsloven for øvrig

§ 1-1 første ledd skal lyde:

(1) Loven gjelder tjenstepensjonsordninger som er opprettet ved kollektiv livsforsikringsavtale etter reglene i loven her, og foretak som har eller oppretter slik pensjonsordning.

§ 1-2 bokstav g skal lyde:

- g. Pensjonsbeholdning: Kapitalbeholdning etter § 4-5 bestående av summen til enhver tid av tilførte innskudd og premier, dødelighetsarv og avkastning.

§ 1-2 ny bokstav h skal lyde:

- h. Pensjonskapital: Kapital tilsvarende premiereserve for medlemmers opptjente alderspensjon

til enhver tid, beregnet av pensjonsinnretningen etter § 4a-5 ut fra tilførte premier, dødelighetsarv og avkastning.

Gjeldende § 1-2 bokstav h til l blir bokstav i til m.

§ 1-2 bokstav j skal lyde:

- j. Pensjonsplan: Den del av regelverket som gjelder beregning og innbetaling av årlige innskudd eller premier, opptjening av pensjonsbeholdning eller rett til årlig pensjon, og beregning og utbetaling av årlig pensjon til de enkelte medlemmer.

§ 1-2 bokstav m skal lyde:

- m. Reguleringsfond: Pensjonsordningens fond for midler til dekning av årlig regulering av medlemmenes pensjonsbeholdninger eller opptjente rett til pensjon.

§ 1-3 skal lyde:

Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i loven her.

§ 2-1 annet og tredje ledd skal lyde:

(2) Foretaket skal tegne forsikring som ved uførhet gir rett til innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet i samsvar med den faktiske graden av uførhet. Forsikringen skal omfatte alle medlemmer som ikke har fylt 67 år. Premien for slik forsikring skal beregnes slik at foretaket ikke skal betale årlig premie til alderspensjon for medlemmer som blir uføre. Innskuddsfritaket eller premiefritaket skal reduseres forholdsmessig etter den faktiske graden av uførhet. Samlet opptjening av rett til alderspensjon på grunnlag av arbeidsinntekt og innskuddsfritak skal ikke på noe tidspunkt overstige 100 prosent av full stilling.

(3) Foretaket kan i tillegg som del av pensjonsordningen tegne særskilt forsikring i samsvar med reglene i kapittel 8 som kan gi uførepensjon til medlemmer som helt eller delvis mister ervervsevnen og/eller ytelser til barn og andre etterlatte av medlemmer som dør. Innskuddspensjonsloven § 2-4 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 2-2 annet ledd skal lyde:

(2) Pensjonsordning kan også opprettes i pensjonskasse som er i samsvar med bestemmelser gitt i eller i medhold av finansforetaksloven. Har pensjonskassen mindre enn 50 medlemmer, skal vedtektene for pensjonskassen

inneholde særlige bestemmelser om gjenforsikring av forsikringsrisiko og begrensning av risiko knyttet til kapitalforvaltningen slik at medlemmenes rett til pensjon er betryggende sikret. Finanstilsynet fastsetter nærmere regler om dette.

§ 2-3 skal lyde:

(1) Det skal fastsettes en pensjonsplan for pensjonsordningen *utformet i samsvar med reglene om innskuddsbasert alderspensjon i kapittel 4 eller om ytelsesbasert alderspensjon i kapittel 4a.*

(2) Pensjonsplan skal angi reglene om beregning og innbetaling av årlige innskudd og premier, oppbygging av pensjonsbeholdning eller opptjening av pensjon for de enkelte medlemmer, samt reglene om beregning og utbetaling av årlig pensjon.

§ 2-9 første ledd skal lyde:

(1) Et foretak som har pensjonsordning for alderspensjon etter loven her, kan supplere denne med en pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven (kombinerte pensjonsordninger).

§ 2-9 tredje ledd skal lyde:

(3) Kongen kan fastsette nærmere regler om utformingen av kombinerte pensjonsordninger. Innskudd i det enkelte år til sikring av innskuddspensjon skal medregnes ved anvendelsen av grensene i §§ 4-7 og 4a-2.

§ 2-10 første ledd skal lyde:

(1) Et foretak med pensjonsordning etter loven her kan samtidig ha en ytelsesbasert eller engangsbetalt foretakspensjonsordning eller en innskuddspensjonsordning (parallele pensjonsordninger).

§ 2-11 første ledd skal lyde:

(1) Når et foretak oppretter parallele pensjonsordninger, skal hver enkelt arbeidstaker ha rett til å velge hvilken pensjonsordning *arbeidstakeren* skal være medlem av. Det kan likevel fastsettes i regelverket at arbeidstakerorganisasjoner som har medlemmer ansatt i foretaket kan velge ordning for sine medlemmer. Det skal fastsettes i regelverket hvilken ordning arbeidstaker som ikke foretar noe valg etter første punktum skal være medlem av.

§ 3-3 annet ledd skal lyde:

(2) Forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6 gjelder ved flytting til pensjonsordningen av

pensjonsbeholdning og andre midler knyttet til pensjonsbevis for opptjent pensjon.

§ 3-8 annet og nytt tredje ledd skal lyde:

(2) Arbeidstaker som etter uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen fortsatt har fulltids- eller deltidsstilling i foretaket, har fortsatt rett til pensjonsopptjening i *pensjonsordningen.*

(3) *Opptjening av alderspensjon opphører senest når arbeidstakeren har fylt 75 år.*

§ 4-1 nytt annet ledd skal lyde:

(2) *Retten til opptjent alderspensjon faller bort ved medlemmets død.*

§ 4-2 annet ledd skal lyde:

(2) I pensjonsplanen skal årlig innskudd fra foretaket være fastsatt som en bestemt prosent av de enkelte medlemmenes lønn i foretaket inntil 12 ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Det kan fastsettes i pensjonsplanen at det for medlemmers lønn mellom 7,1 G og 12 G skal innbetales tilleggsinnskudd i prosent av lønn. *Årlig innskudd og tilleggsinnskudd i det enkelte år kan ikke settes høyere enn fastsatt i § 4-7 første ledd.*

§ 4-10 nytt tredje ledd skal lyde:

(3) *For stillinger med rett til uttak av alderspensjon før 62 år kan det i pensjonsplanen fastsettes at alderspensjonen bare skal løpe fram til, eller settes ned ved, fylte 67 år. Kongen kan i særlige tilfelle gjøre unntak fra første eller annet ledd.*

§ 4-14 tredje ledd skal lyde:

(3) Ved gradert uttak av pensjon foretas forholdsmessig utbetaling etter *annet* ledd.

§ 5-1 første ledd skal lyde:

(1) *En pensjonsordningens midler omfatter summen av medlemmenes pensjonsbeholdninger eller pensjonskapital* til enhver tid, premiefondet, og i tilfelle midler i pensjonsordningens reguleringsfond og pensjonsreguleringsfond. Midler knyttet til pensjonsbevis omfattes ikke av pensjonsordningens midler.

§ 5-1 fjerde ledd skal lyde:

(4) Pensjonsordningens midler kan overføres til annen pensjonsinnretning ved flytting av pensjonsordningen etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6.

§ 5-5 første ledd skal lyde:

(1) Pensjonsinnretningen og foretaket kan ved pensjonsordning med vilkår om årlig regule-

ring av pensjon under opptjening etter reglene i § 4-6 *eller i tilfelle § 4a-6*, avtale at pensjonsordningens midler skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg for foretaket. Avtalen medfører ingen begrensninger i foretakets forpliktelser overfor medlemmene i pensjonsordningen i henhold til regelverket eller loven her.

§ 5-5 tredje og fjerde ledd skal lyde:

(3) Årets avkastningsresultat benyttes til oppregulering av *pensjonsbeholdninger eller pensjonskapital* og i tilfelle overføring til reguleringsfondet etter reglene i § 4-6 tredje ledd *eller i tilfelle § 4a-6 tredje ledd*, og til oppregulering av pensjoner under utbetaling og i tilfelle overføring til pensjonsreguleringsfondet etter reglene § 4-14 *eller i tilfelle § 4a-9, jf. § 4-14*.

(4) Er avkastningsresultatet negativt eller ikke tilstrekkelig til å dekke årets regulering av pensjonsbeholdninger og pensjoner etter § 4-6 tredje ledd eller § 4-14 første ledd, *eller i tilfelle § 4a-6 tredje ledd og § 4a-9, jf. § 4-14 første ledd*, skal de midler som trengs for å sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter overføres fra premiefondet eller foretaket.

§ 5-8 første ledd skal lyde:

§ 5-8. *Kontoinformasjon*

(1) Pensjonsinnretningen skal hvert år gi de enkelte medlemmer opplysning om:

- medlemmets opptjente pensjonsbeholdning *eller pensjonskapital ved årets utgang*, samt midler tilført som innskudd og premie, dødelighetsarv og avkastning i løpet av året,
- årets regulering, i samsvar med lønnsvekst *eller i tilfelle lønnsendring*, av pensjonsbeholdning *eller pensjonskapital for opptjent alderspensjon*, og av pensjon under utbetaling, herunder reguleringspremie som er dekket av årets avkastning av medlemmets midler,
- pensjonsytelse utbetalt i løpet av året,
- risikopremier og andre kostnader belastet avkastningen, og
- tap som er belastet investeringsporteføljen ved forvaltning av pensjonsordningens midler eller pensjonsbeholdning i egen investeringsportefølje.

§ 5-9 tredje ledd skal lyde:

(3) Premiefondet kan flyttes til annen pensjonsinnretning eller institusjon etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6.

§ 5-10 skal lyde:

(1) Premiefondet skal tilføres

- alle tilskudd til premiefondet som omfattes av skatteloven § 6-46 tredje ledd bokstav b,
- avkastningen av midlene i premiefondet etter § 5-9 annet ledd,
- avkastning som tilordnes premiefondet etter §§ 4-6 femte ledd, 4-7 tredje ledd, 4-14 fjerde ledd, 4a-6 femte ledd *eller 4a-9, jf. § 4-14 fjerde ledd*,
- for mye betalt innskudd eller premie for medlemmer som slutter i foretaket i løpet av året, og
- pensjonsbeholdning eller pensjonskapital for medlem som ved fratredelse i foretaket har kortere tjenestetid enn 12 måneder, jf. § 7-1 annet ledd annet punktum.

§ 5-11 første ledd bokstav a skal lyde:

- årets innskudd og premier, samt kostnader og risikopremier som skal dekkes av foretaket etter reglene i kapitlene 4 *eller 4a*,

Ny § 5-13 skal lyde:

§ 5-13. *Premiefond med investeringsportefølje*

Foretaket og pensjonsinnretningen kan avtale at midler i premiefondet skal forvaltes som en egen investeringsportefølje. Reglene i §§ 5-5 og 5-6 gjelder tilsvarende.

§ 6-1 annet og tredje ledd skal lyde:

(2) Medlemmet beholder sin rett til opptjent pensjonsbeholdning *eller opptjent rett til pensjon med tilhørende pensjonskapital* ved fratredelsen. Er medlemmets tjenestetid ved fratredelsen kortere enn 12 måneder, skal likevel pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* tilføres premiefondet.

(3) Pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* kan ikke utbetales til medlemmet annet enn som pensjonsytelser etter kapittel 4 *eller 4a*.

§ 6-2 første, annet og tredje ledd skal lyde:

(1) Pensjonsinnretningen skal sørge for at det utstedes pensjonsbevis som sikrer medlemmet rett til pensjonsbeholdningen *eller opptjent rett til pensjon med tilhørende pensjonskapital* etter § 6-1 annet ledd.

(2) Det skal knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset. Har medlemmet fratrudd sin stilling i foretak med pensjonsordning hvor det er valgt garantert regulering etter § 4-6 *eller med pensjonsordning etter kapittel 4a*, skal pensjonsbeholdningen tilføres en forholdsmessig del av

pensjonsordningens reguleringsfond, jf. §§ 4-6 tredje ledd og 4a-6 tredje ledd.

(3) Er pensjonsbeholdningen mindre enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp og har medlemmet pensjonsbevis fra tidligere arbeidsforhold, har medlemmet likevel bare rett til å få pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* overført til dette. Medlemmet kan i stedet kreve overføring til individuell pensjonsavtale etter lov 27. juni 2008 nr. 62 om individuell pensjonsordning.

§ 6-4 første, annet og tredje ledd skal lyde:

(1) Pensjonsbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom den som har mottatt pensjonsbeviset (innehaveren) og pensjonsinnretningen som har utstedt det. Midlene knyttet til et pensjonsbevis kan overføres til annen pensjonsinnretning som nevnt i § 1-1 annet ledd, etter reglene i forsikringsloven kapittel 6.

(2) Fortsettelsesforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-7 skal tegnes på samme vilkår som pensjonsbeviset. Årlig premie kan likevel ikke overstige *årlig innbetaling til pensjonsordningen* siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen, justert etter alminnelig lønnsvekst.

(3) Pensjonsinnretningen skal hvert år gi innehavere av pensjonsbevis opplysning om pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* som minst angir:

- a. pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* ved årets utgang, samt midler tilført i løpet av året som avkastning, dødelighetsarv og premie etter annet ledd,
- b. pensjonsytelse utbetalt i løpet av året,
- c. *risikopremier* belastet årets avkastning,
- d. kostnader og tap belastet investeringsporteføljen ved forvaltning av pensjonsbeholdningen i egen investeringsportefølge.

§ 6-5 første ledd skal lyde:

(1) Arbeidstaker som har flere pensjonsbevis kan kreve at midlene knyttet til pensjonsbevisene blir slått sammen, og at nytt pensjonsbevis blir utstedt på grunnlag av samlet pensjonsbeholdning *eller pensjonskapital*. Det nye pensjonsbeviset utstedes av den pensjonsinnretning som har utstedt pensjonsbevisene, eller som de øvrige pensjonsbevisene er flyttet til etter § 6-4 første ledd.

Overskriften til § 6-8 skal lyde:

§ 6-8. *Forvaltning av pensjonsbeholdning og pensjonskapital mv.*

§ 6-8 første, annet og tredje ledd skal lyde:

(1) *Kapital* knyttet til pensjonsbevis forvaltes av pensjonsinnretningen etter ellers gjeldende regler.

(2) Pensjonsinnretning skal garantere at midlene knyttet til pensjonsbeviset til enhver tid minst tilsvarer pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen*. Reglene i § 5-7 om særskilt avkastningsgaranti gjelder tilsvarende.

(3) Pensjonsbeviset skal hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Årlig avkastning av midler *knyttet til pensjonsbevis* tilføres pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* hvert år etter fradrag for pensjonsinnretningens årlige vederlag for avkastningsrisiko.

§ 6-9 skal lyde:

§ 6-9. *Uttak av pensjon*

(1) Reglene om uttak av alderspensjon i §§ 4-9 til 4-12, 4-14 annet og tredje ledd og 4-15 og § 4a-9 gjelder tilsvarende for pensjonsbevis.

(2) Det kan bare foretas gradert uttak etter § 4-12 annet og tredje ledd, *jf. § 4a-9 første ledd*, dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette.

§ 6-10 første ledd skal lyde:

(1) Ved utstedelse av pensjonsbevis eller senere kan innehaveren og pensjonsinnretningen avtale at *kapital* tilsvarende pensjonsbeholdningen og i tilfelle administrasjonsreserven knyttet til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølge tilordnet pensjonsbeviset. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal settes sammen og hvilken adgang innehaveren skal ha til å endre sammensetningen. En slik avtale kan bare omfatte *kapital* og administrasjonsreserve knyttet til pensjonsbeviset.

§ 6-10 fjerde ledd skal lyde:

(4) Ved uttak av alderspensjon gjelder reglene i §§ 4-9 til 4-13, 4-14 annet og tredje ledd og 4-15, *jf. § 4a-9*, tilsvarende. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet. Midlene knyttet til pensjonsbeviset skal på uttakstidspunktet overføres til alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, med mindre innehaveren krever at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølge. Hvis pensjonsbeviset fortsatt skal forval-

tes som egen investeringsportefølje, skal årlig alderspensjon beregnes ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset.

§ 7-4 tredje ledd skal lyde:

(3) Slutter foretaket å betale innskudd *eller premie* til pensjonsordningen, og foreligger det ikke midler i premiefondet til dekning av innskudd og premier, skal ordningen opphøre.

§ 7-6 første, annet og tredje ledd skal lyde:

(1) Når pensjonsordningen opphører, skal avkastning frem til opphørstidspunktet tilføres pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* til det enkelte medlem.

(2) Premiefondet fordeles mellom medlemmene på grunnlag av innskudd *eller premie* for hvert medlem i opphørsåret. Ingen skal likevel tildeles mer fra premiefondet enn det som

trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd og premie i inntil 5 år eller i tilfelle en kortere periode frem til uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen ved fylte 67 år. Resten av premiefondet tilbakeføres til foretaket.

(3) Reglene i kapittel 6 gjelder tilsvarende. Midler tildelt et medlem fra premiefondet tillegges opptjent pensjonsbeholdning *eller pensjonskapital*.

§ 7-7 annet ledd skal lyde:

(2) Det kan fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at opptjent pensjonsbeholdning benyttes som premiereserve *eller pensjonskapital* for medlemmenes alderspensjonsrettigheter i pensjonsordning etter lov om foretakspensjon *eller etter kapittel 4a i loven her*. Lov om foretakspensjon §§ 4-11 annet og tredje ledd, 4-12 og 4-13 gjelder tilsvarende. Bestemmelsen i leddet her gjelder ikke når pensjonsordningen er opprettet med investeringsvalg.

Del II
Behovet for en ny form for ytelsesbasert
alderspensjon

Kapittel 15

Trengs det en ny form for alderspensjonsordning?

1) I mandatet, beskrevet ovenfor i avsnitt 2.1, har Finansdepartementet bedt Banklovkommisjonen både vurdere om det er mulig å etablere en form for ytelsesbasert alderspensjon som er tilpasset ny alderspensjonsordning i folketrygden og om dette er ønskelig.

Ovenfor i del I av denne utredningen har Banklovkommisjonen vist at det er mulig å lage en ytelsesbasert alderspensjonsordning som er tilpasset sentrale prinsipper i ny folketrygd. Lovutkastet viser imidlertid at et lovregelverk for en slik type pensjonsordning må bli mer komplisert enn regelverket i tjenstepensjonsloven og innskuddspensjonsloven for ordninger som er innskuddsbaserte i opptjeningstiden. Lovutkastet kan nok sammenlignes mer med foretakspensjonsloven hva gjelder kompleksitet. Siden ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er et godt innarbeidet regelverk som er godt kjent blant aktørene i markedet gjør dette at foretakspensjonsloven likevel ikke framstår som så komplisert som man kanskje vil oppfatte lovutkastet.

Når det gjelder lovutkastet er det i Banklovkommisjonen uenighet knyttet til en del enkeltspørsmål. Dette framkommer av særmerknadene inntatt forskjellige steder i kapitlene 5 til 10 ovenfor. Denne uenigheten kan nok til dels ha bakgrunn i at det er forskjellige oppfatninger i Banklovkommisjonen av om det er ønskelig og behov for å gjennomføre en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning i norsk pensjonslovgivning for privat sektor eller ikke.

2) Ønskeligheten av en gjennomføring av en ny form for ytelsesbasert alderspensjonsordning vil blant annet bero på om man mener at en slik type pensjonsordning har noe å tilby som ikke de øvrige typene pensjonsordninger i privat sektor har, og at man mener det er viktig at lovgivningen åpner for ordninger med disse egenskapene. Det vil si om lovutkastet inneholder kvaliteter som ikke kan dekkes av eksisterende tjenstepensjonslov, innskuddspensjonslov eller foretakspensjonslov.

I tabell 15.1 er det gjort en sammenligning av foretakspensjonsloven (ytelsesbaserte foretaks-

pensjonsordninger), tjenstepensjonsloven og lovutkastet for å vise forskjeller i innfallsvinklene i de ulike lovene til en del utvalgte hovedelementer i en forsikringsbasert pensjonsordning. Denne sammenligningen må ikke omfattes som uttømmende hva gjelder likheter og forskjeller mellom de ulike ordningene. Av hensyn til enkelhet i tabellen viser oversikten heller ikke alle nyanser i lovenes regulering av de ulike hovedelementer. Når det gjelder foretakspensjonsloven er det tatt utgangspunkt i den tradisjonelt vanligste måten å utforme pensjonsopptjening i pensjonsplanen i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. De mindre brukte alternativene som foretakspensjonsloven § 5-2 første ledd åpner for, er ikke tatt med i sammenligningen.

3) Når det gjelder spørsmålet om ønskeligheten av og behovet for lovgivning som åpner for et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt i privat sektor, er *Banklovkommisjonen* delt i ulike grupperinger med ulike oppfatninger av dette spørsmålet. Disse framgår nedenfor. Det vises også til *medlemmet Skomsvolds* mening som framkommer i særmerknad inntatt ovenfor i kapittel 8.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik og Orskaug mener at det er ønskelig at virksomheter og foretak kan velge et ytelsesbasert alderspensjonsprodukt for sine ansatte. En ytelsesordning framstår som et kvalitetsprodukt. Det gir større forutsigbarhet for pensjonens størrelse, arbeidstaker avlastes risikoen for svingninger i avkastningen av pensjonsmidlene, arbeidstaker kan også avlastes risikoen for endringer i levealder i opptjeningstiden og hovedreglene er at det skal være en livsvarig pensjonsordning.

Disse medlemmene viser til at arbeidstakerorganisasjonene fra starten av arbeidet med denne utredningen krevde at et ytelsesprodukt burde utformes på en slik måte at det både kunne tilfredsstillende de virksomheter som ønsket en ren nettoordning av typen «Tine» hvor man stilles i utsikt en samlet ytelse på for eksempel 15 prosent på toppen av folketrygden, en ordning som likner ordningen «privat AFP» hvor man sikres en årlig

Tabell 15.1 Sammenligning av foretakspensjonsloven (ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger), tjenstepensjonsloven og lovutkastet i forhold til et utvalg av elementer i reguleringen og utformingen av en pensjonsordning.

	Foretakspensjonsloven	Tjenstepensjonsloven	Lovutkastet	
	Opptjening	Samlet pensjonsytelse i % av lønn, inkl. beregnet folketrygd. Årlig opptjening i forhold til det høyeste av opptjeningsalder eller tjenestetid på 30–40 år.	Nettoordning. Innskudd % av inntekt. Alleårsprinsipp	Nettoyttelse i % av lønn. Alleårsprinsipp. Årlig opptjening 1/40 del av beregnet pensjonsnivå eller en årlig opptjeningsprosent.
Opptjeningsfasen	Maksimalrammer	Beregnet pensjon fra folketrygden og pensjonsordningen: 100 % av lønn inntil 6 G. 70 % av lønn mellom 6 og 12 G. Ingen opptjening over 12 G.	Mål: Samlet pensjon fra folketrygd og pensjonsordning om lag 2/3 av lønn inntil 12 G. Lønn inntil 12 G: 7 % Tillegg mellom 7,1 og 12 G: 18,1 prosent	Mål: Som tjenstepensjonsloven. Lønn inntil 12 G: 14/20 % eller 0,35/0,50 %. Tillegg mellom 7,1 og 12 G: 54 % eller 1,35 %.
	Levealdersjustering	Nei	Ja ved uttak	Ja - fratrekkes ved årlig opptjening. Frivillig sikring mot senere endring
	Avkastningsrisiko	Maksimalberegningrente – som diskonteres inn i premien	Nullgaranti	Nullgaranti
	Regulering	I samsvar med individuell lønnsøkning – reguleringspremie fra foretaket	Avkastning, evt. foretaket ansvar for regulering opp til alm. lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket.	Foretakets ansvar for regulering opptil alm. lønnsvekst eller gjennomsnittlig lønnsutvikling i foretaket.
Utbetalingsfasen	Uttak	Fleksibelt uttak 62–75 år. Omberegning ved dynamisk beregningsgrunnlag på uttakstidspunktet.	Fleksibelt uttak 62–75 år	Fleksibelt uttak 62–75 år. Omberegning dynamisk beregningsgrunnlag på uttakstidspunktet
	Regulering	Pensjonistenes overskuddsfond – evt. foretakets reguleringsansvar inntil økning av G	Avkastning, evt. garantert av foretaket inntil alm. lønnsutvikling deretter fradrag 0,75 %	Avkastning, evt. garantert av foretaket inntil alm. lønnsutvikling deretter fradrag 0,75 %

ytelse som står i forhold til lønna eller en ordning som etterlikner offentlig tjenstepensjon. Disse medlemmene mener, gitt visse forutsetninger, at den foreslåtte ordningen tilfredsstiller de to første kravene, det vil si at ordningen kan sammenlignes med både Tine-ordningen og privat AFP.

Disse medlemmene mener at den foreslåtte ytelsesordningen vil kunne være et godt alternativ

for de som ønsker å bygge ut brede pensjonsordninger som legger vekt på lave kostnader og mulighet for jobbskifter uten utstedelser av fripoliser.

Disse medlemmene mener at arbeidsgiver og pensjonsinnretning skal ha risikoen for at pensjonsmidlene reguleres med den alminnelige lønnsveksten. Kun på denne måten kan arbeids-

taker sikres et visst nivå på pensjonen. *Disse medlemmene* viser til at den foreslåtte ytelsesordningen, foruten foretakspensjonsloven og offentlig tjenstepensjon, vil bli den eneste tjenstepensjonsordning som kun åpner for at pensjonskapitalen skal reguleres med den alminnelige lønnsveksten (eller foretakets lønnsvekst).

Disse medlemmene mener at myndighetene ikke bør begrense virksomhetenes mulighet til å velge et nytt ytelsespensjonsprodukt. Det er flere virksomheter for eksempel med offentlig tilknytning som vurderer endringer i sine pensjoner. Disse virksomhetene bør ikke hindres i sine bestrebelsler på å finne gode løsninger i samarbeid med sine ansatte.

Medlemmene Dalsøren, Gjelsvik, Orskaug og Storrødvann ser det som viktig at rammeverket for de ytelsesbaserte ordningene tilpasses ny folketrygd. Dette er spesielt viktig for alle de foretak som fortsatt har ytelsesordninger etter foretakspensjonsloven. Dette bør skje ved at en gjør nødvendige tilpasninger i foretakspensjonsloven for å tilpasse denne til ny folketrygd og levealdersjustering. Dette har ikke latt seg gjøre innenfor det mandatet som Banklovkommisjonen har fått for dette arbeidet.

Medlemmet Storrødvann mener at det lovverk som foreslås i denne utredning for å svare på mandatet har i all vesentlighet tilsvarende egenskaper som tjenstepensjonsloven (ut over at det søker å definere en pensjonsytelse). *Dette medlemmet* er tvilende til om dette er et nødvendig produkt å kunne tilby i tillegg til det som allerede kan utformes innenfor foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenstepensjonsloven.

Medlemmene Juliussen, Mildal og Rukin mener det ikke er ønskelig å etablere et nytt ytelsesprodukt. Gjeldende pensjonslovgivning for innskuddspensjon og tjenstepensjon og de alternativer til skattegunstig behandlede pensjonsordninger som denne omfatter er tilstrekkelig til å dekke behovene for alderspensjonsordninger for foretak i privat sektor.

Disse medlemmene mener videre at lovutkastet legger opp til at store grupper kan bli skjermet fra levealdersjustering, noe *disse medlemmene* mener harmonerer dårlig med mandatet. Prinsippet om levealdersjustering må følges fullt ut. Videre legger *disse medlemmene* til grunn at et eventuelt nytt ytelsesprodukt ikke skal ha romsligere rammer for pensjonsopptjening enn de andre tjenstepensjonsordningene.

Disse medlemmene mener dessuten at lovforslaget til nytt ytelsesprodukt inneholder lite nytt ut over det som allerede følger av tjenstepen-

sjonsloven. I praksis innebærer lovutkastet en svært komplisert måte å definere en pensjonsopptjening som i store trekk kan oppnås gjennom tjenstepensjonsloven. De økonomiske realitetene for den enkelte – både arbeidsgiver og arbeidstaker – tilsløres. Dette gjelder både kostnader, verdi av opptjening og risiko.

Disse medlemmene mener det vil tjene alle parter at lovverket holdes så enkelt og oversiktlig som mulig, og at det i stedet fokuseres på at det innenfor eksisterende lovverk utvikles gode ordninger og et bredt spekter av tilbydere. Dette både av hensyn til konkurransen i markedet, men også av hensyn til mobiliteten i arbeidsmarkedet der man er tjent med å ha pensjonsrettigheter som ligner på hverandre og som kan slås sammen og dermed framstå som en mer enhetlig opptjening for den enkelte arbeidstaker så langt det er mulig.

Erfaringene de senere år viser at de aller fleste foretak velger å gå over til innskuddspensjonsordninger når de lukker eller avvikler sine ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Nye foretak velger også i all hovedsak innskuddspensjonsordninger. For de som ønsker forsikringsbaserte ordninger har tjenstepensjonsloven bedre egenskaper enn forslaget i denne utredningen og anses som tilstrekkelig.

Medlemmene Digranes, Heldal og Kierulf Prytz er av den oppfatning at gjeldende pensjonslovgivning, herunder foretakspensjonsloven, og de alternativer til skattegunstig behandlede pensjonsordninger som denne omfatter er tilstrekkelig til å dekke behovene for alderspensjonsordninger for foretak i privat sektor.

Disse medlemmene mener at et nytt ytelsesbasert produkt ikke er ønskelig og at det etter deres syn kun vil komplisere tjenstepensjonsmarkedet og bidra til å gjøre et allerede uoversiktlig norsk pensjonssystem enda vanskeligere tilgjengelig for brukerne. *Disse medlemmene* er enige i at det vil tjene alle parter at lovverket holdes så enkelt og oversiktlig som mulig og at det i stedet fokuseres på at det innenfor dette lovverket utvikles gode ordninger og et bredt spekter av tilbydere og produktvariasjoner. Dette både av hensyn til konkurransen i markedet, men også av hensyn til mobiliteten i arbeidsmarkedet der man er tjent med å ha pensjonsrettigheter som ligner på hverandre og som kan slås sammen og dermed framstå som en mer enhetlig opptjening for den enkelte arbeidstaker så langt det er mulig.

Disse medlemmene er også enige i at det forholdet at det har tatt tid å få realisert et tilbud av produkter basert på tjenstepensjonsloven, viser at

det ikke er et sterkt press fra eller behov i markedet på å få ytterligere alternativer til tjenstepensjonsordninger i privat sektor.

Medlemmene Hanssen, Løining, Rikheim, Ryel og Sæther viser til at det i en skattebegunstiget pensjonsopptjening er nødvendig å fastsette nærmere regler for ordningen, herunder maksimalrammer for de samlede pensjonsforpliktelsene som ordningen kan gi. *Disse medlemmene* legger til grunn at et eventuelt nytt ytelsesprodukt ikke skal ha romsligere rammer for pensjonsopptjening enn de andre skattebegunstigede pensjonsordninger i privat sektor, og skal reflektere prinsippet om levealdersjustering.

Arbeidet i Banklovkommissjonen har avdekket at en med eksisterende pensjonslovgivning i det alt vesentlige kan oppnå samme pensjonsopptjening som i lovutkastet. *Disse medlemmene* kan derfor ikke se at det nye ytelsesproduktet vil tilføre noe nytt av betydning ut over de andre skattebegunstigede tjenstepensjonsprodukter vi har i dag. *Disse medlemmene* viser også til at et nytt ytelsesprodukt i henhold til lovutkastet framstår som vanskelig tilgjengelig. Det gjenstår for øvrig avklaringer på sentrale punkter i utformingen av det nye produktet, siden det ikke er oppnådd enighet i Banklovkommissjonen. En avklaring på disse punktene er nødvendig for at loven skal kunne gjøres operasjonell. Det gjenstår å se om høringen vil bringe slike avklaringer.

Banklovkommissjonens leder, Selvig, viser til at det etter folketrygdreformen synes naturlig å gjennomføre den lovgivning om ytelsesbasert alderspensjon tilpasset prinsippene i ny folke-

trygd som trengs for at slike pensjonsordninger fortsatt skal utgjøre et alternativ til innskuddsbaserte tjenstepensjonsordninger i privat sektor. Et nytt alderspensjonsprodukt vil imidlertid vanskelig kunne utgjøre noe reelt alternativ i pensjonsmarkedet med mindre det er forankret i et regelverk med bred tilslutning fra parter i arbeidslivet og finansnæringen. Utredningsarbeidet har vist at lovutkastet ikke oppfyller en slik forutsetning, og at en etterfølgende bearbeiding av utkastet for å bygge bro mellom de kryssende interesser nok vil bli en krevende oppgave.

For det første, utredningen viser at det foreligger markert uenighet i Banklovkommissjonen knyttet til utformingen av en del av de sentrale bestemmelser i lovutkastet. Under et omfattende utredningsarbeid har det her ikke lyktes å finne fram til samlende løsninger, heller ikke løsninger med tilslutning fra et tilstrekkelig bredt flertall i Banklovkommissjonen.

For det annet, det foreligger betydelig og til dels prinsipielt begrunnet uenighet mellom flere grupper av medlemmer i Banklovkommissjonen når det gjelder spørsmålet om det overhodet er ønskelig eller behov for lovregulering av et nytt ytelsesbasert alderspensjonsprodukt. Det vises til uttalelsene fra de ulike grupperingene ovenfor.

Ut fra dette er det *lederens* oppfatning at det videre lovarbeidet bør stilles i bero inntil det etter en bred høring av utredningen og lovutkastet kan bedømmes i hvilken utstrekning synspunktene fra høringsinstansene kan gi grunnlag for samlende løsninger på hittil omtvistede og uavklarte spørsmål.

Vedlegg 1

Lov 13. desember 2013 nr. 106 om tjenestepensjon (tjenestepensjonsloven) slik den vil lyde om lovutkastet gjennomføres

Kapittel 1. Virkeområde. Definisjoner

§ 1-1. Virkeområde

(1) Loven gjelder tjenestepensjonsordninger som er opprettet ved kollektiv livsforsikringsavtale *etter reglene i loven her*, og foretak som har eller oppretter slik pensjonsordning.

(2) Pensjonsordning etter loven her kan opprettes ved avtale med følgende pensjonsinnretninger:

- a. selskap som har tillatelse fra norske myndigheter til å drive livsforsikringsvirksomhet her i riket,
 - b. pensjonskasse som har tillatelse fra norske myndigheter til her i riket å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring,
 - c. selskap som er etablert i en annen stat innenfor EØS-området og som her i riket har adgang til å drive livsforsikringsvirksomhet,
 - d. pensjonskasse som er etablert i annen stat innenfor EØS-området, og som har adgang til her i riket å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring.
- (3) Loven gjelder også for Svalbard.

§ 1-2. Definisjoner

I loven betyr:

- a. Barn: Medlemmets barn, herunder stebarn og fosterbarn.
- b. Beregningsgrunnlag: Det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen.
- c. Foretak: aksjeselskap, allmennaksjeselskap, ansvarlig selskap, enkeltpersonforetak og et hvert annet rettssubjekt som har arbeidstakere i sin tjeneste.
- d. Forsikrede: Pensjonsordningens medlemmer, deres ektefelle, barn, registrert partner og samboer når de er sikret eller mottar pensjon etter regelverket.
- e. Konsern: Konsern som nevnt i aksjeloven § 1-3 og allmennaksjeloven § 1-3, likevel slik at morselskapet ikke må være aksjeselskap eller allmennaksjeselskap.

f. Medlemmer: Arbeidsgiveren og de arbeidstakere som oppfyller opptaksvilkårene i regelverket for pensjonsordningen. Som medlem regnes også alderspensjonist som har tatt ut alderspensjon fra ordningen rett etter avsluttet arbeidsforhold, samt arbeidstaker som er blitt ufør mens han var i foretakets tjeneste og som det betales årlig premie for i henhold til forsikring av premiefritak ved uførhet.

g. Pensjonsbeholdning: Kapitalbeholdning *etter § 4-5* bestående av summen til enhver tid av tilførte innskudd og premier, dødelighetsarv og avkastning.

h. *Pensjonskapital: Kapital tilsvarende premiereserve for medlemmers opptjente alderspensjon til enhver tid, beregnet av pensjonsinnretningen etter § 4a-6 ut fra tilførte premier, dødelighetsarv og avkastning.*

i. Pensjonsordning: Pensjonsordning som nevnt i § 1-1.

j. Pensjonsplan: Den del av regelverket som gjelder beregning og innbetaling av årlige innskudd eller premier, *opptjening av pensjonsbeholdning eller rett til årlig pensjon*, og beregning og utbetaling av årlig pensjon *til de enkelte medlemmer*.

k. Pensjonsreguleringsfond: Pensjonsordningens fond for premie til dekning av årlig regulering av pensjoner under utbetaling.

l. Regelverket: Pensjonsforsikringsavtalen med tilhørende vilkår og pensjonsplan.

m. Reguleringsfond: Pensjonsordningens fond for midler til dekning av årlig regulering av medlemmenes pensjonsbeholdninger *eller opptjente rett til pensjon*.

§ 1-3. Forskrifter

Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i loven her.

Kapittel 2. Opprettelse av pensjonsordninger

§ 2-1. Adgang til å opprette pensjonsordning

(1) Et foretak kan opprette pensjonsordning i samsvar med reglene i loven her for å sikre arbeidstakere i foretaket og andre forsikrede alderspensjon i tillegg til ytelser fra folketrygden. Regelverket for pensjonsordningen skal i sin helhet være i samsvar med bestemmelsene i loven her med tilhørende forskrifter.

(2) Foretaket skal tegne forsikring som ved uførhet gir rett til innskuddsfritak *eller premiefritak* ved uførhet i samsvar med den faktiske graden av uførhet. Forsikringen skal omfatte alle medlemmer som ikke har fylt 67 år. Premien for slik forsikring skal beregnes slik at foretaket ikke skal betale årlig premie til alderspensjon for medlemmer som blir uføre. Innskuddsfritaket *eller premiefritaket* skal reduseres forholdsmessig etter den faktiske graden av uførhet. Samlet opptjening av rett til alderspensjon på grunnlag av arbeidsinntekt og innskuddsfritak skal ikke på noe tidspunkt overstige 100 prosent av full stilling.

(3) Foretaket kan i tillegg som del av pensjonsordningen tegne særskilt forsikring *i samsvar med reglene i kapittel 8* som kan gi uførepensjon til medlemmer som helt eller delvis mister ervervsnivåen og/eller ytelser til barn og andre etterlatte av medlemmer som dør. Innskuddspensjonsloven § 2-4 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 2-2. Minstekrav

(1) Et foretak kan opprette pensjonsordning i henhold til loven her dersom foretaket har:

- a. minst to personer i foretaket som begge har en arbeidstid og lønn som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling,
- b. minst én arbeidstaker uten eierinteresse i foretaket som har en arbeidstid og lønn i foretaket som utgjør 75 prosent eller mer av full stilling, eller
- c. personer i foretaket som hver har en arbeidstid og lønn som utgjør 20 prosent eller mer av full stilling, og som til sammen utfører arbeid som tilsvarer minst to årsverk.

(2) Pensjonsordning kan også opprettes i pensjonskasse som er i samsvar med bestemmelser gitt i eller i medhold av *finansforetaksloven*. Har pensjonskassen mindre enn 50 medlemmer, skal vedtektene for pensjonskassen inneholde særlige bestemmelser om gjenforsikring av forsikringsrisiko og begrensnings av risiko knyttet til kapitalforvaltningen slik at medlemmenes rett til pensjon er betryggende sikret. Finanstilsynet fastsetter nærmere regler om dette.

(3) Dersom foretaket ved utløpet av et kalenderår ikke oppfyller vilkårene i første ledd, og foretaket heller ikke innen et år, igjen oppfyller vilkårene, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles. Pensjonsordning i pensjonskasse som i en periode på seks måneder ikke oppfyller vilkårene i annet ledd, skal opphøre og avvikles eller videreføres som pensjonsforsikring i samsvar med første ledd.

§ 2-3. Pensjonsplan

(1) Det skal fastsettes en pensjonsplan for pensjonsordningen *utformet i samsvar med reglene om innskuddsbasert alderspensjon i kapittel 4 eller om ytelsesbasert alderspensjon i kapittel 4a*.

(2) Pensjonsplan skal angi reglene om beregning og innbetaling av årlige innskudd og premier, oppbygging av pensjonsbeholdning *eller opptjening av pensjon* for de enkelte medlemmer, samt reglene om beregning og utbetaling av årlig pensjon.

§ 2-4. Styringsgruppe

(1) Foretak som har pensjonsordning som omfatter 15 eller flere medlemmer, skal opprette en styringsgruppe for pensjonsordningen på minst tre personer. Minst en av personene skal velges av og blant medlemmene.

(2) Styringsgruppen skal uttale seg om saker som gjelder forvaltningen og praktiseringen av pensjonsordningen. Regelverket skal behandles av styringsgruppen før det vedtas eller endres.

§ 2-5. Livsforsikringsselskapets plikter

(1) En pensjonsinnretning kan bare overta tjenstepensjonsordning etter loven her når forsikringsavtalen og pensjonsordningen er i samsvar med loven her med tilhørende forskrifter. Dersom foretaket har annen pensjonsordning, skal pensjonsinnretningen påse at samtlige pensjonsordninger sett i sammenheng er i samsvar med relevant regelverk.

(2) Bestemmelsene i første ledd gjelder så langt de passer for pensjonskasser.

§ 2-6. Ligningsforhold

(1) Det skal fremgå av regelverket for pensjonsordningen, premiekvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder tjenstepensjonsordning etter loven her.

(2) Premiekvitteringer og meldinger til ligningsmyndighetene skal inneholde spesifiserte opplysninger om de innbetalinger som foretaket har foretatt av årets premie, tilskudd til premiefond og tilskudd til pensjonsregulering.

(3) Er årets premie betalt ved overføring fra premiefondet, skal dette angis særskilt. Tilsvarende gjelder ved tilbakeføring av premiefondsmidler til foretaket.

(4) Pensjonsinnretningen og foretaket er ansvarlig for at opplysninger som nevnt i denne bestemmelsen er riktige. Det samme gjelder institusjon som forvalter premiefond.

§ 2-7. Tilsyn

(1) Finanstilsynet fører tilsyn med tjenstepensjonsordninger.

(2) Finner Finanstilsynet at en pensjonsordning er eller forvaltes i strid med lov eller forskrift, kan Finanstilsynet pålegge pensjonsinnretningen å rette på forholdet innen en fastsatt frist.

(3) Finner Finanstilsynet at en beregning eller fordeling av midler er foretatt i strid med gjeldende regler, kan Finanstilsynet kreve at beregningen eller fordelingen endres innen en fastsatt frist.

(4) Dersom frist gitt i medhold av annet og tredje ledd ikke overholdes, kan Finanstilsynet gi nærmere retningslinjer for virksomheten, oppnevne nytt styre eller styringsgruppe for pensjonsordningen, eller bestemme at pensjonsordningen skal opphøre og avvikles.

(5) Bestemmer Finanstilsynet at pensjonsordningen skal opphøre, skal tilsynet gi melding om vedtaket til Skattedirektoratet.

§ 2-8. Informasjon til arbeidstakerne

(1) Foretaket skal gi arbeidstakerne en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen. Det skal redegjøres for regelverkets bestemmelser om pensjonsytelser og om arbeidstakernes rettigheter.

(2) Foretaket skal gi arbeidstakerne skriftlig opplysning om endringer i regelverket av betydning.

(3) Kongen kan fastsette regler om hvilken informasjon som skal gis fra pensjonsinnretning eller foretak i tilknytning til ordningen.

§ 2-9. Adgang til å ha kombinerte pensjonsordninger

(1) Et foretak som har pensjonsordning for alderspensjon etter loven her, kan supplere denne med en pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven (kombinerte pensjonsordninger).

(2) For kombinerte pensjonsordninger etter første ledd gjelder følgende:

a. samtlige ansatte som omfattes av regelverkets bestemmelser om medlemskap i pensjonsord-

ningen etter loven her, skal være medlem av begge pensjonsordningene,

b. innskuddspensjonen skal utgjøre et tillegg til alderspensjon etter loven her,

c. regelverket i pensjonsordningene skal utformes med sikte på at forskjellsbehandling mellom arbeidstakere unngås så langt det er mulig når det gjelder samlet pensjon sett i forhold til lønn og tjenestetid i foretaket,

d. et foretak kan ikke samtidig ha kombinerte pensjonsordninger og parallelle pensjonsordninger etter § 2-10, foretakspensjonsloven § 2-9 eller innskuddspensjonsloven § 2-10.

(3) Kongen kan fastsette nærmere regler om utformingen av kombinerte pensjonsordninger. Innskudd i det enkelte år til sikring av innskuddspensjon skal medregnes ved anvendelsen av grensene i §§ 4-7 og 4a-2.

(4) Dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene knyttet til utstedelse av pensjonsbevis ved opprettelse av kombinerte pensjonsordninger etter paragrafen her, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet. Dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelige, skal kostnadene dekkes ved innbetaling fra foretaket.

(5) Foretaket kan tegne uførepensjon i tilknytning til pensjonsordningen etter loven her.

(6) Forsikring av rett til premie- eller innskuddsfritak ved uførhet skal knyttes til begge pensjonsordningene.

(7) Foretaket kan tegne pensjon til etterlatte i tilknytning til pensjonsordningen etter loven her.

(8) Et foretak som har ordning med ytelsesbasert alderspensjon etter foretakspensjonsloven, kan supplere denne med pensjonsordning etter loven her i samsvar med bestemmelser gitt i eller i medhold av foretakspensjonsloven § 2-12.

§ 2-10. Parallelle pensjonsordninger

(1) Et foretak med pensjonsordning etter loven her kan samtidig ha en ytelsesbasert eller engangsbetalt foretakspensjonsordning eller en innskuddspensjonsordning (parallelle pensjonsordninger).

(2) For et foretak som har parallelle pensjonsordninger følgende:

a. ingen arbeidstaker kan på samme tid være medlem av mer enn en av ordningene,

b. regelverket for ordningene skal utformes slik at alderspensjonsytelsene står i et rimelig forhold til hverandre og slik at urimelig forskjellsbehandling av grupper av arbeidstakere unngås,

c. rett til ytelser ved uførhet og til etterlatte skal være utformet på samme måte i ordningene.

(3) Bestemmelsene i annet ledd gjelder tilsvarende ved endring av regelverket for en eller flere av pensjonsordningene.

§ 2-11. *Arbeidstakernes valgrett*

(1) Når et foretak oppretter parallelle pensjonsordninger, skal hver enkelt arbeidstaker ha rett til å velge hvilken pensjonsordning *arbeidstakeren* skal være medlem av. Det kan likevel fastsettes i regelverket at arbeidstakerorganisasjoner som har medlemmer ansatt i foretaket kan velge ordning for sine medlemmer. Det skal fastsettes i regelverket hvilken ordning arbeidstaker som ikke foretar noe valg etter første punktum skal være medlem av.

(2) Bestemmelsen i første ledd gjelder tilsvarende for arbeidstaker som blir ansatt i foretaket.

(3) En arbeidstaker kan ikke velge å bli medlem av en pensjonsordning dersom reglene om medlemskap som gjelder for ordningen er til hinder for at arbeidstakeren opptas som medlem.

§ 2-12. *Flytting av medlemskap*

(1) Regelverket skal inneholde bestemmelser om i hvilke tilfeller en arbeidstaker kan flytte sitt medlemskap fra den ene til en av de andre pensjonsordningene.

(2) En arbeidstaker skal i alle tilfelle ha rett til flytting av medlemskap ved vesentlig endring av innskudds- eller ytelsesplan eller av regelverket for øvrig i en av pensjonsordningene, dersom endringen er av betydning for fremtidige rettigheter i ordningen.

(3) Ved flytting av medlemskap gjelder bestemmelsene om opphør av medlemskap i kapittel 6 tilsvarende. Grensen på 12 måneder i § 6-1 annet ledd gjelder samlet medlemskap i de to ordningene.

Kapittel 3. Medlemskap i pensjonsordningen

§ 3-1. *Krav til regelverket*

(1) Regelverket skal inneholde bestemmelser om medlemskap og opptak av medlemmer.

(2) I regelverket kan det gjøres unntak eller fastsettes særlige vilkår for særlige grupper av arbeidstakere. Bestemmelsen må være i samsvar med loven her med tilhørende forskrifter.

§ 3-2. *Alminnelige regler om medlemskap*

(1) Pensjonsordningen skal omfatte alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 20 år. Kongen kan i forskrift gjøre unntak fra bestemmelsen

i første punktum. Det kan fastsettes lavere alder i regelverket.

(2) Arbeidstakere som er medlemmer av en annen pensjonsordning som foretaket betaler premie eller avgift til og som gir pensjonsopptjening av minst tilsvarende verdi, skal ikke være medlemmer av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

(3) Pensjonsordningen kan også omfatte arbeidsgiveren og annen person som må anses som innehaver av foretaket. Bestemmelsene i § 3-4 gjelder tilsvarende. Finanstilsynet kan gi nærmere regler om hvilke personer som skal omfattes av dette ledd.

(4) Personer som ikke er pliktig medlem i folketrygden med medlemskap som omfatter opptjening av pensjonsrettigheter, kan ikke være medlem av pensjonsordningen. Kongen kan i forskrift gjøre unntak fra bestemmelsen i første punktum.

§ 3-3. *Nye arbeidstakere*

(1) En arbeidstaker som ansettes av foretaket og som fyller vilkårene for medlemskap i pensjonsordningen, opptas som medlem fra første arbeidsdag i foretaket.

(2) Forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6 gjelder ved flytting til pensjonsordningen av pensjonsbeholdning og andre midler knyttet til pensjonsbevis for opptjent pensjon.

§ 3-4. *Arbeidstakere i deltidsstilling*

(1) Arbeidstaker som har mindre enn 20 prosent av full stilling i foretaket, skal ikke være medlem av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

(2) Pensjonsopptjeningen for arbeidstaker i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av den pensjon som ville være opptjent dersom arbeidstakeren hadde hatt fulltidsstilling.

§ 3-5. *Sesongarbeidere*

(1) Arbeidstaker som er sesongarbeider og som i løpet av et kalenderår utfører arbeid i foretaket som tilsvarer mindre enn 20 prosent av tilsvarende fulltidsstilling, skal ikke være medlem av pensjonsordningen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

(2) I regelverket kan det fastsettes at sesongarbeider bare skal opptas som medlem dersom det arbeid som er utført i løpet av de siste tre år, for hvert år minst utgjør 20 prosent av fulltidsstilling.

§ 3-6. *Arbeidstakere med permisjon*

(1) Arbeidstaker som har permisjon for et fastsatt tidsrom og som forutsettes å gjenoppta arbeid i foretaket etter endt permisjon, skal være medlem av pensjonsordningen i permisjonstiden.

(2) Bestemmelsene i første ledd kan fravikes for permisjon i henhold til avtale ved at det i regelverket fastsettes:

- a. særlige regler om opptjening av pensjon mens permisjonen varer, eller
- b. at medlemskapet skal opphøre fra permisjonstidspunktet.

Det samme gjelder for permisjon i henhold til lov dersom arbeidstakeren er medlem av en annen pensjonsordning i permisjonstiden.

(3) Regelverket kan fastsette at arbeidstakere som er permitterte som følge av driftsinnskrenkninger mv. skal være medlemmer av pensjonsordningen.

§ 3-7. *Arbeidstakere som ikke er arbeidsføre*

(1) Arbeidstaker som ikke er arbeidsfør på den tid arbeidstakeren ellers skulle opptas som medlem, skal først bli medlem av pensjonsordningen når arbeidstakeren begynner å arbeide i stillingen, med mindre annet er fastsatt i regelverket.

§ 3-8. *Eldre arbeidstakere*

(1) En arbeidstaker skal tas opp som medlem av pensjonsordningen etter bestemmelsene i §§ 3-3 til 3-7 frem til fylte 75 år. Dette gjelder selv om arbeidstakeren ved ansettelsen mottar alderspensjon fra folketrygden eller fra annen tjenstepensjonsordning.

(2) Arbeidstaker som etter uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen fortsatt har fulltids- eller deltidsstilling i foretaket, har fortsatt rett til pensjonsopptjening i pensjonsordningen.

(3) *Opptjening av alderspensjon opphører senest når arbeidstakeren har fylt 75 år.*

Kapittel 4. Innskuddsbasert alderspensjon

I. Alminnelige regler

§ 4-1. *Retten til alderspensjon*

(1) Det enkelte medlem i pensjonsordning opprettet i henhold til reglene i kapitlet her, opp tjener rett til alderspensjon gjennom årlig oppbygging av en pensjonsbeholdning.

(2) *Retten til opptjent alderspensjon faller bort ved medlemmets død.*

§ 4-2. *Krav til pensjonsplanen*

(1) Pensjonsplanen skal inneholde bestemmelsene om beregning og innbetaling av årlige inn-

skudd og premier fra foretaket, om oppbygging av de enkelte medlemmers pensjonsbeholdning, samt om beregning og utbetaling av årlig pensjon.

(2) I pensjonsplanen skal årlig innskudd fra foretaket være fastsatt som en bestemt prosent, av de enkelte medlemmenes lønn i foretaket inntil 12 ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Det kan fastsettes i pensjonsplanen at det for medlemmers lønn mellom 7,1 G og 12 G skal innbetales tilleggssinnskudd i prosent av lønn. *Årlig innskudd og tilleggssinnskudd i det enkelte år kan ikke settes høyere enn fastsatt i § 4-7 første ledd.*

(3) Årlig innskudd for medlemmene skal være høyere for kvinner enn for menn. Tillegget til årlig innskudd for kvinner skal settes slik at den årlige pensjon som innskuddene ventes å gi, er uavhengig av medlemmets kjønn. Kongen kan gi forskrift om beregningen av slike tillegg til årlige innskudd.

(4) Årlig innskudd for medlem i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av det innskuddet ville vært dersom medlemmet hadde fulltidsstilling.

§ 4-3. *Beregning av lønn*

(1) Et medlems lønn er den lønn som medlemmet mottar fra foretaket i løpet av året.

(2) Endring i lønn skal tillegges virkning i pensjonsplanen fra det tidspunkt endringen trer i kraft.

(3) Det kan i pensjonsplanen fastsettes at det skal ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg, eller at det i stedet skal gjøres et fradrag på inntil 10 prosent av lønn etter første ledd.

§ 4-4. *Endring av pensjonsplanen*

(1) Før en endring av pensjonsplanen vedtas, skal endringen forelegges styringsgruppen til uttalelse, jf. § 2-4.

(2) Det kan ikke gjennomføres endringer i pensjonsplanen og beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen som medfører reduksjon av medlemmers rett til opptjent pensjon på tidspunktet for endringen.

II. Pensjonsopptjening. Kostnader og risikopremier

§ 4-5. *Årlig oppbygging av pensjonsbeholdning*

(1) Pensjonsbeholdningen for det enkelte medlem skal tilføres årlig innskudd for medlemmet i samsvar med pensjonsplanen etter hvert som årets innskudd innbetales av foretaket. Dersom det er fastsatt i pensjonsplanen, kan fore-

taket i et bestemt år tilføre pensjonsbeholdningen inntil 2 prosent av årets lønn som tillegg til årets innskudd etter pensjonsplanen. Summen av innskuddene kan ikke overstige maksimalgrensene etter § 4-7.

(2) Pensjonsinnretningen skal hvert år tilføre pensjonsbeholdningen for medlemmene de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Som grunnlag for fordelingen mellom de enkelte medlemmer benyttes pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag.

(3) Utbetaling i henhold til forsikring som gir et medlem rett til premiefritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd, skal tilføres pensjonsbeholdningen.

(4) Den avkastning som oppnås ved forvaltningen av midlene i pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden, skal årlig tilføres pensjonsbeholdningen, med mindre annet er fastsatt i medhold av § 4-6. Midler for regulering av pensjonsbeholdningen i henhold til reglene i § 4-6 skal i tilfelle årlig tilføres pensjonsbeholdningen.

§ 4-6. Valgfri garantert regulering av pensjonsbeholdningen

(1) Det kan fastsettes i pensjonsplanen at det enkelte medlems pensjonsbeholdning i opptjeningsperioden skal reguleres årlig, enten i samsvar med alminnelig lønnsvekst, beregnet som i folketrygden, eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket.

(2) Regulering av pensjonsbeholdningen som nevnt i første ledd, gjelder likevel ikke for medlemmer som har uttatt full pensjon eller har fra-trådt sin stilling i foretaket. Ved delvis uttak av pensjon gjelder reguleringen den del av pensjonsbeholdningen som ikke er omregnet til alderspensjonsytelser.

(3) Midler til regulering av pensjonsbeholdningen etter første ledd skal dekkes av årlig avkastning av de midler som er knyttet til medlemmenes pensjonsbeholdninger. Årlig avkastning som overstiger årets midler til regulering, skal tilføres pensjonsordningens reguleringsfond. Dersom årets avkastning ikke er tilstrekkelig, dekkes midler til regulering ved overføring av midler fra reguleringsfondet. Udekket del av reguleringen skal dekkes av foretaket.

(4) Første til tredje ledd gjelder også regulering av pensjonsbeholdninger som forvaltes i egen investeringsportefølje ved investeringsvalg for foretaket etter reglene i § 5-5.

(5) Kongen kan gi forskrift om en øvre grense for størrelsen av reguleringsfondet. Overskytende midler skal tilføres premiefondet.

§ 4-7. Grenser for årlig innskudd

(1) Foretakets innskudd etter § 4-5 første ledd kan i pensjonsplanen ikke settes høyere enn 7 prosent av medlemmets samlede lønn inntil 12 G i det enkelte år. Tilleggsinnskudd for medlemmets lønn mellom 7,1 og 12 G kan i pensjonsplanen ikke settes høyere enn 18,1 prosent av slik lønn i det enkelte år. Kongen kan gi forskrift om høyere proSENTsats for stillinger med rett til uttak av tjenestepensjon før fylte 62 år.

(2) Tillegget til årlig innskudd for kvinner etter § 4-2 tredje ledd, regulering som foretaket skal dekke etter §§ 4-6 tredje ledd og 4-14 første ledd, samt kostnader og risikopremier som omfattes av § 4-8, kommer i tillegg til prosentgrensene i første ledd.

(3) Kongen kan gi forskrift om høyeste avkastningsprosent som i et år skal tilføres pensjonsbeholdningen etter § 4-5 fjerde ledd eller i tilfelle reguleringsfondet etter § 4-6 tredje ledd. Avkastning ut over fastsatt proSENTsats skal tilføres premiefondet.

§ 4-8. Årlige kostnader og risikopremier

Betaling for administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen, årlig premie for innskuddsfritak ved uførhet etter § 2-1 annet ledd, samt årlig vederlag for avkastningsrisiko etter § 6-1 annet ledd og i tilfelle § 5-7, skal årlig dekkes av foretaket som tillegg til årlige innskudd til alderspensjon.

III. Uttak av alderspensjon mv.

§ 4-9. Alder ved uttak av alderspensjon

(1) En arbeidstaker kan tidligst ta ut alderspensjon ved fylte 62 år. Kongen kan fastsette regler om uttak av alderspensjon før fylte 62 år for stillinger som:

- a. medfører uvanlig fysisk eller psykisk belastning for de ansatte, eller
- b. krever at de ansatte har særlige fysiske eller psykiske egenskaper for at arbeidet skal bli tilfredsstillende utført på forsvarlig måte.

(2) Det kan ikke stilles som vilkår i regelverket at alderspensjon bare kan eller må tas ut samtidig med uttak av alderspensjon fra folketrygden. Det kan heller ikke stilles som vilkår at arbeidstakeren ikke har heltids- eller deltidsstilling i foretaket eller hos annen arbeidsgiver.

§ 4-10. Utbetalingstid

(1) Alderspensjon skal ytes fra uttak av alderspensjon etter § 4-9 og så lenge arbeidstakeren lever, med mindre annet følger av annet ledd eller § 4-16. Livsvarig alderspensjon kan ikke omdannes til tidsavgrenset alderspensjon etter reglene i § 4-16.

(2) Det kan likevel fastsettes i pensjonsplanen at utbetalingstiden kan settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Et medlem og pensjonsinnretningen kan også avtale at alderspensjon bare skal ytes i det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig pensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Ved omregningen etter dette ledd gjelder § 4-12 femte ledd.

(3) *For stillinger med rett til uttak av alderspensjon før 62 år kan det i pensjonsplanen fastsettes at alderspensjonen bare skal løpe fram til, eller settes ned ved, fylte 67 år. Kongen kan i særlige tilfelle gjøre unntak fra første eller annet ledd.*

§ 4-11. Beregningen av årlige alderspensjonsytelser

(1) Årlig alderspensjon beregnes på grunnlag av medlemmets pensjonsbeholdning og forventet gjenstående levetid ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet. Ved uttak av pensjon skal en forholdsmessig del av reguleringsfondet etter § 4-6 tredje ledd på dette tidspunkt tilføres medlemmets pensjonsbeholdning.

(2) Årlig pensjonsytelse beregnes for hvert årskull slik at nåverdi av den enkeltes samlede pensjonsytelser er uavhengig av uttakstidspunkt.

§ 4-12. Uttak av alderspensjon og omregning av pensjonsytelser

(1) Medlem skal gi pensjonsinnretningen melding som angir fra hvilket tidspunkt alderspensjon skal utbetales. Dersom det ikke er sendt melding om uttak av alderspensjon innen fylte 75 år, skal pensjonen uansett utbetales.

(2) Medlem kan i meldingen bestemme at uttaket av alderspensjon bare skal gjelde en del av pensjonsbeholdningen. Graden av uttak kan likevel ikke være mindre enn det som er nødvendig for at samlet årlig pensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

(3) Medlemmet kan på ethvert tidspunkt etter uttakstidspunktet og frem til fylte 75 år endre uttaksgraden til fullt uttak av pensjon. Medlemmet kan også endre uttaksgraden ved fylte 67 år og deretter på tidspunkter fastsatt i

regelverket. Ved fylte 75 år skal uttaket uansett endres til fullt uttak.

(4) Dersom et medlem endrer uttaksgraden, skal pensjonsytelsen beregnes på nytt etter reglene i § 4-11 ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning på omregningstidspunktet. Har et medlem stoppet uttak av pensjon, beregnes pensjonsytelsen ved senere uttak av pensjon etter reglene i § 4-11 ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning på det nye uttakstidspunktet.

(5) Settes utbetalingstiden ned etter reglene i § 4-10 annet ledd, beregnes alderspensjonen ut fra pensjonsbeholdningen på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet.

(6) Medlem som mottar uførepensjon, kan ikke samtidig ta ut alderspensjon i den utstrekning samlet uførepensjon og alderspensjon overstiger en pensjonsgrad på 100 prosent. Bli arbeidstaker ufør etter uttak av alderspensjon, reduseres alderspensjonsutbetalingen slik at pensjonsgraden ikke overskrider 100 prosent.

§ 4-13. Pensjonsopptjening etter pensjonsuttak

(1) Pensjonsopptjening som tilføres pensjonsbeholdningen etter uttak av full pensjon, omregnes til årlig pensjon etter reglene i § 4-11 på grunnlag av forventet gjenstående levetid ut fra beregningsgrunnlaget på omregningstidspunktet. Det omregnede beløp legges til årlig pensjonsytelse.

(2) Omregningen foretas med virkning fra 1. januar året etter at opptjeningen fant sted.

(3) Ved gradert uttak av pensjon skal pensjonsopptjening som tilføres pensjonsbeholdningen etter uttak, omregnes til pensjon når uttaksgraden endres.

§ 4-14. Årlig avkastning. Regulering av pensjoner under utbetaling

(1) Det kan fastsettes i pensjonsplanen at foretaket årlig skal betale for regulering av pensjoner under utbetaling. Slik regulering skal være i samsvar med alminnelig lønnsvekst og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Årlig pensjonsregulering dekkes av årets avkastning av midlene i pensjonsbeholdningene til de medlemmer som har uttatt pensjon. Årlig avkastning som overstiger årets pensjonsregulering skal tilføres pensjonsordningens pensjonsreguleringsfond. Dersom årlig pensjonsregulering ikke kan dekkes av årets avkastning eller ved overføring av midler i pensjonsreguleringsfondet, skal udekket del av pensjonsreguleringen dekkes av foretaket.

(2) Dersom regelverket ikke inneholder bestemmelse som nevnt i første ledd, skal årlig avkastning av midlene i det enkelte medlems pensjonsbeholdning i utbetalingsperioden utbetales som tillegg til medlemmets pensjonsytelse i de påfølgende år. Kongen kan gi nærmere regler i forskrift omberegning og utbetaling av slike tillegg.

(3) Ved gradert uttak av pensjon foretas forholdsmessig utbetaling etter *annet* ledd.

(4) Kongen kan gi forskrift om en øvre grense for størrelsen på pensjonsordningens pensjonsreguleringsfond. Overskytende midler skal tilføres premiefondet.

§ 4-15. Opplysningsplikt om pensjonsytelser

(1) Pensjonsinnretningen skal i løpet av det året en arbeidstaker fyller 61 år, gi vedkommende informasjon om beregnet årlig pensjonsytelse ved uttak av pensjon fra hvert av årene fra fylte 62 år til fylte 67 år, henholdsvis med og uten fortsatt pensjonsopptjening. Det skal også gis informasjon om retten til pensjonsopptjening ved arbeid etter fylte 67 år.

(2) Første ledd gjelder tilsvarende når pensjonsinnretningen mottar melding etter § 4-12 om uttak av pensjon før fylte 67 år. Er utbetalingstiden redusert etter § 4-16 annet ledd, skal pensjonsinnretningen gi arbeidstakeren skriftlig informasjon om adgangen til å redusere uttaket fra folketrygden og andre pensjonsleverandører.

(3) Informasjonen etter denne bestemmelsen skal gis skriftlig og på en oversiktlig og lett forståelig måte.

(4) Kongen kan gi forskrift om pensjonsinnretningers opplysningsplikt.

IV. Pensjonsordning med tidsavgrenset alderspensjon

§ 4-16. Tidsavgrenset utbetalingsperiode

(1) Det kan fastsettes i pensjonsplanen at alderspensjonen skal opphøre ved fylte 80 år eller senere, men ikke i noe tilfelle før alderspensjon har vært utbetalt minst i 10 år. Medlemmet kan kreve tidsavgrenset alderspensjon omdannet til livsvarig alderspensjon.

(2) Ved uttak av pensjon beregnes årlig pensjonsytelse ut fra pensjonsbeholdningen og forventet utbetalingsperiode på uttakstidspunktet etter reglene i § 4-11 annet ledd. Utbetalingstiden kan settes ned til det antall hele år som er nødvendig for at samlet årlig alderspensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp, jf. § 4-10 annet ledd.

(3) Ved endret uttaksgrad skal pensjonsytelsen beregnes på nytt ut fra medlemmets samlede pensjonsbeholdning og forventet utbetalingsperiode på endringstidspunktet. Tilsvarende gjelder ved omdanning til livsvarig alderspensjon.

V. Tilskudd fra arbeidstakerne

§ 4-17. Tilskudd fra arbeidstakerne

(1) Ved avtale mellom foretaket og minst to tredeler av medlemmene i pensjonsordningen eller fagforeninger som representerer minst to tredeler av medlemmene, kan det fastsettes at medlemmene selv skal innbetale et årlig innskudd til pensjonsordningen. Avtalen skal fastsette om medlemmene skal ha adgang til å reservere seg mot å delta i tilskuddsordningen, og i tilfelle vilkårene for reservasjonsretten. Minst to tredeler av arbeidstakerne må bli med i ordningen om årlige innskudd fra arbeidstakerne.

(2) Avtalen skal fastsette årlig innskudd fra medlemmene som en bestemt prosent av det enkelte medlems lønn inntil 12 G, samt angi hvordan innskudd fra medlemmene skal innbetales. Det årlige innskudd i prosent av lønn kan ikke settes høyere enn halvparten av lovens grenser for årlige innskudd i § 4-7 for lønn inntil 12 G. Samlet årlig innskudd for hvert medlem fra medlemmet selv og fra foretaket skal ikke overstige de grenser for årlig innskudd som følger av § 4-7.

(3) Årets innskudd fra et medlem skal tilføres medlemmets pensjonsbeholdning etter hvert som tilskudd blir innbetalt. Det kan avtales at inntil en forholdsmessig del av de premier og kostnader som foretaket skal dekke etter § 4-8, skal dekkes av de medlemmer som omfattes av tilskuddordningen. Dette skjer i tilfelle ved fradrag i årlig avkastning av pensjonsbeholdningen.

(4) De bestemmelser som etter avtalen skal gjelde for arbeidstakernes tilskuddordning, skal inntas i pensjonsplanen for pensjonsordningen. Arbeidstakere som ansettes etter etablering av tilskuddordningen skal være med i ordningen.

Kapittel 4a. Ytelsesbasert alderspensjon

I. Alminnelige regler

§ 4a-1. Retten til alderspensjon

(1) Det enkelte medlem i en pensjonsordning opprettet i henhold til reglene i kapitlet her, erverver rett til årlig alderspensjon fastsatt etter reglene i pensjonsordningens pensjonsplan gjennom årlig opptjening ved tjenestetid i foretaket.

(2) Retten til opptjent alderspensjon faller bort ved medlemmets død.

§ 4a-2. Krav til pensjonsplanen

(1) Pensjonsplanen skal inneholde vilkårene for rett til årlig pensjon, reglene om beregningen av årlig pensjonsopptjening og om beregning av årlige premier, pensjonskapital og utbetaling av årlig pensjon. Ved endring av pensjonsplanen gjelder reglene i § 4-4.

(2) I pensjonsplanen skal det legges til grunn at medlemmenes rett til alderspensjon opptjenes årlig i løpet av tjenestetiden i foretaket fram til fylte 75 år. Som lønn regnes den lønn medlemmet mottar fra foretaket i løpet av året, beregnet etter reglene i § 4-3.

(3) I pensjonsplanen skal det fastsettes at årlig pensjonsopptjening skal tilsvare 1/40 av en fastsatt prosentsats på inntil [14] [20] prosent av de enkelte medlemmers lønn inntil 12 G i opptjeningsåret, samt i tilfelle et særskilt tillegg som tilsvarer 1/40 av en fastsatt prosentsats på inntil 54 prosent av medlemmenes lønn mellom 7,1 og 12 G i opptjeningsåret.

(4) Tredje ledd er ikke til hinder for at det i pensjonsplanene i stedet fastsettes at årlig pensjonsopptjening tilsvarer en fastsatt prosentsats på inntil [0,35] [0,50] prosent av de enkelte medlemmers lønn inntil 12 G i opptjeningsåret, samt i tilfelle et særskilt tillegg som tilsvarer en fastsatt prosentsats på inntil 1,35 prosent av medlemmenes lønn mellom 7,1 og 12 G i opptjeningsåret.

(5) Pensjonsplanen skal inneholde de bestemmelser som skal gjelde om årlig oppregulering av opptjent rett til pensjon etter reglene i § 4a-6, og i tilfelle om regulering av pensjoner under utbetaling etter reglene i § 4a-9, jf. § 4-14.

(6) Kongen kan fastsette særlige regler om årlig pensjonsopptjening for stillinger med rett til uttak av alderspensjon før 62 år, herunder fravike reglene i paragrafen her.

§ 4a-3. Premieberegning. Beregningsgrunnlag.

(1) Pensjonsinnretningen skal beregne årlig premie etter en premietariff som er i samsvar med det beregningsgrunnlag som til enhver tid er meddelt Finanstilsynet. I beregningsgrunnlaget skal dynamisk dødelighetsgrunnlag benyttes. Finanstilsynet kan stille krav til det dødelighetsgrunnlag som blir benyttet.

(2) Ved beregningen av årlig premie skal pensjonsinnretningen legge til grunn at:

- a. årlig premie skal beregnes ut fra den rett til alderspensjon som medlemmet vil ha opptjent i året etter reglene i pensjonsplanen, og den forventede virkning av levealdersjustering av medlemmets rett til alderspensjon,
- b. det skal beregnes en høyere årlig premie for kvinner enn for menn slik at den årlige pensjon som

årlige premier ventes å gi, vil være uavhengig av medlemmets kjønn,

- c. det enkelte medlems pensjonskapital i opptjeningstiden årlig blir tilført en andel av de midler som er frigjort [etter beregningsgrunnlaget] i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som er død i løpet av året før uttak av pensjon, jf. § 4a-5 annet ledd.

(3) Ved uttak av pensjon skal årlig pensjonsytelse beregnes etter § 4a-9 annet ledd. Framgår det av pensjonsplanen at pensjonsinnretningen skal ha et særlig ansvar for størrelsen av årlig pensjon i prosent av lønn beregnet ved uttak av pensjon, skal pensjonsinnretningen beregne særskilt premie til dekning av dette ansvaret.

(4) Kongen kan gi forskrift om premieberegningen, herunder forhold som er nevnt i annet og tredje ledd.

II. Pensjonsopptjening. Kostnader og risiko-premier**§ 4a-4. Levealdersjustert årlig pensjonsopptjening**

(1) Ved beregning av det enkelte medlems pensjonsopptjening i et år skal den rett til pensjon som medlemmet vil ha opptjent i året etter reglene i pensjonsplanen, omberegnes som følge av at årlig premier beregnes etter § 4a-3 annet ledd basert på forventet virkning av levealdersjustering av medlemmets rett til alderspensjon. Pensjonsinnretningen skal gi de enkelte medlemmer melding om virkningene for medlemmenes pensjonsopptjening av at det ved beregning av årlig premie blir tatt hensyn til forhold som nevnt i første punktum.

(2) Medlem som etter uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen fortsatt har stilling i foretaket, har rett til årlig pensjonsopptjening etter første ledd og oppregulering av opptjent pensjon etter § 4a-6.

(3) Et medlems opptjente alderspensjon til enhver tid tilsvarer summen av den rett til alderspensjon medlemmet årlig har opptjent etter reglene i §§ 4a-4 til 4a-6 i løpet av sin tjenestetid i foretaket fram til fylte 75 år.

§ 4a-5. Oppbygging av pensjonskapital

(1) Pensjonsinnretningen skal hvert år tilføre sparedelen av årets premie etter beregningsgrunnlaget til de enkelte medlemmers pensjonskapital for opptjent pensjon etter hvert som premier innbetales av foretaket. Utbetaling i henhold til forsikring som gir et medlem rett til premiefritak ved uførhet, skal benyttes til å dekke årets premie for opptjening av alderspensjon inntil medlemmet fyller 67 år.

(2) Pensjonsinnretningen skal i opptjenings-tiden årlig tilføre det enkelte medlems pensjonska-

pital en andel av de midler som i året er frigjort [etter beregningsgrunnlaget] i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året, jf. § 4a-3 annet ledd bokstav c. Som grunnlag for fordelingen mellom de enkelte medlemmer benyttes pensjonsinnretningens beregningsgrunnlag.

(3) Midler som benyttes til dekning av årlig oppregulering av medlemmenes opptjente alderspensjon etter § 4a-6, skal tilføres de enkelte medlemmers pensjonskapital.

§ 4a-6. Årlig regulering av opptjent pensjon

(1) Medlemmenes opptjente rett til alderspensjon skal reguleres årlig i opptjeningsperioden, enten i samsvar med alminnelig lønnsvekst beregnet som i folketrygden, eller i samsvar med den gjennomsnittlige lønnsutvikling i foretaket.

(2) Regulering av opptjent alderspensjon som nevnt i første ledd, gjelder likevel ikke for medlemmer som har uttatt full pensjon eller ikke lenger har stilling i foretaket. Ved delvis uttak av pensjon gjelder reguleringen den del av medlemmets opptjente rett til alderspensjon om ikke er omregnet til alderspensjonsytelse.

(3) Midler til årlig regulering av opptjent alderspensjon etter første ledd skal dekkes av den årlige avkastning av de midler som er knyttet til medlemmenes samlede pensjonskapital for opptjent pensjon. Årlig avkastning som overstiger årets midler til regulering, skal tilføres pensjonsordningens reguleringsfond. Dersom årets avkastning ikke er tilstrekkelig, dekkes midler til regulering ved overføring av midler fra reguleringsfondet. Udekket del av reguleringen skal dekkes av foretaket.

(4) Første til tredje ledd gjelder også regulering av opptjent pensjon når midler tilsvarende samlet pensjonskapital forvaltes i egen investeringsportefølje ved investeringsvalg for foretaket etter reglene i § 5-5.

(5) Kongen kan gi forskrift om høyeste avkastningsprosent som i et år kan benyttes til oppregulering av opptjent pensjon, og fastsette en øvre grense for størrelsen av reguleringsfondet. Overskytende midler skal tilføres premiefondet.

§ 4a-7. Årlige kostnader og risikopremier

(1) Betaling for administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen, årlig premie for innskuddsfritak ved uførhet og årlig vederlag for risiko, samt garanti etter § 5-7, skal årlig dekkes av foretaket som tillegg til årlig premie for opptjening av rett til alderspensjon.

§ 4a-8. Særlige premier

(1) Premie til årlig regulering av opptjent pensjon etter § 4a-6 tredje ledd og § 4a-9, jf. § 4-14 første ledd, samt kostnader og risikopremier som omfattes av § 4a-7, kommer i tillegg til premie beregnet etter §§ 4a-2 og 4a-3.

III. Uttak av alderspensjon mv.

§ 4a-9. Uttak av alderspensjon. Øvrige bestemmelser

(1) Bestemmelsene om uttak av alderspensjon i §§ 4-9 til 4-15 og om tidsavgrenset alderspensjon i § 4-16 gjelder tilsvarende for alderspensjon etter reglene i kapitlet her. Pensjonskapitalen etter § 4a-5 regnes da som pensjonsbeholdning.

(2) Ved uttak av pensjon skal den årlige pensjonsytelsen omberegnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra medlemmets pensjonskapital og forholdet mellom forventet gjenstående levetid etter beregningsgrunnlaget på uttakstidspunktet og forventet gjenstående levetid etter dødelighetsgrunnlaget som ligger til grunn for premieberegningen med mindre pensjonsinnretningen har gitt garanti etter § 4a-3 tredje ledd annet punktum.

(3) Bestemmelsene om tilskudd fra arbeidstakerne i § 4-17 gjelder tilsvarende likevel slik at:

- a. Den årlige premie fra medlemmene kan ikke settes høyere enn 4 prosent av medlemmenes lønn inntil 12 G. Samlet årlig premie for hvert medlem fra medlemmet selv og fra foretaket skal likevel ikke gi grunnlag for årlig opptjening av rett til alderspensjon som normalt vil overstige de grenser § 4a-2 tredje og fjerde ledd fastsetter for medlemmenes årlige pensjonsopptjening beregnet ut fra samlet lønn inntil 12 G.
- b. Årets premie fra et medlem tilføres medlemmets pensjonskapital etter hvert som premie blir innbetalt. § 4a-5 annet ledd gjelder tilsvarende. Årlig avkastning av innbetalt pensjonskapital tilføres pensjonskapitalen med mindre annet følger av forskrift gitt etter § 4a-6 femte ledd.
- c. Det kan avtales at inntil en forholdsmessig del av de premier og kostnader som foretaket skal dekke etter § 4a-7, skal dekkes av de medlemmer som omfattes av tilskuddordningen ved fradrag i årets avkastning.

Kapittel 5. Pensjonsordningens midler

I. Alminnelige regler

§ 5-1. Midler knyttet til pensjonsordningen

(1) En pensjonsordningens midler omfatter summen av medlemmenes pensjonsbeholdninger eller pensjonskapital til enhver tid, premiefondet, og i tilfelle midler i pensjonsordningens regule-

ringsfond og pensjonsreguleringsfond. Midler knyttet til pensjonsbevis omfattes ikke av pensjonsordningens midler.

(2) Pensjonsinnretning skal garantere at pensjonsordningens midler ikke reduseres som følge av negativt avkastningsresultat, med mindre annet følger av reglene om investeringsvalg etter § 5-4. I forhold til medlemmene av pensjonsordningen gjelder dette selv om pensjonsinnretningen og foretaket har inngått avtale etter § 5-5 om at pensjonsordningens midler skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg for foretaket.

(3) Pensjonsordningens midler skal disponeres i samsvar med regler gitt i eller i medhold av loven her.

(4) Pensjonsordningens midler kan overføres til annen pensjonsinnretning ved flytting av pensjonsordningen etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6.

§ 5-2. Forholdet til foretaket

(1) Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra foretakets midler.

(2) Midlene hefter ikke for foretakets forpliktelser. Midlene kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å sikre eller å dekke foretakets kreditorer.

(3) Midler i premiefondet kan likevel tilbakeføres til foretaket etter reglene i § 5-12.

II. Kapitalforvaltning

§ 5-3. Forsvarlig kapitalforvaltning

(1) Pensjonsordningens midler skal forvaltes på forsvarlig måte i samsvar med de regler for kapitalforvaltning som til enhver tid gjelder for pensjonsinnretningen.

§ 5-4. Individuell investeringsportefølje for innskuddsbasert alderspensjon

(1) I pensjonsordninger hvor pensjonsbeholdninger under opptjening ikke skal gis garantert regulering, kan foretaket fastsette i regelverket at det skal opprettes egen pensjonskonto for hvert medlem, og at hver pensjonskonto skal tilordnes en egen investeringsportefølje som tilsvarer pensjonsbeholdningen til det enkelte medlem. Foretaket og pensjonsinnretningen skal inngå avtale om hvordan investeringsporteføljen skal settes sammen og om den adgang medlemmene skal ha til å endre sammensetningen. Styringsgruppen skal gis anledning til å uttale seg før avtalen inngås.

(2) Avkastningen ved forvaltningen av investeringsporteføljen skal hvert år tilføres pensjons-

kontoen. Medlemmet bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, når annet ikke er fastsatt i regelverket eller ved avtale med pensjonsinnretningen.

(3) Kostnadene ved administrasjon og forvaltning av pensjonsordningen dekkes av foretaket etter §§ 4-8. Særskilte kostnader ved endring av investeringsporteføljen og for særskilt avkastningsgaranti etter § 5-7 skal dekkes av det enkelte medlem og kan belastes pensjonskontoen.

(4) Ved uttak av pensjon beregnes medlemmets årlige pensjon på grunnlag av verdien på uttakstidspunktet av medlemmets pensjonsbeholdning. Reglene i §§ 4-9 til 4-13, § 4-14 annet og tredje ledd og § 4-15 gjelder tilsvarende. Kostnader og risikopremier i utbetalingsperioden dekkes etter reglene i § 4-8. Medlemmet kan likevel kreve at pensjonsbeholdningen fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje etter reglene i første til annet ledd i paragrafen her. I så fall beregnes årlig pensjonsytelse ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan gi forskrift om beregning og utbetaling av årlig alderspensjon når pensjonsbeholdningen forvaltes som egen investeringsportefølje.

§ 5-5. Investeringsvalg for foretaket

(1) Pensjonsinnretningen og foretaket kan ved pensjonsordning med vilkår om årlig regulering av pensjon under opptjening etter reglene i § 4-6 eller i tilfelle § 4a-6, avtale at pensjonsordningens midler skal forvaltes som egen investeringsportefølje med rett til investeringsvalg for foretaket. Avtalen medfører ingen begrensninger i foretakets forpliktelser overfor medlemmene i pensjonsordningen i henhold til regelverket eller loven her.

(2) Negativt avkastningsresultat på investeringsporteføljen skal dekkes av foretaket, med mindre annet følger av pensjonsinnretningens avkastningsgaranti etter § 5-7.

(3) Årets avkastningsresultat benyttes til oppregulering av *pensjonsbeholdninger eller pensjonskapital* og i tilfelle overføring til reguleringsfondet etter reglene i § 4-6 tredje ledd eller i tilfelle § 4a-6 tredje ledd, og til oppregulering av pensjoner under utbetaling og i tilfelle overføring til pensjonsreguleringsfondet etter reglene § 4-14 eller i tilfelle § 4a-9, jf. § 4-14.

(4) Er avkastningsresultatet negativt eller ikke tilstrekkelig til å dekke årets regulering av pensjonsbeholdninger og pensjoner etter § 4-6 tredje ledd eller § 4-14 første ledd, eller i tilfelle § 4a-6 tredje ledd og § 4a-9, jf. § 4-14 første ledd, skal de

midler som trengs for å sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter overføres fra premiefondet eller foretaket.

(5) Avtalen skal fastsette hvordan investeringsporteføljen skal være sammensatt, og hvilken adgang foretaket skal ha til å endre sammensetningen. Avtalen skal også inneholde regler om foretakets plikt til å dekke negativt avkastningsresultat som ikke dekkes ved overføring av premiefondet.

§ 5-6. *Sammensetning og registrering av investeringsportefølje*

(1) En investeringsportefølje sammensettes i samsvar med retningslinjer for kapitalforvaltningen i pensjonsinnretninger og kan bestå av:

- a. andeler i verdipapirfond,
- b. andeler i en særskilt investeringsportefølje, og
- c. kontanter og tilsvarende likvider.

(2) Eiendeler tilordnet den enkelte investeringsportefølje skal registreres slik at det til enhver tid er klart hvilke eiendeler som inngår i porteføljen.

(3) Ved endring av en investeringsporteføljes sammensetning skal markedsverdien av eiendelene legges til grunn ved avregningen.

§ 5-7. *Avkastningsgarantier*

(1) Pensjonsinnretningen kan ved avtale påta seg garantiansvar ut over det som følger av § 5-1 for den avkastning som vil bli oppnådd ved forvaltningen av pensjonsordningens midler. For midler som forvaltes som egen investeringsportefølje etter §§ 5-4 eller 5-5, kan garantiansvaret knyttes til en negativ prosentsats. Pensjonsinnretningen skal kreve særskilt årlig vederlag for dekning av garantirisikoen i henhold til den pristariff som gjelder på avtaletidspunktet.

(2) Avtalen skal angi den årlige avkastningsprosent som gjelder for garantien. Det kan ikke avtales høyere avkastningsprosent enn 3 prosent. Finanstilsynet kan i forskrift fastsette en høyere eller lavere prosentgrense for avkastningsgarantier.

(3) Det skal også fremgå av avtalen hvilke deler av pensjonsordningens midler som omfattes av garantien.

(4) Kongen kan gi forskrift om avkastningsgarantier over perioder på inntil fem år.

§ 5-8. *Kontoinformasjon*

(1) Pensjonsinnretningen skal hvert år gi de enkelte medlemmer opplysning om:

- a. medlemmets opptjente pensjonsbeholdning eller pensjonskapital ved årets utgang, samt mid-

ler tilført som innskudd og premie, dødelighetsarv og avkastning i løpet av året,

- b. årets regulering, i samsvar med lønnsvekst eller i tilfelle lønnsendring, av pensjonsbeholdning eller pensjonskapital for opptjent alderspensjon, og av pensjon under utbetaling, herunder reguleringspremie som er dekket av årets avkastning av medlemmets midler,
- c. pensjonsytelse utbetalt i løpet av året,
- d. risikopremier og andre kostnader belastet avkastningen, og
- e. tap som er belastet investeringsporteføljen ved forvaltning av pensjonsordningens midler eller pensjonsbeholdning i egen investeringsportefølje.

(2) Kongen kan gi forskrift om hvilken informasjon som skal gis fra pensjonsinnretningen.

III. Premiefond

§ 5-9. *Premiefond for pensjonsordningen*

(1) Foretaket skal ha et premiefond for pensjonsordningen.

(2) Midler i premiefondet skal forvaltes av pensjonsinnretningen i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen som til enhver tid gjelder for pensjonsinnretningen. Avkastningen på midler knyttet til premiefond skal årlig tilføres premiefondet.

(3) Premiefondet kan flyttes til annen pensjonsinnretning eller institusjon etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6.

(4) Midler i premiefond opprettet av samme foretak skal anses som ett fond knyttet til foretakets pensjonsordninger.

§ 5-10. *Premiefondets midler*

(1) Premiefondet skal tilføres

- a. alle tilskudd til premiefondet som omfattes av skatteloven § 6-46 tredje ledd bokstav b,
- b. avkastningen av midlene i premiefondet etter § 5-9 annet ledd,
- c. avkastning som tilordnes premiefondet etter §§ 4-6 femte ledd, 4-7 tredje ledd, 4-14 fjerde ledd, 4a-6 femte ledd eller 4a-9, jf. § 4-14 fjerde ledd,
- d. for mye betalt innskudd eller premie for medlemmer som slutter i foretaket i løpet av året, og
- e. pensjonsbeholdning eller pensjonskapital for medlem som ved fratredelse i foretaket har kortere tjenestetid enn 12 måneder, jf. § 7-1 annet ledd annet punktum.

§ 5-11. *Bruk av premiefondet*

(1) Premiefondet kan bare brukes til dekning av:

- a. årets innskudd og premier, samt kostnader og risikopremier som skal dekkes av foretaket etter reglene i kapitlene 4 *eller* 4a,
- b. kostnad i henhold til § 2-9 fjerde ledd,
- c. midler til sikring av arbeidstakerens pensjonsrettigheter i henhold til § 5-5 fjerde ledd, og
- d. kostnader i henhold til § 7-7 fjerde ledd.

(2) Foretaket kan ikke bruke midler i premiefondet til formål som nevnt i første ledd bokstav b, med mindre premiefondet fortsatt vil være tilstrekkelig til å sikre at årets og neste års premier mv. etter bokstav a blir betalt.

§ 5-12. Overføring til foretaket

(1) Er premiefondet ved årets utgang større enn seks ganger gjennomsnittet av årets og de to foregående års innskudd og premier med kostnader og risikopremier for den eller de pensjonsordninger foretaket har, skal foretaket sørge for at det overskytende beløp tilbakeføres til foretaket.

(2) Foretaket kan bestemme at midler i premiefondet som overstiger halvparten av grensen etter første ledd, skal overføres til foretaket. Før beslutning om overføring treffes av foretaket, skal spørsmålet forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen eller styret i pensjonskassen til uttalelse, jf. § 2-4 annet ledd.

§ 5-13. Premiefond med investeringsportefølje

(1) Foretaket og pensjonsinnretningen kan avtale at midler i premiefondet skal forvaltes som en egen investeringsportefølje. Reglene i §§ 5-5 og 5-6 gjelder tilsvarende.

Kapittel 6. Opphør av medlemskap. Pensjonsbevis

I. Alminnelige regler

§ 6-1. Opphør av medlemskap

(1) Et medlem som slutter i foretaket uten samtidig å ta ut alderspensjon fra ordningen, opphører ved fratredelsen å være medlem av pensjonsordningen.

(2) Medlemmet beholder sin rett til opptjent pensjonsbeholdning *eller opptjent rett til pensjon med tilhørende pensjonskapital* ved fratredelsen. Er medlemmets tjenestetid ved fratredelsen kortere enn 12 måneder, skal likevel pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* tilføres premiefondet.

(3) Pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* kan ikke utbetales til medlemmet annet enn som pensjonsytelser etter kapittel 4 *eller* 4a.

§ 6-2. Rett til pensjonsbevis

(1) Pensjonsinnretningen skal sørge for at det utstedes pensjonsbevis som sikrer medlemmet

rett til pensjonsbeholdningen *eller opptjent rett til pensjon med tilhørende pensjonskapital* etter § 6-1 annet ledd.

(2) Det skal knyttes administrasjonsreserve til pensjonsbeviset. Har medlemmet fratrudd sin stilling i foretak med pensjonsordning hvor det er valgt garantert regulering etter § 4-6 *eller med pensjonsordning etter kapittel 4a*, skal pensjonsbeholdningen tilføres en forholdsmessig del av pensjonsordningens reguleringsfond, jf. §§ 4-6 tredje ledd *og 4a-6 tredje ledd*.

(3) Er pensjonsbeholdningen mindre enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp og har medlemmet pensjonsbevis fra tidligere arbeidsforhold, har medlemmet likevel bare rett til å få pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* overført til dette. Medlemmet kan i stedet kreve overføring til individuell pensjonsavtale etter lov 27. juni 2008 nr. 62 om individuell pensjonsordning.

(4) Pensjonsbeviset skal utstedes av livsforsikringsselskapet som har tegnet forsikringen. Er pensjonsordningen i en pensjonskasse, utstedes pensjonsbevis etter reglene i § 6-3. Pensjonsbevis kan utstedes elektronisk dersom arbeidstakeren uttrykkelig godtar dette.

§ 6-3. Særregler for pensjonskasser

(1) En pensjonskasse kan inngå avtale med et livsforsikringsselskap som nevnt i § 1-1 annet ledd om at selskapet skal utstede pensjonsbevis til medlemmer som slutter i foretaket. Pensjonskassen skal inngå slik avtale dersom pensjonskassen etter sin tillatelse ikke har adgang til å utstede pensjonsbevis.

(2) Når pensjonsbevis ikke skal utstedes av et livsforsikringsselskap, utstedes pensjonsbeviset av pensjonskassen.

§ 6-4. Forsikringsforholdet etter pensjonsbevis. Kontoinformasjon

(1) Pensjonsbeviset utgjør et eget rettsforhold mellom den som har mottatt pensjonsbeviset (innehaveren) og pensjonsinnretningen som har utstedt det. Midlene knyttet til et pensjonsbevis kan overføres til annen pensjonsinnretning som nevnt i § 1-1 annet ledd, etter reglene i forsikringsloven kapittel 6.

(2) Fortsettelsesforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-7 skal tegnes på samme vilkår som pensjonsbeviset. Årlig premie kan likevel ikke overstige *årlig innbetaling til pensjonsordningen* siste år arbeidstakeren var medlem av pensjonsordningen, justert etter alminnelig lønnsvekst.

(3) Pensjonsinnretningen skal hvert år gi innehavere av pensjonsbevis opplysning om pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* som minst angir:

- a. pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* ved årets utgang, samt midler tilført i løpet av året som avkastning, dødelighetsarv og premie etter annet ledd,
- b. pensjonsytelse utbetalt i løpet av året,
- c. *risikopremier* belastet årets avkastning
- d. kostnader og tap belastet investeringsporteføljen ved forvaltning av pensjonsbeholdningen i egen investeringsportefølge.

(4) Kongen kan gi forskrift om hvilken informasjon som skal gis fra pensjonsinnretningen etter tredje ledd.

§ 6-5. *Sammenslåing av pensjonsbevis*

(1) Arbeidstaker som har flere pensjonsbevis kan kreve at midlene knyttet til pensjonsbevisene blir slått sammen, og at nytt pensjonsbevis blir utstedt på grunnlag av samlet pensjonsbeholdning *eller pensjonskapital*. Det nye pensjonsbeviset utstedes av den pensjonsinnretning som har utstedt pensjonsbevisene, eller som de øvrige pensjonsbevisene er flyttet til etter § 6-4 første ledd.

(2) For pensjonsbevis som gir rett til utbetaling av pensjon når krav om sammenslåing fremsettes, foretas omregning som nevnt i § 4-13 første ledd. Samlet forsikringsteknisk kontantverdi skal være den samme før og etter omregningen.

(3) Kongen kan gi forskrift om sammenslåing av pensjonsbevis.

§ 6-6. *Utenlandske statsborgere*

(1) Utenlandske statsborgere som har hatt bopel her i riket i mindre enn tre år, og som slutter i foretaket med rett til opptjent pensjon og som deretter bosetter seg i utlandet, kan bruke midlene knyttet til pensjonsbeviset til å sikre pensjonsrettigheter i utenlandsk pensjonsinnretning.

§ 6-7. *Registrering av pensjonsbevis*

Kongen kan gi forskrift om registrering av pensjonsbevis.

II. Forvaltning av pensjonsbevis

§ 6-8. *Forvaltning av pensjonsbeholdning og pensjonskapital mv.*

(1) *Kapital* knyttet til pensjonsbevis forvaltes av pensjonsinnretningen etter ellers gjeldende regler.

(2) Pensjonsinnretning skal garantere at midlene knyttet til pensjonsbeviset til enhver tid minst

tilsvarer pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen*. Reglene i § 5-7 om særskilt avkastningsgaranti gjelder tilsvarende.

(3) Pensjonsbeviset skal hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Årlig avkastning av midler *knyttet til pensjonsbevis* tilføres pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* hvert år etter fradrag for pensjonsinnretningens årlige vederlag for avkastningsrisiko.

(4) Årlige kostnader ved administrasjon av pensjonsbeviset dekkes av administrasjonsavsetning knyttet til pensjonsbeviset.

(5) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder ikke pensjonsbevis med pensjonsbeholdning forvaltet som egen investeringsportefølge etter reglene i § 6-10.

§ 6-9. *Uttak av pensjon*

(1) Reglene om uttak av alderspensjon i §§ 4-9 til 4-12, 4-14 annet og tredje ledd og 4-15 og § 4a-9 gjelder tilsvarende for pensjonsbevis.

(2) Det kan bare foretas gradert uttak etter § 4-12 annet og tredje ledd, *jf. § 4a-9 første ledd*, dersom pensjonsinnretningen samtykker til dette.

§ 6-10. *Pensjonsbevis med investeringsvalg*

(1) Ved utstedelse av pensjonsbevis eller senere kan innehaveren og pensjonsinnretningen avtale at *kapital* tilsvarende pensjonsbeholdningen og i tilfelle administrasjonsreserven knyttet til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølge tilordnet pensjonsbeviset. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal settes sammen og hvilken adgang innehaveren skal ha til å endre sammensetningen. En slik avtale kan bare omfatte *kapital* og administrasjonsreserve knyttet til pensjonsbeviset.

(2) Pensjonsbeviskontoen skal tilføres avkastningen av investeringsporteføljen. Pensjonsbeviset skal hvert år tilføres en forholdsmessig del av de midler som frigjøres i pensjonsinnretningen ved bortfall av pensjonsforpliktelser overfor medlemmer som før uttak av pensjon er død i løpet av året. Innehaveren bærer risikoen for at verdien av investeringsporteføljen blir redusert, hvis ikke annet er fastsatt ved særskilt avkastningsgaranti etter reglene i § 5-7.

(3) Pensjonsinnretningen kan kreve vederlag for administrasjon og forvaltning av pensjonsbeviset, for innehaverens bruk av rett til å endre investeringsporteføljen, samt eventuell avkastnings-

garanti knyttet til pensjonsbeviset. Vederlaget kan dekkes ved belastning av pensjonsbeviskontoen. Kongen kan gi nærmere regler i forskrift om vederlag knyttet til pensjonsbeviset og om dekning av vederlag ved belastning av pensjonsbeviskontoen.

(4) Ved uttak av alderspensjon gjelder reglene i §§ 4-9 til 4-13, 4-14 annet og tredje ledd og 4-15, jf. § 4a-9, tilsvarende. Årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi på uttakstidspunktet. Midlene knyttet til pensjonsbeviset skal på uttakstidspunktet overføres til alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, med mindre innehaveren krever at midlene knyttet til pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje. Hvis pensjonsbeviset fortsatt skal forvaltes som egen investeringsportefølje, skal årlig alderspensjon beregnes ut fra investeringsporteføljens verdi og forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om beregningen og utbetalingen av årlig alderspensjon fra pensjonsbeviset.

(5) Før det inngås avtale om utstedelse av pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje, skal pensjonsinnretningen skriftlig opplyse innehaveren om at:

- a. investeringsporteføljen tilordnet pensjonsbeviset vil bli forvaltet for innehaverens regning og risiko,
- b. pensjonsytelsene bestemmes ut fra verdien av porteføljen på tidspunktet for uttak av pensjon,
- c. pensjonsinnretningens ansvar for avkastningsresultatet og verdiutviklingen over tid bortfaller, med mindre annet er avtalt,
- d. pensjonsinnretningen har rett til årlig vederlag som nevnt i tredje ledd.

For hvert forhold det opplyses om etter bokstav a til d skal det samtidig opplyses skriftlig om hvilke vilkår som gjelder for et pensjonsbevis som undergis alminnelig forvaltning.

(6) Pensjonsinnretningen har plikt til å kartlegge innehaverens behov og ønske om risiko og til å opplyse om eventuelle forhold som tilsier at en avtale om forvaltning av pensjonsbeviset i egen investeringsportefølje ikke vil være i innehaverens interesse. Før det inngås avtale om utstedelse av pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje, skal pensjonsinnretningen i alle tilfelle gi innehaveren råd om sammensetningen av investeringsporteføljen tilpasset blant annet gjenstående tid til uttak av alderspensjon og størrelsen av midlene knyttet til pensjonsbeviset. Når innehaveren har nådd en alder med få år igjen til uttak av pensjon, skal pensjonsinnretningen gi råd

om risikoreduserende tiltak. En skriftlig sammenfatning av de råd som pensjonsinnretningen gir etter leddet her skal sendes innehaveren. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om pliktig informasjon og rådgivning.

(7) § 6-5 om sammenslåing av pensjonsbevis gjelder tilsvarende for pensjonsbevis med investeringsvalg.

Kapittel 7. Konsernforhold. Sammenslåing, deling og opphør av foretak. Avvikling og omdanning av pensjonsordning mv.

§ 7-1. Konsernforhold

Bestemmelsene i foretakspensjonsloven kapittel 12 om konsernforhold mv. gjelder tilsvarende så langt de passer. Kongen kan fastsette nærmere regler i forskrift.

§ 7-2. Sammenslåing av foretak

Bestemmelsene i foretakspensjonsloven kapittel 13 om sammenslåing av foretak mv. gjelder tilsvarende så langt de passer. Kongen kan fastsette nærmere regler i forskrift.

§ 7-3. Deling av foretak mv.

Bestemmelsene i foretakspensjonsloven kapittel 14 om deling av foretak mv. gjelder tilsvarende så langt de passer. Kongen kan fastsette nærmere regler i forskrift.

§ 7-4. Opphør av pensjonsordningen

(1) Foretaket kan bestemme at pensjonsordningen skal opphøre. Før beslutning treffes skal spørsmålet om opphør forelegges styringsgruppen og styret i pensjonskassen, jf. § 2-4 annet ledd.

(2) Pensjonsordningen skal opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles. Det samme gjelder når det følger av bestemmelse i eller i medhold av loven her at pensjonsordningen skal opphøre.

(3) Sluttes foretaket å betale innskudd *eller premie* til pensjonsordningen, og foreligger det ikke midler i premiefondet til dekning av innskudd og premier, skal ordningen opphøre.

§ 7-5. Avvikling av foretaket

(1) Skal foretaket avvikles fordi dets virksomhet overføres til annet foretak, gjelder reglene om sammenslåing av foretak i foretakspensjonsloven kapittel 13 tilsvarende så langt de passer dersom minst to tredeler av de arbeidstakere som er medlemmer i foretakets pensjonsordning samtidig overføres til det andre foretaket. Medlemmer som ikke overføres, skal sikres rett til pensjonsbevis etter reglene i kapittel 6.

(2) Skal mindre enn to tredeler av de arbeidstakere som er medlemmer i foretakets pensjonsordning overføres til det andre foretaket, skal pensjonsordningen opphøre og avvikles etter reglene i § 7-6.

§ 7-6. Avvikling av pensjonsordningen

(1) Når pensjonsordningen opphører, skal avkastning frem til opphørstidspunktet tilføres pensjonsbeholdningen *eller pensjonskapitalen* til det enkelte medlem.

(2) Premiefondet fordeles mellom medlemmene på grunnlag av innskudd *eller* premie for hvert medlem i opphørsåret. Ingen skal likevel tildeles mer fra premiefondet enn det som trengs for å sikre fortsatt innbetaling av innskudd og premie inntil 5 år eller i tilfelle en kortere periode frem til uttak av alderspensjon fra pensjonsordningen ved fylte 67 år. Resten av premiefondet tilbakestøres til foretaket.

(3) Reglene i kapittel 6 gjelder tilsvarende. Midler tildelt et medlem fra premiefondet tillegges opptjent pensjonsbeholdning *eller pensjonskapital*.

(4) Ved avvikling av pensjonskasse skal egenkapitalen etter sluttregnskapet anvendes som fastsatt i vedtektene. For øvrig kan egenkapitalen med Finanstilsynets samtykke utbetales til foretaket.

§ 7-7. Omdanning til foretakspensjonsordning eller innskuddspensjonsordning

(1) Et foretak som vil opprette pensjonsordning etter lov om foretakspensjon eller lov om innskuddspensjon i stedet for pensjonsordning etter loven her, skal avvikle pensjonsordningen etter reglene i §§ 7-4 til 7-6. Premiefond knyttet til pensjonsordningen skal likevel overføres som premiefond eller innskuddsfond for den nye pensjonsordningen.

(2) Det kan fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen at opptjent pensjonsbeholdning benyttes som premiereserve *eller pensjonskapital* for medlemmenes alderspensjonsrettigheter i pensjonsordning etter lov om foretakspensjon *eller etter kapittel 4a i loven her*. Lov om foretakspensjon §§ 4-11 annet og tredje ledd, 4-12 og 4-13 gjelder tilsvarende. Bestemmelsen i leddet her gjelder ikke når pensjonsordningen er opprettet med investeringsvalg.

(3) Annet ledd gjelder ikke arbeidstakere som på grunn av alder ikke har rett etter regelverket til å bli medlem av foretakspensjonsordningen eller innskuddspensjonsordningen, eller som for øvrig ikke har rett til å bli medlem av foretakspensjons-

ordningen etter reglene i lov om foretakspensjon kapittel 3 eller innskuddspensjonsordningen etter reglene i innskuddspensjonsloven kapittel 3, med mindre annet er fastsatt i regelverket. Tjenestepensjonsordningen etter loven her videreføres for slike arbeidstakere.

(4) Dersom pensjonsordningens administrasjonsreserve ikke er tilstrekkelig til å dekke kostnadene knyttet til utstedelse av pensjonsbevis ved omdanning etter paragrafen her, skal de resterende kostnadene først dekkes av midler i premiefondet og deretter ved innbetaling fra foretaket dersom midlene i premiefondet ikke er tilstrekkelige.

Kapittel 8. Uførepensjon (Hentet fra Prop. 42 L (2014–2015) og Innst. 225 L (2014–2015).)

§ 8-1. Krav til regelverket

(1) Et foretak kan opprette tjenestepensjonsordning for å sikre medlemmene uførepensjon i tillegg til den rett til arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd som til enhver tid følger av folketrygdloven kapittel 11 og 12.

(2) Pensjonsordningen kan yte årlig uførepensjon etter reglene i kapitlet her til medlemmer som i medlemstiden har fått inntektsevnen nedsatt på grunn av skade, sykdom eller lyte, i en slik grad at medlemmet ikke kan fortsette i sin vanlige stilling og ikke kan skaffe seg annet høvelig arbeid.

(3) Pensjonsplan og annet regelverk for pensjonsordningen skal oppfylle kravene i kapittel 2 og 3. Ytelser etter pensjonsplanen skal være garantert av pensjonsinstitusjonen.

(4) I regelverket for pensjonsordningen kan det fastsettes at arbeidstakere som fratrer sin stilling i foretaket, og som har minst tre års tjenestetid der, skal ha opptjent rett til uførepensjon etter reglene i § 8-11 ved uførhet som følge av skade, sykdom eller lyte oppstått etter at arbeidstakeren opphørte å være medlem av pensjonsordningen.

§ 8-2. Vilkår for rett til uførepensjon

(1) Det er et vilkår for rett til uførepensjon etter reglene i kapitlet her at medlemmets evne til å utføre inntektsgivende arbeid er varig nedsatt og oppfyller det minstekrav til nedsatt inntektsevne som regelverket fastsetter. Det kan ytes midlertidig uførepensjon når det ikke er avklart om inntektsevnen er varig nedsatt.

(2) I regelverket kan minstekravet til nedsatt inntektsevne ikke settes lavere enn 20 prosent. Minstekravet kan ikke i noe tilfelle settes høyere enn 50 prosent. Det kan dessuten ikke settes høyere enn:

- a. 40 prosent for medlem som mottar arbeidsavklaringspenger når krav om uførepensjon fremsettes, jf. folketrygdloven § 12-7 annet ledd, eller
- b. 30 prosent dersom medlemmets inntektsevne er nedsatt som følge av yrkesskade eller yrkes sykdom, jf. folketrygdloven § 12-17 første ledd bokstav c.

(3) Et medlem har bare rett til uførepensjon etter reglene i kapitlet her dersom det i samsvar med reglene i folketrygdloven § 12-5 har gjennomgått, eller forsøkt å gjennomgå hensiktsmessig behandling og hensiktsmessige tiltak for å bedre arbeidsevnen.

(4) Uførepensjon ytes ikke til medlem som har fylt 67 år eller har nådd en lavere særlig aldersgrense fastsatt i eller i medhold av lov.

§ 8-3. Nedsatt inntektsevne

(1) Vurderingen av hvor mye et medlems inntektsevne er blitt nedsatt, skal bygge på en sammenligning av de inntektsmuligheter som medlemmet hadde før uføretidspunktet og medlemmets inntektsmuligheter etter uføretidspunktet.

(2) Uføretidspunktet er det tidspunkt inntektsevnen ble varig nedsatt minst til det nivå som kreves etter regelverket. Er inntektsevnen redusert gradvis over flere år, kan det tas utgangspunkt i inntektsevnen før skade, sykdom eller lyte oppstod.

(3) Inntekt før uførhet fastsettes til medlemmets normale årslønn i foretaket før uføretidspunktet, beregnet i samsvar med reglene i § 4-3. Inntekt etter uførhet fastsettes til den inntekt medlemmet forutsettes å kunne skaffe seg ved å utnytte sin restinntektsevne ved ethvert arbeid som medlemmet nå kan utføre. Ved vurderingen skal det legges vekt på medlemmets alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn og arbeidsmuligheter på hjemstedet, eller andre steder der det er rimelig at medlemmet tar arbeid.

(4) Ved anvendelsen av bestemmelser i dette kapittel justeres inntekt før og etter uførhet i samsvar med senere regulering av grunnbeløpet i folketrygden (G).

§ 8-4. Fastsettelse og endring av uføregrad

(1) Pensjonsinnretningen skal i det enkelte tilfelle fastsette den uføregrad som skal benyttes ved beregningen av uførepensjon fra pensjonsordningen. Uføregrad fastsatt etter folketrygdloven, skal normalt legges til grunn. For øvrig skal uføregraden tilsvare den del av inntektsevnen som anses tapt etter reglene i § 8-3, og den skal fastsettes gradert i trinn på fem prosent.

(2) Uføregraden endres ikke selv om uførepensjonen reduseres på grunn av inntekt etter § 8-9 første ledd.

(3) Inntil uføregrad er fastsatt, kan det ytes midlertidig uførepensjon etter reglene i § 8-8 annet ledd.

(4) Blir inntektsevnen ytterligere nedsatt etter at uføregrad er fastsatt, kan medlemmet kreve at det etter første ledd blir fastsatt ny uføregrad som motsvarer den del av inntektsevnen som er tapt, jf. § 8-3.

(5) Ved endring av uføregrad skal pensjonsinnretningen foreta omberegning av premiereserven etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 femte ledd. Endring i premiereserve inngår ved beregningen av årets risikoresultat.

§ 8-5. Lønnsgrunnlag

(1) Lønnsgrunnlaget ved beregningen av uførepensjon fra pensjonsordningen er medlemmets normale årslønn i foretaket, beregnet på uføretidspunktet etter reglene i § 4-3. Lønn som overstiger 12 G, skal ikke medregnes.

(2) Dersom skade, sykdom eller lyte oppstått i medlemstiden gradvis har redusert et medlems inntektsevne over flere år, skal det ved beregningen i stedet tas utgangspunkt i medlemmets lønnsgrunnlag før slik skade, sykdom eller lyte oppstod, dersom foretaket før uføretidspunktet har underrettet pensjonsinnretningen om det høyere lønnsgrunnlag som i tilfelle skal legges til grunn ved beregningen av uførepensjon til medlemmet.

§ 8-6. Grenser for uførepensjon i tillegg til uføretrygd

(1) Uførepensjonen skal i pensjonsplanen fastsettes som en prosent av det enkelte medlemmets lønnsgrunnlag etter § 8-5, som et fastsatt kronebeløp, eller som en kombinasjon av disse. Uførepensjonen kan ikke overstige summen av

- a. 25 prosent av G, likevel ikke mer enn 6 prosent av det enkelte medlemmets lønnsgrunnlag etter § 8-5 og
- b. 3 prosent av det enkelte medlemmets lønnsgrunnlag etter § 8-5.

(2) I pensjonsplanen kan det også fastsettes at uførepensjonen skal omfatte et tillegg på inntil 66 prosent av den del av medlemmets lønnsgrunnlag som ligger mellom 6 og 12 G. I så fall skal uførepensjon etter første ledd fastsettes på et nivå som ikke er uforholdsmessig lavt sammenlignet med uførepensjonen for lønn mellom 6 og 12 G fra pensjonsordningen.

(3) Det kan fastsettes i regelverket at uførepensjonen som utbetales til et medlem, skal gis et tillegg for hvert barn under 21 år som medlemmet forsørger eller plikter å forsørge. Barnetillegget per barn kan utgjøre inntil en tidel av G per år, men tillegget kan til sammen for samtlige barn ikke utgjøre mer enn to tideler av G per år.

(4) Er det i regelverket fastsatt et lavere minstekrav til uføregrad enn minstekravene etter folketrygdloven § 12-7 første og annet ledd eller § 12-17 første ledd bokstav c, kan uførepensjonen i tilfelle hvor folketrygdens minstekrav til uføregrad ikke er oppfylt, også omfatte et tillegg for å dekke manglende rett til uføretrygd fra folketrygden.

§ 8-7. Beregning av uførepensjon

(1) Et medlems uførepensjon beregnes ut fra medlemmets lønnsgrunnlag etter § 8-5 på den måten som er fastsatt i pensjonsplanen. Barnetillegg beregnes på den måten som er fastsatt i pensjonsplanen, og innenfor rammene i § 8-6 tredje ledd.

(2) Uførepensjon fra foretakets pensjonsordning skal reduseres inntil uførepensjonen utgjør det høyeste av enten den uførepensjonen som er fastsatt i pensjonsplanen, eller summen av uførepensjon fra fripoliser, pensjonsbevis og oppsatte rettigheter. Det skal ved beregningen etter første punktum ikke tas hensyn til ytelser fra fripoliser, pensjonsbevis og oppsatte rettigheter som dekker inntektstap ved uførhet som ikke omfattes av uføretrygden eller uførepensjonen fra foretakets pensjonsordning. Dersom medlemmet har fått utbetalt for lite eller for mye uførepensjon, kan det foretas et etteroppgjør.

(3) Medlemmet skal på forespørsel opplyse pensjonsinnretningen om sin rett til uførepensjon fra fripoliser, pensjonsbevis og oppsatte rettigheter.

(4) Dersom fastsatt uføregrad er lavere enn 100 prosent, fastsettes uførepensjonen til en forholdsmessig andel av uførepensjon beregnet etter første og annet ledd.

(5) Departementet kan fastsette forskrift til utfylling og gjennomføring av bestemmelsen her.

§ 8-8. Utbetaling av uførepensjon

(1) Uførepensjon utbetales til medlemmet tidligst ett år etter det tidspunkt medlemmets inntektsevne ble nedsatt minst til det nivå som kreves etter regelverket. Retten til uførepensjon opphører dersom medlemmet ikke lenger oppfyller det minstekrav til uføregrad som er fastsatt i regelverket.

(2) Midlertidig uførepensjon kan tidligst utbetales når medlemmet har framsatt krav på arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd fra folketrygden, og det må antas at kravet blir innvilget. Dersom medlemmet mottar arbeidsavklaringspenger fra folketrygden, kan pensjonsinnretningen ikke i tillegg utbetale midlertidig uførepensjon som vil innebære at summen av arbeidsavklaringspenger og midlertidig uførepensjon til medlemmet vil overstige 70 prosent av lønnsgrunnlaget etter § 8-5. Må det antas at bare en del av medlemmets inntektsevne er tapt, beregnes grensen forholdsmessig.

§ 8-9. Fradrag for arbeidsinntekt

(1) Det skal foretas inntektsfradrag i uførepensjon til medlem som i et kalenderår har pensjonsgivende arbeidsinntekt som overstiger inntekt etter uførhet, som fastsatt etter § 8-3 tredje ledd. Mottar medlemmet uføretrygd fra folketrygden, tillegges inntekt etter uførhet, som fastsatt etter § 8-3 tredje ledd, et tillegg på fire tideler av G. Reduksjonen av uførepensjonen skal tilsvare overskytende inntekt, multiplisert med forholdet mellom uførepensjon ved 100 prosent uføregrad og inntekten før uførhet som fastsatt etter § 8-3 tredje ledd. Ved beregningen justeres inntekt før og etter uførhet etter senere regulering av grunnbeløpet. Inntektsfradraget i uførepensjon overføres til foretakets premiefond.

(2) Medlemmet skal opplyse pensjonsinnretningen om forventet inntekt og om endringer i inntekten. Dersom medlemmet har fått utbetalt for lite eller for mye pensjon som følge av at det er lagt til grunn uriktige opplysninger om inntekt, skal det foretas et etteroppgjør. Dersom det er utbetalt for lite, skal differansen etterbetales som et engangsbeløp. For mye utbetalt uførepensjon kan inndrives uten hensyn til skyld og kan avregnes ved å trekke i framtidige utbetalinger av uførepensjon og alderspensjon fra pensjonsinnretningen. Krav om tilbakekreving av for mye utbetalt uførepensjon er tvangsgrunnlag for utlegg. Departementet kan gi forskrift om etteroppgjør.

(3) Det skal ikke utbetales uførepensjon når medlemmets pensjonsgivende arbeidsinntekt i et kalenderår utgjør mer enn 80 prosent av inntekt før uførhet etter § 8-3 tredje ledd, oppjustert i samsvar med senere endringer i grunnbeløpet.

(4) Barnetillegg etter § 8-6 tredje ledd reduseres på tilsvarende måte som uførepensjonen etter første og tredje ledd.

§ 8-10. Oppregulering av uførepensjon under utbetaling

(1) Uførepensjon under utbetaling skal oppreguleres årlig i samsvar med avkastningsprosenten for midlene i pensjonsinnretningens kollektivportefølje til sikring av uførepensjoner under utbetaling, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-16 femte ledd. Oppregulering i et år skal likevel ikke overstige en prosentvis regulering i samsvar med endringen i grunnbeløpet i folketrygden.

(2) Avkastning i et år som overstiger det som trengs til oppregulering etter første ledd, skal tilføres pensjonsordningens reguleringsfond for uførepensjon. Midlene i fondet skal brukes til å dekke oppregulering opp til grensen i første ledd i år hvor årets avkastning ikke er tilstrekkelig.

(3) Det kan fastsettes i regelverket at årlig oppregulering av uførepensjon som ikke kan dekkes av årets avkastning, eller ved overføring av midler i reguleringsfondet, skal dekkes ved tilskudd fra foretaket.

(4) Departementet kan gi forskrift om en øvre grense for størrelsen på pensjonsordningens reguleringsfond for uførepensjon. Overskytende midler skal tilføres premiefondet.

§ 8-11. Opptjent rett til uførepensjon

(1) Er det i regelverket fastsatt at arbeidstakere som fratrer sin stilling i foretaket, skal ha opptjent rett til uførepensjon ved uførhet som følge av skade, sykdom eller lyte oppstått etter at arbeidstakeren opphørte å være medlem av pensjonsordningen, men før arbeidstakeren har fylt 67 år, gjelder bestemmelsene i §§ 8-2 til 8-10 tilsvarende, med mindre annet er fastsatt i annet og tredje ledd.

(2) Ved beregning av nedsatt inntektsevne etter § 8-3, skal inntekt før uførhet fastsettes ut fra arbeidstakerens normale årslønn på uføretidspunktet. Inntekt etter uførhet skal fastsettes til den inntekt medlemmet forutsettes å kunne skaffe seg ved å utnytte sin restinntektsevne ved ethvert arbeid som medlemmet nå kan utføre.

(3) Uførepensjonen skal beregnes på den måte som er fastsatt i pensjonsplanen, på grunnlag av arbeidstakerens lønnsgrunnlag ved fratreden og avkastning tilført pensjonsbeviset fram til uføretidspunktet etter § 8-10 første ledd. Den skal deretter avkortes etter forholdet mellom arbeidstakerens tjenestetid i foretaket og 40 år.

(4) Når arbeidstakeren fratrer sin stilling i foretaket, skal pensjonsinnretningen utstede pensjonsbevis til arbeidstakeren som sikrer opptjent rett til uførepensjon. Pensjonsbeviset skal angi arbeidstakerens tjenestetid og normale årslønn ved fratreden. Premiereserve som sikrer opptjent rett til uførepensjon og administrasjonsreserve, skal knyttes til pensjonsbeviset. For øvrig gjelder § 6-3, § 6-4 første og annet ledd og §§ 6-5 til 6-8 tilsvarende.

Kapittel 9. Sluttbestemmelser**§ 9-1. Ikrafttredelse. Overgangsregler**

(1) Loven gjelder fra det tidspunkt Kongen bestemmer. De enkelte deler av loven kan settes i kraft til ulik tid.

(2) Kongen kan gi overgangsregler.

§ 9-2. Endringer i andre lover

Vedlegg 2

Beregninger basert på lovutkastet om ny form for ytelsesbasert alderspensjon

Beregningene i dette vedlegget er foretatt av Geir Tore Nygaard i Norwegian Insurance Partner AS etter anmodning fra Banklovkommissjonen.

Hovedpunktene i beregningsmodellen som er anvendt ved beregningene nedenfor er:

- Krav om 40 års tjenestetid for opptjening av full pensjon. Opptjeningstid i beregningene er forutsatt å være 40 år.
- Alderspensjon (AP) opptjenes som en nettoytelse etter en fastsatt prosent av lønn inntil 12 G. Siden lønn på 500 000 kroner første år er anvendt som pensjonsgrunnlag for lønn er ikke tillegg for lønn mellom 7,1 og 12 G aktuelt.
- Dynamisk beregningsgrunnlag K2013 med beregningsrente på null prosent er anvendt både i opptjeningstid og ved uttak av pensjon.
- I opptjeningstiden reguleres opptjent pensjon med alminnelig lønnsvekst som er forutsatt å være 3,75 prosent. Denne finansieres av årlig avkastning på pensjonsbeholdningen som også er forutsatt å være 3,75 prosent.
- Pensjonsytelsen i pensjonsplanen er forutsatt å være 14,40 prosent av lønn. Dette innebærer en årlig pensjonsopptjening på 0,36 prosent (0,36 prosent x 40 = 14,40 prosent) i prosent av lønn før levealdersjustering.
- 1996 er anvendt som basisår¹. Dette gir en synkende opptjening for de som er født etter 1996 som følge av levealdersjusteringen. For disse levealdersjusteres årets pensjonsopptjening i henhold til forholdet mellom basisåret og faktisk årskull for hvert medlem. For eldre årskull (født i 1996 eller før dette) utgjør årets opptjening 0,36 prosent i disse beregningene.
- Opptjening av årlig pensjonsytelse blir tilnærmet lik for kvinner og menn. Kvinner får høyere premie (K2013 er kjønnsdifferensiert) som følge av lengre levealder, men tilsvarende sterkere levealdersjustering og således tilnærmet lik pensjon.
- Dødelighetsarven (beregnet etter K2013) er i disse beregningene diskontert inn i premien, og denne «premiereduksjonen» reduseres gradvis for yngre årskull som følge av synkende dødelighet. Man har således basert seg på alternativet i hakeparentesen i lovutkastet § 4a-3 annet ledd bokstav c om at beregnet dødelighetsarv inngår som en del av premieberegningen, se avsnitt 9.6 i utredningen.
- Uttak av pensjon forutsettes å skje ved 67 år.
- Ved uttak av alderspensjon beregnes årlig pensjon på forsikringsteknisk grunnlag som her forutsettes å være det samme (K2013) som på pensjonsberegningstidspunktet.

¹ Det vises til at enkelte medlemmer har uttalelser om valg av basisår og lovregulering av dette i avsnitt 9.3.2 i utredningen.

Datainput og oppsummering for beregningene

Kjønn:	Mann	A	B	C	D	E	F	G
1	Fødselsår	1966	1976	1986	1996	1997	2001	2006
2	Basisår	1996	1996	1996	1996	1996	1996	1996
3	Årlig pensjonsopptjening i pst. av lønn før levealdersjustering	0,36 %	0,36 %	0,36 %	0,36 %	0,36 %	0,36 %	0,36 %
4	Pensjonsgrunnlag første år	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000
5	Opptjening av AP første år før levealdersjust.	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800
6	Opptjening av AP først år etter levealdersjust.	1 800	1 800	1 800	1 800	1 795	1 776	1 754
7	Årlig lønns- og G-regulering	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %
8	Årlig avkastning til pensjonskapital	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %	3,75 %
9	Premietariff K2013 første år	20,340949	21,375111	22,325722	23,184854	23,265788	23,580870	23,955849
10	Terminpremie 1 år for levealdersjustert pensjon	36 614	38 475	40 186	41 733	41 764	41 885	42 021
11	Terminpremie i prosent av lønn første år	7,3 %	7,7 %	8,0 %	8,3 %	8,4 %	8,4 %	8,4 %
12	Opptjeningstid fra 27 år til 67 år	40	40	40	40	40	40	40
13	Sum terminpremie	3 359 332	3 517 137	3 660 452	3 789 787	3 791 644	3 798 669	3 806 607
14	Pensjonsbeholdning ved 67 år	6 824 735	7 083 987	7 321 317	7 537 923	7 537 923	7 537 923	7 537 923
15	Herav sum dødelighetsarv tilført pensjonskapital	262 746	218 383	18/0 099	147 829	144 512	131 966	117 791
16	Tilført dødelighetsarv i pst. av pensjonskapital	3,8 %	3,1 %	2,5 %	2,0 %	1,9 %	1,8 %	1,6 %

Kjønn:	Kvinne	A	B	C	D	E	F	G
9	Premietariff K2013 første år	23,946487	25,031270	26,060994	27,028759	27,122068	27,489101	27,934100
10	Terminpremie 1 år for levealdersjustert pensjon	43 104	45 056	46 910	48 654	48 677	48 766	48 868
11	Terminpremie i prosent av lønn første år	8,6 %	9,0 %	9,4 %	9,7 %	9,7 %	9,8 %	9,8 %
12	Opptjeningstid fra 27 år til 67 år	40	40	40	40	40	40	40
13	Sum terminpremie	3 921 461	4 090 959	4 250 931	4 401 405	4 402 812	4 408 196	4 414 402
14	Pensjonsbeholdning ved 67 år	7 868 799	8 167 692	8 451 072	8 719 264	8 719 262	8 719 253	8 719 243
15	Herav sum dødelighetsarv tilført pensjonskapital	217 618	188 781	162 907	140 112	137 583	127 913	116 768
16	Tilført dødelighetsarv i pst. av pensjonskapital	2,8 %	2,3 %	1,9 %	1,6 %	1,6 %	1,5 %	1,3 %
17	AP ved 67 år før levealdersjustering	313 947	313 947	313 947	313 947	313 947	313 947	313 947
18	AP ved 67 år etter levealdersjustering	313 962	313 961	313 961	313 972	313 041	309 424	305 134
19	Levealdersjustert AP i pst. av lønn	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,40 %	14,36 %	14,19 %	14,00 %
20	Effekt av levealdersjustering	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,3 %	1,4 %	2,8 %
21	AP fra folketrygden, levealdersjustert	966 600	910 800	864 000	824 300	820 800	807 000	791 200
22	AP fra folketrygden i prosent av lønn	44,3 %	41,8 %	39,6 %	37,8 %	37,6 %	37,0 %	36,3 %
23	Sum alderspensjon (sum 18 og 21)	1 280 562	1 224 761	1 177 961	1 138 272	1 133 841	1 116 424	1 096 334
24	Pensjonsgrunnlag ved fylte 67 år	2 180 189	2 180 189	2 180 189	2 180 189	2 180 189	2 180 189	2 180 189
25	Sum alderspensjon i prosent av lønn	58,7 %	56,2 %	54,0 %	52,2 %	52,0 %	51,2 %	50,3 %

Vedlegg 3

**Oversikt over Banklovkommisjonens utredninger på
livsforsikrings- og pensjonsområdet**

NOU 2001: 24	Ny livsforsikringslovgivning (Banklovkommisjonens utredning nr. 7)
NOU 2003: 11	Konkurransen i kollektiv livsforsikring. (Banklovkommisjonens utredning nr. 7)
NOU 2003: 28	Kjønns- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger (Banklovkommisjonens utredning nr. 11)
NOU 2004: 24	Pensjonskasselovgivning. Konsolidert forsikringslov (Banklovkommisjonens utredning nr. 12)
NOU 2005: 15	Obligatorisk tjenstepensjon (Banklovkommisjonens utredning nr. 13)
NOU 2006: 12	Fellespensjonskasser (Banklovkommisjonens utredning nr. 14)
NOU 2007: 17	Individuell pensjonsordning (Banklovkommisjonens utredning nr. 18)
NOU 2010: 6	Pensjonslovene og folketrygdreformen I (Banklovkommisjonens utredning nr. 23)
NOU 2012: 3	Fripoliser og kapitalkrav (Banklovkommisjonens utredning nr. 25)
NOU 2012: 13	Pensjonslovene og folketrygdreformen II (Banklovkommisjonens utredning nr. 26)
NOU 2013: 3	Pensjonslovene og folketrygdreformen III (Banklovkommisjonens utredning nr. 27)
NOU 2013: 12	Uførepensjon i private tjenstepensjonsordninger (Banklovkommisjonens utredning nr. 28)

Norges offentlige utredninger

2014 og 2015

Statsministeren:

Arbeids- og sosialdepartementet:

NOU 2014: 3 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2014
NOU 2014: 17 Pensjonsordning for arbeidstakere til sjøs

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:

NOU 2014: 8 Tolkning i offentlig sektor
NOU 2014: 9 Ny adopsjonslov
NOU 2015: 4 Tap av norsk statsborgerskap

Finansdepartementet:

NOU 2014: 13 Kapitalbeskatning i en internasjonal økonomi
NOU 2015: 1 Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd
NOU 2015: 5 Pensjonslovene og folketrygdreformen IV

Forsvarsdepartementet:

Helse- og omsorgsdepartementet:

NOU 2014: 12 Åpent og rettferdig – prioriteringer i helsetjenesten

Justis- og beredskapsdepartementet:

NOU 2014: 1 Ny arvelov
NOU 2014: 10 Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern
NOU 2015: 3 Advokaten i samfunnet

Klima- og miljødepartementet:

Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

NOU 2014: 6 Revisjon av eierseksjonsloven

Kulturdepartementet:

NOU 2014: 2 Lik og likskap

Kunnskapsdepartementet:

NOU 2014: 5 MOOC til Norge
NOU 2014: 7 Elevenes læring i fremtidens skole
NOU 2014: 14 Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg
NOU 2015: 2 Å høre til

Landbruks- og matdepartementet:

NOU 2014: 15 Norsk pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?

Nærings- og fiskeridepartementet:

NOU 2014: 4 Enklere regler – bedre anskaffelser
NOU 2014: 11 Konkurranseskilgenemda
NOU 2014: 16 Sjømatindustrien

Olje- og energidepartementet:

Samferdselsdepartementet:

Utenriksdepartementet:

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress AS – 4/2015